

ADIJO KNAPI. RUDNIK RJAVEGA PREMOGA PEČOVNIK (1819–1959)

Raziskovalna naloga

ZGODOVINA IN UMETNOSTNA ZGODOVINA

Avtorji: Anej Firšt, Lenart Kač, Lev Kodre

Mentor: Bojan Rebernak, prof.

Celje, 2024

ADIJO KNAPI.

RUDNIK RJAVEGA PREMOGA PEČOVNIK (1819–1959)

Raziskovalna naloga

Avtorji:

Anej Firšt

Lenart Kač

Lev Kodre

Mentor:

Bojan Rebernak, prof.

Mladi za Celje

Celje, 2024

"Ko bežijo podgane, bejž še ti! N'č tuhtat, cajn pot pajsko pa vjen!"

Pečovniški knap Franc Selšek, oče Dušana Selška in dedek dr. Borisa Salobirja. Vir: dr. Boris Salobir, 2024.

Kamerada sta v jami skupaj delala. Na delovišču se je zgodila nesreča, v kateri se je eden smrtno ponesrečil. Vdova je dobila lepo pokojnino, žena preživelega rudarja pa je vdovi potarnala: »*Veš, draga moja, ko pa bi bilo treba zame kaj dobrega storiti, je moj osel odskočil in preživel.*«

»Vdova po rudarju«, šala pečovniških rudarjev. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

*Samo nekaj let je še ostalo in gverk se bo zaprl,
za njim ostal bo spomenik na trgu in ob njem zarustan hunt,
donferca ne bo vozila, kolma na štacjon,
ampak bo utrujena krasila nov ajzenpon.*

Vir: Orlek, Adijo knapi. 1995.

Povzetek

V raziskavi smo se ukvarjali z Rudnikom rjavega premoga »Pečovnik« iz Pečovnika pri Celju. Osvetlili smo njegovo **zgodovino 20. stoletja** in poiskali njegove **lastnike**.

V Zgodovinskem arhivu Celje in Osrednji knjižnici Celje smo zbrali dostopne **vire in literaturo**, jih skušali interpretirati in zložiti v časovno zaporedje. S pomočjo Digitalne knjižnice Slovenije smo po ključnih besedah iskali časopisne članke, ki so omenjali pečovniški rudnik. S pomočjo **periodike** smo nekoliko zapolnili »praznine«, ki so nastale za obdobja, ko ni bilo dostopnih virov.

Opravili smo tri **intervjuje** s pričami »iz druge roke«, ki so bile neposredno povezane z rudarji iz Pečovnika. Našli smo intervju z bivšim direktorjem rudnika iz leta 1980, 20 let po zaprtju rudnika.

Redke sledi propadajočih rudniških objektov smo iskali **na terenu v Osenci in Pečovniku**. Razvozljali smo metodo **pridobivanja premoga v jami** in skušali rekonstruirati »pot« premoga iz jame do celjske železniške postaje oz. potrošnika.

S pomočjo opisanih **raziskovalnih metod** smo prišli do zaključka, da si »stari« rudnik »Bohemija« in »novi« rudnik »Konstanca« zaslužita zgodovinsko obeležje, da se rudarjenje v Pečovniku ne bi pozabilo.

Pri delu smo se veliko naučili o raziskovanju zgodovine. Delo nam je bilo v veselje, zato si želimo z raziskovanjem industrijske dediščine v naši krajevni skupnosti **nadaljevati**.

Kazalo vsebine

1. Uvod.....	1
1.1. Namen in cilj naloge	1
1.2. Metode	2
1.2.1. Delo z literaturo	2
1.2.2. Delo z viri	2
1.2.3. Terensko delo	2
1.2.4. Intervju	2
1.3. Hipoteze	3
2. Teoretični del	3
2.1. Opredelitev obravnavanih pojmov	3
2.2. Delo z literaturo	4
3. Osrednji del raziskovalne naloge	31
3.1. Delo z viri v ZAC.....	31
3.1.1. Predstavitev zanimivejših virov iz ZAC	32
3.1.2. Povzetki zapisnikov DS Rudnika rjavega premoga Pečovnik	68
3.1.3. Povzetki zapisnikov sej Upravnega odbora (UO).....	76
3.2. Pregled člankov iz zgodovinske periodike	81
4. Terensko delo	110
4.1. Iskanje ostankov rudniških objektov na območju Bohemije (»starega«) rudnika	110
4.2. Iskanje ostankov rudniških objektov na območju Konstance (»novega«) rudnika	117
4.3. Opis »magacinske« odkopne metode v Pečovniku	126
5. Intervjuji.....	128
5.1. Intervju z Jožetom Kodretom.....	128
5.2. Intervju z Dušanom Selškom.....	131
5.3. Intervju z Marijo Rudnik, roj. Bobnič	140

5.4. Intervju z bivšim direktorjem Josipom Joštom	145
6. Razprava.....	146
6.1. Vrednotenje hipotez.....	146
6.2. Izhodišča za nadaljnje raziskovanje	150
7. Zaključek.....	151
8. Viri in literatura	158
8.1. Viri	158
8.2. Literatura	158
8.3. Zgodovinska periodika.....	159
8.4. Ustni viri.....	159

Seznam slik

Slika 1: Delo z viri v ZAC. Foto: Bojan Rebernak, 2023.....	1
Slika 2: Razglednica Pečovnika iz leta 1902. Vir: SI_ZAC/1274/001/060-00001.....	4
Slika 3: Rudnik Bohemija Pečovnik v Zvodnem. »Stari« rudnik okoli leta 1925. Vir: Vinko Bobnič, 2012.....	5
Slika 4: Spomenik padlim rudarjem v Zvodnem pri vhodu v »stari« rudnik Bohemija. Foto: Bojan Rebernak, 2023.....	6
Slika 5: Lesen Pantnerjev most. 50-ta leta 20. stoletja. Avtor fotografije: Ignac Čater. Lastnik fotografije: Herman Čater.	6
Slika 6: Panorama mesta Köflach na avstrijskem Štajerskem okoli leta 1930. Vir: https://www.koeflach.at/politik-verwaltung/geschichte/	7
Slika 7: Dva rudarja vzdrževalca pri menjavi podpornika. Vir: Vinko Bobnič, 2012. ...	8
Slika 8: Skica pretoka zraka v »novem« rudniku Konstanca. Vir: Vinko Bobnič, 2012.	8
Slika 9: Rudniški voziček (hunt) nosilnosti 500 kg premoga. Vir: Vinko Bobnič, 2012.	9
Slika 10: Vodstvo rudnika Pečovnik in člani DS leta 1948. Vir: Vinko Bobnič, 2012...	9
Slika 11: Strojnik Martin Čečko išče premog do globine 250 metrov. Vir: Vinko Bobnič, 2012.....	10
Slika 12: Rudarji Anton Ulaga, Karel Čater in Martin Čečko se poslavljajo od »starega« rudnika. Vir: Vinko Bobnič, 2012.....	11

Slika 13: Rudarji Ivan Slamnik, Martin Čečko, Jernejčič (vodja skupine), Vinko Bobnič st. in Franc Ramšak. Vir: Vinko Bobnič, 2012.....	11
Slika 14: V ospredju je stanovanjska hiša Čuček, kjer je imela prostore uprava rudnika Konstanca. Avtor fotografije: Ignac Čater. Lastnik fotografije: Herman Čater.	11
Slika 15: Prerez rudnika Konstanca in črpanje vode. Vir: Vinko Bobnič, 2012.	12
Slika 16: Jamska karta polja Konštanca Rudnika Laško obrata Pečovnik, 15. 12. 1952. Vir: SI_ZAC/0749/002/026/00003.	14
Slika 17: Izmena delavcev na separaciji. Vir: Vinko Bobnič, 2012.....	15
Slika 18: Godba na pihala rudnika Pečovnik. Kapelnik Ferdo Karat. Celjska koč, 1. 5. 1955. Vir: Vinko Bobnič, 2012	17
Slika 19: Karta erarnih premogovnikov na Spodnjem Štajerskem po dekretu dvorne komore z dne 29. decembra 1842. Vir: Šorn, 1964.	21
Slika 20: Rudniška karta območja Štore–Pečovnik. Vir: Die mineralkohlen österreichs. Komitee des allgemeinen bergmannstages. Wien 1903. Str. 116.....	23
Slika 21: Od leve proti desni: Dr. Bojan Himmelreich, Anej Firšt, Lenart Kač in Lev Kodre. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	31
Slika 22: Gradivo, ki smo ga pregledali v ZAC. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	32
Slika 23: Situacija posestva premogovnika Pečovnik, tri različice ograditve posestva. Vir: SI_ZAC/0749/002/012/00004.....	33
Slika 24: Situacijski in detajlni načrt kraja smrtne nezgode. Vir: SI_ZAC/0749/002/015/00003.	34
Slika 25: Izsek - detajl iz situacijskega načrta - kraj smrtne nezgode. Vir: SI_ZAC/0749/002/015/00003.	35
Slika 26: Logo podjetja leta 1947 se je pojavljal v dveh oblikah. Vir: SI_ZAC/1436/003/00206.	38
Slika 27: Položaj separacije in novega upravnega poslopja leta 1954. Vir: SI_ZAC/0794/002/0228/00015. Upravno poslopje Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	43
Slika 28: Izgled upravnega poslopja. Vir: SI_ZAC/0794/002/0228/00015. Upravno poslopje Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	44
Slika 29: Načrt izvoznega stolpa s strojnico in dvigalom. Vir: SI_ZAC/0749/002/028/00019. Projekt izvažalne naprave za prevoz ljudi in materialov v jašku Konstanca Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	45

Slika 30: Načrt suhe separacije na obratu Konstanca. Vir: SI_ZAC/0749/002/028/00018. Projekt separacije za premog Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	46
Slika 31: Plan likvidacije stare jame. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00010. Plan likvidacije stare jame Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	50
Slika 32: Tloris pritličja objekta garderob in kopalnic Rudnika rjavega premoga Pečovnik, marec 1956. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00008.....	53
Slika 33: Zunanji izgled poslopja kopalnic in garderob Rudnika rjavega premoga Pečovnik, marec 1956. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00008.....	54
Slika 34: Projekt garaže pri obratu Konstanca 21. 3. 1957. Vir: SI_ZAC/0749/002/031/00013. Gradnja garaže Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	55
Slika 35: Situacija obratnih objektov Rudnika Pečovnik – Konstancie in Pyrote. Vir: SI_ZAC/0749/002/032/00011. Projekt adaptacije delavnic Pyrota v delavnice Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	58
Slika 36: Položaj objektov Konstancie (desno) in Pyrote (levo) leta 2024. Vir: Google Maps, 2024.....	58
Slika 37: Položaj objektov propadlega podjetja Pyrota. Vir: SI_ZAC/0749/002/032/00011. Projekt adaptacije delavnic Pyrota v delavnice Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	59
Slika 38: Vodna vrata – pogled v smeri dotoka vode. Vir: SI_ZAC/0749/002/029/00012. Projekt vodnih vrat v polju Konstanca Rudnika rjavega premoga Pečovnik.	60
Slika 39: Mnenje komisije ob vdoru vode v jamo Konstanca. Vir: SI_ZAC/0749/002/033/00016.	65
Slika 40: Izsek zapisnika Rudarskega inšpektorata glede ustavitve izkoriščanja premoga in črpanja vode iz zalite jame Konstanca. Vir: SI_ZAC/0749/002/033/00016.	67
Slika 41: Prošnja Vinka Bobniča ml. na 3. seji UO leta 1956. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00002.	80
Slika 42: Objava. Vir: Cillier Wochenblatt, št. 6., 4. 5. 1848, str. 34.....	82
Slika 43: Obvestilo v časopisu. Vir: Deutsche Wacht, št. 76, 23. 9. 1894, str. 10.	83
Slika 44: Oglas v časopisu. Vir: Domovina, št. 32, 16. 3. 1906, strani niso številčene.	84

Slika 45: Oglas v časopisu. Vir: Deutsche Wacht, št. 47, 14. 6. 1906, str. 8.....	84
Slika 46: Objava. Vir: Deutsche Wacht, št. 83, 17. 10. 1907, str. 8.	85
Slika 47: Oglas Premogokopne družbe Bohemija. Vir: Deutsche Wacht, št. 20, 8. 3. 1908, str. 7.....	86
Slika 48: Oglas v časopisu. Vir: Cillier Zeitung, št. 32, 20. 4. 1924, str. 8.....	87
Slika 49: Oglas za zastopstvo premogovnika »Bohemia« v časopisu. Vir: Cillier Zeitung, št. 15., 23. 4. 1925, str. 8.	87
Slika 50: Oglas za zastopstvo premogovnika »Bohemija« v časopisu. Vir: Nova doba, št. 28, 14. 3. 1925, str. 4.	88
Slika 51: Oglas za Rudnik Laško, obrat Pečovnik v Tovarišu. Vir: Tovariš, št. 23, 6. 6. 1952, str.10.....	94
Slika 52: Oglas Rudnika Pečovnik ob pričetku maloprodaje premoga. Vir: Savinjski vestnik, št. 16, 23. 4. 1954, str. 6. Obvestilo.	95
Slika 53: Napoved odkritja spominske plošče v časopisu. Vir: Savinjski vestnik, št. 32, 13.8. 1954, str. 3. Sekretar Grčar Tone - Johan.	96
Slika 54: Izvirna fotografija obiska Jureta Krašovca v rudniku Pečovnik leta 1954. Vir: Novi tednik RC, št. 7, 7. 2. 2001, str. 12. Naši kraji in ljudje – feljton. Pol stoletjaCeljski racman, Jure Krašovec.....	97
Slika 55: Delo na »odkopni številki« pečovniškega rudnika. Vir: Savinjski vestnik, št. 52, 30. 12. 1954, str. 14. Srečno! Reportaža o rudarjih iz Pečovnika.	98
Slika 56: Prebit je nov rov. Leto 1954. Vir: Savinjski vestnik, št. 52, 30. 12. 1954, str. 14. Srečno! Reportaža o rudarjih iz Pečovnika.....	99
Slika 57: Rudar pri delu v pečovniškem rudniku leta 1954. Vir: Savinjski vestnik, št. 52, 30. 12. 1954, str. 14. Srečno! Reportaža o rudarjih iz Pečovnika.	100
Slika 58: Upokojen rudar Miha Tomel. Vir: Celjski tednik, št. 7, 17. 2. 1956, str. 7. Slovo.....	102
Slika 59: Karikatura. Celjski tednik, št. 39, 28. 9. 1956, str. 3. Kaznovani škodljivci iz KZ Frankolovo.	103
Slika 60: Oglas ob Dnevu republike. Vir: Celjski tednik, št. 47, 27. 11. 1958, str. 12.	105
Slika 61: Rudnik Pečovnik je zalila voda. CT, 22. 1. 1960 str. 1	107
Slika 62: Martin Kumer, udeleženec odhoda pečovniških rudarjev v partizane, 16. 9. 1944. Vir: Novi tednik, št. 37, 20. 9. 1979, str. 17.	108
Slika 63: Območje nekdanjega rudnika Bohemija. Vir: Google maps, 2024.	110

Slika 64: Rudnik rjavega premoga »Bohemija« (»stari« rudnik) v Pečovniku. Fotografija (razglednica) mojstra Pelikana pred 2. svetovno vojno. Vir: Češmiga, 1959, str. 86.....	111
Slika 65: Skica tlorisa »starega« rudnika Bohemija za obdobje 1946–1950. Narisano po spominu. Vir: Vinko Bobnič, 2012.....	111
Slika 66: Od leve proti desni: Vodnik Drago Kovačič ml. in raziskovalci Lev, Anej, Lenart pri raziskovanju ostankov »starega« rudnika Bohemija. Foto: Bojan Rebernak, 2023.....	112
Slika 67: Izgled pokrajine leta 2024 iz podobne perspektive, kot je stari rudnik posnel Pelikan pred 2. svetovno vojno. Foto: Bojan Rebernak, 2024.	113
Slika 68: Del izvirne zidane hiše št. 16, kjer so bili poslovni prostori Bohemije. Foto: Bojan Rebernak, 2023.....	114
Slika 69: Položaj »ašpljev« (izvoznega stroja) južno od glavnega jaška. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	114
Slika 70: Položaj glavnega jaška z izvoznim stolpom. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	115
Slika 71: Nemški bunker, zgrajen leta 1943. Foto: Bojan Rebernak, 2023.....	115
Slika 72: Prerez »starega« rudnika Bohemija. Vir: Vinko Bobnič, 2012.....	116
Slika 73: Območje Pečovnika, kjer je kratek čas obstajal rudnik Konstanca (1956– 1959). Vir: Google Maps, 2024.....	117
Slika 74: Tloris objektov rudnika Konstanca 1956–1959. Vir: Bobnič, 2012.	118
Slika 75: »Šaht« (izvozni jašek) rudnika Konstanca, »novega« rudnika. Fotografirano leta 1953–1956. Avtor fotografije: Ignac Čater. Lastnik fotografije: Herman Čater.	119
Slika 76: Izgled pokrajine leta 2023 iz podobne perspektive, kot jo je posnel Čater pred približno 70. leti. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	120
Slika 77: Izvirna stavba »vage« in ploščad, kjer so tehtali premog, naložen na tovornjake. Leto fotografije: 1990. Lastnica fotografije: Nataša Klinar.	121
Slika 78: Nov jašek (šaht) in separacija rudnika Pečovnik nad skladi premoga, ki so jih začeli izkoriščati pred leti. Vir: Celjski tednik, št. 52, 29. 12. 1956, str. 20.....	121
Slika 79: Izgled pokrajine leta 2023 iz podobne perspektive, kot je bila posneta na fotografiji v Celjskem tedniku pred 67 leti. Foto: Bojan Rebernak, 2023.....	122
Slika 80: Objekt na ostankih separacije leta 2005. Čelna stran ob cesti. Lastnik fotografije: Jože Klinar.	123

Slika 81: Ostanke pritličja separacije pred rušenjem leta 2005. Pogled z druge strani proti hribu. Lastnik fotografije: Jože Klinar.	123
Slika 82: Izvirni podporni zid – škarpa nad Klinarjevo hišo z zasilnim izhodom iz rudnika Konstanca. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	124
Slika 83: Podporni zid mostu, ki je vodil proti »šahtu« leta 2005. Lastnik fotografije: Jože Klinar.	124
Slika 84: Večstanovanjsko poslopje Pečovnik 73. Foto: Bojan Rebernak, 2023. ...	125
Slika 85: Čelna stran izvirne trafo postaje. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	125
Slika 86: Usad pod Grmado. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	126
Slika 87: Metoda odkopavanja premoga v Pečovniku. Vir: Bobnič, 2012. Dopolnjeno z detajli dr. Salobir, 2024.	126
Slika 88: Nono Jože in mladi raziskovalec ter vnuk Lev. Foto: Lenart Kodre.	130
Slika 89: Mladi raziskovalec Lev intervjuva Dušana Selška. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	133
Slika 90: »Kohar« (električni kuhalnik). Foto: Bojan Rebernak, 2023.	138
Slika 91: Električni grelnik. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	138
Slika 92: Električna lampa iz Konstance. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	138
Slika 93: Vagmojstrova manjša lopata. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	138
Slika 97: Karbidovka, ki jo je za delo uporabljal Franc Selšek. Lastnik fotografije: dr. Boris Salobir.	139
Slika 96: Nemški gestapovski motor »Zündapp«. Lastnik fotografije: Dušan Selšek.	139
Slika 95: Puška nemškega »weršuca«. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	139
Slika 94: Utež iz »vage na drobno«. Foto: Bojan Rebernak, 2023.	139
Slika 98: Marija Rudnik, roj. Bobnič. Foto: Bojan Rebernak, 2024.	140
Slika 99: Pri Bobničevih. Od leve: oče Vinko, mama Marija, brat Jože in sestra Milena. Lastnica fotografije: Mihaela Rudnik.	141
Slika 100: Zlata poroka Vinka st. in Marije. Nad mamo hči Marija ml. in nad očetom sin Vinko ml. Lastnica fotografije: Mihaela Rudnik.	142
Slika 101: Pogreb Vinka st. leta 1984. Vseh osem Bobničevih otrok: Ivo, Milan, Jože, Vinko ml., Srečko, Milena, Marija in Anica. Lastnica fotografije: Mihaela Rudnik. ...	142
Slika 102: Mladi raziskovalec Lenart in Marija med intervjujem, dne 12. 1. 2024. Foto: Bojan Rebernak, 2024.	143

Slika 103: »Konec predstave«, karikatura Mirana Mavra. Vir: Rode, Marjan in ostali.
Koraki v času 9. Delovni zvezek za zgodovino. DZS 2013. Str. 53. 148

Seznam tabel

Tabela 1: Proizvodnja rjavega premoga v tonah v letih 1919–1954. Vir: Češmiga, 1956.....	25
Tabela 2: Skupna proizvodnja rjavega premoga in po obratih v tonah v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1959.	26
Tabela 3: Proizvodnja rjavega premoga v tonah po sortimentih v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1956.	27
Tabela 4: Število zaposlenih delavcev v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1956.	28
Tabela 5: Delovna sila v Rudniku rjavega premoga Pečovnik leta 1956. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00007.	48
Tabela 6: Proizvodnja premoga v letih 1954–1959. Vir: SI_ZAC/0749/033/00016...	62

Seznam grafov

Graf 1: Proizvodnja rjavega premoga v tonah v letih 1919–1954. Vir: Češmiga, 1956.	26
Graf 2: Proizvodnja rjavega premoga po obratih v tonah v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1959.	27
Graf 3: Proizvodnja rjavega premoga v tonah po sortimentih v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1956.	28
Graf 4: Število zaposlenih delavcev v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1956.	29

Seznam kratic z razlago

dLib – Digitalna knjižnica Slovenije

DKD – Delavsko kulturno društvo

DPD – Delavsko prosvetno društvo

DS – Delavski svet

IS – Izvršni svet

GD – Gasilsko društvo

FLRJ – Federativna ljudska republika Jugoslavija
HTP – Higiensko tehnični predpisi
HTZ – Higiensko tehnična zaščita
JA – Jugoslovanska armada
KP – komunistična partija
KUD – Kulturno-umetniško društvo
KZ – Kazenski zakonik
KZ – Kmetijska zadruga
LOMO – Ljudski odbor mestne občine
LRS – Ljudska republika Slovenija
MLO – Mestna ljudska občina
MOOF – Mestni odbor Osvobodilne fronte
NB – Narodna banka
NOV – Narodnoosvobodilna vojna
ObLO (OLO) – Občinski ljudski odbor
OF – Osvobodilna fronta slovenskega naroda
OOZK – Območni odbor zveze komunistov
RI LRS – Republiški inšpektorat ljudske republike Slovenije
RMI – Rudarsko-metalurški inšpektorat
SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija
S. f. s. n. – Smrt fašizmu, svoboda narodu
SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika
SZDL – Socialistična zveza delovnega ljudstva
TOZD – temeljna organizacija združenega dela
UO – Upravni odbor
ZAC – Zgodovinski arhiv Celje
ZSZ – Zavod za socialno zavarovanje
ZB – Zveza borcev
ZIS – Zvezni izvršni svet (takratna Jugoslovanska vlada v Beogradu)
ZKS – Zveza komunistov Slovenije

1. Uvod

1.1. Namen in cilj naloge

Pred pričetkom raziskovanja smo zastavljali vprašanja, ki smo jih oblikovali v cilje naloge. Ob pregledovanju virov smo naše cilje nadgrajevali. Problematiko rudarjenja v Pečovniku smo želeli umestiti v prostor in čas. Želeli smo spoznati obdobja obratovanja rudnika, lastnike (posameznike in družbe), morebitno povezanost z drugimi rudniki, potek dela v rudniku, kakovost (energetsko vrednost) in vrsto nakopanega premoga, takratni pomen premoga kot energetskega vira v Jugoslaviji ... Izvedeti smo želeli, kdo so bili zaposleni v rudniku (matične – moštvene knjige) in od kod so prihajali. Zanimal nas je socialni položaj delavcev – rudarjev, socialna zavarovanja ...

Slika 1: Delo z viri v ZAC. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Poiskati smo želeli čim več tehničnih podatkov o rudniku: število jaškov, horizontov – delovišč, tehničnih naprav v rudniku, izmen rudarjev, delovnih mest rudarjev, kako so izvažali premog iz jame, kako so ga sortirali. Želeli smo izvedeti, kaj so delali v rudniku in na površju. Zanimalo nas je življenje rudarjev, standard in višina plače ter kaj so si lahko z njo privoščili; kako so rudarji preživljali prosti čas, njihovo družabno življenje ... Preučiti smo želeli, kako so iskali rudonosna območja. Skratka, o rudniku in premogu smo želeli pridobiti čim več podatkov, ki smo jih želeli razumeti in ovrednotiti.

1.2. Metode

1.2.1. Delo z literaturo

Delo z literaturo je bila prva metoda raziskovalnega dela, kjer smo se seznanili s tematiko. Na domoznanskem oddelku OKC nam je pomagala gospa Janja Jedlovčnik, ki nam je pripravila naročeno gradivo. Uporabljeno literaturo smo v nalogi citirali v obliki sprotnih opomb. Navedli smo jo tudi v zadnjem poglavju naloge. Raziskovanje smo skušali zastaviti na osnovi vseh virov, zato smo pregledali tudi časopisne članke, predvsem iz lokalnih celjskih časopisov. Članke o Rudniku rjavega premoga Pečovnik smo iskali preko ključnih besed »*Rudnik Pečovnik*« in »*Bohemija*« preko spletnega portala Digitalna knjižnica Slovenije (dLib).

1.2.2. Delo z viri

Obiskali smo ZAC, kjer nam je z nasveti pomagal gospod dr. Bojan Himmelreich. Naročili smo vse tamkajšnje primarne pisne vire iz 20. stoletja o Rudniku rjavega premoga Pečovnik. Potrebno je bilo pregledati 17 arhivskih škatel gradiva. Glavne vire, na katerih sloni rudniška zgodba, smo povzeli in zložili v kronološko zaporedje.

1.2.3. Terensko delo

Med preučevanjem pisnih virov smo se večkrat odpravili na teren. Iskali smo redke ostanke rudarjenja v Osenci (jama Bohemija) in Pečovniku (jama Konstanca in zgradbe na nekdanji Pyroti), si jih natančno ogledali, primerjali s starimi fotografijami in fotografirali današnje stanje. Na terenu smo opravili pogovore z domačini, ki smo jih navedli med ustnimi viri kot »informatorje«.

1.2.4. Intervju

S to metodo smo želeli pridobiti podatke o rudniku od krajanov, bivših zaposlenih ali njihovih sorodnikov. Na družbenem omrežju Facebook smo v skupini »*Stare vedute in fotografije Celja*« razvili živahno debato, podkrepljeno s starimi fotografijami Rudnika Pečovnik. Raziskovalec Lev je posnel zanimiv intervju s svojim starim očetom, ki je odraščal v času obratovanja jame Bohemija. Pogovarjali smo se z Dušanom Selškom, sinom pečovniškega rudarja Franca Selška. Intervjuvali smo Marijo Rudnik, sestro jamskega električarja Vinka Bobniča ml., ki je svoje spomine na rudnik v Pečovniku opisal v knjigi »*Moje življenje v krajevni skupnosti Pod gradom*«, in hčerko Vinka Bobniča st., ki je imel v podjetju pomembno vlogo v družbenopolitičnem življenju. V literaturi smo našli zanimiv intervju z direktorjem podjetja Josipom Joštom iz leta 1980.

Raznovrstne metode raziskovanja so nam odpirale številna nova vprašanja. Posledično smo vsebino naloge precej razširili.

1.3. Hipoteze

Pred obravnavo obsežnega gradiva, ki nam je bilo na voljo, smo si zastavili nekaj raziskovalnih vprašanj – hipotez. Na njih smo v razpravi, ki smo jo zapisali na koncu naloge, skušali poiskati odgovore, hipoteze pa potrditi ali ovreči. Napisali smo šest hipotez:

1. *V Rudniku Pečovnik so nesreče, poškodbe in smrtne žrtve bile pogoste.*
2. *»Odhod« pečovniških rudarjev 16. 9. 1944 »v partizane« je bil prostovoljen.*
3. *Rudnik je bil poslovno povezan s sosednjim podjetjem Apnenik – Pečovnik.*
4. *Zaposleni rudarji so preko DS in UO upravljali »svoje« podjetje.*
5. *Rudnik je leta 1959 zalila voda, kar je bil glavni vzrok za zaprtje.*
6. *S pomočjo virov bomo razumeli faze delovanja Rudnika Pečovnik.*

2. Teoretični del

2.1. Opredelitev obravnavanih pojmov

Najprej smo želeli pojasniti pojme iz naslova naloge. Pojasnili smo jih s pomočjo Slovarja slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ). V naslovu naloge **»Adijo knapi. Rudnik rjavega premoga Pečovnik (1819–1959)«** smo pri besedni zvezi **»Adijo knapi«** poudarili konec rudarjenja v Pečovniku leta 1959. Sposodili smo si jo od glasbenika Vlada Poredoša in glasbene skupine Orlek, ki je leta 1995 izdala glasbeni album **»Adijo knapi«** ob zaključku rudarjenja v Revirjih. Naslovna skladba albuma ima enak naslov.¹ Pod **»rudnik«** je mišljen prostor pod zemeljskim površjem, kjer se pridobiva ruda, premog (Vir: Fran, 2024). V virih in literaturi se večkrat pojavi tudi pravilno poimenovanje podjetja **»premogovnik«**, ker so v Pečovniku izkopavali (rjavi) premog. Ker je uradno ime podjetja bilo **»rudnik«** smo se poimenovanja držali, čeprav vsebinsko ni pravilno. **»Rjavi premog«** je nastal s karbonizacijo močvirskih dreves, s kurilno vrednostjo nad 8000 kJ z visoko vsebnostjo ogljika. (Vir: Fran, 2024). Naselje **Pečovnik** se nahaja v pečovniški dolini na levi strani (južno od) potoka Ločnica. Spada v KS

¹ Skladba je dostopna na spletnem omrežju Youtube. Vir: https://www.youtube.com/watch?v=GkdSSMIL_9c
Pridobljeno 25. 2. 2024.

Pod gradom in je del MOC. Spada pod šolski okoliš OŠ Frana Kranjca. Za letnico **1819** kot začetek rudarjenja smo se odločili, ker smo jo v literaturi zasledili pri več avtorjih: Orožen, 1974², Češmiga, 1959³ in Gostiša, B., Kosmač, S., Grm, F., 1980.⁴ Prvo omembno rudarjenja v Pečovniku smo sami zasledili v časniku *Cillier Wochenblatt* iz leta 1848. V nalogi smo novico podrobno pojasnili. Rudarjenje se je v Pečovniku dokončno končalo **13. 12. 1959**, ko je rudnik Konstanca zalila voda.

2.2. Delo z literaturo

Začeli smo z domačinom Vinkom Bobničem, ki je pisal o svojem življenju v KS Pod gradom. V svoji knjigi je rudarstvu oz. premogovništvu v Pečovniku namenil osrednjo vlogo. Vinko Bobnič je preminil jeseni 2022, v 91. letu svojega življenja.

Bobnič navaja številko 350 rudarjev, ki so še po 2. svetovni vojni delali v rudniku, kar naj bi družinam v KS Pod gradom omogočalo dostojno življenje.

Rudnik Pirota Pečovnik (pod Grmado, zalit leta 1907)

Slika 2: Razglednica Pečovnika iz leta 1902. Vir: SI_ZAC/1274/001/060-00001.

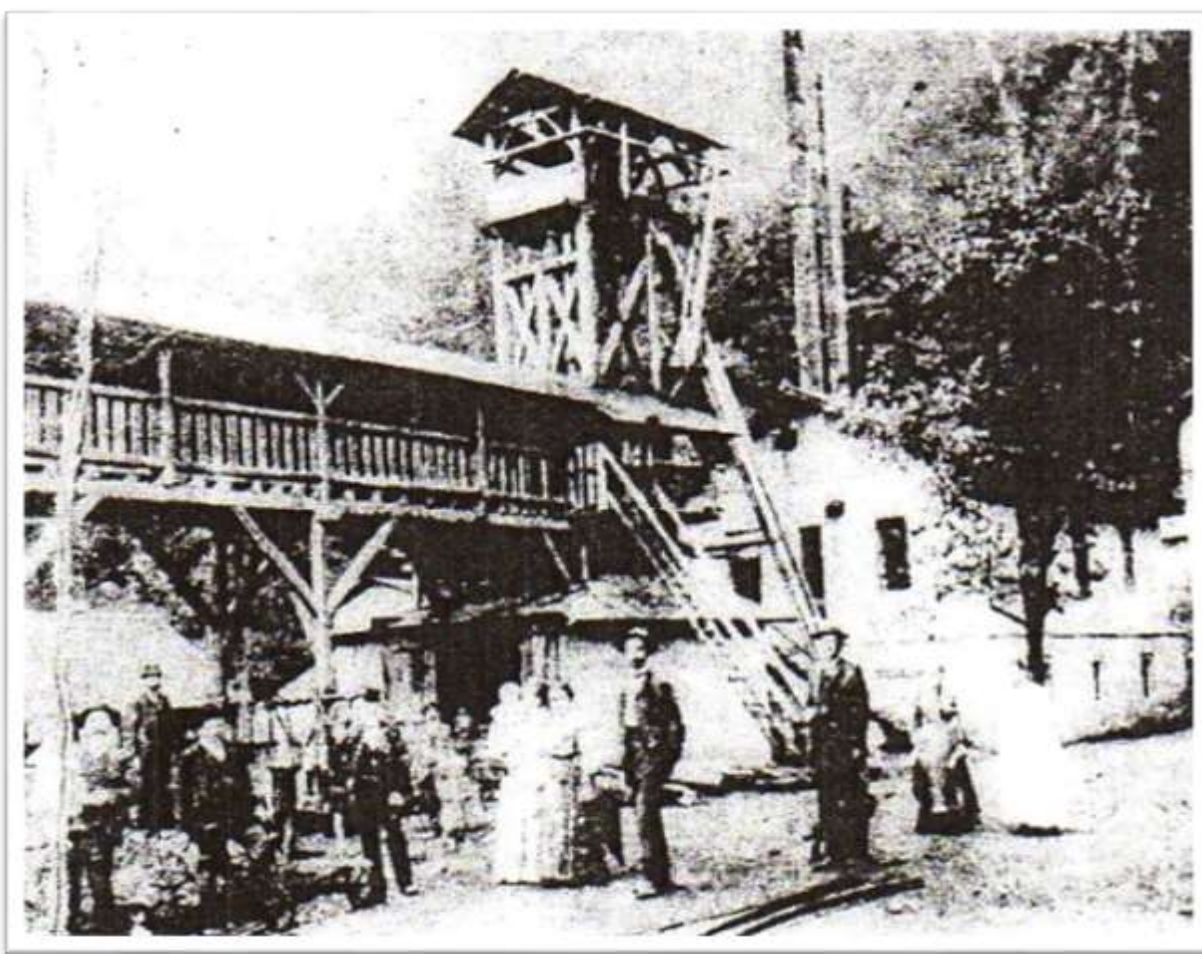
² Na osnovi patenta z dne 21. julija 1819 si je s fevdnim pismom z dne 7. januarja 1846 država pridobila po 10 prostih jamskih mer v Pečovniku in Osenci.

³ Prvo izkopavanje premoga v Pečovniku se je začelo že leta 1819, vendar premoga niso prodajali, temveč so ga uporabili že na licu mesta za žganje apna (nižje v dolini je bila apnenica) in opeke v bližnjih opekarnah.

⁴ Rudnik v Pečovniku je obratoval od leta 1819 in je do ukinitve menjal 14 lastnikov.

Prvi jašek so izkopali že v 19. stoletju pri domačiji Vedej. Leta 2012 je bila tam domačija Ločnikar – Bobek. Jašek je bil zalit leta 1907 in zaprt. Razglednica je sestavljena iz treh takratnih zanimivih motivov Pečovnika: Vile Maloprou (Villa Maloprou) levo, Gostilne pri Bergmannu (Gasthaus zum Bergmann) v sredini in Združbe rudnika »Pečovnik« (Gewerkschaft »Pečevnik«) desno. Razglednica je bila narejena v Ateljeju »Apolon« v Celju (Atelier »Apolon«, Cilli). Za nas je bil najzanimivejši del razglednice desni detajl, ki predstavlja rudarsko pokrajino na območju, kjer so leta 1953 odprli jamo Konstanca. Na istem mestu so očitno rudarili že prej, leta 1902, ko je bila razglednica posneta.

Rudnik Bohemija Zvodno (»stari« rudnik, pod Bavčem, deloval do 1954, zaloge izčrpane)

Slika 3: Rudnik Bohemija Pečovnik v Zvodnem. »Stari« rudnik okoli leta 1925. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

Od 1908 do 1934 je bilo izkopa malo, delo je večinoma stalo. Izkop se je povečal, ko je lastništvo prevzel ljubljanski industrialec Praprotnik. Drugi jašek rudnika Bohemija (»stari« rudnik) je bil odprt leta 1934. Lastnik Praprotnik si je obetal velike zaloge kakovostnega rjavega premoga, energetske vrednosti 5000 kalorij. Jašek je bil v bližini Hudičevega grabna, kjer sedaj stoji spomenik padlim borcem – rudarjem v drugi svetovni vojni. Globok je bil 250 metrov.

Pečovniški premog naj bi uporabljali tudi za pogon ladij. Pred drugo svetovno vojno je za potrebe rudniških strojev obratovala lastna elektrarna (2×250 kWh), ki je delovala na parni pogon z generatorjem. Dnevno so pred vojno nakopali okoli 100 ton premoga. Po okupaciji leta 1941 so rudnik začeli izkoriščati Nemci. Rudniške naprave so posodobili za večjo proizvodnjo.

Do rudnika so napeljali visokonapetostni daljnovod (10 KV). Za hitrejši transport premoga na železniško postajo so čez Savinjo zgradili lesen most (Pantnerjev most). Zmogljivost glavnega jaška so povečali do 200 ton dnevno. Premog so v Celju nalagali na železniške vagone in

odpeljali naročnikom. Rudarjem so npr. zgradili prvo kopalnico.

Zaradi pomembnosti rudnika za Nemce so partizani 16. 9. 1944 ob 13.30 uri rudnik napadli. Glavni rudniški jašek so nameravali minirati, a so jim namero preprečili nemški vojaki, ki so v desetih minutah prihiteli z bližnjega strelišča. V bližnjem bunkerju, ki stoji še danes, so partizani razorožili stražarja in obe izmeni rudarjev odpeljali proti Svetini. Rudarje so razporedili v štiri skupine in jih po štirih različnih poteh (skozi Suhi potok mimo kamnoloma, po Hudičevem grabnu, skozi Bojanski potok, mimo Marijine kapele)

vodili do Svetine. Tam so jih spet združili in popisali. Nekaj rudarjev se je na poti »izgubilo«. Skupaj so partizani »odpeljali« 126 rudarjev. Med zajetimi rudarji je bil tudi oče Vinka Bobniča.⁵ Desetino partizanov, ki naj bi akcijo izvedla, je vodil partizan, po rodu Črnogorec. Ko so partizani z zajetimi rudarji odšli, se je rudar

Slika 4: Spomenik padlim rudarjem v Zvodnem pri vhodu v »stari« rudnik Bohemija. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 5: Lesen Pantnerjev most. 50-ta leta 20. stoletja. Avtor fotografije: Ignac Čater. Lastnik fotografije: Herman Čater.

⁵ Vinko Bobniš st., ki je bil ustni vir sinu Vinku Bobniču ml.

Leban, ki se je skrival v rudniški kopalnici, želel prepričati, če je varno. Pogledal je skozi okno rudarske kopalnice, pri tem pa ga je smrtno zadela nemška krogla. Partizanska akcija naj bi bila izdana, saj naj bi Nemci bili obveščeni, »da se v rudniku nekaj pripravlja«. Preden so nemški vojaki prišli do rudnika, so partizani z rudarji že odšli, saj niso bili pravočasno obveščeni.

Slika 6: Panorama mesta Köflach na avstrijskem Štajerskem okoli leta 1930. Vir: <https://www.koeflach.at/politik-verwaltung/geschichte/>

Mobilizirane pečovniške rudarje so neoborožene 27. 9. 1944 zajeli nemški vojaki pri Sevnici, ko so prečkali reko Savo. Nekaj rudarjev je utonilo, ostale pa so mokre in premražene strpali v živinske vagone in jih odpeljali na delo v rudnik Köflach v Avstrijo. Večino teh rudarjev so Nemci vrnili 5. 1. 1945, da bi nadaljevali delo v rudniku Pečovnik. Med »vrnjenimi«

rudarji je bil tudi Bobničev oče Vinko Bobnič st.

Med rudarji, ki so 16. 9. 1944⁶ množično odšli⁷ v partizane, je Vinku Bobniču uspelo dobiti pričevanje rudarja **Franca Drakslerja**. Draksler je dolga leta delal v pečovniškem rudniku. Leta 1942 se je kot rudar kopač težko ponesrečil, zato je dobil lažje delo strojnika v globini 190 metrov. V »slepem« jašku je rudarje spuščal še 70 metrov globlje, od koder je izvažal nakopan premog. Po vojni se je kot delovni invalid in kvalificiran strojnik spet zaposlil na istem delovnem mestu. Draksler piše:

»16. septembra 1944 so nas pri popoldanski izmeni presenetili partizani. Povedali so nam, da gremo z njimi. Bliskovito so obkolili glavni rudniški jašek. Obe izmeni rudarjev so odpeljali na 10-dnevno »potovanje« brez počitka po »kozjih stezicah«. Na usodno noč iz 26. na 27. september smo med Sevnico in Blanco prečkali Savo. Namenili smo se na Dolenjsko, od koder naj bi pregnali Italijane. Tisto noč je veliko rudarjev za vedno odnesla deroča Sava. Tiste, ki smo srečno prebrodili Savo, so 27. septembra zjutraj zajeli Nemci. Bili smo prezeblji, premočeni in sestradani. Zmerjali so nas z »banditen«. 151 rudarjev so naložili na dva živinska vagona in nas odpeljali v Avstrijo, kjer so nas zaposlili v rudniku Köflach. Najhuje mi je bilo, ko smo se

⁶ 16. september je krajevni praznik KS Pod gradom.

⁷ Ta »odhod« v partizane s strani pečovniških rudarjev ni bil prostovoljen. Po pričevanju rudarja Karla Čatra (»Čatrovega Korla«) so se nekateri rudarji mobilizaciji izognili tako, da so se poskrili v zračnih jaških, nekaj pa jih je med pohodom pobegnilo. Vinko Bobnič je uporabil izraz, da se je nekaj rudarjev na pohodu »izgubilo«. Pričevanje Karla Čatra je bilo objavljeno v članku »Pozabljen rudnik«. Vir: Novi tednik, 12. 9. 1996, str. 11.

27. septembra peljali skozi Tremerje, mimo naše hiše. V hiši sem opazil lučko. Prepričan sem bil, da nikoli več ne bom videl svoje hiše, žene in otrok. Na srečo sem se iz Avstrije domov vrnil 5. januarja 1945. Z železniške postaje sem presrečen korakal domov proti Tremerjem. Počutil sem se kot najsrečnejši človek na svetu.«

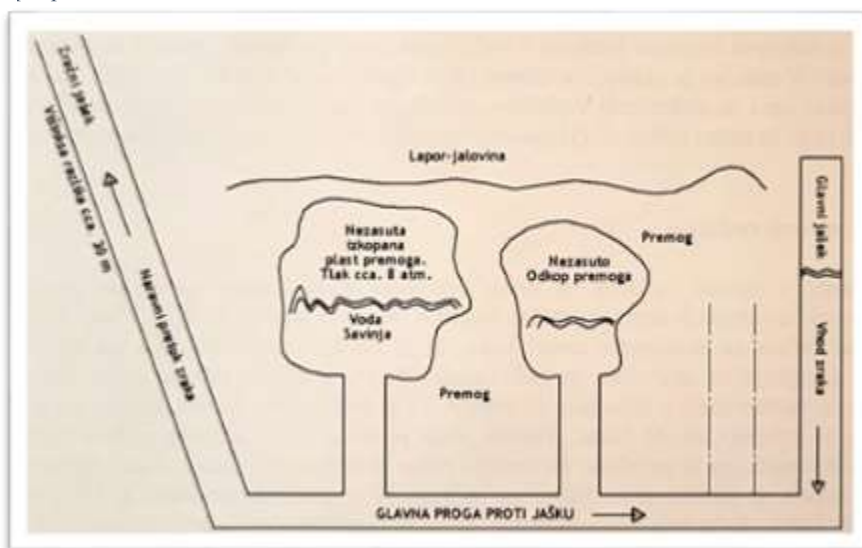
Nemci so v času od septembra 1944 do januarja 1945 pospešeno, v maksimalni količinah, izkopavali premog z najetimi rudarji iz Zabukovice. Vse do konca vojne je rudnik obratoval z največjo možno zmogljivostjo. Izkop se je nadaljeval tudi po vojni, ker je bil premog pomemben vir energije pri obnovi domovine.

Vzdrževanje jamskih prog

Slika 7: Dva rudarja vzdrževalca pri menjavi podpornika. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

Komentar fotografije: Podpornik se je zaradi bočnega pritiska zlomil. Zamenjava je bila nujna, da so lahko vozili vozičke s premogom po tirnicah, ki so tudi vidne. Vsi rovi (proge) so bili enotirni, z rahlim padcem proti jašku, da je imel vozač lažje delo. Tudi voda, ki je tekla ob strani proge, se je stekala proti jašku, kjer je bil vodni zbiralnik z visokotlačnimi črpalkami. Vozači so bili mladi fantje. V drugih rudnikih so vagončke vozili manjši konji (poniji), v večjih rudnikih pa rudniške električne lokomotive. Po glavnih progah je bil močan pretok zraka, ker je »stari« rudnik imel močan ventilator.

Slika 8: Skica pretoka zraka v »novem« rudniku Konstanca. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

»Novi« rudnik Konstanca je imel naravni pretok zraka preko zračnega jaška približno 50 metrov višje pod vznožjem Grmade. Za večje potrebe pretoka zraka je bil pri zračnem jašku novega rudnika montiran ventilator.

Opis dveh nesreč v »starem« rudniku

Prva nesreča se je zgodila v delovišču v nadkopu, kjer so bili na delu trije rudarji: kopač, učni kopač in vozač. Kopača sta vrtala luknjo v premog z namenom, da bi minirala. Pri tem sta naletela na razpoko, v kateri je bila nepoznana zmes strupenega plina. Kopača sta padla v nezavest. Vozač ju je iz delovišča pripeljal s samokolnico do spusta po pločevinastem žlebu, ki je bil povezan z glavno progo do glavnega jaška. Ko je vozač na glavni progi v žlebu opazil nezavestna rudarja, je sprožil alarm. Prišla je reševalna ekipa z dihalnimi aparati »Dreger«, ki so rešili ostalih 12 rudarjev v jašku. Vinko Bobnič ml. je na delovišču priklopil cevni ventilator, ki je delovišče prezračil. Delo so lahko nadaljevali. Nezavestnima rudarjema so nudili pomoč v celjski bolnišnici.

Slika 9: Rudniški voziček (hunt) nosilnosti 500 kg premoga. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

V primeru nesreče je bil hunt primeren tudi za prevoz ponesrečencev iz jame. Pri **drugi nesreči** življenja rudarjev niso bila neposredno ogrožena. Zgodil se je »samovžig«. Ker je bil prepozno odkrit, se je ogenj razširil zunaj zračnega jaška in planil v višino več metrov. Vodstvo rudnika si je od gasilcev sposodilo negorljive obleke. Tako opremljeni rudarji so se z dihalnimi aparati »Dreger« spustili v jašek. Z avtomobilsko cerado so prekinili dotok zraka in zadušili ogenj. Nato so z mastno ilovico zablokirali dotok zraka. V starem rudniku ni bilo eksplozivnega plina metana. Stari rudnik je po spominu Vinka Bobniča za sabo »pustil« kar nekaj delovnih invalidov. Trije rudarji pa

naj bi v starem rudniku po letu 1946 izgubili življenje.

Večina rudarjev na fotografiji je bila med vojno mobilizirana v partizane.

Slika 10: Vodstvo rudnika Pečovnik in člani DS leta 1948. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

Nahajališča premoga

Slika 11: Strojnik Martin Čečko išče premog do globine 250 metrov. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

Izkop premoga ter tudi zaloge premoga so bile izključno v Pečovniku. Plasti premoga so se nahajale na severni strani Bavča in se nadaljevale ob vznožju Grmade. Zaloge premoga naj bi po Bobničevem mnenju še vedno obstajale približno 200 metrov globoko pod Bavčem in Grmado, natančneje pod

vojaškim streliščem. Bobnič je predvideval,

da zaloge niso bile izčrpane zaradi strahu pred vdorom hudournika iz soteske Suhi potok v deževnih dneh. Prostor, kjer so skladiščili razstrelivo, je bil nedotakljiv v debeli plasti premoga. Dokler ne bi izkopali vseh zalog premoga, je ta prostor ostal najbolj varovan ter dobro prezračen prostor celotnega starega rudnika. Severno od potoka Ločnice v Zagradu po Bobničevem mnenju ni nikoli bilo premoga in nobenega rova. Svojo trditev je podkrepil s kopijo jamske karte polja Konstanca iz 15. 12. 1952. Po vojni so premog začeli iskati z vrtinami od Štor do severnega dela podnožja Bavča proti Grmadi. Vrtali so do globine 200–250 metrov. Na podlagi pozitivnih vzorcev so skupali jašek globine 180 metrov. Kasneje so zaradi izkoriščenosti zalog na globini 180 metrov izkopali jašek nadaljnje globine 70 metrov, kjer je bila zagotovljena zadovoljiva količina dnevnega izkopa. Z vrtinami so iskali nove plasti, a brez večjega uspeha. Leta 1949 je izkop bil le še 25 %, kar ni pokrivalo stroškov za obstoj rudnika. Leta 1950 je »stari« rudnik spadal pod upravo Rudnika Laško prav zaradi prevelikih stroškov porabe jamskega lesa, elektrike, kompresorjev, stroškov črpanja vode in osebnih dohodkov (plač) delavcev, kar je presegalo izkupiček od nakopanega premoga. Delo so ovirali tudi samovžigi premoga, kar so rudarji sami uspešno sanirali. Nevarnega plina metana v starem rudniku ni bilo, pojavljal se je le plin, ki je povzročal nezavest rudarjev. Rudarji so bili opremljeni z odprtimi svetilkami – acetilenkami (karbidovkami), ki so na vseh deloviščih opozarjale na kakovost zraka. Svež zrak je na delovišča bil dovajan s pomočjo velikih kompresorjev. Po združitvi Pečovnika z Rudnikom Laško so leta 1953 le odprli nov jašek na polju Konstanca, ki pa ni dolgo obratoval.

Rudnik Konstanca Pečovnik (»novi« rudnik, pod Grmado, deloval 1954–1959, zalit)

Slika 12: Rudarji Anton Ulaga, Karel Čater in Martin Čečko se poslavljajo od »starega« rudnika. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

»Novi« rudnik je bil združen z Rudnikom Laško in je spadal pod upravo Rudnika Laško. Na polju »Konstanca« naj bi bile še velike zaloge premoga ne glede na zalitje leta 1907. Iz jamske karte polja Konstanca iz 15. 12. 1952 je razvidno, da so zaloge premoga pod streliščem bile nedotaknjene, zato so se odločili postaviti jašek zmogljivosti do 200 ton izkopa premoga na

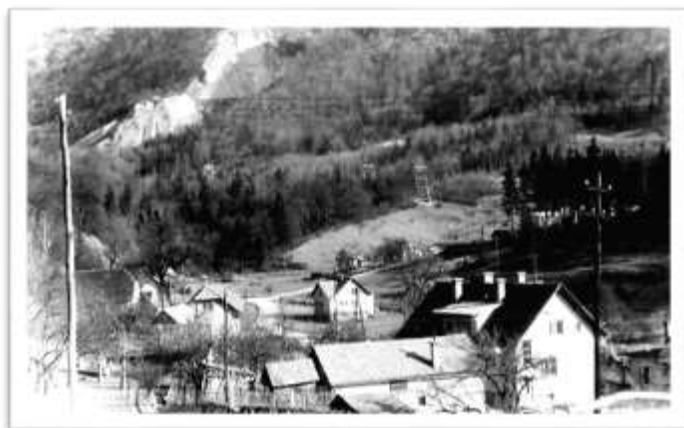
dan.

Slika 13: Rudarji Ivan Slamnik, Martin Čečko, Jernejčič (vodja skupine), Vinko Bobnič st. in Franc Ramšak. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

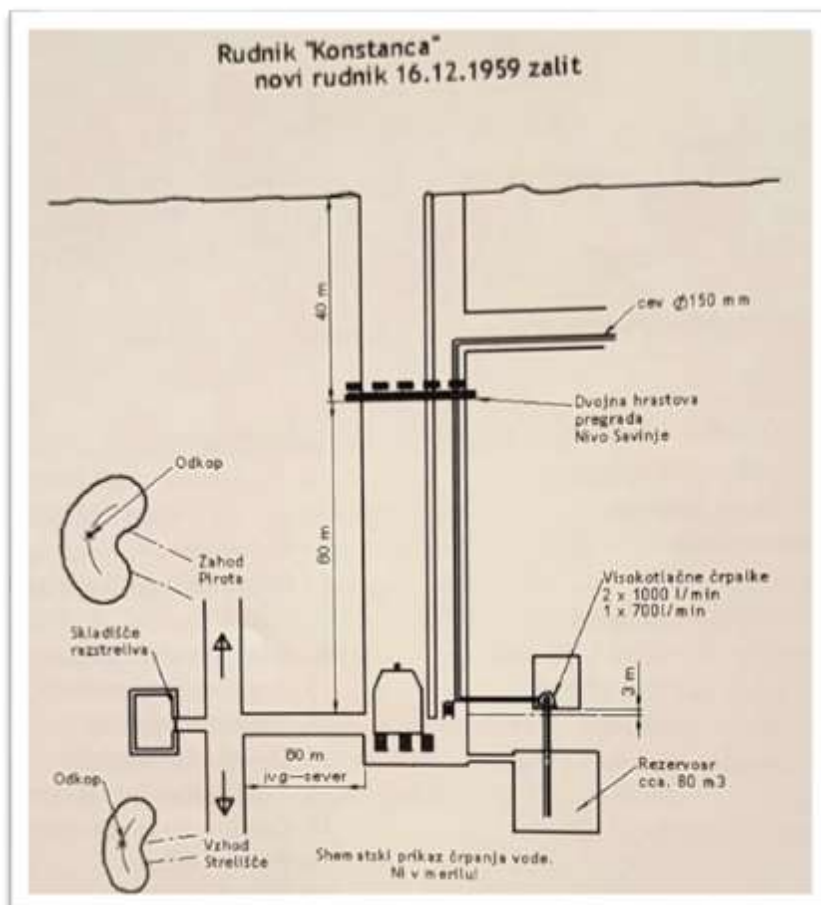
Rudarji na fotografiji so nazdravili ob najdbi primerne prostora za izkop jaška. Postavili so lesen stolp, montirali izvozni stroj in izkopali jašek globine 120 metrov. Ko so ugotovili, da so zaloge premoga velike, so začeli graditi separacijo in trafo postajo ($2 \times 400 \text{ kW}/380 \text{ V}$). Sprva so nakopan premog s kamioni vozili v sortirnico k zaprtemu »staremu« rudniku. Od tam so prenesli vse, kar je bilo še uporabno: tirnice, cevi, vagončke in električne vodnike. Ko je bila separacija strojno opremljena in trafo postaja priklopljena na visokonapetostni daljnovod, so zgradili še kopalnico, ki je danes (2012 op. a.) stanovanjski objekt.

Gradbena dela kot npr. temelje za strojnico, separacijo, kopalnico so rudarji delali prostovoljno, brez plačila. Dela je vodil upokojeni obratovodja g. Križnik, tesarska dela pa je opravil tesarski mojster g. Martin Pustinek.

Slika 14: V ospredju je stanovanjska hiša Čuček, kjer je imela prostore uprava rudnika Konstanca. Avtor fotografije: Ignac Čater. Lastnik fotografije: Herman Čater.

Levo na Čatrovi fotografiji je viden kamnolom Apnenika Pečovnik. Jasno so vidni tudi trije leseni »štenderji«⁸ (nosilci žičnice – le-ta je potekala med kamnolomom in apnenico nižje v dolini). Odcep desno čez most vodi proti rudniku Konstanca. Ob cesti je prva hiša Oprešnikova domačija, ki obnovljena stoji še danes. Leta 1907 je rudnik zalila voda. Nikoli ni bilo dokazano, s katere strani je voda pritekla.

Slika 15: Prerez rudnika Konstanca in črpanje vode. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

S takratnimi črpalkami vode niso mogli izčrpati. Strokovnjaki so se po vojni zaradi potrebe po kakovostnem premogu odločili poskusiti z novo tehniko črpanja vode s sodobnimi črpalkami velikih zmogljivosti. Tako so črpali stalni pritok vode 700 litrov, po rudarskih predpisih pa bi bilo možno črpati 3000 litrov vode. Zagotovljena je bila trikratna varnost črpanja vode. Vdori vode 2. aprila 1955, 17. novembra 1955,

7. maja 1956 ter 17. decembra

1956 niso povzročili večjih težav, saj so z novo opremo vodo izčrpali iz rudnika. K temu je pripomogla tudi nova trafo postaja velikih zmogljivosti. Zadnji vdor vode se je zgodil 16. 12. 1959 in je pomenil konec rudarjenja v Pečovniku. Voda naj bi pritekala s takšno močjo, da črpalke z največjo zmogljivostjo niso zadržale naraščanja vode. Vinko Bobnič naj bi se kot jamski električar zadnji pripeljal iz jame. Pričal je, da so bile proge zalite, črpalke, ki naj bi bile montirane 3 metre višje, pa naj bi izklopil. S črpalčarjem, ki je bil zadolžen za črpanje vode, sta skočila na streho izvozne kletke in dala znak, naj ju potegnejo iz jaška, saj naj bi kletka že bila pod vodo. Voda naj bi nehala naraščati 40 metrov pod površino jaška, kar pomeni, da naj

⁸ Ostanke betonskih temeljev vseh treh »štenderjev« smo našli v gozdu. Pri enem izmed njih so bili še ostanki lesa.

bi se izravnila z gladino Savinje. Veljalo je prepričanje, da naj bi voda pritekla iz Suhega potoka (kamnoloma). Prepričanje je temeljilo na dokazu, saj so ob deževju nad kamnolomom vodo obarvali, ista barva naj bi se pojavila v jami. Zadnji, usodni vdor vode, pa naj bi bil povezan z reko Savinjo, saj je voda obstala na nivoju Savinje. Drugi dokaz naj bi temeljil na dejstvu, da se je ob veliki poplavi reke Savinje jeseni leta 1990, ko se je voda dvignila za nekaj metrov, slišalo močno bobnenje v nezalatih nadkopih. Odkopanin premoga tudi v novem rudniku niso zasipavali, zato se je v nadkopih velikih prostornin zadrževal zrak, ki se ni mogel umakniti pritisku vode. Bobnič je predvideval, da se je z dvigom nivoja reke Savinje na odkopanih deloviščih z dotokom vode povečal pritisk. V vodi je bil kisik, ki se je pomešal z metanom. Posledično bi v rudniku lahko prišlo do samovžigov, ogenj je tam »oživel«. Tako so bili dani pogoji za »grmenje«, ki ga je bilo slišati v okolici opuščenega rudnika, predvsem v prostorih nekdanje rudniške kopalnice. Takrat (2012) je bila tam stanovanjska hiša. Bobnič je ob dvigu reke Savinje bobnenje v opustelih rovih še pričakoval, škode zunaj rudnika pa naj ne bi bilo.

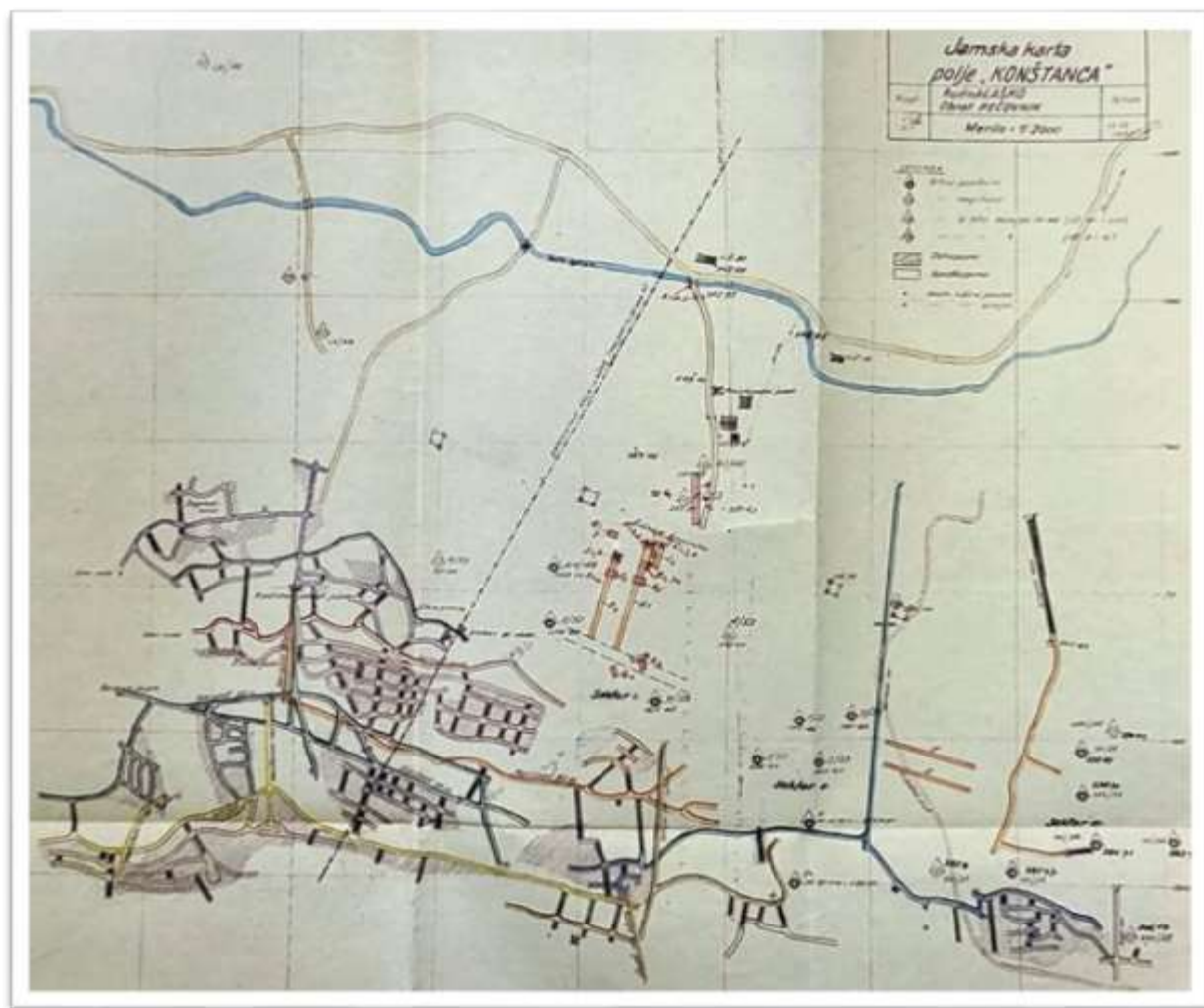
Rudnik so poskušali rešiti. Preden so jašek zasuli, so poskusili s črpanjem s podvodnimi črpalkami iz ladjedelnice Reka (Brodogradilište 3. maj, Rijeka). Črpanje vode žal ni bilo uspešno. Vodstvo rudnika na čelu z direktorjem ing. Vrečerjem ni pristalo na sodelovanje z rudarji, ki so želeli rudnik reševati. Ustanovili so odbor, na čelu katerega je bil rudar Ivan Kožel. Zaradi neuspešnosti črpanja vode se je odbor odločil, da bo jašek strokovno zaprl. 40 metrov pod površino so zakopali hrastove tramove v več plasteh, jih zasuli z zemljo in potlačili do površine. V rudniku je ostala vsa oprema: štiri visokotlačne črpalke, trije vitli, več sto metrov tirnic, cevi in električnih vodnikov, več deset vagončkov in vso orodje, ki je ostalo na deloviščih. Pri zapiranju rudnika človeških žrtev ni bilo.

Nesreči v novem rudniku

Rudarja Milan Kumer in Vlado Kiker sta delala na nadkopu v smeri jaška, ki je bil zalit že leta 1907. Ker sta vedela, da sta v bližini starega jaška, sta se umaknila 20 metrov nižje v zaklonišče za malico. Mimo njiju je priteklo tekoče blato in hitro napolnilo rov nadkopa in 80 metrov proge do višine pol metra. Oglasil se je alarm in pričeli so z reševanjem. Reševalci so prekopavali blato in ga potiskali v smeri proti jašku. Tako bi izpraznili del nadkopa. Ker pri prekopavanju obeh rudarjev niso našli, so upali, da sta živa v zaklonišču. Sedem metrov pred zakloniščem so reševalci naleteli na oviro, ki je ogrožala njihovo varnost. Direktor Josip Jošt je ukazal, da vrtajo s pnevmatskim vrtalnim strojem v smeri zaklonišča. Ko je sveder prebil steno zaklonišča, je eden od rudarjev udaril s svetilko po svedru, kar je pomenilo, da sta živa. Najprej so jima skozi cev svedra spustili zrak. Ker jima je zmanjkovalo zraka, sta izgubljala upanje na rešitev.

Reševanje je bilo tvegano tudi za reševalce. Po desetih urah kopanja in odstranjevanja materiala sta oba rudarja bila nepoškodovana in rešena. Pri reševanju je sodelovalo tehnično vodstvo rudnika, reševalna ekipa, vzdrževalci in več rudarjev. Vinko Bobnič ml. je omogočil priklop zraka na vrtnalne stroje in udarna kladiva ter priklopil elektriko. Veselje ob rešitvi rudarjev je bilo nepopisno. Uprava rudnika je v gostilni Cilenšek naročila večerjo. Zanimivo, da za dogodek žena Vlada Kikerja sploh ni izvedela. Prišla je v gostilno in moža ozmerjala. Ko pa je izvedela za dogodek, je vsa srečna moža objela in se zahvalila reševalcem.

Druga nesreča je bila žal tragična. Leta 1957 je rudar Franc Klinar pri obhodu v jami z odprto svetilko prišel na območje, kjer se je pojavil plin metan. Ker je bil dela prost dan, je bil delovni prostor (nadkop) neprezračen. Prišlo je do močne eksplozije. Rudar zaradi hudih opeklin ni

Slika 16: Jamska karta polja Konštanca Rudnika Laško obrata Pečovnik, 15. 12. 1952. Vir: SI_ZAC/0749/002/026/00003.

preživel.

Na jamski karti sta desno prikazana dva vpadnika, Hermanov rov in Ivan vpadnik. Oba sta v smeri vzhodno proti strelišču, kjer so neizkopane zaloge premoga (kar 11 »pozitivnih« vrtin).

Oba rova sta bila opuščena. Premog naj bi bil skoraj na površini, tako da so ga domačini lahko odkopavali za svoje potrebe. Zaloge premoga naj bi bile v teh rovih velike, kar je pri knapih povzročalo nezadovoljstvo, da niso nadaljevali z izkopom. Vendar Bobnič ni bil prepričan, če bi izkopavanje bilo rentabilno. Tako se je v Pečovniku za vedno poslovilo »knapovsko življenje« in rudarski pozdrav »Srečno!«.

Slika 17: Izmena delavcev na separaciji. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

Po sanaciji »starega« rudnika so delavci na stari separaciji še sortirali premog. Premog so na separacijo (sortiranje) vozili iz novega rudnika. Po usodnem decembru 1959, ko je voda zalila nov rudnik, so bili pečovski rudarji premeščeni v rudnika Hrastnik in Velenje. Delavci zunanjega obrata – separacije so z delom nadaljevali v delovni organizaciji Žična Celje, ki je

prevzela nepremičnine rudnika. Žična je po nekaj dneh začela v garažnih prostorih rudnika izdelovati posteljne vložke in vzmeti. Bobnič ml. je demontiral izvozni stroj glavnega jaška, odklopil dva velika kompresorja in polnilnice električnih svetilk. Pri demontaži so sodelovali tudi strokovnjaki iz Hrastnika, ki so opremo prevzeli. Prav tako so zaposlili večino pečovniških rudarjev. Bobnič ml. je delo nadaljeval 15. 1. 1960 v Žični. Priklopil je stroje in usposobil razsvetljavo za potrebe proizvodnje žičnih izdelkov. Delu prostorov rudnika (kopalnici, prostor za godbo na pihala) so prenovili vodovodno in električno napeljavo ter pridobili osem stanovanj za delavce Žične. Tovarna žičnih izdelkov Žična Celje je podedovala vse nepremičnine rudnika Pečovnik, razen trafo postaje, ne pa premičnin – rudniških naprav. Na kmetiji kmeta Mravljaka v Pečovniku se je vedno nekaj »dogajalo«. Do leta 1907 je tam obratoval Rudnik Konstanca, zato je tam iz odpadne jalovine iz globin rudnika nastala ravnina. Tovarna svetlobnih raket Pirola je na temeljih separacije starega rudnika Konstanca postavila objekte za svoje potrebe. Prostore Pirote je leta 1954 prevzel »novi« Rudnik Konstanca in temelje stare separacije izkoristil za izgradnjo prostorov za vzdrževalce rudnika. Objekt naj bi stal še leta 2012. Ostali objekti so služili za garaže tovornjakov, tesarsko delavnico, skladišče in prostor za vadbo godbe na pihala. Po zalitju Rudnika Konstanca leta 1959 je vse objekte prevzela Žična Celje in brez večjih predelav začela s proizvodnjo izdelkov iz žice. Na ostanke separacije »starega« rudnika Bohemija se je leta 1954 iz mesta preselila mestna plinarna, ki je bila ukinjena septembra 1962,

ker je onesnaževala zrak. Smrad se je najbolj čutil v naselju Pristava in v okolici »starega« rudnika.

Godba na pihala rudnika Pečovnik je bila ustanovljena leta 1938 in »registrirana« pri Apneniku Pečovnik pod imenom »Delavska godba Apnenik Pečovnik«. Leta 1947 se je »preselila« pod okrilje sindikata 400-članskega kolektiva Rudnika Pečovnik. Sindikat je od Apnenika kupil komplet godbenih instrumentov (25 glasbil) in v svoje vrste povabil dirigenta Ivana Ulago (Vrhovskega Anzeka) s Svetine, ki je bil med vojno kapelnik partizanske godbe na pihala. Ulagi naj bi bilo ponujeno celo vodenje 200-članskega orkestra v Beogradu. Ponudbo naj bi zavrnil in raje prevzel rudarsko godbo, ki je s pomočjo svetinske godbe in bivše godbe Apnenika hitro napredovala. V pečovniškem rudniku si je nekaj Svetinčanov, »muzikantov svetinske plehmuz'ke«, služilo kruh. Po njihovi zaslugi so se pečovniški rudarji javnosti hitro predstavili s kakšno koračnico. Ivan Ulaga je takoj pričel z delom in z nekaj »starimi godbeniki« začel z nastopi za potrebe krajanov in občine. Rudarji so s prispevkom finančno podprli obstoj in razvoj godbe, tako da je bila s tem tudi mladim dana možnost za glasbeno izobraževanje. Prvi nastop rudniške godbe je bil ob odkritju spomenika padlim rudarjem na starem rudniku, nadalje pa na vseh proslavah državnih praznikov kot npr. 29. november (AVNOJ), 1. maj in 4. decembra ob dnevu rudarjev na god sv. Barbare, zavetnice rudarjev. Igrali so tudi ob slovenskem kulturnem prazniku. Koncertirali so na prostem in v dvorani, občasno pa so nastopali na srečanjih godb na pihala in tudi na pogrebih. Najbolj odmevni so bili nastopi ob praznovanju 1. maja, ko so zgodaj zjutraj igrali budnice na Starem gradu ter z raketami Pirote in minerji Apnenika prebujali Celjane, ki so godbo prišli poslušat na Breg. Nato so nastopali po cestah v Zagradu, Pečovniku, Košnici, na Celjski koči in drugje. Za varnost na Starem gradu so skrbeli gasilci društva Zagrad-Pečovnik. Rudarska godba Rudnika Pečovnik je delovala vse do ukinitve Rudnika leta 1959. Takrat je sindikat rudnika inštrumente prodal Libojški godbi. Godba Apnenika je vodil odbor v sestavi: Jakob Jančič, Stane Šeruga, Ivan Šeruga, Alojz Tratnik, Ivan Čehovin, njihov kapelnik pa je bil Franc Turk.

Slika 18: Godba na pihala rudnika Pečovnik. Kapelnik Ferdo Karat. Celjska koča, 1. 5. 1955. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

Kapelniki pri rudarski godbi od 1946 do 1959 so bili:

- Ivan Ulaga, kapelnik Svetinske godbe (ostal član);
- Ferdo Karat, kapelnik Laške godbe;
- Ivan Karlovčec, kapelnik Celjske železniške godbe.

Po drugih podatkih⁹ je na fotografiji nastop godbe na otvoritvi Gasilskega doma Zagrad-Pečovnik, 1955. Stojijo (od leve): Vlado Zupanc, Franc Klinar, Rudi Čater, Alojz Zimšek, Friderik Mežnarič, Franc Petek, Janko Vreček, Anton Ulaga. Sedijo: Vinko Bobnič, Ivan Ulaga, Jože Kragelj, Ferdo Karat (dirigent), Franc Ramšak, ml., Franc Oberžan, Herman Novak, Ivo Bobnič. Na tleh sedijo: Emil Tratnik, Ferdinand Mak, Franc Ramšak, st.

Športna dejavnost Rudnika Pečovnik

Po vojni je bilo igrišče Skalna klet neizkoriščeno. V upravljanje je bilo dodeljeno rudniku, večji DO v bližini. Ustanovljeno je bilo ND Rudar Pečovnik, ki je zastopal rudnikov sindikat v okrajni občinski ligi. Moštvo so zastopali izključno zaposleni delavci rudnika. Denarja za vzdrževanje in obnavljanje igrišča Skalna klet rudnik ni imel, zato je občina Celje igrišče dodelila Železničarskemu nogometnemu moštvu, ki je nastopalo v republiški ligi.

Strelska družina Rudar Pečovnik je bila aktivna, ker so imeli na razpolago strelišče, česar druge strelske družine niso imele. V okrajni ligi je strelska družina dosegala lepe rezultate. Vodja strelske družine je bil Ignac Šelih, jamski nadzornik. Rudnik je imel lastno **gasilsko ekipo**, ki je bila aktivna med vojno in po njej. Upravljala je črpalko na ročni pogon. Gasilska ekipa je bila potrebna, saj so bili vsi objekti leseni in zelo vnetljivi. Vodja rudniških gasilcev je bil g. Jarmšek. Vsak rudnik je moral imeti tudi **reševalno ekipo**, ki je bila usposobljena za reševanje v nesrečah, ki pa jih ni bilo malo. Vodja ekipe je bil Ignac Šelih, jamski nadzornik. Član reševalne ekipe je bil tudi Vinko Bobnič ml., odgovoren je za tehnično opremo.

⁹ Godba na pihala rudnika Pečovnik. Vir: www.kamra.si Pridobljeno 10. 1. 2024.

Izgubljen prapor pečovniškega rudnika

Rudnik je imel svoj prapor, ki je upodabljal sveto Barbaro, zaščitnico rudarjev. Oblast je po drugi svetovni vojni zavrnila in ga ni dovolila uporabljati. Prapor so lahko razvili šele, ko je podoba svete Barbare prekril sindikalni grb. Prapor pa je žal izginil skupaj z rudnikom. Vinku Bobniču ga kljub naporom ni uspelo najti.¹⁰

Nadaljevali smo z »očetom« celjske zgodovine, Jankom Orožnom. V svoji Zgodovini Celja in okolice 1. del (od začetka do leta 1848) iz leta 1971 je rudnik Pečovnik omenjen le enkrat.

Jožef Ludovik Hausmann, neplemič, je bil zadnji fevdalni gospodar gosposčine Novo Celje. Kupil jo je leta 1835. Doma je bil iz okolice okolice Leobna na Gornjem Štajerskem. V lasti je imel več premogovnikov (poedinih rogov), med drugimi tudi rov v **Pečovniku**.¹¹

Janko Orožen v nadaljevanju monografije o zgodovini Celja Zgodovina Celja z okolico 2. del (1849–1941) večkrat omenja tudi Rudnik Pečovnik. V obdobju po marčni revoluciji 1848 do začetka 2. svetovne vojne se je Orožen v poglavju »Rudarstvo in industrija« omejil na pregled zgodovine rudarjenja na ožjem celjskem območju, v Pečovniku in Štorah, ki sta geološko povezana.

Celje je zavzemalo vodstveno vlogo v rudarstvu Avstrije znotraj Spodnje Štajerske. Premog so v celjski pokrajini začeli odkrivati že v času Marije Terezije in Jožefa II. v 18. stoletju. V začetku 19. stoletja so začeli resneje rudariti. Celja so se radi držali rudarski podjetniki, v Celju je leta 1854 nastalo rudarsko glavarstvo, ob reorganizaciji rudarske uprave leta 1873 je mesto postalo sedež revirnega rudarskega urada, podrejenega rudarskemu glavarstvu v Leobnu v današnji Avstriji. Pečovniško območje sestavljata pečovniška in oseniška »kadunja«, obe v dolini, kjer teče potok Ločnica. Pečovnik in Osenica ležita južno od potoka Ločnica. Pečovnik leži nižje v dolini, blizu izliva Ločnice v Savinjo, Osenica pa višje v dolini, pod mestom, kjer potok Ločnica zapušča sotesko Hudičev graben. V Pečovniku in Osenici (Osenci) je najprej začela rudariti država (montan-erär). Na osnovi patenta z dne 21. julija 1819 si je s fevdnim pismom z dne 7. januarja 1846 pridobila po 10 prostih jamskih mer v Pečovniku in Osenici. Pečovniške jamske mere so bile na zemljišču kmeta Jurija Mravljaka in so jih navajali pod imenom skupnega rova sv. Konstancije. Oseniške jamske mere, označevane kot sv. Marije polje, so bile v Pospehovem gozdu »Pod goroj«. Montan-erär je že 15. junija 1855 prodal rudnik

¹⁰ Povzeto po knjigi *Moje življenje v Krajevni skupnosti Pod gradom Celje/Vinko Bobnič. Celje: samozal., 2012, Str. 5–25.*

¹¹ Orožen, Janko. *Zgodovina Celja in okolice, 1. del (od začetka do 1948). Celje 1971, str. 300 in 301.*

Karlu Bergmannu. Nadaljnji lastniki: **Ernest Winter** (8. septembra 1855), **Jožef Ludovik Tapeiner** (10. septembra 1855, dve tretjini, leta 1860 celoto), **Jožef Banert** (1864), **Ivan Bürgl** (1868, na dražbi), **Andrej Pirnat** (1872, eno osmino), **dr. Alfonz Mosche in Karel Galle** (1873, prvi eno, drugi dve osmini, **Cecilija Bürgl** (1875 – Pernatovo osmino, 1889 – štiri moževe osmine), **Pavel Falek** (1892 – Moschetovo osmino, 1899 – Galletovi osmini, 1893 – Cecilije Bürglove osmine), **družba Bohemia** (1894), **okupatorjevo Energijsko preskrbovalno podjetje** (1941); **splošno ljudsko premoženje** (1945). V stari Jugoslaviji (1939) so preosnovali jamsko področje v polja: Petrovo, Andrejevo, Tomislavovo. Leta 1959 je rudnik zalila voda in dela takrat naj ne bi obnovili, čeprav naj bi bila kakovost zalitega rjavega premoga dobra.¹² V 19. stoletju so premog kopali bolj v Osenici, v 20. stoletju pa v Pečovniku.¹³ Rudnik »kamenega premoga« Pečovnik se omenja tudi v zvezi z začetki štorskega podjetja, ki ga je ustanovil **Ignacij Novak**, podjetnik v zgodovini razvoja naše industrije. Jamske posesti je prodal Baronu Frideriku Andrieuju, ki ga je s pogodbo z dne 13. junija 1851 sprejel kot solastnika svojih posesti in podjetij Pavla pl. Putzerja. Ko sta se družabnika sprla, sta šla na sodišče. Med razpravo, ki je bila 12. junija 1852, so točno precizirali pogoje, pod katerimi je Andrieu celotno podjetje prepustil Putzerju. Iz pogodbe je razvidno, da so k podjetju spadali tudi **rudniki kamenega premoga v Pečovniku (južni in severni sloj)** in Govcah, pisani na ime Ignacija Novaka (prejšnji lastnik) in barona Friderika Andrieuja, kateremu je Novak prodal svoje jamske posesti.¹⁴

Orožen omenja Rudnik Pečovnik posredno v poglavju o okrajnih in občinskih cestah.

V začetku 18. stoletja so v pečovniški dolini nižje od vasi Pristava v majhnih količinah kopali premog. V prvi polovici 19. stoletja sta bila v Pečovniku dva rudnika, lastnik enega je bil erar, drugi pa je pripadal Jožefu Ludoviku Hausmannu, graščaku v Novem Celju. Rudnika se nista mogla prav razviti, ker je bila pot ob Savinji navzgor, t. i. »pečovniška pot«, k mostu preko Voglajne v Celju zelo slaba. Z rudniške strani je zato prišla pobuda, da se cesta popravi in uredi. Okrog leta 1845 je bil med interesenti sklenjen dogovor, da cesto skupaj popravijo. Hausmann je prevzel del ceste od mosta preko Voglajne do Zimovega mlina pod Kalvarijo, Karel Zima je dobil del od mlina do križa ob brvi preko Voglajne, del ceste od križa do drugega mosta je prevzel erarični premogovnik, zadnji del ceste do rudnika pa naj bi vzdrževali Pristovčani proti obljubi, da bodo lahko vozili premog. V resnici pa je bilo tako, da je v sledečih letih vso cesto

¹² Orožen, Janko. Zgodovina Celja in okolice, 2. del (1849-1941). Celje 1974, str. 125.

¹³ Prav tam. Str. 126.

¹⁴ Prav tam. Str. 128.

od križa do rudnika popravljali Jožef Jezernik s Spodnje Hudinje, ki je vozil premog in ga je erarični premogovnik za popravilo ceste tudi nagrajeval. Po ureditvi ceste se je produkcija premoga znatno dvignila. Novi, skupni lastnik obeh rudnikov, Karel Winter, je zaposloval od 90 do 100 delavcev in bi bil po lastni izjavi lahko spravil mesečno na kolodvor po 10.000 centov premoga, ako bi bila cesta v redu. Vrh tega je v tisti dobi ob vходу v pečovniško dolino nastala večja apnenica. Glavno breme za vzdrževanje ceste je padlo na rudnik, ki se je obvezal, da zgradi ob Savinji pod gradom oporne zidove. Rudnik, katerega lastnik za Winterjem je bil Tapeiner, je leta 1867 nehal poslovati, leta 1868 ga je kupil na dražbi I. Bürgl. Cesta je bila kmalu ponovno v slabem stanju.¹⁵ Nekoliko boljši dnevi so nastopili za to cesto, ko so v začetku 20. stoletja v Pečovniku obnovili kopanje premoga. Podjetje »Bohemia«, ki mu je premogovnik sedaj pripadal, je v znatni meri prispevalo k njenemu vzdrževanju.¹⁶

Orožen je svojo trilogijo o zgodovini Celja sklenil s tretjim delom, ki je izšel leta 1980. Rudnik Pečovnik se po drugi svetovni vojni, čeprav je deloval do leta 1959, v gospodarskem smislu skoraj več ne omenja. V povezavi z rudnikom se bolj osredotoči na NOB.

Med NOB je v Celju glavno breme odpora proti okupatorju po Slavku Šlandru, ki je odšel v Maribor, prevzel Franc Vrunč. Le-ta je kmalu odšel na borbeni teren kot organizator in vodja (poleg pomočnika Petra Stanteta) celjske čete. Vrunčevo delo na celjskem je kot sekretar prevzel **Tone Grčar**, rudar, zaposlen v Pečovniku. Tone Grčar, ki je za Vrunčem postal celjski okrožni sekretar, je stanoval pri Rodetovih v Jenkovi ulici. Padel je v borbi z gestapovcem Avguštinom, ki je po izdaji nepričakovano vdrl v njegovo stanovanje.¹⁷

V občini so postavili 8 spomenikov in 50 spominskih plošč v spomin na NOB. Med njimi padlim borcem in talcem rudnika Pečovnik leta 1949, ki je bil obnovljen leta 1971 in se nahaja na dvorišču opuščenega rudnika.¹⁸

Pri rudniku in apnenici v Pečovniku je delovala delavska knjižnica.¹⁹

S premogovništvom na Slovenskem se je ukvarjal tudi Jože Šorn, ki je leta 1964 v Zgodovinskem časopisu objavil razpravo o premogovništvu na Slovenskem do leta 1850.

Organizirano izkoriščanje premoga se je pri nas začelo v začetku 19. stoletja. V »naših« premogovnikih se je pojavil državni in zasebni (domači in tuji) kapital. Državni (erarni)

¹⁵ Prav tam. Str. 146.

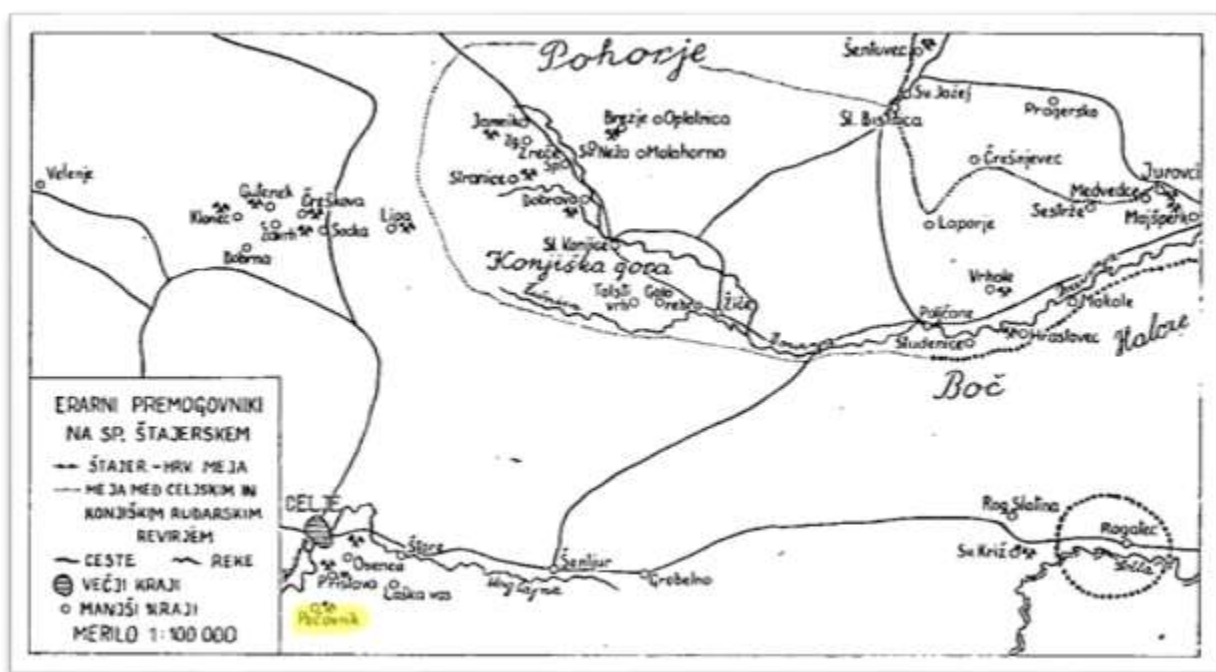
¹⁶ Prav tam. Str. 147 in 148.

¹⁷ Orožen, Janko. Oris sodobne zgodovine Celja in okolice (1941–1979). Celje 1980, str. 19.

¹⁸ Prav tam. Str. 109.

¹⁹ Prav tam. Str. 468.

premogovniki so po 25 letih izkoriščanja v primerjavi s privatnim kapitalom bili v manjšini. Državni premogovniki so bili opredeljeni s cesarskim dekretom iz leta 1842, ki je govoril o iskanju premoga (»rudosledju«) na državne stroške. Državni erarni kopi naj bi bili čim bližje železnici, kar bi omogočilo cenejši odvoz premoga. Rudnik Pečovnik je spadal pod rudosledni (rudarski) revir Celje. Erarni rudosledci so od avgusta 1842 rudosledili in poskusno vrtali v celjskem rudarskem revirju, leta 1843 tudi v Pečovniku in Osenci. Celoten celjski revir je zaposloval okoli 20 ljudi in je izkopal nekaj premoga. Po ukazu Premogokopne direkcije iz Leobna sta se odgovorna komisarja leta 1846 osredotočila na sedem spodnještajerskih krajev, med katerimi je bil tudi Pečovnik. Čeprav je erar za Pečovnik premogokopno pravico izdal že novembra 1843, so sistematično začeli kopati šele januarja 1844. V letih 1844–1848 je izkop nihal med 80 in 168 tonami letno. Leta 1855 pa so nakopali že 293 ton premoga. Izkop se je povečal, ko so 23. januarja 1845 iz leobenske direkcije celjskemu komisarju sporočili, da bodo nadaljevali z gradnjo železniške proge od Celja navzdol proti jugu ob Savinji in da je zato treba najti ob trasi dobre in izdatne premogovnike. V 6 mesecih so leta 1845 skopali 134 ton, v 6 mesecih leta 1846 206 ton, v prvem polletju leta 1847 pa že 312 ton. V enakem obdobju leta 1848 je izkop padel na 98 ton, predvsem zaradi močne konkurence privatnikov in revolucionarnih dogodkov po celotnem cesarstvu.²⁰

Slika 19: Karta erarnih premogovnikov na Spodnjem Štajerskem po dekretu dvorne komore z dne 29. decembra 1842. Vir: Šorn, 1964.

²⁰ Šorn, Jože. »Premogovništvo na slovenskem ozemlju do sredine 19. stoletja.« Zgodovinski časopis, XVIII, Ljubljana 1964, str. 7–74.

Na spletu smo s pomočjo ključnih besed »Hohlenbergbau Petschounik« našli zanimivo literaturo še iz Avstroogrske, iz leta 1903, ki je bila v nemščini. S pomočjo google prevajalnika smo besedilo prevedli in uredili.

Pečovniška dolina. Vzhodno od struge reke Savinje, ki zapusti mesto Celje in teče proti jugu, je Pečovniška dolina, ki je dolga 3 km in povprečno široka 1,75 km. Ob zožitvi se dolina razdeli na dva dela, zahodnega – Pečovniško dolino in vzhodnega – Oseniško dolino. Trenutno (1903) premog kopljejo le v Pečovniški dolini, kjer ima Družba Bohemia 113 m globok jašek. Rudniško polje sestavlja 9 enostavnih jaškov, od katerih sta dve tretjini že odkopani iz višjih nivojev. Podjetje Bohemia zaposluje povprečno 100 mož – rudarjev, 3 nadzornike in 2 uradnika.

Izkop premoga po letih:

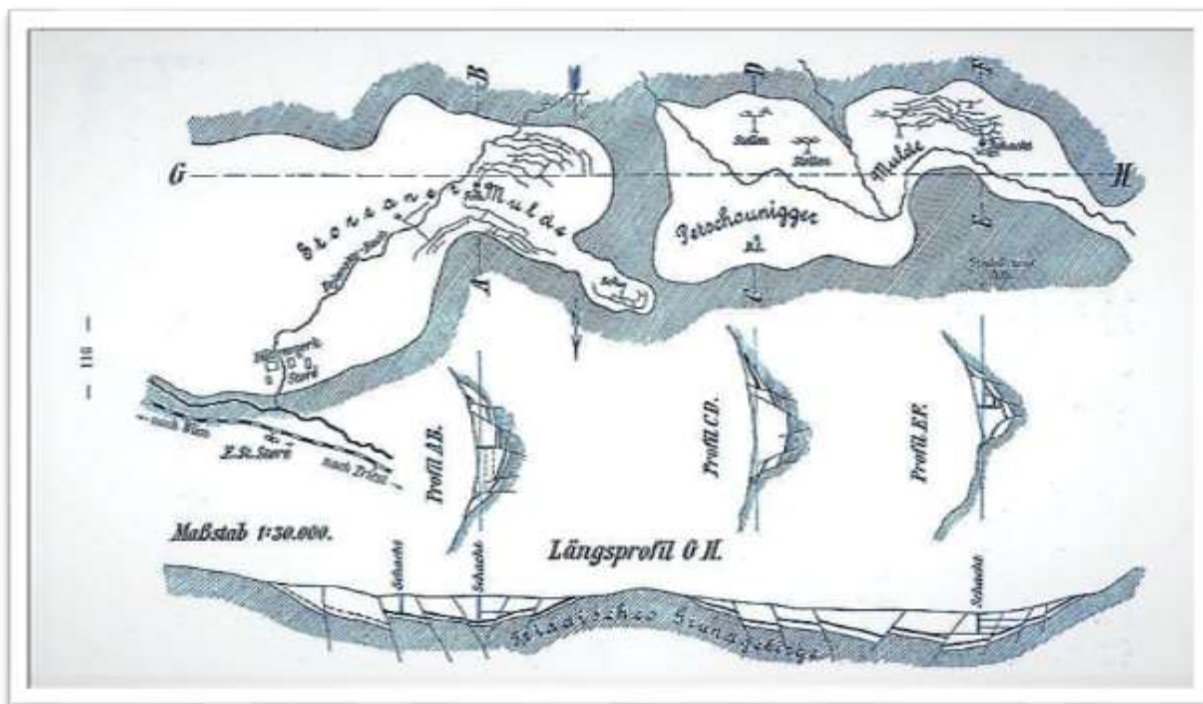
1900 – 102.550 ton

1901 – 104.587 ton

1902 – 112.176 ton

Premog pripeljejo v Celje po 5 km dolgi poti. Izkopavanje se je začelo leta 1819. Od takrat je bilo več menjav lastništva rudnika. Leta 1893 je bila ustanovljena družba Bohemia. Iz trenutnega (leto 1903) aktivnega jaška izkopavajo le nekaj let. Velik del Oseniške doline, kjer je poleg potrebnih prostih jaškov še 10 sposojenih jaškov, je tako rekoč še vedno neiztrošen in še vedno zadostuje za 2 ali 3 rove.²¹

²¹ Die mineralkohlen Österreichs. Komitee des allgemeinen bergmannstages. Wien 1903. Str. 115.

Slika 20: Rudniška karta območja Štore–Pečovnik. Vir: Die mineralkohlen österreichs. Komitee des allgemeinen bergmannstages. Wien 1903. Str. 116.

Ivan Češmiga je v knjigi *Rudarstvo LR Slovenije* iz leta 1959 opisal takratne slovenske rudnike, med njimi tudi pečovniškega. Njegovo delo je edino, kjer je na enem mestu zbranih več podatkov o pečovniškem rudniku.

Češmiga ugotavlja, da se je prvo izkopavanje premoga v Pečovniku začelo že leta 1819, vendar premoga niso prodajali, temveč so ga uporabili že na licu mesta za žganje apna (nižje v dolini je bila apnenica) in opeke v bližnjih opekarnah. Z letom 1894 so ustanovili družbo »Bohemija« in začeli premog pridobivati v večjem obsegu. Lastniki naj bi to počeli zgolj iz dobičkonosnosti, na blaginjo delavcev in pravila rudarjenja pa se naj ne bi kaj prida ozirali. Ker plasti premoga naj ne bi pravilno izkoriščali, je bil izplen premoga manjši in so se lastniki pogosto menjavali. Zaradi tega je bil rudnik zaprt tudi po več let skupaj. Družba »Bohemija« je v jamskem polju »Konstanca« zgradila izvozni jašek, globok 80 m. Zaradi vdora vode so ga leta 1908 zaprli.²² Leta 1940 so odprli nov izvozni jašek »Marija«, ki je bil globok 170 m, ni pa dosegel končne globine rudonosnega sloja, zato so do tam dostopali z vpadniki do globine 300 m, kjer se je premogovna plast končala. Po osvoboditvi izpod okupatorja je po zakonu o podržavljenju Rudnik in premičnine družbe Bohemija prešel v last FLRJ. Premogovnik se je 1. 1. 1950 tehnično-upravno in administrativno združil z Rudnikom Laško.

²² Gre za »staro« jamo Konstanca, ki je bila obnovljena leta 1956.

Premogovni sloji so iz oligocena, vmes je veliko jalovine – plastovite gline. Krovina pečovniške kadunje je iz zelenih laporjev, polnih školjk. Premog oligocenske starosti je v enem enotnem sloju, ki se prične v Tuhinjski dolini in poteka od Kamnika čez Motnik, Zabukovico, Liboje, Pečovnik in Štore. Pečovniška kadunja je sestavljena iz dveh različnih korit: južnega pečovniškega in severnega oseniškega. Ločena sta s triasnim in vulkanskim grohom. Rudonosno je le pečovniško korito, severnega zaradi malih rudnih teles naj ne bi bilo vredno odkopavati. Vpliv gorotvornih sil je povzročal prelome in stesnitve, zato je sloj razdrobljen na več skoraj ločenih rudonosnih delov, debeline od 3 do 6 metrov. Sloj premoga se nahaja do 300 m v globino v smeri vzhod-zahod. Premogovnik Pečovnik je bil jugovzhodno od Celja v naselju Zagrad. Od mesta Celje je bil oddaljen 5,8 km. V bližini je bila železnica Dunaj-Ljubljana. Na železniški postaji v Celju so premog nalagali v železniške vagone. Rudnik je imel 21 enojnih in 12 dvojnih jamskih mer (skupaj 203 ha). Podelilo mu jih je Rudarsko Glavarstvo v Celovcu s podelitvenimi listinami leta 1838, 1846 in 1847.

Rudnik si je v 19. in 20. stoletju izmenjalo veliko lastnikov:

- Andrej Schönbucher (1838–1843)
- Jožef-Ludvik Hausmann (1843–1845)
- Avstroogrski državni erar (1845–1855)
- Karol Bergman (1855–1855)
- Ernest Winter (1855–1860)
- Dominik in Josip Tappeiner (1860–1864)
- Josip Banert (1864–1865)
- Dominik in Josip Tappeiner (1865–1869)
- Ivan Buergl (1869–1869)
- Andrej Pirnat in Cecilija Buergl (1869–1892)
- Pavel Falck, Toplice, Češka (1892–1893)
- Franc Galle (1893–1894)
- Pavel Falck, Toplice, Češka (1894–1894)
- Gewerkschaft Bohemia (1894–1918)
- Rudarska združba Bohemija v Celju (1918–1946) je bila razdeljena na 100 kuksov, od tega so si lastniki delili: 73 kuksov Avgust Praprotnik iz Ljubljane, 16 kuksov Marija Eydam, Thurn pri Toplicah, ČSR, 11 kuksov Viljem Eydam, Thurn pri Toplicah, ČSR.
- FLRJ (1946–1959)

Premogovnik je bil razdeljen na zunanji in jamski obrat. Za pogon so uporabljali elektriko, napetosti 380 V. Premog so sortirali s suho separacijo dnevne kapacitete 300 ton. Proizvajali

so premog petih sortimentov (frakcij – velikosti): kosovec > 60 mm, kockovec (60–35 mm), orehovec (35–20 mm), zdrob (20–5 mm) in prah < 5 mm.

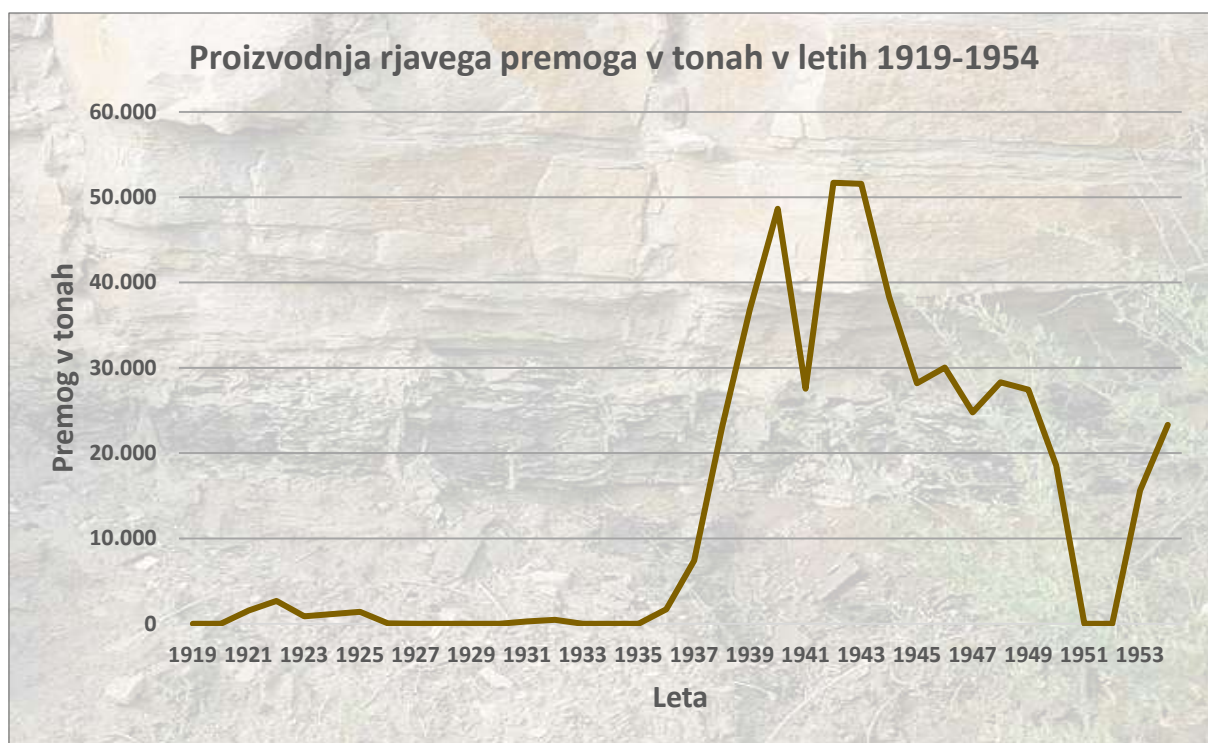
Obrat je imel tudi mehanično delavnico. Premog so odvažali s kamioni. Iz delovišč so ga izvažali po enotirnem vpadniku, nato po 45 m globokem enotirnem slepem jašku in zatem po 170 m dolgem dvotirnem izvoznem jašku. Po navpičnih in poševnih delih rovov so premog transportirali mehanično, po ravnih progah pa ročno. S progo so prodrli do odkopne meje in nato povratno odkopavali z zruškom. Delo na deloviščih je bilo polmehanizirano. Imeli so stroje na komprimiran zrak, ki so ga dobili z dvema kompresorjema kapacitete 660 m³ zraka na uro. Voda je dotekala s povprečno hitrostjo 0,5 m³/min. Odvodnjavali so z električnimi črpalkami kapacitete 2 m³/min.²³

Leto	Tone	Leto	Tone	Leto	Tone
1919	-	1931	290	1943	51590
1920	-	1932	480	1944	38320
1921	1560	1933	-	1945	28210
1922	2670	1934	-	1946	30050
1923	870	1935	-	1947	24790
1924	1150	1936	1710	1948	28300
1925	1420	1937	7390	1949	27430
1926	50	1938	23020	1950	18570
1927	-	1939	36880	1951*	-
1928	-	1940	48650	1952*	-
1929	-	1941	27560	1953**	15640
1930	-	1942	51700	1954	23320

Tabela 1: Proizvodnja rjavega premoga v tonah v letih 1919–1954. Vir: Češmiga, 1956.

*Združena proizvodnja z rudnikom Laško **Samostojna proizvodnja obrata Pečovnik

²³ Povzeto po: Ivan Češmiga: Rudarstvo v LR Sloveniji. 268 strani. Rudnik rjavega premoga Pečovnik, str. 85–93. »Nova Proizvodnja«, glasilo Zveze društev inženirjev in tehnikov LRS. Ljubljana, 1959.

Graf 1: Proizvodnja rjavega premoga v tonah v letih 1919–1954. Vir: Češmiga, 1956.

Proizvodnja je bila do leta 1934, ko je Rudnik Pečovnik prevzel Praprotnik, zanemarljiva. Nato se je z odprtjem novih rovvov v Marija polju dvignila na skoraj 50.000 ton letno. Z začetkom 2. svetovne vojne je proizvodnja spet upadla. Med vojno je Rudnik prevzelo nemško podjetje za oskrbo z energijo. V letih 1942 in 1943 je bila proizvodnja rekordna, in sicer preko 50.000 ton. Po vojni je proizvodnja hitro padala, oblasti so se zgovarjale na iztrošenost Bohemije. V letih 1951 in 1952, ko je bil Pečovnik obrat Rudnika Laško, je proizvodnja padla na raven obdobja pred Praprotnikom. Po osamosvojitvi od Laškega leta 1953 se je proizvodnja povečala na dobrih 23.000 ton letno, kar pa je bilo v primerjavi z ostalimi slovenskimi premogovniki zanemarljivo.

Obrat/leto	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Skupaj	24790	24790	27430	18570	102100	105800	15640	23320
Laško	-	-	-	-	90880	89500	-	-
Pečovnik	24790	24790	27430	18570	11220	16300	15640	23320

Tabela 2: Skupna proizvodnja rjavega premoga in po obratih v tonah v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1959.

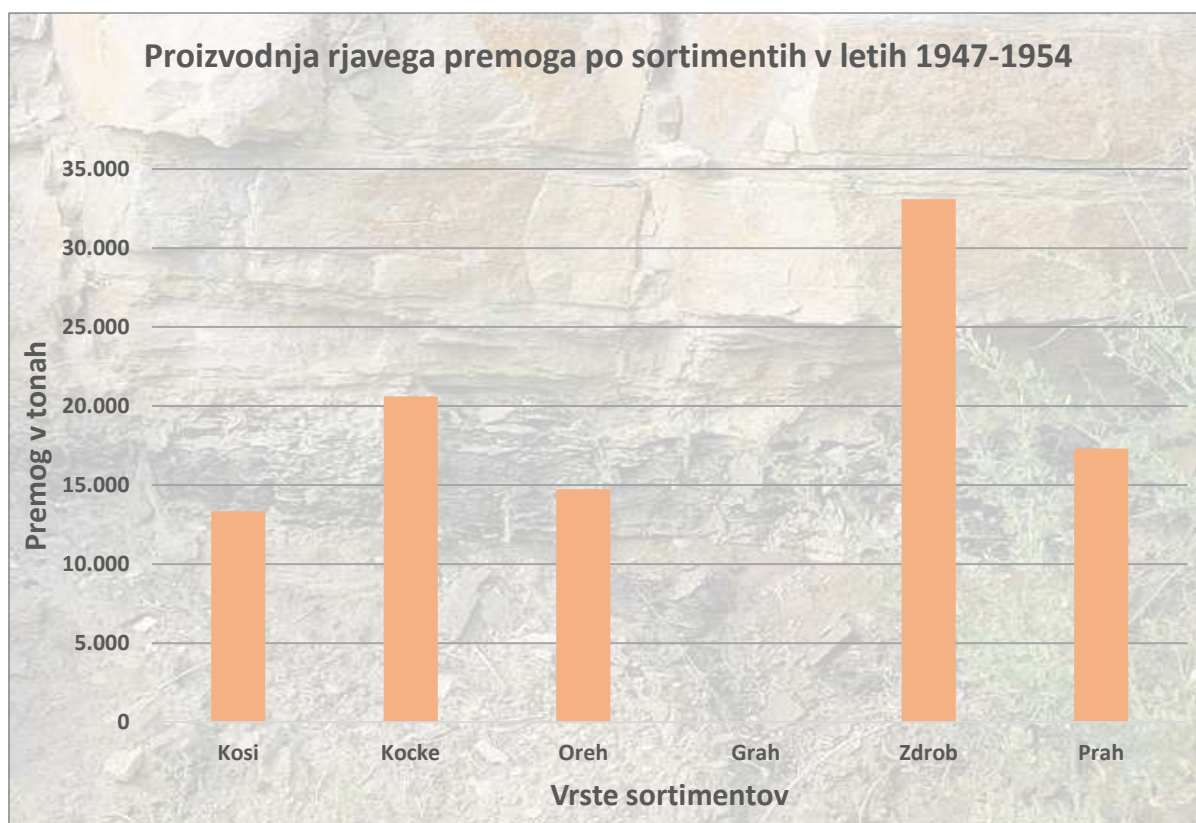

Graf 2: Proizvodnja rjavega premoga po obratih v tonah v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1959.

Graf prikazuje primerjavo izkopa rjavega premoga v Rudniku rjavega premoga Laško in njegovem obratu Pečovnik. Vidimo, da je bila proizvodnja v Pečovniku v preimerjavi z Laškim res majhna – približno $6-8 \times$ manj nakopanega premoga na letni ravni.

1947–1954	Skupaj	kosi	kocke	oreh	grah	zdrob	prah
Skupaj	99.090 ton	13.335 ton	20.614 ton	14.733 ton	-	33.098 ton	17.309 ton

Tabela 3: Proizvodnja rjavega premoga v tonah po sortimentih v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1956.

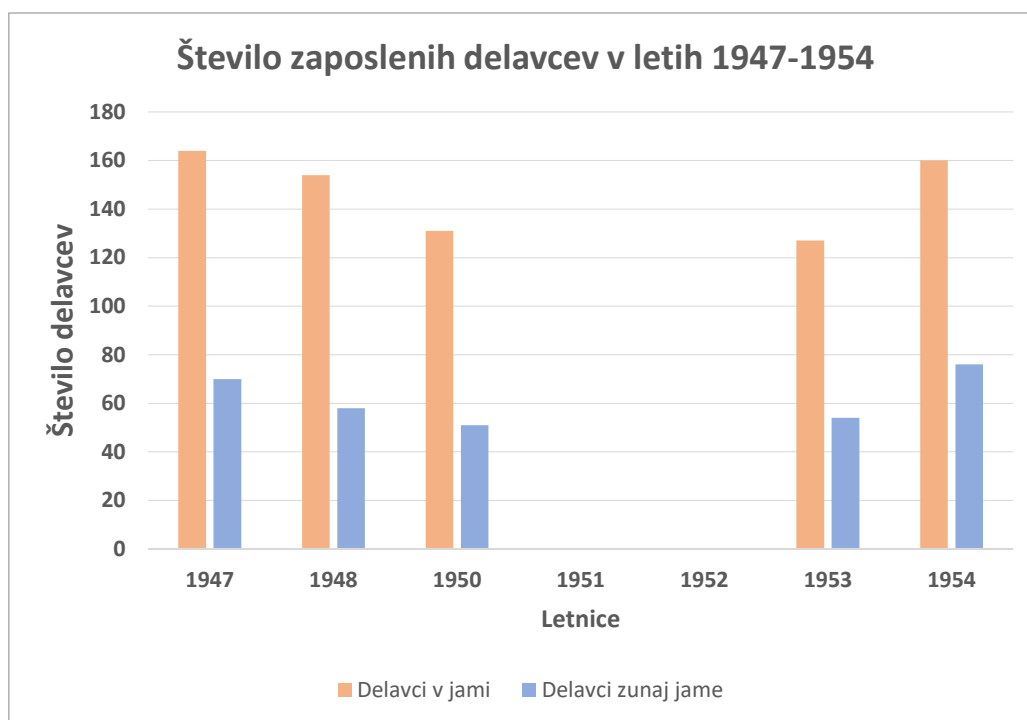

Graf 3: Proizvodnja rjavega premoga v tonah po sortimentih v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1956.

V letih po 2. svetovni vojni so v Bohemiji proizvedli največ manj zaželenega »zdroba«. Premog v kosih, ki je bil najbolj zaželen, je bil šele na četrtem mestu. Grahovca sploh niso proizvajali. Najslabše je šel v prodajo premogov prah.

Kraj zaposlitve	1947	1948	1949 povprečno število	1950 povprečno število	1951	1952	1953 na dan 31. 12.	1954 na dan 31. 12.
Skupaj	234	212	226	182	-	-	181	236
Jama	164	154	165	131	-	-	127	160
Zunaj	70	58	61	51	-	-	54	76

Tabela 4: Število zaposlenih delavcev v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1956.

Graf 4: Število zaposlenih delavcev v letih 1947–1954. Vir: Češmiga, 1956.

Večina zaposlenih je delala v jami. Največ je bilo zaposlenih leta 1954, skupaj kar 236. V letih 1951 in 1952, ko je bil Pečovnik obrat Rudnika rjavega premoga Laško, sploh niso vodili evidence, koliko zaposlenih imajo v Pečovniku.

Poročilo o možnosti ponovnega odpiranja opuščenega premogovnika, Rudnika rjavega premoga Pečovnik, je napisal Franc Grm, dipl. ing. rud. v pokoju v Ljubljani, 17. 11. 1984.

Rudnik v Pečovniku je obratoval od leta 1819 in je do ukinitve menjal 14 lastnikov. Jamske mere je imel odobrene v skupni površini 203 ha. **Pečovniški premog je imel energijsko vrednost 20 MJ/kg in samo 7 % pepela.** Največjo proizvodnjo so dosegli leta 1948 z 28300 tonami. Eden premogovni sloj je bil debeline 3–6 m ter je segal do 300 m globoko. Razvit je bil v smeri vzhod-zahod ter je padal z naklonom 35° proti severu. Jama je bila razvita v omenjeni smeri 500 m in odprta z vpadniki ter izvoznimi jaški. Stalni dotok vode je bil 0,5 m³/min. Večkrat je prišlo do vdorov večje količine vode. Iz jamskih kart je razvidno, da se je po letih vršilo izkopavanje premoga do globine 300 m. Zaradi razsežnosti jame so imeli velike stroške z vzdrževanjem jamskih komunikacij. Rudniška storitev je bila opravičena ob izkopu 0,5–0,6 t/moža na delovnik. Proizvodnja cena leta 1954 je znašala 4720 din/t, prodajna pa 3284 din/t, kar pomeni 1418 din izgube pri toni premoga. Proizvodnja je leta 1954 znašala 23320 ton/leto. Posledično bi bilo odpiranje jame po starih jamskih delih zahodno in vzhodno neupravičeno. Smiselno bi bilo proučiti plasti vzhodno od vzhodne meje vzhodnega polja do

zahodne meje opuščnega premogovnika Nove Štore, kjer je bila debelina plasti premoga 5 m. 13. 12. 1959 je premogovnik Pečovnik, jamo Konstanca, zalila voda. Vdor je bil tako nenaden in silovit, da je v potopljeni jami ostalo veliko opreme. Dolžina potopljenih jamskih rovov je znašala 1850 m. Zaradi velikega pritiska so bili vsi jamski prostori zrušeni in stisnjeni. Odgovorni predstavniki Republike Slovenije in direktor rudnika ing. Ivan Vrečer so soglasno ugotovili in sklenili, da se izkoriščanje premoga v jami Konstanca trajno ustavi, ker izkopavanje premoga ob takratnih razpoložljivih tehničnih in ekonomskih sredstvih ne bi bilo več varno in ekonomično. Premogovne zaloge v potopljeni jami Konstanca naj bi po izračunih ing. Vrečerja znašale 280.000 ton, od katerih bi jih ekonomično lahko pridobili le 50 %. Ing. Vrečer je v poročilu z dne 31. 10. 1959 v LDN predvideval globinsko vrtanje v Košnici, 4 km JZ od Celja, ki naj bi bilo vmesno nahajališče med nahajališčem Liboje in Pečovnik. Vrečer je v Košnici²⁴ v primeru pozitivnih rezultatov nameraval odpreti nov obrat, ki bi nadomestil »nezanesljivo« jamo Konstanca.²⁵

²⁴ Območje naselja Košnica je v 80-ih letih 20. stoletja bilo že precej poseljeno in pozidano z novimi hišami. Ing. Grm je že sam ugotovil, da zadeva z iskanjem premoga v Košnici v 80-ih letih ne bi imela perspektive.

²⁵ Gostiša, B., Kosmač, S., Grm, F. (Rudis inženiring p. o. Trbovlje), 1980. Opuščeni premogovniki: Otočec, Motnik, Liboje, Pečovnik, Štore, Orle, Drenov grič – Zbrana dokumentacija in smisel nadaljnjih ukrepov. SOZD Revirski energetske kombinat Edvarda Kardelja Trbovlje, str. 159 in 160.

3. Osrednji del raziskovalne naloge

3.1. Delo z viri v ZAC

Na spletni strani ZAC smo odprli aplikacijo »Vodnik po fondih in zbirkah«²⁶ in v spletni iskalnik vnesli ključni besedi »**Pečovnik**« in »**rudnik**«. Iskalnik je podal informacijo o obstoju dokumentov o rudniku rjavega premoga v Pečovniku. Izpolnili in oddali smo spletno vlogo²⁷ za pridobitev arhivskega gradiva. 11. 9. 2023 smo obiskali ZAC, kjer nam je arhivsko gradivo predstavil gospod arhivski svetnik dr. Bojan Himmelreich. Fond Rudnika Pečovnik obsega 11 škatel dokumentov – primarnih pisnih virov. Rudnik Pečovnik je bil omenjen tudi v petih škatlah fonda Rudnika Zagorje-Hrastnik. Ugotovili smo, da je gradivo zanimivo in ga je zelo veliko. Zdelo se nam je primerno za obdelavo in objavo. Gospod Himmelreich nam je podal napotke za delo.

Slika 21: Od leve proti desni: dr. Bojan Himmelreich, Anej Firšt, Lenart Kač in Lev Kodre. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

²⁶ [Vodnik po fondih in zbirkah \(zac.si\)](https://zac.si/) Pridobljeno dne 4. 9. 2023.

²⁷ https://zac.si/wp-content/uploads/2023/05/VLOGA_ZA_PRIDOBITEV_PODATKOV_IZ_ARHIVSKEGA_GRADIVA.pdf
Pridobljeno dne 4. 9. 2023.

Slika 22: Gradivo, ki smo ga pregledali v ZAC.
Foto: Bojan Rebernak, 2023.

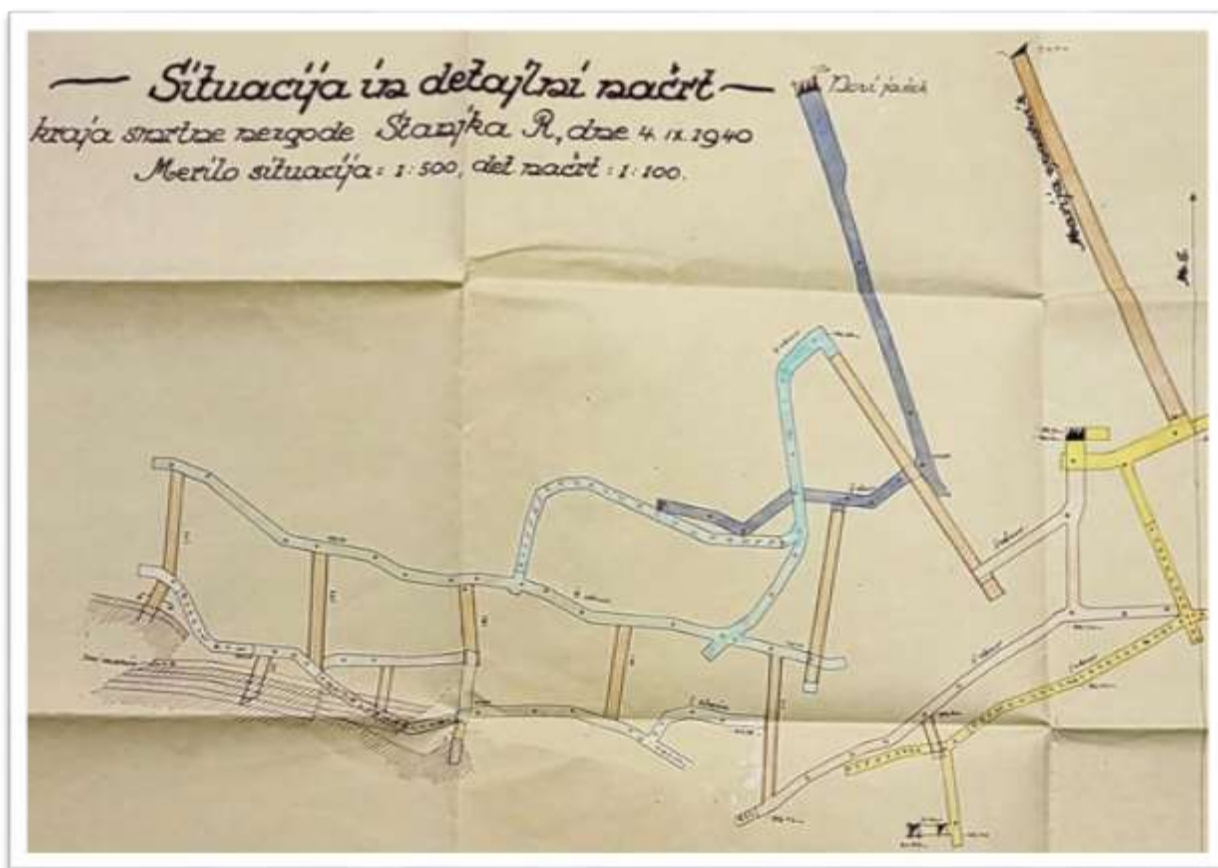
3.1.1. Predstavitev zanimivejših virov iz ZAC

Dne 9. 1. 1934 je bilo v Libojah napisano prostosledno poročilo za rudnike, ki so bili v lastništvu rudarske združbe Bohemija. V rudniku Pečovnik, ki je bil obrat Rudnika Laško, so v letu 1933 delali na vzdrževanju vpadnika »Ivan« v jamskem polju Konstanca. Vzdrževali so Marija rov v Marijinem polju. Premoga v tem obdobju niso proizvajali. Po premogovnih izdankih (slojih, nahajališčih) so preiskovali območje pod Apnenikovim kamnolomom v Pečovniku, kjer so našli pretanke sloje premoga (60 cm). Okoli odvala (izsipališča, kupa jalovine) v Marija polju so izkopali jarke, da voda blata ni nanašala na cesto. Kartirali so območje premogovnika in pripravljali načrt za preiskave z globokim vrtanjem, s katerim naj bi pričeli, ko bi rešili birokratske zadeve pravnega značaja med državo in družbo Bohemija. V letu 1934 so prečistili in pretesarili 90 metrov globok odkop Ivan vpadnik in tudi prečno progo na dnu vpadnika, dolžine 196 metrov. Izven odkopa so popravili vitlo in površinske proge.²⁸

Rudnik so decembra leta 1938 nameravali ograditi z bodečo žico. Čez posest rudnika je potekala javna vozna pot in še dve zasebni vozni poti. Za ograditev so predlagali tri različice. Po prvi bi ogradili posestvo celega rudnika v mejah rudniških parcel. Zaradi ceste in dveh zasebnih vozni poti bi morali pustiti odprtih 6 prehodov, dolžina ograje pa bi bila 780 m. Pri drugi različici bi rudnik delno ogradili. Izpustili bi zasebne vozne poti, odprta bi morala ostati dva prehoda (prvi pri pisarni pri Marija vpadniku, drugi pri stari separaciji) za javno vozno pot. V tem primeru bi zunaj ograditve ostal transformator, skladišče, vrtna naprava in stranišče za delavce. Dolžina te ograje bi bila 730 m. Po tretji različici bi izpustili vse prehode. Izven ograje bi ostala strojnica pri glavnem vpadniku, lesena pisarna in staro skladišče. Dolžina ograje bi

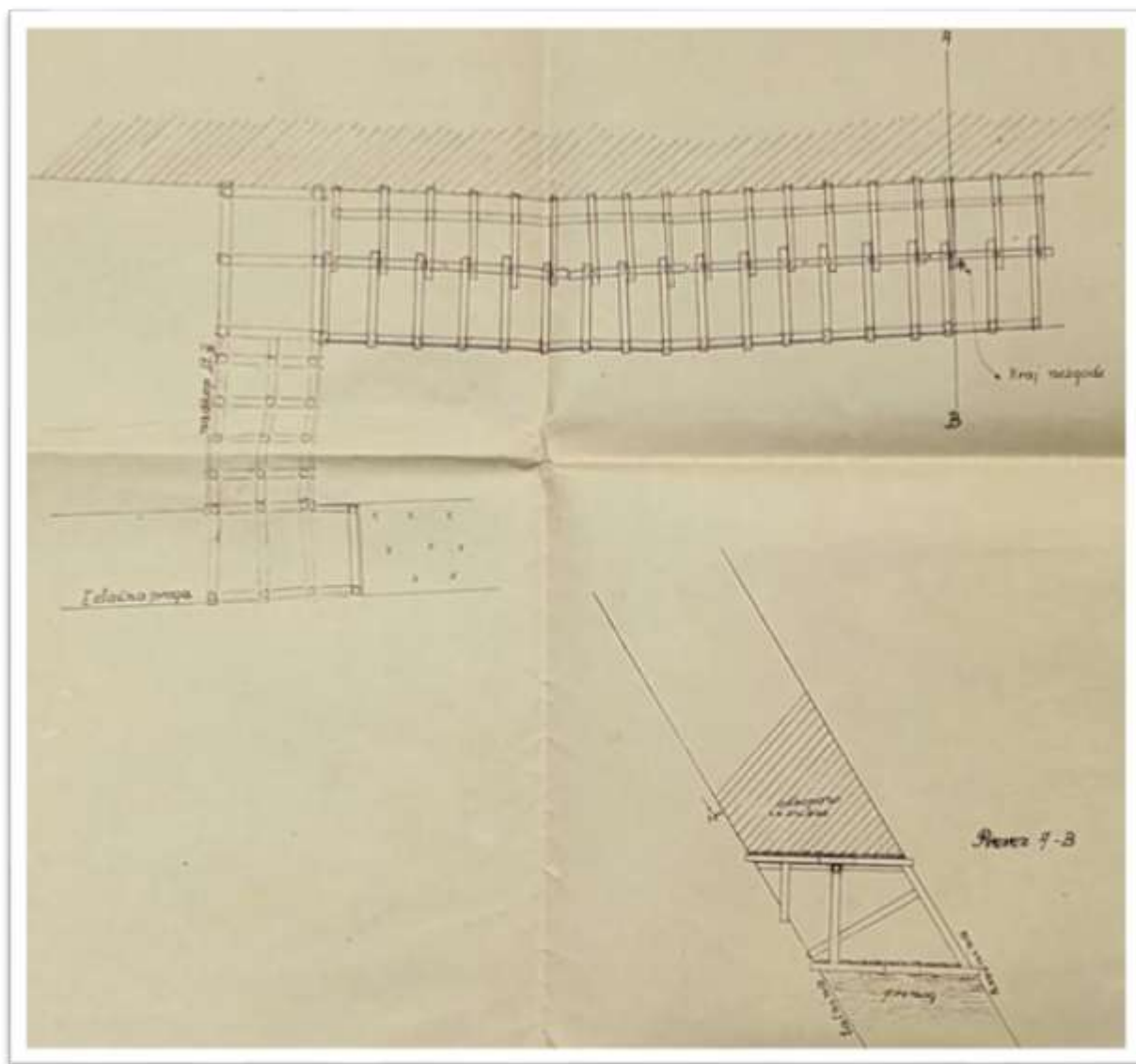
²⁸ SI_ZAC/0749/002/009/00001. Prostosledna poročila za leto 1934.

Kriv naj ne bi bil nihče, saj naj bi odkop bil zatesarjen po vseh predpisih. Odkop naj bi se porušil zaradi nenadnega pritiska brez predhodnih svarilnih znakov v oporju (npr. pokanja). R. S. je opravljal delo vozača, prihajal je iz Kamensčaka pri Ljutomeru. Opravljal je tudi dela polaganja opaža po tleh odkopa. Uprava je k poročilu priložila zdravniško spričevalo, situacijski načrt mesta nezgode ter izjave obratovodstva, paznika Štrbana in kopača Hoznerja.³⁰

Slika 24: Situacijski in detajlni načrt kraja smrtne nezgode. Vir: SI_ZAC/0749/002/015/00003.

³⁰ SI_ZAC/0749/002/015/00003. Poročilo Rudarske združbe Bohemija o smrtni nezgodi zaposlenega.

Slika 25: Izsek – detajl iz situacijskega načrta, kraj smrtne nezgode. Vir: SI_ZAC/0749/002/015/00003.

V ZAC za obdobje med 2. svetovno vojno nismo našli nobenega pomembnejšega dokumenta, ki bi ga bilo vredno obdelati in objaviti.

Mestna zaplembna komisija v Celju je na podlagi Odloka AVNOJ-a z dne 21. 11. 1944 o prehodu sovražnikovega imetja v državno last zaplenila imetje državljanu nemškega Reicha Eydamu Wiljemu, industrialcu, nemškemu državljanu iz kraja Turn bei Teplitz. Zaplenili so mu premično in nepremično imetje, zlasti delež pri rudniku »Bohemia« Pečovnik. Zaplemba se je v prid države zapisala v zemljiški knjigi pri okrajnem narodnem sodišču v Celju in v rudarski knjigi v Celju. Odločba je bila utemeljena na podlagi ugotovitve 13. 11. **1945**, da je Eydam Wiljem državljan nemškega Reicha. Slednje je bil zadosten vzrok, da je Eydam bil razlaščen. Po pravnomočni odločbi Mestne zaplembne komisije v Celju z dne 13. 11. 1945 se je Rudarski združbi »Bohemija« v Celju vknjižila lastninska pravica na ime: »Splošno ljudsko

premoženje«. Rudnik rjavega premoga »Pečovnik« v Celju je dne 13. 11. 1945 postal državna last.³¹

Dne 8. 1. 1946 je delegat Ministrstva za industrijo in rudarstvo v Ljubljani pri Rudarski združbi »Bohemija« ing. Milivoj Hohnjec premogovnik Pečovnik in posle predal novemu upravitelju premogovnika Pečovnik ing. Lipužiču Matiji. Premogovnik Pečovnik je bil last rudarske združbe Bohemija s sedežem v Celju. 100 kuksov združbe je bilo razdeljenih med več lastnikov. Avgust Praprotnik je bil s 73 kuksi večinski lastnik. Solastnika sta bila Marija Eydam s 16 kuksi in Viljem Eydam z 11 kuksi. Zplembna komisija v Celju je odločila, da je njihovo imetje prešlo v državno last. Združba je posedovala jamska polja Konstanca, Marija, Danijel, Peter, Tomislav, Andrej in še nekaj prostosledov. Trenutna dela so vršili v jamskem polu Marija. Pečovniški premogovnik so sestavljale oligocenske plasti, ki jih je obdajal triasni apnenec in dolomit. Premog oligocenske starosti je dosegal debelino plasti 3 metre. Za izkop pripravljenega premoga naj bi bilo na voljo 8000 ton. Verjetne zaloge naj bi znašale 80.000 ton, mogoče celo 200.000 ton. Jama je bila globoka 170 m in se je delila na vzhodno in zahodno polje. Jamski ogenj se je nahajal v premogovnem stebru med 4. in 5. obzorjem in je bil saniran. V jami je bil povprečen pritok vode 140 l/min. Vodo so črpali s prvo črpalko zmogljivosti 750 l/min in drugo zmogljivosti 600 l/min. Metana niso zaznali že več let. Jamo so prezračevali z ventilatorjem 300 m³/min, ki je bil vgrajen na Marija vpadniku. Zahodno polje so med okupacijo opustili, vendar so ga po osvoboditvi začeli odpirati s 45 m globokim slepim jaškom. Na zunanjem obratu rudnika se je nahajala kovaška, ključavničarska, tesarska in mizarska delavnica ter avtogaraža. Separacija, ki jo je Praprotnik začasno zgradil, je imela kapaciteto 200 ton/dan. Most, po katerem so prevažali premog iz jame, je bil v slabem stanju in ga je bilo potrebno popraviti. Rudnik je imel tri tovornjake znamke Saurer, MAN in Ford. Od tega je bil prvi izven obratovanja, saj mu je manjkala glava za motor. Druga dva zaradi stalnih popravil nista bila več rentabilna. Ministrstvo za industrijo in rudarstvo je Rudniku odobrilo nov tovornjak iz sredstev pomoči UNRRA. Rudnik je imel tudi osebni avtomobil znamke Wanderer, ki so ga dobili iz vojnega plena. Proizvodnja premoga od 1. 1. do 21. 1. 1946 je znašala povprečno 95 ton na dan. Obratovodja v jami je bil Josip Jošt, tretjinovodje pa so bili Ivan Borišek, Konrad Voga in Franc Pušnik. V jami so bili trije strelni mojstri, 70 kopačev, trije strojniki pri kompresorju, trije strojniki na šahtu (glavnem jašku), 50 učnih kopačev in 36 vozačev. Skupaj je bilo zaposlenih 165 delavcev. V zunanjem obratu je bil zaposlen paznik, kovač, 7 ključavničarjev, 2 kleparja, električar, mizar, 3 tesarji, 5 šoferjev, strojnik pri

³¹ SI_ZAC/0749/002/020/00002. Zplemba lastniškega deleža (Eydam Viljem) v Rudarski združbi Bohemija.

nakladalcu, predelavec na separaciji, 50 separacijskih delavcev in ostali. V pisarni je bilo zaposlenih 8 ljudi. Po odloku Ministrstva za industrijo in rudarstvo so začeli raziskovati z globinskim vrtanjem v jamskem polju Konstanca. Popraviti so nameravali cesto iz premogovnika do glavne ceste Laško-Celje in obnoviti most preko Savinje.³²

Vlada Republike Slovenije je 28. 6. **1946** izdala potrdilo, da je Rudarska združba Bohemija, premogovnik Pečovnik, dne 13. 11. 1945 na podlagi odločbe Mestne zaplembe komisije prešla v državno last in je postala državno pridobitno podjetje. Prepis je vseboval izvleček iz rudarske knjige št. 100/46. Premogovnik Pečovnik je stal na gozdni parceli Jurija Mravljaka v Pečovniku v občini Zagrad, župniji in okraju Celje. Premogovnik je imel rov Sv. Konstantin z 10-imi enotnimi jamskimi merami, podeljenimi leta 1819 in 1846. Leta 1854 je bila izdana odločba – dovoljenje za povečanje rudnika do sedanjega ozemlja (1946), ki je ležalo na ozemlju iste parcele. 1862 so zakoličili mere »Konstancija«. Leta 1939 so družbi vpisali mere jamskega polja »Peter« na travniški parceli št. 528 v Zagradu v Celju, kjer je bil odkrit rjavi premog. Leta 1939 se je odločba Rudarskega glavarstva v Ljubljani vpisala v jamsko polje »Andrej« na parceli št. 783 v Zagradu v Celju, kjer so tudi odkrili rjavi premog. Podelitvena listina glavarstva leta 1939 je bila vpisana v jamsko polje »Tomislav«, kjer so na parceli št. 782 v Zagradu v Celju odkrili rjavi premog. Premogovnik v Osenci jim je bil podeljen leta 1819 in je stal na ozemlju Lasbeck kraj Šip pod gorjo, pri Osenici, župnija Teharje, okraj Celje. Rov sv. Marija je imel 10 enojnih jamskih mer. Premogovnik v Zagradu je bil podeljen leta 1819. V njegovem okviru je obstajal rov Danijel, ki se je nahajal na posesti Tomaža Hrastnika v Zagradu. Leta 1904 so potrdili statute družbe Bohemija. Leta 1906 so izvedli spremembe v dodatku statutu in obseg pooblastil predstojništva in ravnateljstva. Dne 28. 2. 1946 je po odločbi zaplembe komisije podjetje prešlo v last Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ).³³

Dne 28. 7. **1947** se je v jamomernici vršila obratna sindikalna konferenca rudnika Pečovnik. Poleg uprave rudnika so se konference udeležili tudi zastopniki sindikata. Ravnatelj je podal splošno poročilo o položaju v jami. Želeli so izboljšati zračenje zahodnega jamskega polja. Glavni direkciji so predložili več projektov, ki pa niso bili ustrezni, ker bi morali odpirati stare porušene nadkope. Da bi lahko odkopavali premog »v stebru« je bil podan predlog, da se zgradi nov, 270 m globok šaht, severno od prvotnega, ki bi stal okoli 2 milijona dinarjev. Predlagano je bilo tudi, da se na Glavno direkcijo odda prošnja, da se preišče še neraziskan del zahodnega

³² SI_ZAC/0749/002/021/00001 Primopredajni zapisnik poslov delegata Ministrstva novemu upravitelju Premogovnika Pečovnik.

³³ SI_ZAC/0749/002/021/00003. Prehod Premogovnika Pečovnik v državno last.

polja rudnika. Sklenili so, da moško delovno silo na zunanjem obratu nadomestijo z ženskami. Predlagano je bilo, da se Zavod za socialno zavarovanje zaprosi za obljubljeni ambulantno pri Steguju, kjer naj bi zdravnik vsak dan ordiniral. Z njo bi se znebili simulantov, ker bi lažje oboleli v času bolezni morali ostati v ambulantni. Sklenili so, da poostrijo kontrolo pri izdaji starega lesa za drva. Les je izdajal Franc Vinder, ki je bil v službi dopoldan in popoldan. Sklenili so, da naročijo električne vžigalnike in z njimi v jami začnejo odstreljevati. Predlagali so, da se impregnira les, ki bo uporabljen v zračnih progah, ker sicer sprhni. Zapisnik je podpisal ravnatelj ing. Matija Lipužič.³⁴

Ravnatelj rudnika ing. Matija Lipužič je Glavni direkciji rudarstva v LRS dne 4. 8. 1947 poslal načrt za boljši uspeh Premogovnika Pečovnik. Načrt je povzetek zapisnika obratne sindikalne konference iz dne 28. 7. 1947.³⁵

Slika 26: Logo podjetja leta 1947 se je pojavljal v dveh oblikah. Vir: SI_ZAC/1436/003/00206.

Zanimivo, da je avgusta leta 1947 podjetje bilo še vedno registrirano kot Rudarska združba »Bohemija« v Celju, enako kot pred 2. svetovno vojno, ko je bila v zasebni lasti. Meseca julija 1947 se na glavah dopisov pojavlja logo »Premogovnik Pečovnik«.

Uprava Premogovnika Pečovnik na čelu z ravnateljem inž. Matijo Lipužičem je dne 30. 8. 1947 napisala situacijsko poročilo, ki je bilo poslano Glavni direkciji rudarstva LRS. 25. 8. 1947 so v enem od podzemnih obzorjih, na koti –243 metrov našli veliko ogljikovega monoksida. Dima naj ne bi bilo. Vsled varnostnim razlogom so tisti del jame morali zapreti, da ogljikov dioksid

³⁴ SI_ZAC/1436/003/00206. Zapisnik obratne konference.

³⁵ SI_ZAC/1436/003/00206. Načrti za boljši uspeh obrata.

ne bi odtekal v druge rove na delovišča. Med delom so opazili, da se je iz nadkopa vsake nekaj časa vsula žerjavica. Ogenj naj bi bil v nadkopu in ga prej niso mogli opaziti. Predvidevali so, da naj bi ogenj nastal zaradi razkopanega in razrahljanega premoga pod starim odkopnim delom. Tisti del so hermetično zaprli, tako da naj bi preostanek jame bil »čist pokvarjenega zraka«.³⁶

Ministrstvo rudarstva LRS je dne 8. 3. **1950** izdalo dokument – oceno dejanskega stanja Rudnika Pečovnik. Napačen razvoj rudnika naj bi botroval dejstvu, da je bilo podjetje leta 1950 na robu zmogljivosti. Najprej so premog kopali visoko nad dolino Suhega potoka s kratkimi rovi in vpadniki, ampak naj bi to delo bilo nepomembno. Ko je združbo Bohemijo prevzel Praprotnik, je leta 1934 skopal vpadnik pod kotom 35° in s prečnikom dosegel sloj premoga. Zaradi strokovnih napak pri izkopavanju naj bi Rudnik Pečovnik kmalu postal neproduktiven. Pečovniški sloj je bil razdeljen na vzhodno in zahodno polje, vmes pa je bila jalovna cona širine okrog 100 m. V rudniku naj bi bilo skupno še 44.400 m³ premoga, od tega bi ga lahko pridobili le 19.000–20.000 ton. Dnevno naj bi to pomenilo izkop 80 ton premoga za obdobje 5–6 mesecev. V jami je bilo zaposlenih 143 mož. Pri kopanju 36 mož, pri izvozu 60, pri vzdrževanju 33 in še 14 mož za ostala dela. Glede stalnih vdorov vode so izgubili vso upanje in so menili, da se jih ne da preprečiti. Dostopen premog naj bi poskušali čim bolj izkoristiti in rešiti vgrajeni jamski inventar. Nadaljnje zasledovanje premoga v globino naj ne bi prišlo v poštev. V kadunji k. o. Zagrad je združba »Bohemija« do leta 1908 imela rudnik. Izdanjki (sloji premoga) na južnem polju kadunje so bili povod, da so premog začeli izkoriščati. Najprej z rovi in vpadniki, kasneje pa so skopali 80 m globok šaht »Konstanca«. Ker naj bi odkopavali površno in neracionalno, naj bi tudi zaradi jamskega ognja in dotoka vode izkopavanje ustavili. Omenjali so tudi možnost železniškega priključka, ki bi olajšal odvoz premoga in znižal stroške proizvodnje. Iz tega razloga bi bilo smiselno kadunjo v Zagradu globinsko preiskati, saj naj bi se tam nahajale velike količine premoga.³⁷

V obdobju 1950–1953 je Rudnik rjavega premoga Pečovnik spadal pod Rudnik rjavega premoga Laško, bil je njegov obrat. Iz tega obdobja v ZAC nismo našli pomembnejših dokumentov, ki bi bili zanimivi za objavo.

Dne 8. 6. **1953** se je s sklepom MLO Celje obrat Pečovnik »odcepil« od Rudnika Laško in postal samostojno podjetje. DS Rudnika Laško in DS obrata Pečovnik sta potrdila, da se

³⁶ SI_ZAC/1436/003/00206. Situacijsko poročilo 30. 8. 1947.

³⁷ SI_ZAC/0749/002/025/00005. Razvoj Rudnika rjavega premoga Laško, obrata Pečovnik. Mnenje Vladimirja Lipolda.

primopredaja izvrši dne 27. 6. 1953. V komisiji primopredaje so bili prisotni predstavniki Rudnika Laško, obrata Pečovnik in MLO Celje. Komisija se je na dan primopredaje sestala v Pečovniku. Pregledali so obstoječe naprave, knjigovodstvene izpise in ostale dokumente. Direktor Rudnika Laško ing. Matija Pelko je Josipu Joštu, ki je postal direktor obrata Pečovnik, predal vodstvo vseh poslov, med katere je spadalo: knjigovodsko stanje na dan 1. 6. 1953, osnovna sredstva obrata Pečovnik, ki so bila v uporabi Rudnika Laško in obratno ter so se izmenjevala v medsebojno izposojanje, medsebojni dolgovi v denarju oz. premogu, dolg Pečovnika Laškemu za opravljena vrtalna dela, terjatve pečovniških delavcev po odločbah sodišča do Rudnika Laško, ki so se prenesle na Rudnik Pečovnik, neplačani računi obrata Pečovnik, ki so sedaj prešli na Rudnik Pečovnik, vračilo plačanih zavarovalnin in plačilo zalog materiala. Dne 1. 6. 1953 so izvršili inventuro materiala in zalog. Vrednost je znašala cca 3.500.000 dinarjev. Rudnik Pečovnik je imel ob »osamosvojitvi« zaposlenih 149 oseb. Načrtovali so odpiranje novega polja in posledično izvajali investicijska dela. V začetku januarja 1953 naj bi Rudnik Pečovnik polno obratoval, izrabljajoč nova polja.³⁸ Slabe razmere v takratnih poljih (jama Bohemija) in priprave za odpiranje novih polj je zahtevalo natančne preračune akumulacije in amortizacije. Zapisnik so podpisale odgovorne osebe obeh rudnikov in predstavniki MLO Celje.³⁹

Svet za gospodarske in komunalne zadeve MLO Celje je na podlagi Odločbe IS LS LRS dne 18. 6. 1953 izdal Odločbo o ustanovitvi državnega gospodarskega podjetja. Podjetje se je imenovalo Rudnik rjavega premoga Pečovnik, s sedežem v Pečovniku pri Celju. Snovna in obratna sredstva je podjetje prevzelo iz sklada Rudnika rjavega premoga Laško. Podjetje se je ukvarjalo s podzemnim kopanjem premoga ter prodajo slednjega. Za splošne naloge podjetja je bil pristojen MLO Celje. Dokument je izdal Svet za gospodarske in komunalne zadeve MLO Celje dne 24. 6. 1953.⁴⁰

MLO Celje je 24. 6. 1953 odločil, da se tovariš Jošt (Franc) Josip, rojen 26. 7. 1901, postavi na položaj direktorja državnega gospodarskega podjetja Rudnik »Pečovnik« z dnem osamosvojitve in ustanovitve podjetja, to je 24. 6. 1953. Odločbo MLO Celje je podpisal njen predsednik Riko Jerman.⁴¹

Dne 5. 12. 1953 sta okrajna inšpektorja izvršila delni pregled rudnika. Jama Bohemija v Pečovniku naj bi bila v likvidaciji, delo v njej naj bi se končalo junija 1954. V jami naj bi bila

³⁸ Gre za novoodprto polje »Konstanca«.

³⁹ SI_ZAC/0749/002/027/00003 Odcepitev obrata Pečovnik od Rudnika rjavega premoga Laško.

⁴⁰ SI_ZAC/0749/002/027/00001 Odločba o nastanku podjetja (ustanovni akt).

⁴¹ SI_ZAC/0749/002/027/00002 Imenovanje ravnatelja Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

za vse tri izmene aktivna le še tri delovišča. Proge za odvoz premoga naj bi bile precej mokre in blatne. Slepí šaht je bil v slabem stanú in je bil potreben stalnega tesarskega vzdrževanja. Jamo so zračili z električnimi cevniimi ventilatorji. Inšpektorja sta predlagala revizijo strojne naprave (vitla) in obešala kletke dvigala. Prav tako sta zahtevala pregled stanja šahta pred vsako redno vožnjo ljudi. Na polju Konstanca so poglobljali nov šaht, ki naj bi segal 134 m globoko. Decembra 1953 so dosegli globino 50 m. Na dnu šahta naj bi namestili lestve, ki bi omogočale hiter umik. Takoj bi morali začeti z električnim razstreljevanjem, saj razstreljevanje z vžigalno vrvico ni bilo dovolj varno. V kompresorski baraki bi morali kompresor in ostalo električno opremo ločiti od ostalega prostora z 2 m visoko pregrado in jo zapreti z vrati. Peč bi morali urediti tako, da ne bo nevarnosti požara. Delavski prostori so bili dotrajani in naj bi se uporabljali do maja 1954. V kopalniških prostorih bi bilo potrebno urediti električno razsvetljavo. Cirkularki bi morali zaščititi pogonski jermen. V rešilni postaji so imeli pet reševalnih aparatov »Draeger«, vendar naj bi bila samo dva uporabna. Poročilo o odpravi ugotovljenih napak naj bi uprava rudnika inšpektoratu predložila do 30. 12. 1953.⁴²

Dne 1. 4. **1954** je DS Rudnika rjavega premoga Pečovnik na svojem rednem zasedanju potrdil ZR za leto 1953. V novoosnovanem gospodarskem podjetju Rudniku rjavega premoga Pečovnik, ki je do 24. 6. 1953 delovalo v sklopu Rudnika rjavega premoga Laško, so na območju zapuščenega rudnika na »Konstanca polju« odkrili približno 250.000 ton zaloga premoga. MLO Celje je nadaljnje raziskovanje rovdv podprlo z investicijskim kreditom v višini 30.000.000 dinarjev. Ob osamosvojitvi je Rudnik prejel opremo, ki jo je prej uporabljal kot obrat rudnika Laško. Do 31. 12. 1953 so na »Konstanca polju« investirali v izvozni stolp, izvozni jašek, cesto do novega obrata, most čez potok Ločnico, električno napeljavo, stavbo za kompresor in strojnico izvoznega jaška. Ker so obratovanje »Bohemije« podaljšali, niso mogli premestiti izvoznega stroja, tračnic, cevi za zračenje, jamskih vozičkov in separacije. Plan proizvodnje je bil v letu 1953 kljub oviram dosežen oz. celo presežen za 14 %. Največja ovira so bili pogosti vdori vode in posledično večji stroški odvodnjavanja, hribinski pritisk in peščene usedline v vodi, ki so uničevale jamske črpalke. Največ delavcev je delalo v zunanjem obratu na separaciji premoga, na izvozu premoga, vzdrževanju jame, investicijah in popravkih, produkciji premoga in na odvodnjavanju. Plan asortimentov je bil dosežen, kvaliteta premoga je bila enakomerna in zadovoljiva. Za porabo obratnih sredstev je podjetje dobilo 2.300.000 dinarjev kredita. Nova zasedba DS Rudnika Pečovnik je bila izvoljena 30. 7. 1953. DS je sprejel

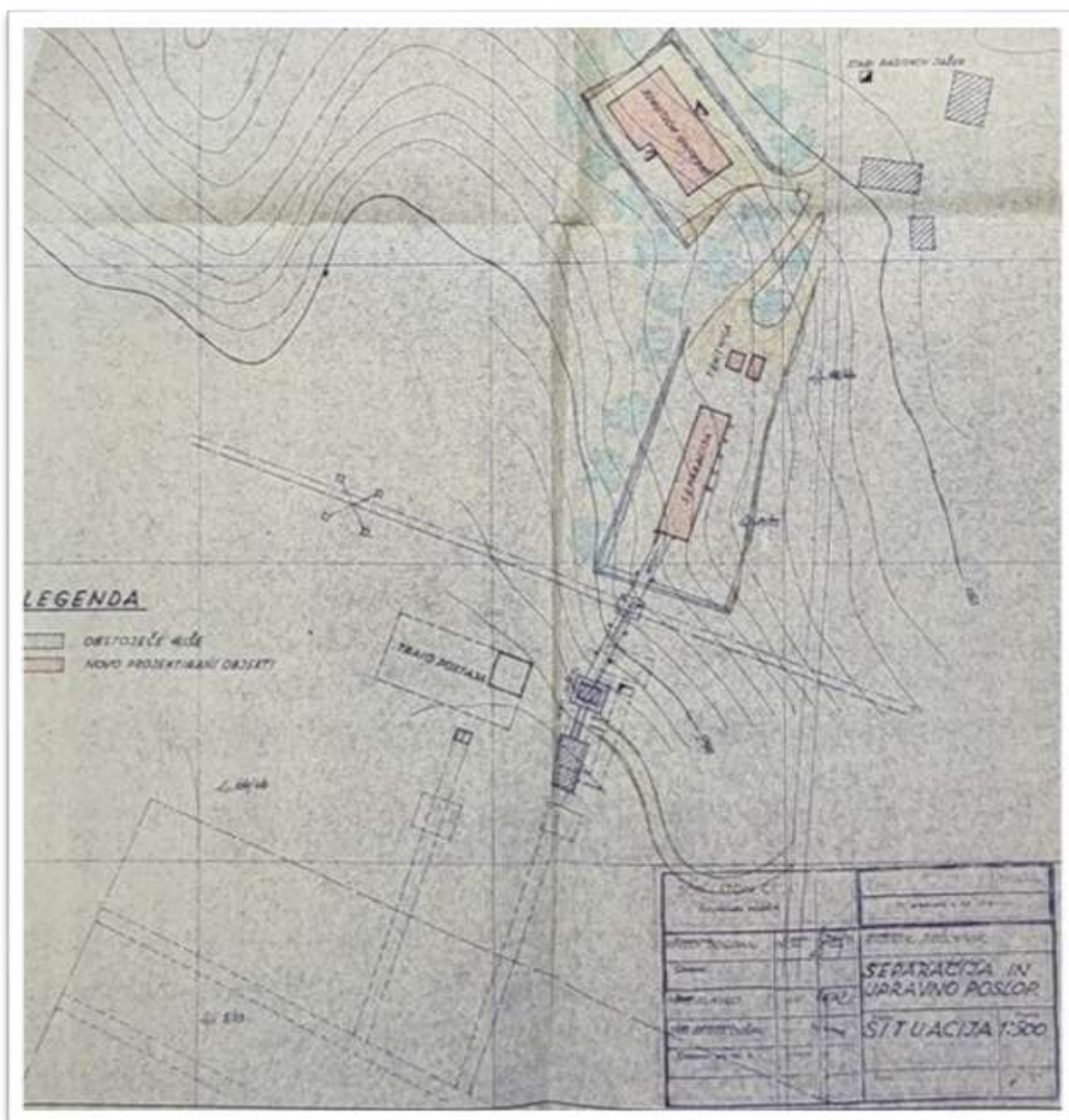
⁴² SI_ZAC/0749/002/027/00012. Pregled rudnika Pečovnik s strani Okrajne inšpekcije dela.

nova pravila podjetja. Leto 1954 naj bi bilo perspektivno. Predvidevali so začetek izkopa premoga v polju »Konstanca« polje dnevne proizvodnje 80–100 ton. Bohemija naj bi obratovala še do konca leta 1954. Tako naj bi bila za potrošnike na razpolago večja količina premoga. Z odprtjem nove prodajalne v Celju so nameravali začeti prodajati premog neposredno potrošnikom.⁴³

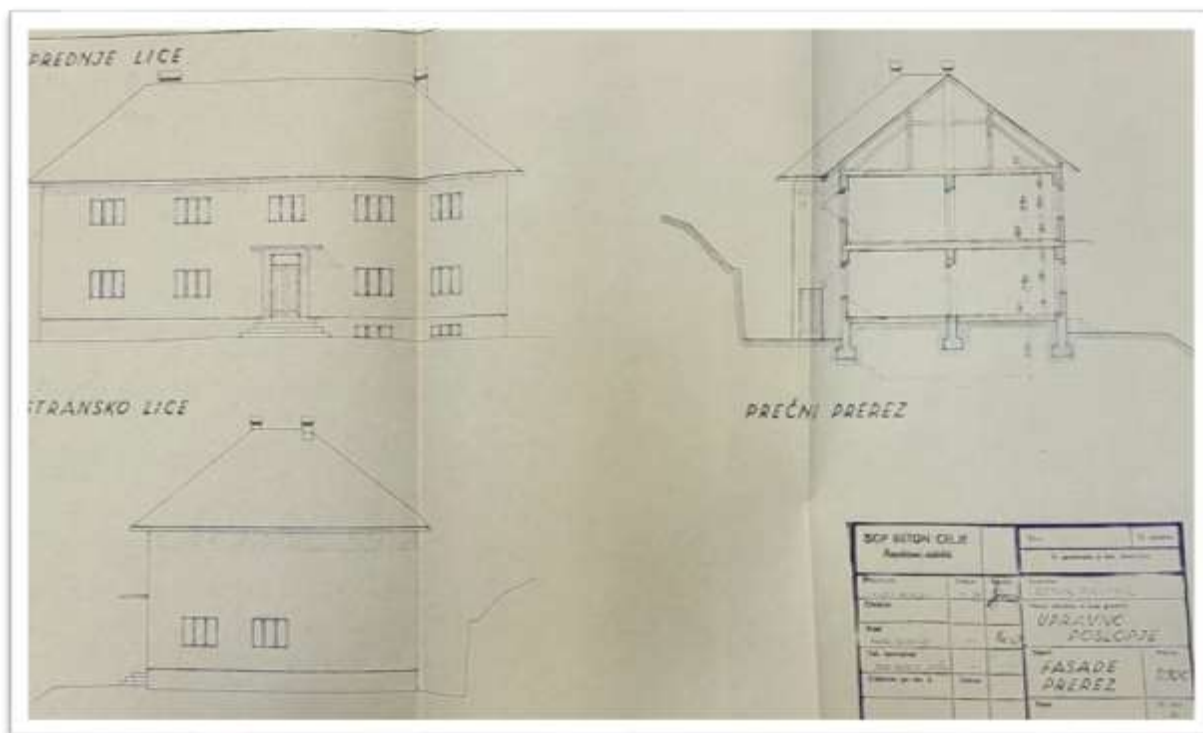
V letu 1954 so premog že kopali v novem obratu na Konstanca polju, ki je bilo od Bohemije oddaljeno 2 km. Upravljanje Konstance je bilo deljeno na pisarniške objekte uprave z jamomeri na Bohemiji in knjigovodstvo, ki je bilo v prostorih Kmetijske zadruga v Celju, 5 km oddaljenosti od Konstance. Prostore so želeli združiti v enem obratu. Pisarne pri starem jašku so nameravali preurediti v stanovanja. Novo upravno poslopje naj bi stalo 40 m od nove separacije proti glavni cesti v Celje z dovozom proti novemu jašku. V pritličju bi bili prostori za knjigovodstvo, prodajo premoga, pisarna za jamomerce, sejna soba, soba za direktorja in sanitarije. V 1. nadstropju naj bi bila stanovanja. Stroški gradnje bi znašali cca 10.400.000 dinarjev. Projekt naj bi izvajalo podjetje SGP »Beton« Celje.⁴⁴

⁴³ SI_ZAC/0794/002/028/00012. Zaključni račun rudnika Pečovnik za leto 1953.

⁴⁴ SI_ZAC/0794/002/0228/00015. Upravno poslopje Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

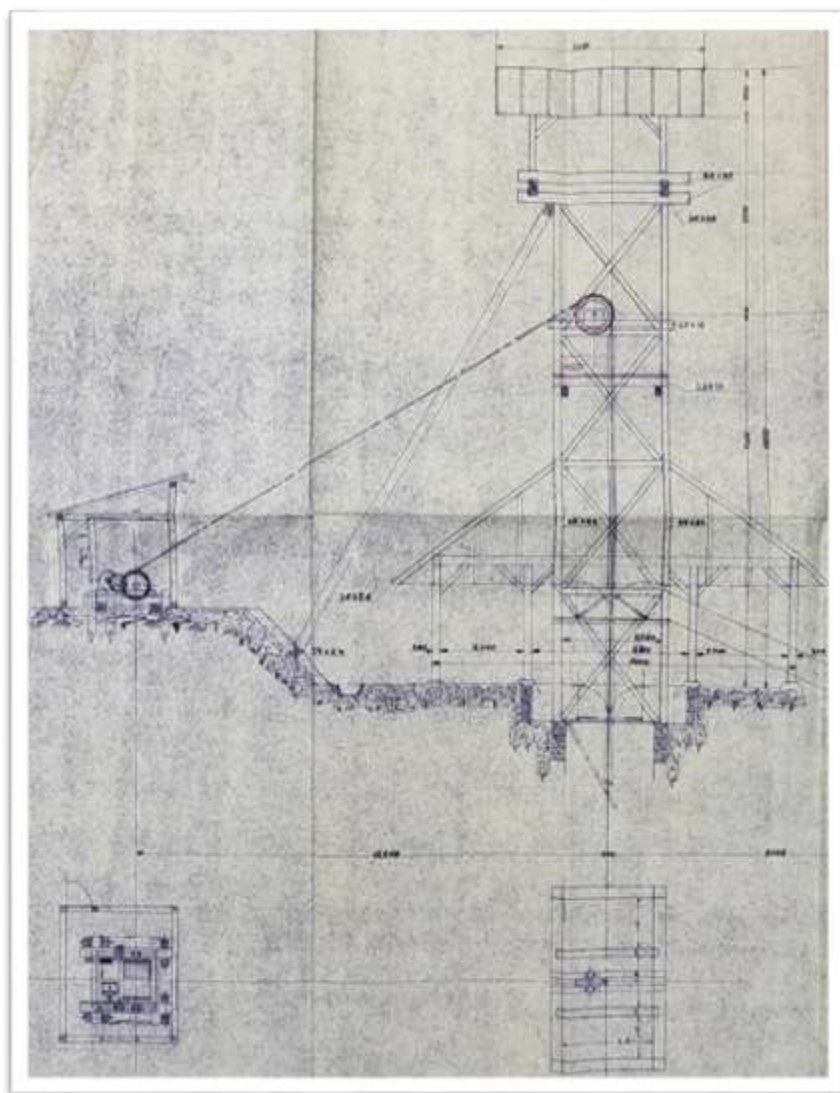
Slika 27: Položaj separacije in novega upravno poslopja leta 1954. Vir: SI_ZAC/0794/002/0228/00015. Upravno poslopje Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Slika 28: Izgled upravnega poslopja. Vir: SI_ZAC/0794/002/0228/00015. Upravno poslopje Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Dne 3. 10. 1954 je inšpektor ing. Franc Kenda Komisiji za revizijo glavnih projektov po pregledu dokumentacije projektačasne izvažalne naprave za prevoz ljudi in materialov v jašku Konstanca podjetju poslal revizijo projekta. Kenda je ugotavljal, da je uprava poglobila jašek Konstanca na 135 m in do premogovnega sloja prekopala jašek. Ker je imela trenutna izvozna naprava na vedra premajhno kapaciteto, so nameravali postaviti večjo izvozno napravo. Najprej so nameravali izvažalno napravo prestaviti iz starega jaška, a so nepričakovano v vzhodnem delu stare jame našli nova nahajališča, zato izvažalne naprave niso mogli demontirati in prestaviti. Zato so sestavili star vitel, kupili manjkajoče dele in vitel opremili s potrebnimi varnostnimi napravami. Naprava naj bi imela dve kletki. Inšpektor Kenda je v projektu našel precej napak. Opis varnostnih priprav naj bi bil pomanjkljiv, predvideli niso brzinometra, morali bi ojačati izvažalni zunanji stolp po izračunih statikov ... Tudi gradbeni načrti naj bi bili pomanjkljivi. Ing. Kenda je zahteval izpopolnitev projekta in pripombe elektrotehničnega strokovnjaka.⁴⁵

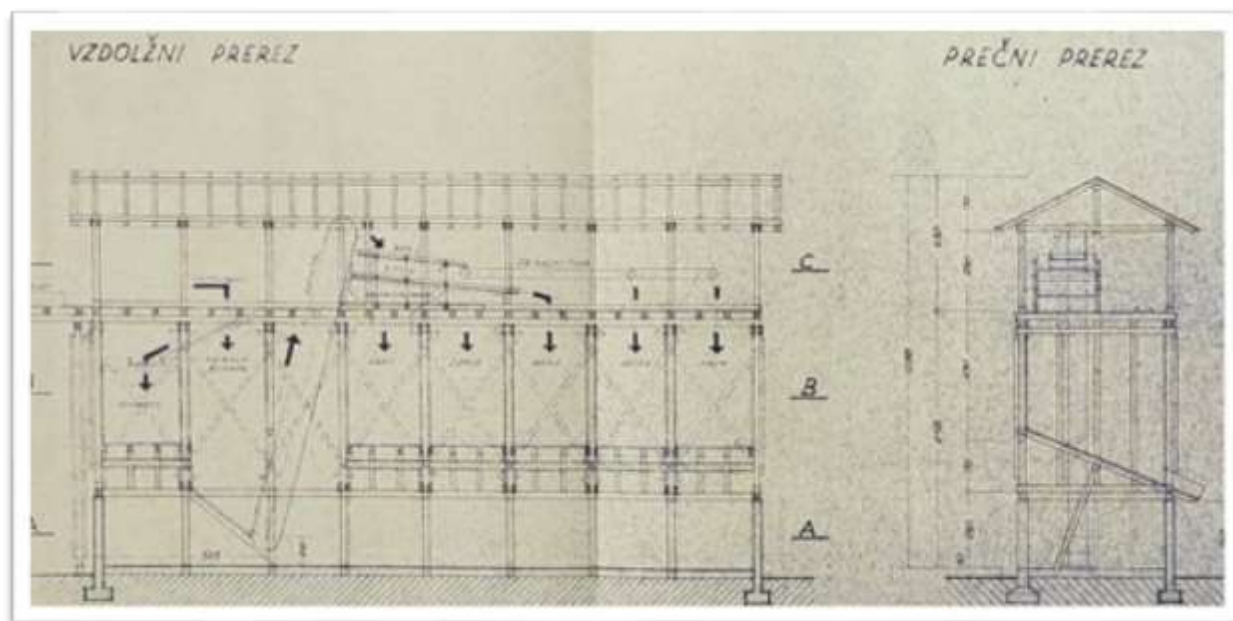
⁴⁵ SI_ZAC/0749/002/028/00019. Projekt izvažalne naprave za prevoz ljudi in materialov v jašku Konstanca.

Slika 29: Načrt izvoznega stolpa s strojnico in dvigalom. Vir: SI_ZAC/0749/002/028/00019. Projekt izvažalne naprave za prevoz ljudi in materialov v jašku Konstanca Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Meseca oktobra leta 1954 so pri obratu Konstanca načrtovali postavitve suhe separacije premoga. V Konstanci nakopan premog so morali s tovornimi avtomobili prevažati do 2 km oddaljene stare separacije, kar je premog podražilo. Ker so jim odobrili investicijski program, so predvideli manjšo suho separacijo za dnevno proizvodnjo 100 ton premoga na novem obratu. Objekt bi bil oddaljen 27 m severno od jaška, povezan z dovoznim mostom. Premog bi odvažali po dovozni cesti na glavno. Izkopani premog bi do vsipalnika v separaciji vozili z jamskimi vozički po tračnicah. Izpraznjene vozičke bi nazaj k jašku vračali po drugem tiru. Iz vsipalnika bi premog vsuli skozi mrežo, kar bi ločilo kosovec od ostalih drobnejših vrst, ki padejo skozi mrežo v zbiralni silos. Iz silosa dvigne dvigalo ves preostali premog skozi tresoči siti 1 in 2, kjer se ločijo posamezne frakcije na orehovec, kockovec, grahovec, zdrob in prah. Te frakcije se vsipajo v silose z velikostjo 50 m^3 , ki bi bili na notranji strani obloženi s pločevino, da se

zmanjša trenje. Silose bi praznili mehansko s poteznimi vrati. Ročno prebiranje jalovine bi vršili ob tekočih trakovih v manipulacijskem prostoru. Temelji in podstavek višine 2,4 m bi bili betonski. Konstrukcija silosov bi bila lesena z opažnimi stenami iz plohov debeline 5 cm. Streha bi bila pokrita z lepenko. Strojno opremo bi predstavili iz stare separacije, ki bi se opustila. Predviden čas uporabnosti nove separacije bi bil 20 let. Stroške so predvideli na 2.800.000 dinarjev. Idejni projekt je Rudnik poslal v obravnavo na Državni sekretariat za gospodarstvo LRS, Komisiji za revizijo glavnih projektov, kjer je ing. Franc Kenda projekt ocenil kot tehniško zelo pomanjkljiv. Navesti bi morali lastnosti premoga in narediti shemo separacije, izbrati stroje ustreznih funkcij in kapacitet. Odrediti bi morali debelino posameznih vrst glede na potrebe tržišča. Posebej ga je motilo, da je bila preko dovoznega mosta speljana žičnica podjetja Apnenik. Da bi se izognili dragi zaščiti pred morebitnimi padci kamenja iz žičnice, naj bi uredili avtomatski prevoz vozičkov in ne ročni. Tako se ljudem ne bi bilo treba zadrževati pod nevarno žičnico. Lokacija separacije naj bi bila ustrezna. Rudnik bi moral projekt dopolniti s podanimi predlogi in ga predložiti v ponovno revizijo.⁴⁶

Slika 30: Načrt suhe separacije na obratu Konstanca. Vir: SI_ZAC/0749/002/028/00018. Projekt separacije za premog Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Dne 14. 3. 1955 je UO Rudnika izdal poslovno poročilo podjetja za leto 1954. Podjetje je imelo poslovne prostore v Pečovniku in na Bregu 6 pri Celju, kjer sta bila sedež, maloprodaja premoga ter računovodstvo. Konec leta 1954 so imeli zaposlenih 253 delavcev in uslužbencev. Upravljalo se je z izvoljenimi organi delavskega samoupravljanja. Včlanjeni so bili v Zvezno industrijsko zbornico v Beogradu v sektor za premogovnike. V letu 1954 so se podjetju povečali

⁴⁶ SI_ZAC/0749/002/028/00018. Projekt separacije za premog Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

materialni stroški, kar so pripisovali podaljšanju obratovanja starega jaška Bohemija. Staro jamo so počasi likvidirali. Izkopavali so le še v neposredni bližini izvoznih jamskih komunikacij, kar naj bi privedlo do večjega jamskega pritiska in zato večje porabe jamskega lesa. Posledično so potrebovali več vzdrževalne delovne sile. Vodni vdori so proizvodnjo premoga zmanjševali. Zastoj v proizvodnji premoga je povzročal tudi jamski ogenj. Kljub vsem težavam je bil letni plan izkopa premoga s 23.320 tonami (106 %) dosežen in presežen. Na povečanje stroškov je najbolj vplival jamski les, ki se je v primerjavi z letom 1953 podražil za 50–70 %. Neodgovorno naj bi cene jamskega lesa višala tudi posredniška podjetja, ki naj bi od proizvajalcev pokupila vse zaloge lesa. Tako je rudnik od neposrednih proizvajalcev lahko kupil le manjše količine jamskega lesa. Predlagali so, da se pri nakupih lesa, kjer ni neposredni kupec rudnik, jamski les visoko prometno obdavči. V letu 1954 so investirali v nov izvozni jašek, saj so bila odpiralna dela v jašku Konstanca v teku. Premoga še niso mogli izkopavati, ker ni bilo potrebnih strojnih in električnih delov za izvozni stroj. Montažo le-teh so predvideli meseca maja 1955. Pri novem obratu Konstanca so nameravali zgraditi separacijo, delavnico, kopalnico, upravo in skladišče. Za te investicije so potrebovali vsaj 5.000.000 dinarjev posojila. V jašku Konstanca naj bi bila velika premogovna nahajališča kakovostnega visokokaloričnega oligocenskega rjavega premoga. Arbitražni spor z Rudnikom Laško zaradi razdelitve skladov je bil v letu 1954 končan. Podjetje svojega zahtevka ni dobilo, ker Rudnik Laško s skladi ni razpolagal. Prodaja je bila zaradi pomanjkanja premoga hitra. 57 % premoga so prodali v Celje ter okolico, ostalo pa v LRS in deloma tudi v NR Hrvaško. V letu 1954 je podjetje začelo premog dobavljati tudi neposredno kupcem. Premog je prodalo 846 družinam v Celju in okolici, v teži 1313 ton. Za prevoz premoga so razpolagali s tremi kamioni, ki so bili obremenjeni, stroške za njihovo vzdrževanje so krili iz amortizacijskega sklada. Delavsko samoupravljanje je potekalo običajno. DS in UO sta redno zasedala in reševala probleme ter usmerjala delo za izvršitev plana proizvodnje. Sprejeli so pravila podjetja ter določila pravice in dolžnosti organov delavskega samoupravljanja. Vsled pravičnejše razdelitve plačilnega sklada je DS razpisal nov tarifni pravilnik. Sklenili so, da se podjetje vpiše v Zvezno industrijsko zbornico v Beogradu. Štipendijo so podelili študentu na rudarski fakulteti, ki bo po študiju delal v podjetju. Člani UO in DS so se udeleževali predavanj in sestankov za boljše razumevanje uredb s področja rudarstva.⁴⁷

Ob koncu leta 1955 so v Rudniku izdali delovni načrt za leto 1956. Glavnino izkopa so preselili na nov obrat Konstanca. Izvajati so nameravali raziskovalna dela z globokim vrtanjem. Niso

⁴⁷ SI_ZAC/0784/002/028/00013. Zaključni račun Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1954.

načrtovali jamskih gradenj, delavnice in skladišča, saj jih za takratni obseg obrata Konstanca (še) niso potrebovali. Niso načrtovali niti večjih vzdrževalnih del in popravil. Odkopna metoda »v stebrih z zruškom« je bila odobrena. Odobrili so jim t. i. »Y« metodo odkopavanja premoga, ki so jo uporabljali že v »Marija« polju. Premog so nameravali izvažati v vozičkih kapacitete 470–480 kg na dan, in sicer po vpadnikih, smernih in prečnih progah ter nato po izvoznem jašku (šahtu). Zračili so s kompresorjem, ki je na delovišča dovažal sveži zrak. Škodljivih plinov (CO, CH₄ in H₂S) niso zaznavali. Za odvodnjavanje sta bili zgrajeni dve vodni progi in nameščene črpalke. V »stari« jami Bohemija so zaradi mokrote demontirali nekatere električne naprave. Strojne naprave so bile dotrajane in obrabljene. Predvideli so gradnjo nove separacije. V rudniku so kopali večinoma ročno z odkopnimi kladivi, vrtnimi stroji in vrtnimi kladivi za vrtanje strelnih lukenj. Vozičke so nakladali ročno. Za podpiranje rovov so lahko uporabljali le smrekov ali hrastov les. Rudarji so na samih deloviščih uporabljali karbidne svetilke, po vseh rudniških komunikacijah pa je bila razsvetljava električna. Za reševanje v jami so imeli na razpolago pet aparatov »Draeger« iz leta 1924 ter pulmotor za dajanje kisika ponesrečenim. V rudniku so imeli kopalnico z mrzlo in toplo vodo. Rudarske delovne obleke so visele na »verižicah«, da so se posušile do naslednjega delovnega dne. V ta namen je bila oblačilnica stalno ogrevana. V letu 1956 so nameravali zgraditi štiri stanovanjske hiše in novo rudniško kopalnico. Stare rudniške kopalnice na obratu Bohemija niso več uporabljali, ker se je pogrezala. V letu 1956 so predvidevali naslednje tehniško osebje: direktorja, obratovodjo jame in njegovega namestnika, obratovodjo zunanjega strojnega obrata, šest nadzornikov in enega jamomerca.⁴⁸

	Visoko kval.	Kvalif.	Polkvalif.	Nekv.	Skupaj
Obstoječe stanje	48	73	76	42	239
Potreben kader	4	4	5	3	16
Skupaj	52	77	81	45	262

Tabela 5: Delovna sila v Rudniku rjavega premoga Pečovnik leta 1956. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00007.

Dne 18. 1. 1956 je bila med podjetjem Apnenik »Pečovnik«, ki ga je zastopal ravnatelj Valter Dvoršak, in Rudnikom rjavega premoga Pečovnik - Celje, ki ga je zastopal ravnatelj Josip Jošt, sklenjena pogodba. Apnenik Pečovnik je bil lastnik nekaj nepremičnin – parcel (gozd, pašnik, travnik) v k. o. Zagrad. Del teh parcel je za nasipavanje jalovine, rudarski vpadnik in druge rudarske namene uporabljal Rudnik rjavega premoga Pečovnik. Apnenik Pečovnik je dovolil rudniku, da te parcele uporablja za zgoraj navedene primere brezplačno za ves čas obratovanja

⁴⁸ SI_ZAC/0749/002/030/00007. Delovni načrt Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1956.

v jašku »Konstanca polje«. Pogodbo sta potrdila DS obeh podjetij. DS Apnenik »Pečovnik« je dodal aneks, da si pridržuje pravico do izkoriščanja teh parcel in tega izkoriščanja ne sme motiti obratovanje Rudnika Pečovnik. Aneks k pogodbi sta podpisala direktor Apnenika Valter Dvoršak in predsednik DS Milan Šeruga.⁴⁹

Uprava Rudnika je dne 23. 2. 1956 Svet za zdravstvo in soc. politiko LRS, Republiško inšpekcijo dela obvestila, da so likvidacijska dela v stari jami v zaključni fazi. V stari jami naj bi bilo na aktivnih odkopnih mestih (5. in 6. obzorje) le še 1000 ton premoga, kar naj bi zadoščalo za približno en mesec izkopa. Izkopavanje naj bi do konca marca 1956 potekalo pospešeno ter neprekinjeno. V jami naj bi ostalo precej opreme, kot so tračnice, dva vitla v dveh jaških in nekaj ventilatorjev. Rudnik naj bi poskrbel, da bi bila ta oprema iz jame pravočasno demontirana. Pobirati in iz jame izvoziti naj bi poskušali tudi jamski les, v kolikor bi to dopuščale varnostne razmere. Likvidacijo naj bi nadzirali nadzorniki.⁵⁰

⁴⁹ SI_ZAC/0749/002/030/00005. Pogodba med podjetjem Apnenik »Pečovnik« ter Rudnikom rjavega premoga Pečovnik - Celje o uporabi zemljišč.

⁵⁰ SI_ZAC/0749/002/030/00010. Plan likvidacije stare jame Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

so le s težavo, saj so se pojavili voda in plini, pa tudi hribinski pritisk. Potrebna je bila namestitve črpalk in naprav za zračenje. Pridobili so 4.862 ton kakovostnega premoga, ki so ga morali separirati na starem obratu, kar je pomenilo višje stroške. V letu 1956 so v novem jašku pričakovali proizvodnjo pribl. 100 ton dnevno. Investirali so v rudarska in gradbena dela na novem jašku. Zaradi pomanjkanja namenskih sredstev so v letu 1956 pričakovali zmanjšano proizvodnjo. Primanjkovalo jim je sredstev, predvsem za zunanje objekte. Blokirani račun investicijskih sredstev je podjetje prizadel ravno takrat, ko bi morali graditi separacijo in trafo postajo. Prav tako iz starega obrata niso mogli prestaviti mostne tehtnice. Za dokončanje teh objektov jim je bilo zagotovljeno financiranje iz skladov LRS. Stari obrat so nameravali v prvem trimesečju leta 1956 opustiti, zato so v bližini novega jaška nameravali zgraditi remontne delavnice, obratno skladišče, garaže in kopalnice v vrednosti cca 20.000.000. dinarjev. V letu 1955 so dohodek povišali, ker so prekoračili plan proizvodnje. Na ceno premoga so vplivali stroški za jamski les in eksploziv, ki sta predstavljali osnovni sredstva v proizvodnji premoga. Cena jamskega lesa se je spreminjala. Dodaten strošek je bil separacija premoga iz novega jaška, ki se je izvajala na starem obratu v Pečovniku. Prodaja premoga je potekala dobro in tudi v pregledu kakovosti ni bilo reklamacij. S plačilom so zamujala manjša industrijska podjetja in ustanove. Odobreni kredit ni dovoljeval nobene zaloge jamskega lesa. Morali so uporabljati les iz sečnje. To je vplivalo na povečanje proizvodnih stroškov, ker je bil svež les manj odporen. UO in DS sta se redno sestajala. Obravnavali so tekoče probleme proizvodnje, finančne zadeve in osebna vprašanja. Organi delavskega samoupravljanja so aktivno usmerjali delo ter pozitivno vplivali na varčevanje z materialom pri preprečevanju škode. V prihajajočem letu 1956 so pričakovali rast proizvodnje. Nadaljevati so želeli rudarska dela v novem jašku, razviti odkopna delovišča, da bi obdržali raven proizvodnje zadnjih let. Izpad proizvodnje premoga bi povzročil ekonomsko škodo tudi pri industrijskih podjetjih, ki so računala na pečovski premog. Želeli so rešiti problem financiranja investicij. Dotok delovne sile v rudarstvu je bil iz leta v leto zaradi fizičnih naporov v tem poklicu vse manjši. Uvesti so želeli premije, ki bi bile neposredno vezane na proizvodnjo. Problem izdajanja deputatnega premoga delavcem je bil vedno na dnevnem redu. Protivrednost tega izdanega premoga in prispevki za socialno zavarovanje so obremenjevali plače iz dobička, posledično je primanjkovalo tudi sredstev za premije. Za popolnitev kvalificiranih delovnih mest, ki so ostajala nezasedena ob upokojitvi rudarjev, so načrtovali strokovne tečaje, s katerimi bi mlajša delovna sila pridobila ustrezne kvalifikacije za delo.⁵¹

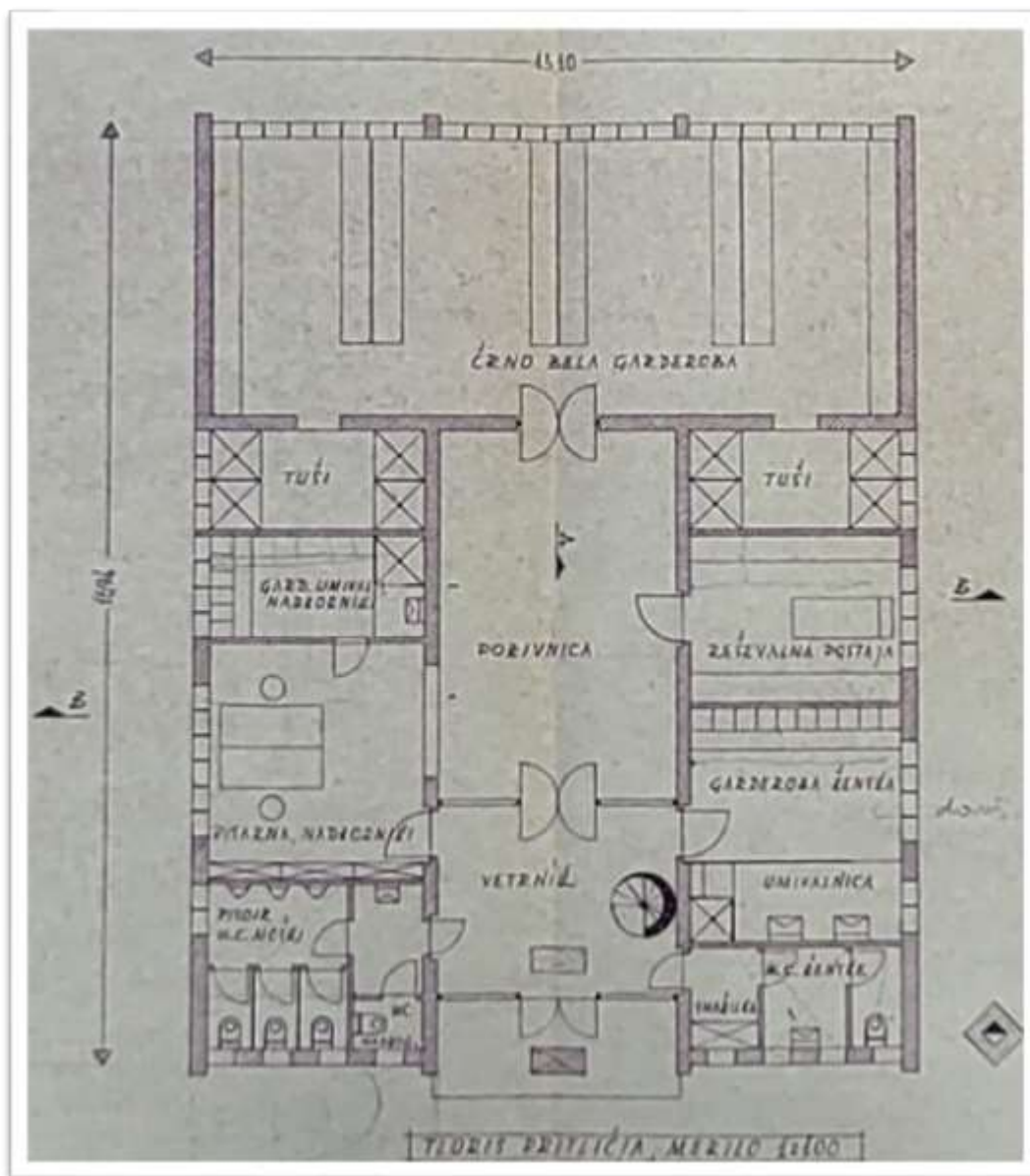
⁵¹ SI_ZAC/0749/002/029/0007. Zaključni račun Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1955.

V mesecu marcu leta 1956 je podjetje investiralo izgradnjo novega objekta – kopalnice in garderob. Stavbo so umestili zahodno od izvoznega jaška na položnem pobočju obrata Konstanca. Lega žičnice podjetja »Apnenik« ni dovoljevala namestitve garderob severno od jaška, kjer se je cesta križala z žičnico. Zazidljive površine so nameravali čim bolj izkoristiti. V enem prostoru naj bi združili črno in belo garderobo ter reševalno postajo in prvo pomoč. V stavbi naj ne bi bilo hodnikov. V stavbo naj bi se vstopilo skozi »veternik«, iz katerega naj bi bili dostopni prostori za nadzornika, ženska garderoba za 10 žensk, pozivnica, WC za ženske in moške ter kletni prostori. Iz pozivnice naj bi se prišlo v moško garderobo z »vešalkami« za 150 rudarjev in dvema prostoroma za tuše, kjer bi se lahko tuširala najmočnejša izmena 60-ih rudarjev. V kleti naj bi bili nameščeni prostori za obratovodjo, jamomerce in centralno kurjavo. Zgradba naj bi imela betonske temelje, zidove iz opečnatih votlakov, da bi se zagotovila zadostna toplotna izolacija. V klet naj bi vodile železne stopnice. Stropovi naj bi bili betonski, v garderobi in pozivnici tudi izolirani. Strešna konstrukcija naj bi bila lesena z valovitim salonitom kot kritino (»salonitke«). Električna in vodovodna naj bi bila priključena na obstoječo instalacijo. Prostore naj bi ogrevali s centralno kurjavo.⁵²

Za ogrevanje prostorov v zgradbi »garderobe in kopalnice« so predvideli namestitev centralne kurjave preko radiatorjev in kaloriferjev. V podkletenem delu stavbe (kotlarni) bi bila v ta namen nameščena dva kotla. Iz kotlarne bi dobavljali toplo vodo za ogrevanje vseh prostorov, kakor tudi za ogrevanje vode preko bojlerja za tuše in umivalnike. Pozimi bi za ogrevanje celotne stavbe, vključno s toplo vodo, potrebovali 124000 Kcal/h. Omenjeno količino energije bi bilo potrebno zagotoviti le pozimi oz. ob dnevih ogrevanja. Poleti naj bi ogrevali le vodo za kopalnice. Zaradi boljšega izkoristka so nameravali namestiti dva kotla, od katerih naj bi večino časa vodo ogreval en kotel, v »hujši« zimi pa bi aktivirali še drugega. Kotla bi bila tudi »preklopna«, kar je pomenilo, da bi v slučaju okvare enega vodo ogreval drugi. Kotla so jim izdelali v Tovarni emajlirane posode v Celju. Pozidati so morali tudi primeren dimnik. Za potiskanje tople vode po ceveh so potrebovali električno črpalko. Kotlarna naj bi bila v kleti kopalnice, kjer bi bil tudi prostor za premog. Kuriti bi moral eden izmed delavcev, ki bi bil zadolžen še za spravo premoga in kontrolo delovanja instalacije. V delovnem letu, ki je znašalo 305 delovnih dni, so predvideli 140 dni za ogrevanje prostorov in tople vode, ostalih 165 dni pa naj bi ogrevali le vodo za tuše in umivalnike. Po izračunu naj bi porabili 385 kg

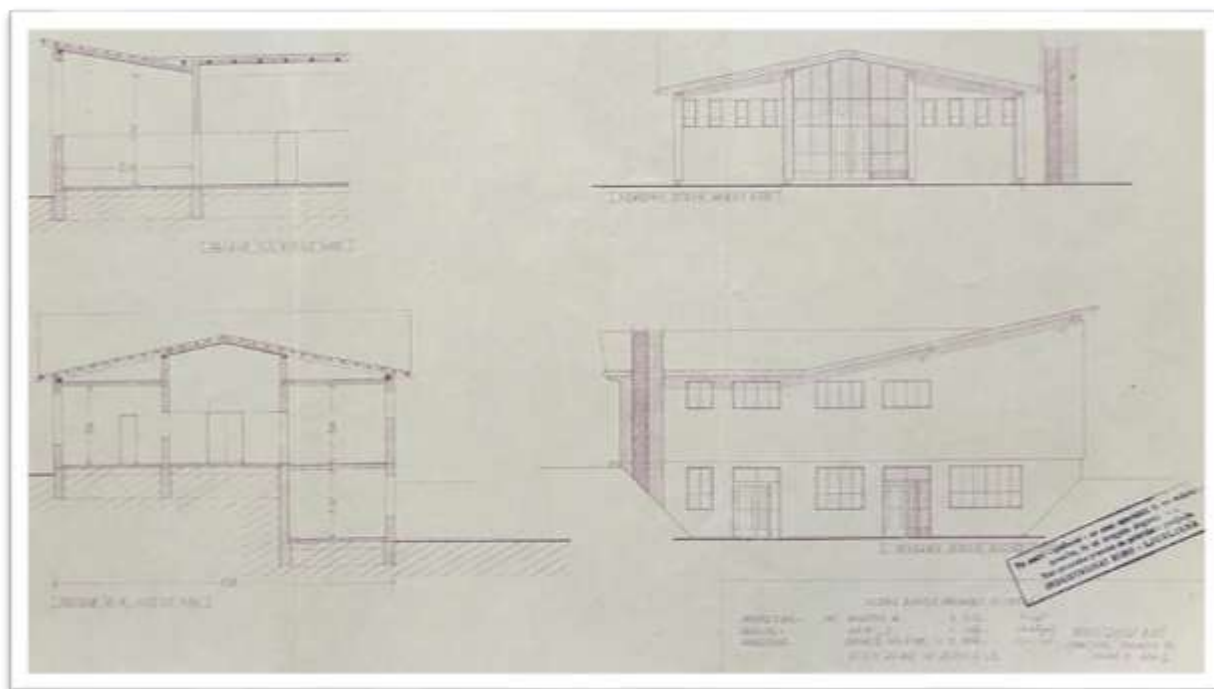
⁵² SI_ZAC/0749/002/030/00008. Tehnično poročilo o idejnem načrtu za kopalnice Rudnika Pečovnik.

premoga na dan, kar naj bi letno nanese 73.560 kg domačega premoga kalorične vrednosti 4000 Kcal/kg.⁵³

Slika 32: Tloris pritličja objekta garderob in kopalnic Rudnika rjavega premoga Pečovnik, marec 1956. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00008.

⁵³ SI_ZAC/0749/002/030/00008. Tehnično poročilo idejnega projekta za centralno kurjavo in vodovodno instalacijo za »Garderočni trakt« Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

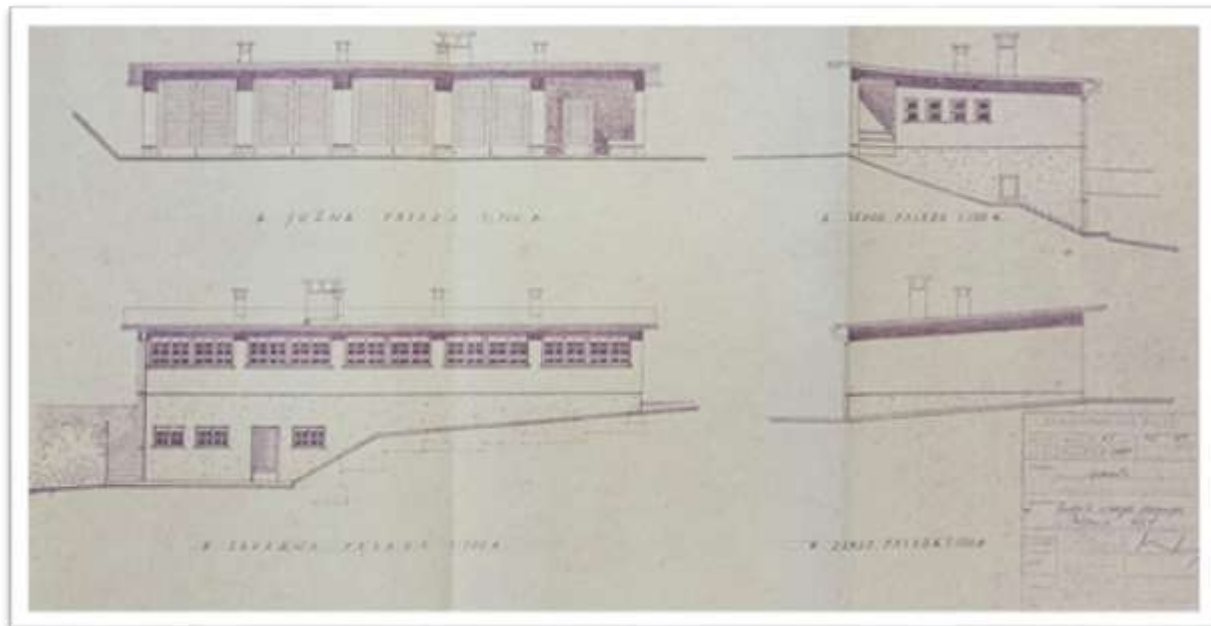

Slika 33: Zunanji izgled poslopja kopalnic in garderob Rudnika rjavega premoga Pečovnik, marec 1956. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00008.

Dne 14. 3. 1957 je bil v prostorih podjetja pregledan ZR za leto 1956. Podjetje so zastopali direktor, šef računovodstva ter predsednika UO in DS. Komisijo za pregled ZR so sestavljali predstavniki OLO Celje in predstavnik KB Celje. Podjetje je na prehodu iz poskusnega na redno obratovanje obrata Konstanca uspešno zaključilo leto 1956, saj je plan proizvodnje presešlo za 22 %. ZR je bil sprejet. Dobiček podjetja je znašal 15.278.848 dinarjev. ZR sta potrdila UO in DS. K ZR je za leto 1956 spadalo še poslovno poročilo. Po osamosvojitvi podjetja naj bi geološke raziskave v pečovniški kadunji zaznale večje količine rjavega premoga. S preiskovanjem novih rovdov so zgradili nov jašek in tja prestavili rudniške naprave. Leta 1953 se je začela gradnja novih objektov, ki se je zaradi pomanjkanja denarja zaključila leta 1956. Z izvozom premoga iz starega jaška so prenehali 20. 3. 1956, novi obrat je dovoljeno za poskusno obratovanje dobil od 1. 1. do 30. 6. 1956. Poskusno obratovanje je bilo uspešno. V okviru investicij so bili v letu 1956 dograjeni objekti separacije, trafo postaje, mostne tehtnice in rudarske zgradbe. V letu 1957 so načrtovali gradnjo kopalnice, nadomestno garažo, poslopje za izvozni stroj in kompresor. Avtopark je bil potreben zamenjave. Iz amortizacijskih sredstev so nameravali kupiti tovorni avtomobil. Zaloge premoga v novem jašku so bile preračunane na cca 318.000 ton. Zagotoviti so morali nadaljnje količine premoga. V letu 1957 so načrtovali proizvodnjo 100 ton dnevno. Podrobneje so želeli raziskati pečovniško kadunjo. Premogovni sloj naj bi se »vlekel« naprej proti Polulam. V letu 1957 so želeli izvesti tečaje za pridobitev kvalificiranih jamskih kopačev. Dotok delovne sile je bil manjši kot odtok – odhod rudarjev v

pokoj. V letu 1956 so za 1580 ton presegli načrtovano proizvodnjo. Dobiček so namenili za nagrajevanje in za sklad za samostojno razpolaganje. Podjetje je bilo tudi včlanjeno v Zvezno industrijsko zbornico in Združenje premogovnikov Jugoslavije.⁵⁴

Ker je talna voda zalila stari rudniški obrat »Bohemija« v Zvodnem, ki je bil tudi izčrpan, je uprava odprla nov obrat z imenom »Konstanca«. Postaviti so morali tudi nujne objekte kot npr. tehtnico, nov jašek, trafo postajo, pomožne delavnice, garderobe s kopalnico, pisarne za upravo, svetilničarno in silos za premog. Obrat »Konstanca« je bil od železniške postaje oddaljen cca 35 minut. Železniškega tira pa niso imeli. Premog so do podjetij in vagonov prevažali s kamioni, ker transportne žičnice, kot jo je imel npr. sosed »Apnenik«, ni bilo rentabilno postaviti. Odločili so se, da bodo za kamione postavili nove garaže. Objekt naj bi bil pritličen ter na SV strani delno podkleten za skladišče premoga in centralno kurjavo. Objekt naj bi imel tri garaže za tovornjake in eno garažo za osebni avtomobil. Pred garažo naj bi bila pralna ploščad. Okna naj bi bila dvojno zastekljena. Objekt bi bil električno osvetljen. Kanalizacija bi bila ločena za meteorne in odpadne vode stranišč. Garaža bi imela grobi in fini omet znotraj in zunaj. Zunaj bi izvršili metlični obrizg v rumeni barvi. Projekt nove garaže naj bi izvajalo podjetje »Savinjapromet« iz Žalca.⁵⁵

Slika 34: Projekt garaže pri obratu Konstanca 21. 3. 1957. Vir: SI_ZAC/0749/002/031/00013. Gradnja garaže Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

⁵⁴ SI_ZAC/0743/002/030/00006. Zaključni račun Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1956.

⁵⁵ SI_ZAC/0749/002/031/00013. Gradnja garaže Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Projekt ni bil izveden, garaža ni bila nikoli postavljena, ker je rudnik čez dobri dve leti dokončno zalilo in so ga opustili.

V podjetju je bilo leta 1957 zaposlenih 261 delavcev in uslužbencev. Na novo se jih je v letu 1957 zaposlilo 56, 46 delavcev pa je odšlo. Pomanjkanje delovne sile so pripisovali težkim delovnim razmeram. Konec leta 1956 so se v jami pojavili plini, ki so izkopavanje preusmerili v neraziskane smeri, zato je bilo prisotne več jalovine. V prvih mesecih leta 1957 so proizvodni plan dosegali s težavo. Posledično so bili finančni rezultati v prvih mesecih leta 1957 slabi. Probleme so reševali s pomočjo dotacij in najemom investicijskega kredita. Pomagala sta Rudnik lignita v Velenju in Rudnik v Trbovljah. Velenjski rudnik je zastavil dvesto akumulatorskih svetilk, rudnik v Trbovljah pa je posodil napravo za polnjenje. Izkoriščanje se je tako lahko nadaljevalo v smereh, ki so bile ogrožene prisotnosti plinov. Kljub težavam so leto 1957 končali s presežkom proizvodnje za 7 %. Letni popis inventarja je bil izvršen decembra 1957. Komisija za popis inventarja je odpisala dva avtomobila, stari izvozni stolp na Bohemiji in reševalne aparate. Nabava jamskega lesa je bila do leta 1956 zelo otežkočena. Zaloge podjetja so se v letu 1957 zvišale, ker so nabavili jamski les in eksploziv. Jamski les so uspeli nabaviti za zimske mesece, kar je bilo v preteklih letih nemogoče. Eksploziv so kupovali neposredno od proizvajalca. Poraba karbida se je znižala, ker so v jami morali uvesti razsvetljavo z električnimi jamskimi svetilkami. V letu 1957 je bilo povpraševanje po premogu veliko, pozimi celo tolikšno, da so zaloge premoga pošle. Kakovost premoga je bila dobra, zaradi nje ni bilo sporov. Kupci so premog hitro plačali. Stroški proizvodnje so se jim povečali zaradi višjih plač, dražje elektrike in višjega prispevka v proračun. V letu 1958 so nameravali raziskati premogovno nahajališče v Košnici. Zaradi zastoja odpiralnih del v Konstanci so nameravali odpirati preostala večja slojišča premoga. Južno od glavnega strojnega jaška so nameravali postaviti nov jašek, ki bi služil kot dostop do novega izvoznega jaška in kot izvoz premoga na separacijo. Za leto 1958 velike proizvodnje niso pričakovali. Kopali naj bi v zahodnem delu jame, kjer so pričakovali težave (vdore vode in prisotnost plinov). Zavedali so se, da bo leta 1958 delovanje in obstoj podjetja postavljen na preizkušnjo.⁵⁶

Rudnik je izdal delovni načrt za leto 1958. Odkopali bi naj 30.400 ton premoga, kar je bilo približno 9 % celotne predvidene kapacitete novega jaška Konstanca. Po stanju zalog premoga v novem jašku na dan 31. 12. 1957 so predvidevali izkoriščanje še dobrih 9 let. V letu 1958 so z globinskim vrtanjem nameravali raziskati domnevno premogovno kadunjo v Košnici.

⁵⁶ SI_ZAC/0749/002/032/00002. Zapisniki sej UO Rudnika rjavega premoga v Pečovniku za leto 1958. Poročilo o poslovanju v letu 1957.

Določili so deset globinskih vrtin, ki bi jih dokončno izvrtali na podlagi pozitivnih rezultatov prvih treh vrtin. Tri nove vrtine so nameravali zastaviti v južnem krilu polja Konstanca. V novi jami naj bi imeli delovno partijo (skupino rudarjev), ki bi naj prodirala proti zahodu jame do premogovnega sloja. V letu 1958 so želeli odpirati nova neodkopana slojišča premoga, da bi zadostili kontinuiteto proizvodnje. Na terenu južno od obstoječega glavnega strojnega jaška so nameravali zastaviti nov rov. Z njim so želeli zajeti premogovno zalogo 9.500 ton. Zgraditi so nameravali tudi nov prezračevalni jašek, ki bi zračil vzhodni del in delno zahodni del jame. V letu 1958 so predvideli kopanje 600 m raznih jalovinskih prog in jaškov. Načrtovali so tudi večja popravila glavnega jaška. Odkopna metoda naj se ne bi spremenila. Ohranjali naj bi »prečno« metodo izkopa. Kopalnica in svetlikarna naj bi v letu 1957 že služili svojemu namenu. V letu 1958 so nameravali preurediti avtogaražo, skladišče in delavnico. Rudnik je potreboval tudi novo odlagališče jalovine. Vsled večji požarni varnosti so nameravali postaviti hidrante, ki bi bili priključeni na vodovod.⁵⁷

Dne 12. 4. **1958** je uprava Rudnika spisala tehnično poročilo o obnovi delavnic ukinjenega podjetja Pyrota, ki naj bi jih uporabljali za svoje potrebe. Rudnik je imel svoje delavnice pri starem obratu Bohemija in jih je zaradi oddaljenosti želel preseliti bližje novemu obratu Konstanca. V ta namen so obnovili stare delavnice propadlega podjetja Pyrota, ki je nekoč izdelovalo pirotehnična sredstva. Enega teh objektov, ki je imel osem oddelkov, so želeli preurediti v štiri oddelke: kurilnico, elektro delavnico, kovačnico in strojno delavnico. Ti prostori bi skupaj imeli 152,5 m² zazidljivih površin. V teh delavnicah naj bi bilo zaposlenih 12 delavcev.⁵⁸

⁵⁷ SI_ZAC/0749/002/032/00005. Delovni načrt Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1958.

⁵⁸ SI_ZAC/0749/002/032/00011. Projekt adaptacije delavnic Pyrota v delavnice Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Slika 37: Položaj objektov propadlega podjetja Pyrota. Vir: SI_ZAC/0749/002/032/00011. Projekt adaptacije delavnic Pyrota v delavnice Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Meseca maja 1958 so vsled zavarovanja Konstanca jaška in črpalnih naprav na dnu le-tega, predvideli izgradnjo t. i. vodnih vrat. Ker se jim je na osnovni progi pojavil večji dotok vode in je bil znatni del premoga v Konstanca jami že odkopan, so predvidevali izgradnjo vodnih vrat v glavnem prečniku. Vrata naj bi bila velikosti $1\text{ m} \times 1,70\text{ m}$ iz hrastovega lesa in železa. Morala bi biti popolnoma vodotesna. Zdržala naj bi pritisk vode 6 atm. V betonski obod vrat so predvideli: cev za vodo, cev za zračenje, pretočno cev in kontrolno cev. Stroški so bili predvideni na 365.605 dinarjev.⁵⁹

⁵⁹ SI_ZAC/0749/002/029/00012. Projekt vodnih vrat v polju Konstanca Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

zaključni fazi. Prestavili naj bi zunanje obratne naprave, delavnice in garaže. Načrtovali so nakup 3-tonskega tovornega avtomobila, ki bi imel prekucnik. Podjetje je zaposlovalo 19 uslužbencev in 252 delavcev. Imeli so za 3 mesece zalog jamskega lesa in za mesec dni zalog razstreliva. Primopredajo sta podpisala stari in novi direktor ter trije člani komisije.⁶⁰

Dne 23. 5. 1959 je Okrožno gospodarsko sodišče v Celju izdalo sklep. V registru gospodarskih organizacij so pri Rudniku rjavega premoga »Pečovnik« Celje izbrisali ime direktorja Josipa Jošta in vpisali ime novega direktorja, ing. Ivana Vrečerja.⁶¹

Avgusta leta 1959 naj bi se vsled odkopavanja premoga v skrajnem SZ delu jame Konstanca poškodovali površinski objekti. Omenjen del jame Konstanca je bil v začetku 20. stoletja že odprt. Tam so predvidevali zaloge premoga okoli 6.000 ton. Nad tem predelom jame so bili na površju obratni objekti – lesena garaža z mizarsko delavnico, lesena baraka, ki je služila kot skladišče za material, ter odprte lesene lope za deske in rezervne stroje. Južno je bila mehanična delavnica, zahodno pa stanovanjska zgradba, kjer je prebivala ena oseba. Ti objekti naj bi bili najbolj ogroženi pri odkopnih delih. Severno in zahodno so stale zasebne hiše, ki bi lahko bile prav tako poškodovane. Premogovni sloj naj bi se nahajal 100 m pod obratnimi objekti na bivši »Pyroti«. Zrušitev v jami bi sicer lahko poškodovala objekte, ki naj ne bi imeli velike gospodarske vrednosti, npr. stara hiša nasproti delavnice, ki je bila opuščen objekt bivšega rudnika. Ker odkopavanje leta 1958 pot tamkajšnjimi garažami ni povzročilo ugrezanja in škode, so predlagali, da se premog v severozahodnem delu jame odkoplje. Poročilo je podpisal direktor ing. Ivan Vrečer in prevzel odgovornost.⁶²

Dne 31. 10. 1959 je uprava Rudnik pisala Sekretariatu za industrijo in obrt glede problematike podjetja. Takrat so poslovali v jami Konstanca, ki je bila zaprta že pred 1. svetovno vojno (leta 1908) in ponovno odprta leta 1954. Rudnik so odpirali v letih 1954 in 1955, leta 1956 pa so začeli z redno proizvodnjo. Staro jamo so leta 1956 popolnoma ukinili, prav tako vse objekte (delavnice, garaže, skladišča). Na novo so jih uredili blizu izvoznega jaška na »Pyroti«.⁶³ Premogovni sloj so odkopali predvsem na vzhodni strani glavnega prečnika. Do oktobra 1959 so odkopali le na območju bivšega izvoznega jaška Konstanca. Odkopavati so končali zaradi vdora vode.

⁶⁰ SI_ZAC/0749/002/033/00002. Primopredajni zapisnik ob zamenjavi direktorja Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

⁶¹ SI_ZAC/0749/002/033/00001. Vpis Ivana Vrečerja v register gospodarskih organizacij kot direktorja Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

⁶² SI_ZAC/0749/002/033/00012. Delovni načrt Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1959.

⁶³ Gre za zapuščene objekte ukinjene tovarne svetlobnih raket v Pečovniku.

Leto	Proizvodnja v tonah	Št. zaposlenih	Rudniška storitev	L. C. din/tona
1954	1.333 (odpiralna dela v novi jami)		/	/
1955	7.711 (75 % premoga iz stare jame)		/	/
1956	26.400	248	441	3.477
1957	32.000	261	458	3.863
1958	31.910	276	558	4.117
1959	22.400 (do oktobra 1959)	270	458	4.770

Tabela 6: Proizvodnja premoga v letih 1954–1959. Vir: SI_ZAC/0749/033/00016.

V letih 1956–1959 so v »novi« jami nakopali skupaj 121.754 ton premoga. V letu 1956 je prvih nekaj mesecev »stara« jama še obratovala, ukinjena je bila meseca marca. Povprečno št. delavcev je bilo 270, dne 30. 10. jih je bilo zaposlenih 243. Premogovne zaloge so bile ocenjene na cca 280.000 ton. Očiten je bil porast cene premoga, ki je bil posledica vedno težjih pogojev dela v jami. Ker so odkopavali daleč od glavnega jaška, so potrebovali daljše komunikacije in transport. Vedno višji so bili tudi stroški odvodnjavanja, voda je večkrat vdiral v novo odkopane dele jame. Največji vdor je dosegel cca 1000 l/min. Na južnem robu polja je bilo v proge in odkope več vdorov mulja. Bolj je zaradi vdora vode bila ogrožena vzhodna stran. Na zahodu je bila nevarnost stalna, predvsem zaradi možnosti vdorov vode skozi stare jamske objekte, ki bi lahko prinesli veliko mulja in tudi metan. Dotok vode so imeli zajet v cevovodih in je znašal 1700–1800 l/min. V jami so imeli pet črpalk s skupno zmogljivostjo 5000 l/min. Štiri so bile stare, iztrošene in nezanesljive. Močvirniki (zalogniki vode v rudniku) so imeli le 394 m³ prostornine in so bili v primeru daljšega izpada elektrike nezadostni. Z obratovanjem dodatne črpalke je bil rudniški transformator (250 kW) na skrajni meji zmogljivosti. V primeru skrajne obremenitve so potrebovali še en transformator (150 kW) moči. Mučila so jih tudi obsežna jalovinska dela, zato je bil ob upoštevanju finančnega plana proizvodni plan težko dosegljiv. Stroške proizvodnje so v letu 1959 še pokrili, v letu 1960 pa vseh stroškov (stroški črpanja vode, vzdrževanja, transporta, nabava rezervnega transformatorja, črpalke, cevi in kablov) naj ne bi več zmogli pokriti. Z odprtjem Konstance in nabavo dveh tovornih avtomobilov so morali odplačevati dolgoročne obveznosti. Ob zalogi premoga 280.000 ton v letu 1959 naj bi rentabilno bilo mogoče odkopati le okrog 50 % zalog. Letni delovni načrt je predvideval globinsko vrtanje v Košnici, kjer naj bi se razvil nov obrat – naslednik Konstance. Vodstvo je pričakovalo financiranja globinskih raziskav, ki jih sami niso zmogli financirati.

Uprava rudnika je na podlagi opisane problematike predlagala imenovanje strokovne komisije, ki naj bi preučila stanje podjetja. Obveščeni so bili Rudarski inšpektorat Ljubljana, ObLO Celje – oddelek za gospodarstvo. Dokument je podpisal direktor ing. Ivan Vrečar.⁶⁴

V nedeljo dne 13. 12. 1959 je ob 19. uri v vzhodi del jame katastrofalno vdrla voda. Prvi je večji dotok vode opazil jamski čuvaj Andrej Amon. Obvestil je nadzornika Andrejčiča, ki je takoj odšel na odkop št. 13. Nadzornik Andrejčič je izjavil, da je ob prihodu na odkop ostal na izvozni progi, ker je sklepal, da je bil dostop na odkop št. 13 nevaren. Voda naj bi dotekala enakomerno, brez nenadnih velikih sunkov dotoka vode. Odkop 13 je bil pod takšnim pritiskom, da se je v eni uri zrušil. Odtekajoča voda je bila kalna, temnorjave barve. Zrak je bil zelo težak, kljub temu da je bil cevovod komprimiranega zraka odprt. Voda z muljem je progo poplavlila. Povedal je tudi, da je voda vdrla v rudnik že 4. 10. 1959, tokrat pa naj bi vode bilo dvakrat več, torej najmanj 2 m³/min. Takoj so pognali vse črpalke. V službo so poklicali ključavničarja in električarja ter obvestili obratovodjo jamskega obrata. Delavcem v jami je odredil, da so pripravili les za pregrado, za vsak slučaj, če bi voda prinašala večje količine mulja. Pregrade niso postavljali, ker vdora vode v tako kratkem času ni bilo mogoče zaječiti. Po 9. uri sta prispela jamski obratovodja in direktor. Gladina vode se je dvigovala kljub črpanju z vsemi štirimi črpalkami (tri po 1000 l/min in ena po 750 l/min). Ker so vse štiri črpalke delovale s polno močjo, so morali ustaviti kompresor, ker je bil transformator 250 kW preobremenjen. Na nedeljskem vzdrževanju je bilo na delu 8 mož s strelnim mojstrom. Iz jame so spravili razstrelivo in mali elektromotor, ki je bil pripravljen pri vodnih zbiralnikih za pogon vitla za čiščenje močvirnih prog ter pripadajoči mali transformator. Vse štiri črpalke so pod nadzorom obratovala do 12. ure, ko se je voda dvignila pol metra pod dnom črpališča. V tem času so odgovorni, z izjemo predsednika UO, odločili, da se iz črpališča demontirajo vsi elektromotorji, s pripadajočimi stikali in zaganjači, ter ostala kvarljiva elektrooprema v črpališču, kakor tudi črpalke, ki naj bi jih iz jame spravili kasneje. Voda je pritekala med 1400 in 1500 l/min in gladina se je kljub vsem vklopljenim črpalkam na dnu jaška dvigala za 7 cm v 10 minutah. Ob 00.05 so izklopili prvo najšibkejšo črpalko, ki je črpala 750 l/min, in jo demontirali, sledila ji je še ena, preostalih dveh pa ni bilo mogoče demontirati, ker je bila voda ob zaključku demontažnih del ob 1.30 cca 60 cm visoko v črpališču. Elektromotorje in njihovo pripadajočo opremo so demontirali in varno spravili iz črpališča. Vodstvo je odredilo spremljanje dvigovanja gladine vode v izvoznem jašku, kar se je evidentiralo vsake pol ure.

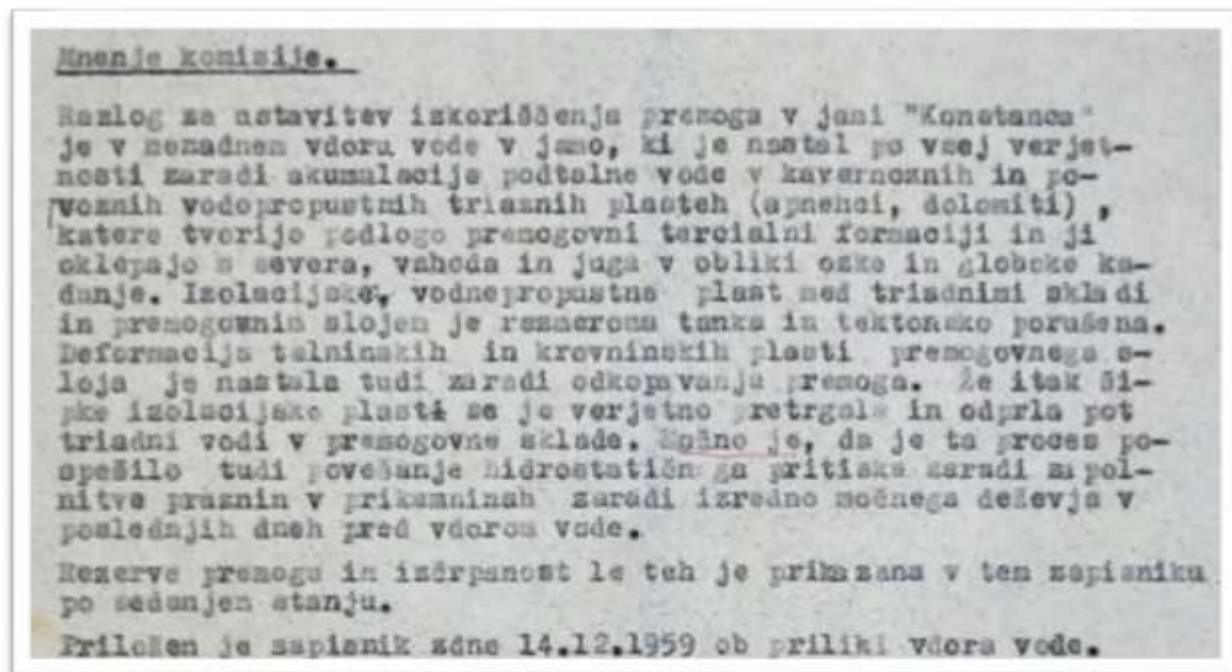
⁶⁴ SI_ZAC/0749/033/00016. Odločba o prenehanju poslovanja Rudnika rjavega premoga Pečovnik zaradi vdora vode.

Zapisnik katastrofe so podpisali direktor ing. Ivan Vrečer, jamski obratovodja Arnold Verbič in jamski nadzornik Anton Andrejčič.⁶⁵

Dne 15. 12. 1959 je v pisarni uprave rudnika nastal zapisnik ustavitve izkopa premoga v jami Konstanca rudnika Pečovnik zaradi vdora vode. Navzoči so bili odgovorni na državnem in občinskem nivoju kot tudi predstavniki rudnika: direktor, jamski obratovodja in nadzornik ter predsedniki UO, DS in sindikalne podružnice. Uprava rudnika je 14. 12. 1959 ob 8. uri telefonsko obvestila RI LRS Celje o vdoru vode v nedeljo dne 13. 12. 1959 ob 19. uri. Vdor naj bi s zgodil na odkopu št. 13 na koti 144 v vzhodnem krilu jame Konstanca. Sekretariat IS za industrijo in obrt je zato ustanovil komisijo za preiskovanje razlogov za ustavitev del. Ob sestanku komisije 15. 12. 1959 ob 9. uri je bila jama poplavljenjena do višine 161,7 m, kar je pomenilo, da so bile že vse glavne jamske komunikacije, razen dela glavnega izvažalnega jaška in glavnih izstopajočih zračnih poti nad obzorjem 159, potopljene in za izkoriščanje premoga popolnoma ustavljene. Potopljenih jamskih komunikacij je bilo 1850 m oziroma 10.100 m³. Od začetka vdora do demontaže vseh črpalk je bil povprečen dotok vode 5,3 m³/min. Običajen dotok vode v jamo je pred vdorom znašal 1,5 m³/min. Voda je pritekala iz dveh glavnih izvirov (južnega z 800 l/min in severnega z 600 l/min) in iz šestih manjših izvirov v vhodnem predelu jame. V jami naj bi zaradi hitrega dviga vode ostala stara črpalka (750 l/min), stara črpalka Vogel (1000 l/min), 21 jamskih vozičkov, vitel, elektro razdelilnik, 16 prevoznih vrtilnih plošč, 3 črpalke na komprimiran zrak, 2 ventilatorja na komprimiran zrak, 160 m zračne cevi premera 300 mm, 3140 m tračnic, 1 stabilni ventilator na komprimiran zrak, 150 m cevi za komprimiran zrak 100 mm, 280 m cevi za komprimiran zrak 75 mm, 940 m cevi za komprimiran zrak 50 mm in 905 m odvodnih cevi 100 mm. V jami je ostalo tudi veliko orodja (4 vrtniki Böhler, več metrov gumijste cevi, več svedrov, vrtnih kladiv, odkopnih kladiv in 40 lopat za premog). Domnevno naj bi ostalo neodkopanih 168.400 ton premoga. Od začetka odkopavanja premoga v jami Konstanca leta 1954 naj bi bilo odkopanih 121.754 ton premoga. Če bi želeli rudnik ponovno zagnati, bi morali izčrpati vso vodo, obnoviti zalite jamske prostore in preprečiti ponovne podobne vdore vode. Uprava naj bi izdelala predračun stroškov, ki bi nastali pri obnovi rudnika in ponovni vzpostavitvi izkoriščanja premoga pri predpostavki, ob stalnem dotoku vode 5 m³/min. Decembra 1959 je bilo v rudniku zaposlenih 220 delavcev in 17 uslužbencev. 167 je bilo jamskih delavcev (kopači, pomočniki kopačev in vozači) in 53 zunanjih (10 kvalificiranih

⁶⁵ SI_ZAC/0749/002/033/00016 Zapisnik sestavljen 14.12. ob vdoru vode 13.12. ob 19. uri v vzhodni del jame.

delavcev, 13 delavcev na separaciji, 3 šoferji in 27 ostalih delavcev). Komisija je podala tudi svoje mnenje.⁶⁶ *Priložen je izviren dokument:*

Slika 39: Mnenje komisije ob vdoru vode v jamo Konstanca. Vir: SI_ZAC/0749/002/033/00016.

V vzhodno krilo jame Konstanca je dne 13. 12. 1959 ob 19.00 zvečer katastrofalno vdrla voda. Vdor je bil nenaden, silovit in za 5 × presežen od običajnega dotoka. Za žalostno usodo Rudnika Pečovnik, jame Konstanca je bil »nesrečen« odkop št. 13. Direktor je o dogodku napisal poročilo in dodal predlog sanacije jame Konstanca s proračunom. Morala zaposlenih je bila na dnu, kar se začuti iz branja dokumentov.

Voda je najverjetneje vdrla v jamo, ker je bila akumulirana v kavernah in poroznih vodoprepustnih triadnih plasteh apnenca in dolomita, ki so bile pod in nad premogovnim slojem. Vzrok za veliko količino so iskali tudi v izredno močnem deževju v zadnjih dneh pred vdorom v rudnik. Ocenili so, da naj bi voda imela kar 7 ATM pritiska in je dne 19. 12., ko so pisali poročilo, v glavnem izvoznem jašku segala zelo visoko. Vodo so »obvladovali« le 5 ur, do približno 24. ure oz. nekaj minut čez. Nato so demontirali vse elektromotorje in umaknili dve črpalki. Ob 20.30 je voda že zalila dovoz pri jašku in se razlivala v glavnem izvoznem prečniku. Ob 24. uri naj bi voda segala že 50 cm pod dnom črpališča. Ko so črpalke demontirali, je bila voda v črpališču že 60 cm visoko. Vodostaj so merili na pol ure. Voda naj bi na različnih

⁶⁶ SI_ZAC/0749/002/033/00016. Odločba o prenehanju poslovanja rudnika rjavega premoga Pečovnik zaradi vdora vode.

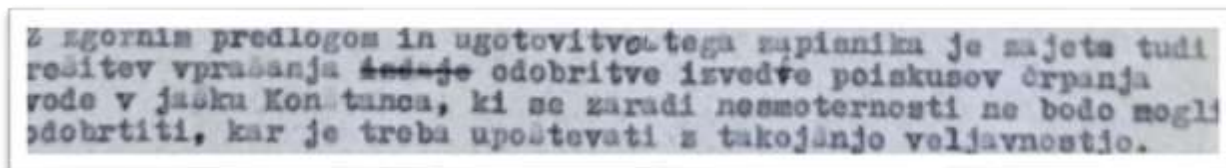
območjih različno hitro naraščala. Črpanje s tako hitrim dotokom vode je bilo nemogoče, saj so črpalke morali nenehno umikati pred naraščajočo vodo. Rešitev so videli v »visečih črpalkah«, ki jih niso imeli. Ob vdoru 13. 12. je direktor uvidel, da bi že prej morali zgraditi preventivne zbiralnike vode, ki pa naj bi jih zaradi finančnih težav šele pričeli graditi. Projektirali so izgradnjo t. i. »vodnih vrat«, a naj bi jih prof. Šuklje odsvetoval, ker naj bi bile hribine v pečovniški tektoniki močno porušene in vrata pritiska vode zaradi tega naj ne bi zdržala. Za delavce bi tako bila vrata smrtno nevarna, ko bi nenadoma popustila ogromnemu pritisku vode. Vodni vdor je bil tako silovit in obsežen, da se ga z obstoječo rudniško opremo ni dalo sanirati. Za sanacijo so izdelali sanacijski načrt s proračunom, ki naj bi ustrezal predpisom HT varnosti. Predračun sanacije naj bi bil predložen DS. Vodo so nameravali izčrpavati z visečimi črpalkami, katerih pretok naj bi bil vsaj $5 \text{ m}^3/\text{min}$ ali z izgradnjo pomožnih črpališč, ki bi morala imeti črpalke z enako zmogljivostjo. Črpališča naj bi si sledila vertikalno navzdol do takratnega črpališča. Zgradili naj bi tudi novo črpališče s kapaciteto $10 \text{ m}^3/\text{min}$, ki bi zagotovilo varnost delavcem. Stroški črpanja bi se zvišali za 14 %, kar bi zelo dvignilo tudi stroške proizvodnje premoga in samo ceno premoga. Ob zalitju jame Konstanca je v njej ostalo opreme v skupni vrednosti več kot 10 milijonov dinarjev. Vrednost vseh jamskih objektov naj bi znašala 27 milijonov dinarjev. Voda je ob zadnjem vdoru našla neposredno pot v jamo, kar bi pri nadaljevanju rudarjenja morali upoštevati.⁶⁷

Vodstvo rudnika Pečovnik je po vdoru vode v jamo Konstanca dne 22. 12. 1959 pisalo na Rudarski inšpektorat LRS. Direktor Vrečer je inšpektorat prosil, da odobri poskusno črpanje vode. Inšpektorat je komisijiski pregled opravil že 15. 12. 1959, dva dni po zalitju jame. Gladina vode naj bi se znižala šele po štirih dneh, nakar naj bi se pritok vode spet povišal, kar naj bi se pokazalo na dviganju vode v glavnem izvoznem jašku. DS je na seji 20. 12. 1959 sprejel sklep, da se takoj pristopi k izčrpavanju vode iz jame oz. da se to vsaj poskuša. Priložili so načrt črpanja, skico montaže dveh črpalk na odrih v jašku in skico naraščanja gladine vode v jami. Dve črpalke s pretokom komaj $1 \text{ m}^3/\text{min}$ so nameravali namestiti na leseni oder in vodo črpati po cevovodih. Montaža visečih črpalk in transport po jašku se bi vršili s pomočjo izvoznega stroja, vendar brez kletke, ker niso imeli protiuteži. Za spuščanje v jašek bi uporabili ročne vitle. Mesto črpanja bi opremili s prenosnim telefonom in razsvetljavo. Prezračevalo bi se z rezervnim cevovodom, ki bi deloval kot sesalni vod za ventilator, ki bi ga postavili na vrhu

⁶⁷ SI_ZAC/0749/002/033/00016. Odločba o prenehanju poslovanja Rudnika rjavega premoga Pečovnik zaradi vdora vode.

jaška. Izdali bi navodila za začasno »obratovanje« rudnika – sanacijo. Vodostaj bi preverjali pri glavnem izvoznem jašku, kjer bi namestili late in označevali vodostaj v jašku.⁶⁸

Rudarski inšpektorat je 26. 12. 1959 v pisarni uprave Rudnika rjavega premoga Pečovnik v komisijski razpravi odločil, da se izkoriščanje premoga v jami Konstanca trajno ustavi, ker ni bilo upanja za varno in ekonomično izkoriščanje premoga. Vsi razlogi so bili pojasnjeni v zapisniku komisije že 15. 12. 1959. Inšpektorat je jasno odgovoril tudi na prošnjo Rudnika o poskusnem črpanju vode. Odgovor je bil naslednji:

Slika 40: Izsek zapisnika Rudarskega inšpektorata glede ustavitve izkoriščanja premoga in črpanja vode iz zalite jame Konstanca. Vir: SI_ZAC/0749/002/033/00016.

Dne 29. 12. 1959 je na podlagi pooblastila Občinskega zbora in Zbora proizvajalcev, izglasovanega na seji 26. 12. 1959, v zadevi nadaljnjega obratovanja Rudnika rjavega premoga Pečovnik ObLO izdal odločbo, da se podjetje »preneha« zaradi katastrofalnega vdora vode 13. 12. 1959. Likvidacijski postopek je bil uveden z dnem 29. 12. 1959. Odločitev so odločevalci obrazložili na podlagi sklepov strokovne komisije, ki se je sestala 26. 12. 1959. Izčrpavanje vode in obnavljanje rudnika bi bilo težko in za zaposlene nevarno. Za izčrpavanje vode na razpolago niso imeli naprav ustreznih velikosti in kapacitet. Tudi, če bi jih imeli, bi jih bilo v zalit rudnik težko postaviti.⁶⁹ V času razprave je bil rudnik popolnoma zalit. Geološke raziskave so pokazale, da bi tudi ob morebitni obnovitvi rudnika še vedno prihajalo do velikih vdorov vode, ki bi ogrožale zaposlene. Rudnik je v prvi polovici leta 1959 zapadel v težave zaradi pojava metana in vdorov blata, vode iz »starega« zahodnega dela jame⁷⁰ in tudi v vzhodnih poljih rudnika. Stroški izčrpavanja vode in obnovitve jamskih objektov naj bi znašali kar 50 milijonov dinarjev. Ob morebitnem ponovnem obratovanju naj bi se stroški obratovanja povišali za 25 %. Poleg tega naj bi rudnik imel zaradi nedavnih investicij v Konstanca kar 27 milijonov dinarjev dolga. Zato bi za poravnanje vseh dolgov in stroškov (77 milijonov din) rudnik moral prodajati preostalih 90.000 ton premoga za 850 dinarjev na tono, kar bi bilo predrago in nerentabilno. Zato je bilo na podlagi ugotovitev strokovne komisije, rudarskih

⁶⁸ SI_ZAC/0749/002/033/00016. Odločba o prenehanju poslovanja Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

⁶⁹ Obupani rudarji so na seji DS razpravljali o t. i. »visečih črpalkah« za izčrpavanje vode.

⁷⁰ »Stari« del jame Konstanca je bil zalit že leta 1908.

strokovnjakov in ZK sprejeto, da se obratovanje v jami Konstanca trajno ustavi, ker za nadaljnje obratovanje ni bilo izvedljivo.⁷¹

Dne 25. 2. 1960 je direktor Rudnika Pečovnik ing. Ivan Vrečer izdal poročilo o zaključnem računu za leto 1959, ki je bilo zadnje leto obratovanja podjetja. Plan proizvodnje premoga za leto 1959 je znašal 30.400 ton in je bil dosežen z 90,6 %. Izkopali so nekaj manj premoga kot leta 1958 (31.190 ton), cena tone premoga je bila v letu 1959 višja za 133 din. Jamske investicije, ki naj bi bile usmerjene v odpiranje jame na vzhodu (11 pozitivnih vrtin), so bile v zaostanku. V prvi polovici leta 1959 naj bi primanjkovalo komprimiranega zraka. V jamo so nameravali namestiti nov kompresor, ampak je prišlo do zamud zaradi velikega pritiska vode. V poletnih mesecih so imeli spet težave zaradi pritiska in vdorov vode. Pojavil naj bi se tudi plin metan. 13. 12. 1959 je v rudnik silovito vdrla voda preko starih odkopov. Pritok pa je bil večji od 5 m³ na minuto, črpalke niso bile dovolj zmogljive. Voda je rudnik zalila do nadmorske višine 230 m, kar je višina reke Savinje. Komisija je ugotovila, da je voda v notranje jamske objekte vdrla neposredno iz plasti triasnega apnenca in dolomita. Za rešitev jame bi že pred vdorom bilo potrebno imeti črpališče, zmogljivosti črpanja 10 m³/min. Stroški sanacije rudnika in ponovnega pretesarjenja naj bi znašali približno 50.000.000 din, kar ne bi bilo vzdržno, saj naj bi bilo v »Konstanca polju« le še za 90.000 ton premoga. ObLO v Celju je zato zaključil, da se bo izkopavanje premoga v Konstanci trajno ustavilo, ker ni bilo obetov za varno in ekonomično izkoriščanje premoga. Z odločbo ObLO v Celju je bil uveden redni likvidacijski postopek podjetja.⁷²

3.1.2. Povzetki zapisnikov DS Rudnika rjavega premoga Pečovnik

Delavski svet je bil poleg direktorja najpomembnejši organ upravljanja v podjetju. V Rudniku Pečovnik je bil sestavljen iz 27 članov. DS so lahko volili in bili vanj izvoljeni vsi delavci v podjetju. DS je imel številne pristojnosti:

- sprejemal je osnovni plan podjetja, pravila podjetja, tarifni pravilnik, ZR, poslovnik o delu DS in UO, pravilnik o HTZ varstvu ...;
- določal je število članov UO ter volil in razreševal UO;

⁷¹ SI_ZAC/0749/002/033/00016. Odločba o prenehanju poslovanja Rudnika rjavega premoga Pečovnik zaradi vdora vode.

⁷² SI_ZAC/0749/002/033/00013. Zaključni račun Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1959.

- odločal je o ustanavljanju novih podjetij in o razdruževanju podjetja;
- odločal je o članstvu podjetja v združenjih;
- sprejemal sklepe o organizaciji in upravljanju podjetja;
- nadziral in upravljal osnovna sredstva;
- odločal o predlogih in poročilih UO;
- odločal o gradnjah;
- odločal o investicijskih posojilih in kreditih;
- dajal kolektivu poročila o stanju podjetja;
- odločal o pravici do OD za nadurno delo;
- dajal soglasje o prenehanju delovnega razmerja za člane UO ali DS;
- dajal soglasje za odpoved delavcev;
- odločal o ugovorih delavcev;
- odločal o uvedbi nočnega dela ...⁷³

Seje DS so potekale redno po osamosvojitvi Rudnika Pečovnik od Rudnika Laško leta 1953.

Pregledali smo vse zapisnike. Odločili smo se predstaviti nekaj primerov.

Dne 7. 5. 1953 se je v sejni sobi podjetja Apnenik Pečovnik vršila izredna seja DS Rudnika. Na seji so bili navzoči direktor Rudnika Laško ing. Matija Pelko, obratovodja obrata Pečovnik tov. Josip Jošt, poslovodja obrata Pečovnik tov. Peter Petru, obratovodja Apnenika Pečovnik tov. Karl Sonnenwald in računovodja Apnenika Pečovnik tov. Franc Majhen ter člani obratnega DS rudnika Pečovnik. Direktor ing. Pelko je pojasnil težko situacijo obrata Pečovnik, ki naj bi bil tik pred likvidacijo. Nastal je problem, kam z odvečno delovno silo. Odločili so se, da jo »prestavijo« k Apneniku, dokler ne odprejo novega obrata v polju »Konstanca«. Zastopnik Apnenika Sonnenwald je dejal, da Apnenik potrebuje 20 delavcev za dela v kamnolomu in kurjače. Večino delavcev, ki so bili predlagani za takojšnjo premestitev, naj bi obratovodja poznal, saj naj bi že delali pri Apneniku. Računovodja Apnenika Majhen je pripomnil, da naj bi »premeščenci« začeli delat takoj, da jim delovna doba naj ne bi bila prekinjena, saj bi lahko izgubili npr. otroški dodatek. Takoj bi morali tudi premestiti delovne knjižice iz Rudnika na Apnenik. Glede neporabljenega dopusta rudarjev je v Apneniku veljalo pravilo, da so ga delavci koristili v jesenskih in zimskih mesecih, ko se je zmanjšala potreba po apnu. Poleti, ko je bilo veliko naročil, so dopuste koristi le izjemoma. Delavci Rudnika so potrebovali potrdilo Rudnika, da še niso koristili letnega dopusta. Direktor Pelko je opozoril, da je stari obrat v

⁷³ SI_ZAC/0749002/033/00005. Pravila Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Pečovniku v fazi zapiranja in naj bi bil kmalu likvidiran, saj naj bi zmanjkovalo premoga. Predsednik sindikata Rudnika je pripomnil, da bi bilo potrebno celoten kolektiv seznaniti s stanjem v jami. V slučaju likvidacije »starega« obrata Bohemija naj bi delavcem priporočili, da si novo zaposlitev najdejo sami, kot jim bo ustrezalo.⁷⁴

Dne 28. 1. 1954 se je v sejni sobi vršila 5. redna seja DS. Navzoči člani DS so postavljali vprašanja glede nabave jamskega lesa in hlodovine za novi jašek Konstanca. Direktor je povedal, da naj bi bil jamski les že priskrbljen, ker so z Gozdnim gospodarstvom Celje sklenili pogodbo glede dobave 100 m³ jamskega lesa. Gozdno gospodarstvo naj bi hlodovino dobavilo. Preostalo hlodovino za odprtje novega jaška naj bi poiskali drugje. Spor z Rudnikom Laško glede skladov, ki naj bi jim pripadali, še ni dobil epiloga. Po dveh razpravah končnega sklepa sodišča še ni bilo, ker so morali pregledati finančne podatke obeh rudnikov. Razpravljali so glede nabave krampov, ki naj ne bi bili pretežki. Paznik v jami naj bi popisal manjkajoče orodje. Novo orodje iz skladišča naj bi bilo oštevilčeno. V letu 1953 je zaradi orožnih vaj in visokega odstotka bolniških delavcem ostalo 77 dni neizkoriščenega letnega dopusta. Sklenili so, da jim neizkoriščen letni dopust izplačajo. Med jamskimi pazniki in obratovodjo so nastala nesoglasja, ker naj pazniki ne bi upoštevali navodil obratovodje. Vsak jamski paznik naj bi v prihodnje bil klican na zagovor, v kolikor ne bi spoštoval navodil obratovodje. Direktor Jošt je poročal, da naj bi bilo obratovanje rudnika v letu 1953 zadovoljivo. V letu 1953 so proizvedli 100 ton premoga manj zaradi vdorov vode in močnega hribinskega pritiska. V mesecu novembru naj bi vdor vode povzročil izpad produkcije za približno 400 ton premoga. V letu 1953 so vse nedelje izkoriščali za najnujnejša jamska dela. Vsako nedeljo naj bi delalo povprečno 65 ljudi. V novem jašku Konstanca so do 1. 1. 1954 dosegli 72 metrov globine. Tovorni avto Ford je bilo nujno potrebno poslati na generalno popravilo, katerega stroški naj bi znašali 350.000 dinarjev. Za tovorni avto ZIS niso uspeli nabaviti vseh rezervnih delov, predvsem diferenciala. Deputatni premog so odobrili le delavcu Ipšku s pojasnilom, da živi v skupnem gospodinjstvu z materjo.⁷⁵

11. 8. 1955 je v poslovnih prostorih potekalo 4. zasedanje DS. Delavcema K. F. in Č. K. so odobrili dolgoročno posojilo v višini 300.000 in 50.000 din za dograditev stanovanjske hiše. Za odplačilo so določili obrestno mero 1 %. Odplačati pa sta ga delavca morala v 20-ih in 5-ih letih. Kredit je bil namenjen iz sklada za zidanje stanovanjskih hiš. Odobrili so polletno bilanco za leto 1955. Ker naj bi bilo veliko delavcev na bolniškem staležu, so odločili, da bodo poostрили

⁷⁴ SI_ZAC/0749/002/027/00006. Zapisniki sej DS Rudnika rjavega premoga »Pečovnik« Celje v letu 1953.

⁷⁵ SI_ZAC/0748/002/028/00003. Zapisniki sej DS Rudnika Pečovnik v letu 1954.

kontrolno bolnikov. Direktorja Jošta so pooblastili, da je določil enega izmed treh izvoljenih članov DS kot »kontrolorja bolnikov«. Plan proizvodnje so v prvem polletju leta 1955 presegli za 16 %. Porabili so 1.158 m³ jamskega lesa in 2.288 kg eksploziva. Poleti 1955 so predvidevali, da naj bi stara jama obratovala še dva meseca. V jamo Konstanca je dne 15. 7. 1955 vdrla voda. Ker je bila gosta, jo je bilo nemogoče črpati. Delo v jami so morali prekiniti. Aktivno je bilo samo eno premogovno delovišče in štiri jalovinska. Projekt za izgradnjo trafopostaje naj bi bil odobren, projekt za gradnjo separacije pa je bil poslan revizijski komisiji. Stroje za separacijo so priskrbeli pri Rudniku Zabukovica. Montiran izvozni stroj na novem obratu Konstanca je začel obratovati. LOMO Celje, Svet za kulturo in prosveto, je zaprosil za denarno podporo novi šoli na Polulah, kjer naj bi se pouk pričel septembra leta 1955. Rudnik je odobril podporo v višini 5.000 din. Predsednik je poročal o neodgovornosti nekaterih zaposlenih, ki naj bi bili premeščeni na druga delovna mesta. Odobrili so nabavo pisarniške opreme za pisarno na Bregu in nagrado računovodji v višini 5.000 din za vestno opravljeno polletno bilanco. Prispevali so tudi za proslavo »Dneva rudarjev« 3. 7. 1955.⁷⁶

14. 3. 1956 se je v podjetju sestala volilna komisija in izvedla volitve predsednika in tajnika DS. Za predsednika je bil izvoljen tov. Jože Šuhl in za tajnico tov. Štefka Ocvirk. Volitve so potekale v novem obratu Konstanca, komisija pa je objavila seznam kandidatov, ki so jih zaposleni volili v DS. Rudnik je imel 256 volilno upravičenih, od tega jih 41 ni volilo, 15 glasovnic pa je bilo neveljavnih. Po štetju glasov so v DS sprejeli 27 kandidatov.⁷⁷

Dne 20. 4. 1956 se je v poslovnih prostorih vršila 1. seja novoizvoljenega DS. Prisotni so bili »stari« predsednik DS Karl Čater, predsednik UO, tajnik sindikalne podružnice, direktor Josip Jošt ter člani starega in novoizvoljenega DS. Prisotni so izvolili najstarejšega člana seje, da je sejo vodil. Analizirali so volitve v novi DS in potrdili 27 izvoljenih izmed 31 predlaganih kandidatov. Za novega predsednika DS so z dvigom rok izvolili Vinka Bobniča st. Dotakratni predsednik UO Franc Kelner, ki se je tudi poslavljajal od te funkcije, je poročal o delu podjetja in finančnemu uspehu v letu 1955. Prejšnji predsednik DS Karl Čater je poročal, da se bodo investicijska dela nadaljevala, na Konstanci bi morali zgraditi kopalnico. Po bilančnem obračunu za leto 1955 naj bi na razpolago bil še dober milijon din, ki naj bi se v letu 1956 izplačal delavcem in uslužbencem podjetja. Razpravljali so še o izdaji t. i. »deputatnega premoga«.⁷⁸ Kolektiv je vztrajal, da se ne sme dopustiti, da bi se pravica do deputatnega

⁷⁶ SI_ZAC/0749/002/023/00002. Zapisniki sej DS Rudnika rjavega premoga Pečovnik v letu 1955.

⁷⁷ SI_ZAC/0749/002/030/00001. Zapisnik volilne komisije volitev v DS Rudnika Pečovnik.

⁷⁸ Gre za premog, do katerega so bili upravičeni delavci v podjetju.

premoga ukinila. Računovodja je pojasnil, da se ta premog plačuje iz plač. Od dobička podjetja naj bi bilo odvisno, do koliko tega premoga naj bi delavci bili upravičeni. Računovodja je poročal, da je v letu 1955 lastna cena premoga znašala 3600 din na tono. Le-ta naj bi se v letu 1956 zaradi večjih stroškov v novi jami še povečala, kar bi pomenilo manjši dobiček. Na tajnem glasovanju so izvolili še 7 članov UO. Med novimi člani UO so izvolili tudi novega predsednika UO – Franca Zupana. Pod točko »razno« so razpravljali o finančni podpori godbi rudnika, da bi lahko še obstajala. Prošnjo so zavrnili, ker ni bilo razpoložljivih sredstev. Na koncu so odobrili nakup nagrobnega venca za umrlega direktorja Rudnika Krmelj. Dokument je podpisal novi predsednik DS Vinko Bobnič.

Dne 13. 6. 1956 je v prostorih Rudnika rjavega premoga Pečovnik potekala 11. redna seja DS. Udeležba članov DS je bila 70 %.⁷⁹ Delavca čuvaja na obratu Konstanca so premestili kot nočnega stražarja na stari obrat Bohemija. Direktor je poročal o nujni ureditve črpalke in skrbi za varnostne ukrepe za preprečitev večjega vdora vode v rudnik. Ugotovili so, da je narasla poraba jamskega lesa in streliva na tono izkopanega premoga. Plan proizvodnje so v zadnjem času dosegali, vendar pa je bila nizka proizvodnja premoga debele vrste. Direktor je predlagal, da bi zaradi vzdrževalnih jamskih del redni letni dopust nekoliko omejili. Predlog je DS potrdil. Rudnik je dobil novega nabavnega in lesnega manipulanta, dobili pa naj bi tudi novega jamskega obratovodjo. Podjetje se je spopadalo tudi s pomankanjem kvalificiranega kadra in potrebnega orodja za montažo nove separacije. Stara je bila oddaljena 2 km. Nabaviti so želeli nekaj opreme za delavnico in dva varilna agregata. Tovorni avtopark naj bi bil v tako slabem stanju, da bi bilo potrebno kupiti vsaj še en tovornjak. Prepovedali so vožnjo delavcev v tovornem avtomobilu, ki je vozil na relaciji Konstanca-stara separacija, saj bi lahko prišlo do nesreče. Podjetje je beležilo dobiček, ki so ga namenili za plače. Plače iz dobička so bile izračunane na podlagi predloga podjetja, kar se je obravnavalo na OLO Celje, od 1956 naprej pri Občinskem ljudskem odboru (ObLO) Celje. Razpravljali so o »večni temi« – deputatnem premogu. Računovodja je oznanil, da za izdajo le-tega v prvem tromesečju leta 1956 dosežene plače iz dobička naj ne bi zadostovale. Plače iz dobička so bile odvisne od doseženega dohodka podjetja. V prvem tromesečju leta 1955 so zaznali padec izkopa za 800 ton ob višjih stroških izkopa. Posledično je bila cena premoga v obratu Bohemija višja, in sicer 3.703 din/tono, v obratu Konstanca pa kar 4.123 din/tono. DS je soglasno sprejel sklep, da se deputatni premog ne izda. Ponovno so zaprosili za posojilo iz okrajnega kreditnega sklada oz. republiških sredstev za gradnje kopalnice. Obratovodja Križnik naj bi mesečno prejemal 9.000.000 din, čigar plača

⁷⁹ Zanimivo, da sta na seji bila navzoča oba Bobniča, oče Vinko kot predsednik DS in sin Vinko kot član DS.

naj bi se izplačala iz dobička. Direktor je opozoril, da morajo Križnika plačati, ker bo v nasprotnem primeru prenehal z delom. Uvedli so še delovno mesto pomočnika jamskega obratovodje in delovno mesto žagarja na cirkularki. Glede investicij so vztrajali pri gradnji kopalnice za delavce in na novi separaciji. Gradnja teh dveh objektov je bila odvisna od kreditov. Delovni invalid Ivan Petek je vložil prošnjo, da se mu dodeli boljše plačano delovno mesto, ker naj bi težko preživel družino. Prošnjo naj bi preučila in se odločila direktor ter obratovodja Križnik. Jamski kopač Stanko Babnik je zaprosil, da letnega dopusta ne bi koristil in bi se mu naj izplačal. Nahajal naj bi se v težkih finančnih razmerah. O njegovi prošnji naj bi odločali ob koncu leta. Ena od delavk je prosila, da njenega sina (dijaka) sprejmejo v službo na počitniško prakso. Prošnjo so odobrili.⁸⁰

Dne 14. 6. 1957 je potekalo 2. zasedanje v letu 1957 novoustanovljenega DS. Postavili so rok za dograditev kopalnice, ki naj bi bila končana konec avgusta. Naročili so še 100 jamskih svetilk. Staro separacijo naj bi podrli pred zimo, ker je obstajala nevarnost, da bi se sama podrla. Predsednik DS je predlagal, da jo podrejo v lastni režiji, da zmanjšajo stroške. Sklenili so, da se uvede točen popis orodja, da se ugotovi dejansko stanje. Vsako izgubljeno orodje bi bilo potrebno plačati. Sprejeli so tudi predlog, da bodo v prostoru pod novo separacijo na Konstanci delavcem omogočali varno shranjevanje koles. Rudnik naj bi ukinil projekt gradnje rudarske stanovanjske hiše v Celju. Denar so raje porabili za gradnjo kopalnice in ostale investicije na novem obratu Konstanca. Nameravali so zgraditi novo zidano »lamparno« (svetilničarno), saj je bilo na deloviščih v rudniku varneje svetiti z zaprtimi svetilkami. Zgraditi so želeli novo avtogaražo, ker je bila stara dotrajana in neuporabna. Zgraditi so morali tudi vodovod in bazen za vodo, ki bi se uporabljala za kopalnico in požarno varnostno službo. Vsled višanja cen so poskušali prihraniti čim več jamskega lesa. Določili so tudi kazen za tiste, ki naj bi delali ob dnevu počitka (nedelja), pa so neupravičeno odsotni.

Dne 27. 12. 1957 je v poslovnih prostorih podjetja potekala 5. seja DS. Rudnik je kupil opuščene objekte podjetja »Pyrota«, ki so jih želeli preurediti in postaviti garažo, delavnico in materialno skladišče. Direktor Jošt je poročal o predvidenih globinskih vrtanjih v Košnici in na Konstanca polju v letu 1958. Predstavil je tudi plan proizvodnje premoga za leto 1958. Plan izkopa premoga je bil v letu 1957 presežen za 1600 ton. Delavci se v novi kopalnici naj ne bi držali reda, nastajala naj bi škoda na vodnih pipah. Kurjača v kopalnici so opozorili, da pazi na red in čistočo v kopalnici in stranišču. Nekateri člani DS naj bi neredno prihajali na seje. Na

⁸⁰ SI_ZAC/9749/002/030/00001 Zapisniki sej DS Rudnika rjavega premoga »Pečovnik« Celje v letu 1956.

njihove dolžnosti v zvezi z uresničevanjem delavskega samoupravljanja so bili opozorjeni. Uvedli so inšpekcijsko službo, ker so opazili ležerno obratovanje ob nedeljah, nadurah ali ob odsotnosti obratovodij. Pooblastili so direktorja in jamskega obratovodjo. Direktor bi za opravljanje teh inšpekcij naj bil tudi denarno nagrajen.⁸¹

Dne 27. 11. 1958 je potekala 6. seja DS. TD Crikvenica je podjetju ponudilo koriščenje počitniškega doma. Če bi se podjetje odločilo za najem, bi moralo skleniti pogodbo za postelje in kuhinjo ter skleniti najemnino ne glede na zasedenost kapacitet počitniškega doma. Pojavilo se je vprašanje, če bodo rudarji in uslužbenci sploh želeli izkoristiti dopust na morju. Član DS je predlagal, da se o tem vprašanju izvede anketa med zaposlenimi v podjetju. Razpravljali so o predlogu UO za najetje posojila za povečanje obratnih sredstev v znesku 3.000.000 dinarjev. Predlog so odobrili. Investicijski kredit so najeli pri KB v Celju. Vračali naj bi ga 10 let po obrestni meri 6,5 %. Ustanovili so komisijo za izobraževanje upravljalcev podjetja. Komisijo naj bi sestavljali člani kolektiva, ki so obiskovali tečaje delavskega samoupravljanja na Teharjah. Osnovni šoli Frana Kranjca Polule so prispevali znesek 30.000 din za nabavo učil. Osnovni šoli na Svetini so prispevali 15.000 dinarjev. V zvezi s selitvijo poslovnih prostorov na »Pyroto« so načrtovali nakup peči, kar je DS odobril. Sprejet je bil predlog za nakup ponjave za tovarne avtomobile. Razpravljali so o predlogu, da bi se izdelovali jamski vozički na ležaje, za kar bi potrebovali informativne predračune. Nekateri delavci naj ne bi prijavljali obolenj, zato so sklenili, da delavci svoje zdravstvene knjižice izročijo upravi podjetja. Prevzamejo jih ob bolezni. Ko ozdravijo, knjižice vrnejo v mezdnno pisarno (na obračun plač). Predlagana je bila nagrada 30.000 din za skupino storilnostno uspešnih rudarjev. Vinko Bobnič ml. ni bil zadovoljen z glasbenim izobraževanjem rudniške godbe. Predlagal je likvidacijo ali ukrepe za odpravo »mlačnega« stanja godbenikov.⁸²

Dne 17. 6. 1959 se je v poslovnih prostorih podjetja vršila 10. seja DS. »Večna tema« – odobritev dobave deputatnega premoga delavcem – je bila potrjena in naj bi bila »dalekosežna«. Podjetje je nameravalo zgraditi poslopje z osmimi stanovanji. Direktor ing. Vrečer je člane DS seznanil, da naj bi podjetje prispevalo vsaj 40 % sredstev za projekt, česar pri postavitvi letnega načrta niso vedeli. Ostali delež za investicijo naj bi prispeval občinski kreditni sklad. Stanovanja naj bi namenili članom kolektiva in bi jih morali odplačati. Tako bi pridobili pravico do etažne lastnine. Z izgradnjo naj bi začeli v letu 1960. Jamski nadzornik H. naj bi imel težave z delovno disciplino, zato so mu izdali pisno opozorilo. Potrdili so izplačevanje premij, ki jih je bilo

⁸¹ SI_ZAC/0749/002/031/00004. Zapisniki sej DS Rudnika rjavega premoga Pečovnik v letu 1957.

⁸² SI_ZAC/0749/002/032/00001. Zapisniki sej DS Rudnika rjavega premoga Pečovnik v letu 1958.

možno izplačati na več načinov. Okoliški rudniki so premije izplačevali 100 %. Odločili naj bi se po pogovoru s finančno inšpekcijo pri ObLO. Delavcem so morali izplačati neizkoriščene dopuste za leto 1958. Dopust naj bi delavci izkoristili, saj se jim neizkoriščen dopust naj ne bi izplačal, niti prenesel v naslednje leto 1960. Potrdili so pravilnik o uporabi osebnega avtomobila, katerega predlog so spisali pri UO. Privatne vožnje naj bi bile dovoljene izjemoma in plačljive. Jamski obratovodja naj bi se prevažal z mopedom, čeprav bi mu po pravilniku pripadal avtomobil. Mopeda naj ne bi uporabljal, ker je bolehal za prehladom, pa še moped naj bi imel »defekt«. Direktor Vrečer naj bi zadevo sam »razčistil«. Ker se je povečalo število voženj materiala za obnovo stanovanj s službenimi tovornimi vozili, so določili komisijo, ki naj bi preverjala, če so naročniki res prevažali material za izgradnjo stanovanj. Tarifna komisija naj bi bila deležna kritik, češ da so prejemki posameznim delovnim mestom nepošteno dodeljeni. Člani DS so bili zadolženi, da zadeve glede premij pojasnijo kolektivu. Izdelali naj bi omaro za godbo in postavili garderobo za godbo. Sezonski delavci naj bi prejeli prenizke plače.

Dne 30. 12. 1959 je v prostorih kopalnice potekala seja DS. Predsednik DS Ivan Koželj je povedal, da so se sestali zato, da vsak član DS pove svoje mnenje o katastrofi, ki jih je doletela v nedeljo 13. 12., ko jim je voda zalila rudnik. Morala članov DS je bila zelo nizka. Direktor je povedal, da bi likvidacijo rudnika bilo smiselno sprejeti pred 1. 1. 1960, saj naj bi bili stroški likvidacije nižji kot leta 1960. Likvidacija podjetja bi bila opravljena pred bilanco za leto 1959. Voda naj bi v rudnik pritekala iz vrha in ne iz tal. Za sanacijo naj bi bilo potrebnih preveč sredstev, ki jih niso imeli in jim jih ni želel nihče dati. Za ponovno vzpostavitev dela naj bi potrebovali delovno silo, dobrih 30 vozačev za v jamo, stroški pa bi bili visoki. Odpustiti bi morali 30 zunanjih delavcev. Predsedujoči član DS Koželj se z direktorjem ni strinjal. Trdil je, da naj bi delavci sami sanirali rudnik brez zunanje pomoči. Rudnik naj bi direktor opisoval samo s slabe strani, pozabil pa naj bi omeniti, da je njihov premog kakovosten in iskan. Direktor je pojasnil, da naj bi v letu 1959 vsak drugi mesec poslovali z izgubo, cena njihovega premoga pa bi se ob oddaljenih deloviščih podražila za 30 %. Premog naj bi bil tudi bolj drobnih vrst, ki niso bile toliko tržno zanimive. Storilnost rudnika naj bi bila tudi zelo majhna, samo 0,42 tone na moža, drugje pa kar 1000 kg na moža. Direktor je črnogledost opravičeval, saj naj bi bilo takšno stanje resnično. Naj pa bi bila vsem delavcem in uslužbencem priskrbljena služba. Predsednik DS Koželj je vztrajal, da naj bi bilo črpanje vode uspešno. Trdil je, da s črpanjem niso pričeli takoj. Direktor je pojasnil, da z njihovimi črpalkami pred ustalitvijo vode niso mogli črpati. Predsedujoči Koželj je predlagal izvolitev tričlanske komisije za tajno glasovanje glede likvidacije rudnika. Za likvidacijo je glasovalo 15 članov DS, proti pa jih je bilo 6. Stroje naj

bi odkupil Rudnik Trbovlje, objekte pa bi naj zasedla Žična in zaposlila 100 delavcev. Dolg naj bi ostal na »Pyroti«, še več pa na transformatorju, glavnem šahtu in separaciji. Trbovlje naj bi odkupilo tudi transformator. Delavci naj bi zahtevali delitev dobička. Direktor je ponovil, da bi bil dobiček možen samo v slučaju izplačila odškodnine zaradi nesreče. Vsi delavci, ki so se že v mesecu decembru zaposlili v rudniku Trbovlje, naj bi bili o likvidacijskem postopku obveščeni. Člani DS naj bi zadnjo sejo dobili plačano. Član DS je predlagal, da naj bi se na množičnem sestanku dobili vsi člani kolektiva. Direktor je predlagal, da naj bi se to zgodilo, ko bo jasno, če bodo dobili odškodnino za nesrečo. Za »likvidatorja« (stečajnega upravitelja) podjetja je bil imenovan računovodja Škrbec, ki naj bi bil »zaupanja vreden«.⁸³

3.1.3. Povzetki zapisnikov sej Upravnega odbora (UO)

Zapisnike UO podjetja smo pregledali, ker je bil UO poleg DS in direktorja eden izmed treh glavnih organov podjetja s številnimi pristojnostmi. Skupaj z direktorjem je bilo 7 članov, od tega je večina delavcev, ki so delali v proizvodnji.

UO je bil pristojen za:

- neposredno vodenje podjetja na temelju sklepov delavskega sveta;
- sestavljanje pravil, tarifnih pravilnikov, ZR, planov podjetja;
- odločanje o ugovorih direktorja;
- razpisovanje sprejema vodilnih delavcev, imenovanje razpisnih komisij, odločanje o sprejemih in odpovedih;
- odločanje ugovorov delavcev zoper odločbe direktorja o odpovedi delovnega razmerja;
- izvajanje ukrepov za napredek proizvodnje in povečanje produktivnosti dela;
- izvajanje ukrepov za ohranjanje in pravilno porabo premoženja;
- strokovno izobrazbo delavcev v podjetju;
- določanje norm v podjetju ...⁸⁴

⁸³ SI_ZAC/0749/002/033/0007. Zapisniki sej DS Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1959.

⁸⁴ SI_ZAC/0749002/033/00005. Pravila Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Seje UO so potekale redno po osamosvojitvi Rudnika Pečovnik od Rudnika Laško leta 1953.

Pregledali smo vse zapisnike. Odločili smo se predstaviti nekaj najzanimivejših.

Dne 25. 8. 1953 je v sejni sobi potekala 1. redna seja UO. Navzoči pa so bili vsi člani UO, direktor, predsednik DS, knjigovodja in zapisnikar. Število delavcev v podjetju se je povečalo za 16, od tega so 4 prišli nazaj od Apnenika, ostali pa so bili novinci. Nekaj delavcev je bilo na delu začasno. Nadomeščali so rudarje, ki so bili na orožnih vajah. Z začasno sprejetimi delavci je sklenjena pogodba v skladu z navodili MLO Celje oziroma Posredovalnico za delo. Pojasnili so tudi, kdo od delavcev in uslužbencev v podjetju je upravičen do deputatnega premoga. Zapisnik (seznam upravičenih) so predali DS v potrditev. Direktor je podal poročilo o poslovanju rudnika v mesecih juniju in juliju 1953, s tehnične in finančne strani. Izvoz premoga je bil otežen zaradi enosmerne izvozne proge in hribinskega pritiska. Za izboljšanje izvoza premoga naj bi na težavnem vpadniku naredili izogib. Knjigovodja je podal finančno sliko rudnika; višino doseženega dohodka, sklada za plače, davka od sklada za plače ter proizvodne stroške. Zaradi znižanih cen premoga bi se podjetje lahko znašlo v kočljivem finančnem položaju. Cene jamskega lesa so naraščale. Jamski les so kupovali v precej oddaljenih krajih, npr. pri KZ Dobrna, kar je vplivalo na zvišanje proizvodnih stroškov. Rudnik je bremenila tudi velika zaloga prahu (1000 ton), ki so ga morali prodati. Knjigovodja je opozoril tudi na zastareli avtopark. Izmed dveh tovornih vozil se je uporabljal samo »Ford«, tovornjak »ZIS« je »stal« že od začetka avgusta zaradi napake na diferencialu. Rudnik je bil tako vezan na prevoze zunanjih voznikov, kar je bilo povezano z visokimi stroški. Sklenili so, da cen premoga debelejših vrst ne bodo pocenili, znižali pa so ceno prahu, ki je bil na zalogi. Direktor je s ciljem večje discipline delavcev predlagal uvedbo »knjige odsotnosti«, v katero bi se vsak delavec in uslužbenec vpisal, ko je zapustil delovno mesto (čas prihoda in odhoda ter namen odsotnosti). Odsotnosti naj bi nadziral sam ravnatelj. Navzoči so predlog soglasno sprejeli ter knjigo za izboljšanje delovne discipline potrdili. Direktor je še pojasnil, da Rudniku Laško po primopredaji dolgujejo cca 3.500.000 dinarjev, kar bi morali poravnati do 27. 8. 1953. Na Rudnik Laško so naslovili dopis, da bodo svoje obveznosti poravnali, ko jim Rudnik Laško povrne sredstva za amortizacijo (4 milijone dinarjev). Znesek je Rudnik Laško po priporočilu MLO in OLO Celje bil dolžan povrniti Rudniku Pečovnik. Rudnik Laško naj bi iz obrata Pečovnik odpeljal štiri komplete avtomobilskih gum »Saurer«. Z vrnitvijo teh gum bi Rudnik Pečovnik lahko nabavil nove avtogume za avtomobil »Ford«, ki jih je nujno potreboval. Na UO je tudi tokrat bilo naslovljenih nekaj vlog. Kurivo Celje naj bi prevzelo celotno prodajo premoga. UO se s predlogom ni strinjal, ker zaradi pogostih vdorov vode zadostna proizvodnja premoga ni bila zagotovljena. Člani UO so priporočili, da se premog prodaja predvsem v Celju,

da Celjani pridejo do potrebnega kuriva. Krajevni odbor ZB je prosil za izdelavo spominske plošče Majerjevim na Polulah. Odobril se jim je se znesek 2.000 dinarjev. Ignac Čelih je prosil za štipendijo, ker je obiskoval nadzorniško rudarsko šolo v Ljubljani. Mesečno naj bi mu namenili 3.500 dinarjev štipendije in sklenili pogodbo, da po končanem študiju Šelih nastopi službo nadzornika v Pečovniku za dobo dveh let. Franc Korenjak je podjetje prosil, da mu proda stanovanjsko barako. Prošnji se je načeloma ugodilo s pripombo, da se mu baraka proda, ko bodo finančni oziroma gospodarski predpisi to dovoljevali. Alojz Sajovic, ki je opravljal delo vozača, je prosil za prekvalifikacijo v učnega kopača. Primer naj bi obravnavalo obratovodstvo, ki je bilo za to pristojno.⁸⁵

Dne 4. 12. 1954 se je vršila 7. redna seja UO, zadnja v letu 1954. Direktor je analiziral izvršitev načrta proizvodnje za leto 1954. Postavljen cilj izkopa 22.000 ton premoga je bil do 30. 11. 1954 z nakopanimi 21.095 tonami že skoraj dosežen. Manjkalo jim je 905 ton, kar naj bi v mesecu decembru 1954 z lahkoto dosegli. Načrt proizvodnje pa ni bil uresničen po posameznih asortimentih premoga. Zaradi slabega asortimenta premoga naj bi bile ogrožene pogodbene obveznosti podjetja, posledično bi morali ustaviti maloprodajo premoga za približno 10 dni. Spet naj bi porabljali preveč osnovnega materiala – jamskega lesa in eksploziva. Člani UO so direktorjevo poročilo sprejeli. S sklepom DS z dne 5. 11. 1954 je bila imenovana nova tarifna komisija, z nalogo določiti nove tarifne postavke, ker je ZIS povišal obračunske postavke za 10 %. Na sestanku prisotni član tarifne komisije Štor je v imenu tarifne komisije UO predlagal zvišanje obstoječih plač za en plačilni razred. Prav tako je komisija predlagala zvišanje akordnih zaslužkov. Komisija je še ugotovila, da bi linearno zvišanje dohodkov za 10 % prizadelo delavce z najnižjimi dohodki. Odločili so se, da bo sprejet predlog tarifne komisije o zvišanju plač za en plačilni razred tistim, ki jim je bila plača 1. 4. 1954 znižana. Akordne zaslužke pa so vrnili na stanje pred 1. 4. 1954. Enako kot delavcem so tudi uslužbencem vrnili tarifne postavke kot pred 1. 4. 1954. Vodilnim uslužbencem (direktorju, računovodji, obratovodjem jamskih obratov in jamskim paznikom) pa so plače zvišali za 10 %. Sklenili so kupiti 420 kg jeklene žične vrvi za izvozni jašek »Konstanca polje« v vrednosti 370.000 dinarjev.⁸⁶

Dne 16. 12. 1955 je v poslovnih prostorih potekala 8. seja UO. Novi jamski obratovodja Oprešnik iz Velenja naj bi zahteval primerno stanovanje v Celju in prevoz v službo. Podjetje naj bi mu nudilo motorno kolo, ki pa naj ne bi bilo izpravno. Oprešnik naj bi najbolj ustrezal pečovniškim jamskim razmeram. Obratovodja Gramc naj ne bi imel diplome za strojnega

⁸⁵ SI_ZAC/0749/002/027/00005. Zapisnik sej UO Rudnika Pečovnik v letu 1953.

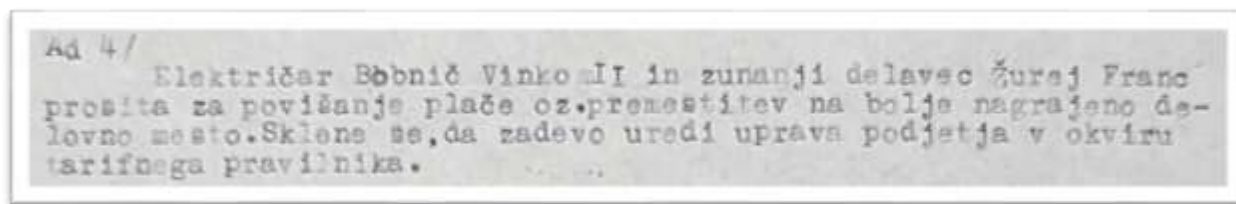
⁸⁶ SI_ZAC/0749/002/028/00002. Zapisniki sej UO Rudnika rjavega premoga Pečovnik v letu 1954.

tehnika in naj ne bi predložil načrta izvoznega stroja in fundamenta (temelja) zanj. Gramca so pozvali, da do konca koledarskega leta predloži diplomu. Obratovodja Gramc je predlagal popravilo tovornjaka Ford. Cena popravila naj bi znašala 30.000 din. Popravila naj bi bila potrebna tudi ostala vozila. Proizvodni plan za leto 1956 naj bi znašal 24.600 ton premoga, kar je bilo 1.400 ton manj kot v tekočem letu 1955. Vzrok naj bi bil v nestabilnih razmerah v jami Konstanca in likvidacije stare jame v letu 1956. Rudnik naj bi plan za leto 1955 dosegel že 9. 12. 1955. Gradnja nove separacije naj bi napredovala. V novi jami naj bi bilo skupno 234.000 ton premoga. Odložili so, da se dopust, ki ga delavci niso porabili v letu 1955, prenese v leto 1956. Gradbeni stroški za trafo postajo in kopalnico naj bi na novem obratu znašali 8.000.000 din.⁸⁷

Dne 7. 9. 1956 je potekala 3. redna seja UO. Prisotnih je bilo 71 % članov UO. Sklenili so, da bi delavci morali pravočasno prijaviti bolniško stanje, nasprotno naj ne bi dobili hranarine. V juliju 1956 naj bi bila produkcija premoga slaba. Okvara izvoznega stroja je povzročila zaustavitev proizvodnje za štiri dni. V avgustu so so dosegli proizvodnjo 124,6 % glede na načrt. Tudi poraba jamskega lesa in razstreliva je upadla. Septembra 1956 je začela delovati nova separacija kot tudi novi upravni prostori rudnika. Kopalnico so želeli dograditi do zime, saj je bila stara dotrajana in oddaljena od novega obrata. Direktor je predlagal, da bi zaradi visokih cen novih stanovanj v Ključavničarski ulici, ki so bila še v gradnji, raje kupili stanovanja pri stanovanjski zadrugi v Celju. Analizirali so nesreče v avgustu in ugotovili, da je bil vzrok veliko nesreč slaba varnost pri delu. Sklenili so, da morajo imeti vsi jamski delavci zaščitne kape in da bi jih bilo treba še dokupiti. Zgradili naj bi novo skladišče za razstrelivo. Na zasedanju so se pogovarjali tudi o finančnih zadevah podjetja (stroških pridobivanja premoga, dobičku poskusnega obratovanja novega obrata, amortizacijskem skladu ...). Kopalnico so morali zgraditi iz sklada za samostojno razpolago. Banka naj bi namreč kopalnico smatrala kot obrat »družbenega nadstandarda«. Z 5.000 din so podprli Rdeči križ Celje in odobrili finančno pomoč sindikalni podružnici. Računovodja Anton Škerbec je za vestno in nadurno delo dobil nagrado v višini 6.000 din. Dokument sta podpisala zapisnikar in predsednik UO Franc Zupan. V zapisniku se omenja tudi Vinko Bobnič ml. (I.), ki je zaprosil za povišanje plače oz. premestitev na boljše nagrajeno delovno mesto. Zadevo naj bi uredila uprava podjetja v okviru tarifnega pravilnika.⁸⁸

⁸⁷ SI_ZAC/0749/002/029/00003. Zapisniki sej UO Rudnika rjavega premoga Pečovnik v letu 1955.

⁸⁸ SI_ZAC/0749/002/030/00002. Zapisniki sej UO Rudnika Pečovnik v letu 1956.

Slika 41: Prošnja Vinka Bobniča ml. na 3. seji UO leta 1956. Vir: SI_ZAC/0749/002/030/00002.

Dne 10. 2. 1958 je potekala 6. seja UO. Direktor je poročal, da plan proizvodnje sicer presegajo, debelih vrst premoga pa naj ne bi primanjkovalo. Posledično so imeli nižji dohodek proizvodnje. Nov zakon o delovnih razmerjih naj bi določal, da odslej DS določa člane komisije za sprejemanje in odpuščanje delavcev. Na Pyroti naj bi ob ugodnih vremenskih razmerah pričeli s preureditvijo objektov za delavnice in avtogaražo. Na določenih delovnih mestih v jami so nameravali prenehati s kopanjem. Za jamske vozače naj bi izpeljali tečaj, kjer bi kandidati pridobili potrebno znanje. Bivšemu direktorju ing. Matiji Lipužiču so ob njegovi 70-letnici iz sklada za plače odobrili prispevek v znesku 10.000 din. Člane DS so nameravali poslati v Šolo za delavsko samoupravljanje na Teharjah. Ker so bili stroški šolanja visoki, so odločitev prepustili DS.

7. seja UO se je 15. 11. 1958 začela z razpravo o objavi v UL, ki se je nanašala na povišanje plač delavcem in uslužbencem. Razpravljali so predvsem o plačah jamskih vozačev, ki naj bi bili fizično najbolj obremenjeni in glede na tveganost dela naj ne imeli dovolj visokega plačila. Še bolj tvegano naj bi bilo delo v novem obratu, saj sta bila tam stalno prisotna voda in blato. Odobrili so jim povišanje plače glede na delovno dobo vozača. Plače naj bi bile v razmerju z dohodki, ki jih prejema vozači v drugih rudnikih. Določili so nova delovna mesta, in sicer delovodjo remontne delavnice, ki bi vršil kontrolo nad vsemi oddelki. Kandidat bi moral imeti vsaj 10-letno prakso in mojstrski izpit za strojnega ključavničarja. Ustanovili so delovno mesto tajnika podjetja, ki bi direktorju DS in UO pripravljaj potrebne evidence. Na Pyroti so nameravali podreti barako, katere material naj bi prevzel direktor. Določili so komisijo za cenitev poslopja.⁸⁹

Dne 12. 12. 1959 se je vršila seja UO podjetja. Direktor Vrečer je predstavil plan proizvodnje za leto 1960. Proizvajali naj bi 100 ton dnevno, kar naj bi letno znašalo dobrih 30.000 ton. Proizvodnja naj bi bila otežena zaradi jamskih težav, zato je bilo realno pričakovati le 80 % načrtovane proizvodnje. Prodajali naj bi celjskim podjetjem, Swatyju in TAM Maribor ter kemični tovarni Moste. Kar bi proizvedli več, bi prodali domačemu podjetju »Kurivo« Celje.

⁸⁹ SI_ZAC/0749/002/032/00002. Zapisniki sej UO Rudnika rjavega premoga Pečovnik v letu 1958.

Podražila sta se eksploziv in jamski les. Zaradi večjega odvodnjavanja so porabili več elektrike. Zalog bi v rudniku naj bilo za 168.000 ton, ki pa naj bi jih bilo težko izkoristiti. Investirati so nameravali v jamske objekte, proge in večji vodni zbiralnik. Raziskati so nameravali območje Košnice, kjer naj bi se nahajal kompleks premoga. Raziskave naj bi financirali pri ObLO Celje. Zaradi stalnega dotoka vode so načrtovali nakup rezervnega transformatorja. Računovodja je poročal, da naj bi se proizvodnji stroški zmanjšali. Popravljali so eno od črpalk in dogradili strojnico za kompresor. Prodali so nakladalca »Güldner« z elektromotorjem vred, ki je bil prodan odpadu. Predlagali so tečaj za kopače z vključenim političnim izobraževanjem, kar bi financirali iz sklada za kadre. Nabavili naj bi gumijaste škornje za delavce, ki v rudniku delajo več kot en mesec. Če je po izdaji škornjev delavec zapustil podjetje, je moral škornje vrniti v skladišče. Predlagali so razdeljevanje deputatnega premoga upokojenim rudarjem, o čemer naj bi na referendumu odločal celoten delovni kolektiv. Za nakup učil so prispevali sredstva OŠ Polule in OŠ Svetina.⁹⁰

3.2. Pregled člankov iz zgodovinske periodike

Seznam »celjskih« časopisov z leti izhajanja:

19. in začetek 20. stoletja: Cillier Zeitung (1848, 1877–1882, 1919–1929; v nemščini, gotica), Deutsche Wacht (1883–1919; v nemščini, gotica), Domovina (1891–1908), Narodni list (1906–1914), Narodni dnevnik (1909–1910).

Med obema vojnama: Nova doba (1919–1941), Deutsche Zeitung (1929–1937; v nemščini, gotica).

Po 2. svetovni vojni: Nova pot (1945), Na(še) delo (1946), Celjski tednik (1948–1950, 1955–1968), Savinjski vestnik (1950–1954), Novi tednik (1968–1989), Novi tednik NT&RC (1989–izhaja še danes).

Uporabne članke o pečovniškem rudniku smo v zgodovinski periodiki iskali po naslednjih ključnih besedah: Rudnik Pečovnik, Bohemija, Hohlenbergbau Petschounik bei Cilli, Bohemia gewerkschaft Petschounik, (Združba Bohemia Pečovnik), Petschounik mulde (pečovniška dolina), bergwerk – rudnik, bergarbeiter – rudar, Kohlenbergwerk am Petschounik,

⁹⁰ SI_ZAC/0749/002/033/00008. Zapisniki sej UO Rudnika rjavega premoga Pečovnik za leto 1959.

Kohlengruben (rudnik premoga), kohlen – premog. Osredotočili smo se na članke v celjskem časopisju (Celjski tednik in Savinjski vestnik), kjer smo našli največ člankov.

Najstarejši članek v gotici iz leta 1848 smo našli v časniku Cillier Wochenblatt.

Slika 42: Objava. Vir: Cillier Wochenblatt, št. 6., 4. 5. 1848, str. 34.

Objava. V premogovnikih spodaj podpisanega Ignaca Novaka na območju Pečovnika so bila odkrita nahajališča premoga, ki so dovolj velika za izkoriščanje in dobavo od 2 do 300 centnerjev⁹¹ premoga na dan po potrebi. Večina tega premoga je odlične kakovosti, odlično gori do čistega pepela in ima le rahel vonj; po izkopavanju je tudi popolnoma primeren za ključavničarska in kovaška dela. Ta črni premog je od 1. maja do zadnjega septembra letos (1848), ko so prevozni stroški nižji, za gotovino na voljo za:

- 1 stot premoga v kosih po 16 krajcarjev konvencijske veljave⁹²;
 - 1 stot drobnega premoga po 13 krajcarjev konvencijske veljave z dostavo na dom v Celje.
- Z lastnim odvozom iz rudnika stane:

⁹¹ 300 Centner-jev (stotov) = utežna mera. 1 dunajski stot je 100 funtov = 56 kg; ta količina je torej $300 \times 56 = 16.800$ kg. Verjetno gre za zaloge premoga, ki so jih predvidevali leta 1848.

⁹² Konvencijske veljave (CM Conventions Münze).

- 1 stot premoga v kosih 12 krajcarjev konvencijske veljave;
- 1 stot drobnega premoga 9 krajcarjev konvencijske veljave.

Naročila je treba oddati pri trgovcu s steklom g. Josefu Monacku ali pri spodaj podpisanih trgovcih v hiši g. Daniela Rakuscha. Zaradi večjega udobja cenjene javnosti bo del tega premoga na voljo v skladišču slednjega.

V Celju, 28. aprila 1848. Ignac Novak, lastnik podjetja.⁹³

V periodiki smo naleteli na veliko oglasov, ki so bili neposredno ali posredno povezani z Rudnikom Pečovnik.

Slika 43: Obvestilo v časopisu. Vir: Deutsche Wacht, št. 76, 23. 9. 1894, str. 10.

Obvestilo. Javnosti sporočam, da sem prevzel gostilno »Pri Bergmannu« v Schlossbergu nasproti premogovnika Bohemia v Pečovniku, ki je v lasti gospoda M. Ostierja. Še naprej bom ponujal dobra vina in pivo Reinigungs- und Bierausgaben ter dobro hrano. S spoštovanjem, Franz Kock.⁹⁴

Barbarafest. Praznik svete Barbare 4. decembra so tudi letos na običajen način praznovali rudarji iz okoliških rudnikov. Rudarji rudarske združbe »Bohemija« iz Pečovnika pri Celju so se v nedeljo zjutraj odpravili v mesto k maši v župnijsko cerkev. Po maši so se zbrali v gostilni pri »Franclu« v Pečovniku in pri »Bergmannu«, kjer so jih pogostili s hrano in pijačo. Tudi

⁹³ Cillier Wochenblatt, št. 6., 4. 5. 1848, str. 34.

⁹⁴ Deutsche Wacht, št. 76, 23. 9. 1894, str. 10.

tokrat ni manjkalo resnejših in neškodljivih preprirov, ki so med rudarji neizogibni, kadar pijejo.⁹⁵

Slika 44: Oglas v časopisu. Vir: Domovina, št. 32, 16. 3. 1906, strani niso številčene.

Slika 45: Oglas v časopisu. Vir: Deutsche Wacht, št. 47, 14. 6. 1906, str. 8.

V bližini premogovnika Pečovnik je za takojšen najem na voljo obokan objekt s pripadajočimi prostori, opremljen za trgovino s specialitetami in delikatesami. Informacije o tem lahko dobite pri A. Maloprou, Celje.⁹⁶

⁹⁵ Deutsche Wacht, št. 98, 4. 12. 1905, str. 4.

⁹⁶ Deutsche Wacht, št. 47, 14. 6. 1906, str. 8.

Slika 46: Objava. Vir: Deutsche Wacht, št. 83, 17. 10. 1907, str. 8.

Objava. Obveščamo vas, da bomo do nadaljnjega prodajali premog po naslednjih cenah proti plačilu v gotovini:

Premog v kosih (kosovec) – 2,40 krone/100 kg

Premog v kockah (kockovec) – 2,30 krone/100 kg

Orehovec – 1,90 krone/100 kg

Za dostavo v mesto se posebej zaračuna 20 hellerjev za 100 kg. Naročila naslovite na vodstvo našega jaška Konstanca v Pečovniku. Uprava premogokopne družbe Bohemija, Gradec.⁹⁷

Nesreča v rudniku. Dne 18. 12. 1907 se je Ulaga, 30-letni poročeni rudar, ponesrečil v premogovniku v Pečovniku. Blok lesa, ki mu je padel na glavo, mu je povzročil tako hude poškodbe, da je vprašanje, če bo preživel.⁹⁸

⁹⁷ Deutsche Wacht, št. 83, 17. 10. 1907, str. 8.

⁹⁸ Deutsche Wacht, št. 102, 22. 12. 1907, str. 4.

Slika 47: Oglas Premogokopne družbe Bohemija. Vir: Deutsche Wacht, št. 20, 8. 3. 1908, str. 7.

Premogokopna združba Bohemija iz Celja ponuja odličen svetel premog po naslednjih cenah pri jašku:

Premog v kosih (kosovec) – 2,40 krone/100 kg

Premog v kockah (kockovec) – 2,30 krone/100 kg

Orehovec – 1,90 krone/100 kg

Za dostavo do hiše se posebej zaračuna 20 hellerjev za 100 kg. Naročila naslovite na upravo jaška Konstanca v Pečovniku pri Celju.⁹⁹

V premogovniku Pečovnik pri Celju so leta 1909 delo popolnoma opustili. Vse delavce so odpustili. »Za silo« so obdržali le sedem mož in uradništvo. Širijo se govorice, da naj bi delo v tem premogovniku popolnoma ustavili.¹⁰⁰

Na Lisci¹⁰¹ poleg Celja so našli premog. Lastnica rudosleda je družba,¹⁰² ki je do nedavnega kopala premog v Pečovniku.¹⁰³

⁹⁹ Deutsche Wacht, št. 20, 8. 3. 1908, str. 7.

¹⁰⁰ Narodni list, št. 2, 14. 1. 1909, str. 4.

¹⁰¹ Verjetno gre za naselje Lisce.

¹⁰² Gewerkschaft Bohemia – Rudarska združba Bohemia (1894–1918)

¹⁰³ Narodni dnevnik, št. 47, 27. 2. 1909, str. 4.

Slika 48: Oglas v časopisu. Vir: Cillier Zeitung, št. 32, 20. 4. 1924, str. 8.

Premogokopna združba »Bohemija« Pečovnik ima čast obvestiti spoštovani stranke, da so se njihove dejavnosti v celoti obnovile in priporoča sprejem najboljšega znanega črnega premoga za odvoz. Prodajna pisarna se nahaja v Celju, Lava 22.¹⁰⁴

Slika 49: Oglas za zastopstvo premogovnika »Bohemia« v časopisu. Vir: Cillier Zeitung, št. 15., 23. 4. 1925, str. 8.

¹⁰⁴ Cillier Zeitung, št. 32, 20. 4. 1924, str. 8.

Slika 50: Oglas za zastopstvo premogovnika »Bohemija« v časopisu. Vir: Nova doba, št. 28, 14. 3. 1925, str. 4.

Gre za oglas podjetnika Franja Jošta, ki je bil objavljen v nemškem in slovenskem časopisu. Vsebine oglasa nam ni bilo treba prevajati.

Dne 11. 6. 1940 je za pečovniške rudarje v obratni pisarni potekala mezdna razprava. Zastopniki delavstva in predstavnik podjetja so se sporazumeli za 10 % povišanje osnovnih in akordnih mezd od 1. maja naprej. Profesionistom so osnovne mezde povišali za od 2 do 4 din na delovni dan. Povišanje mezd rudarjem je bil odgovor na vse večjo draginjo. Avtor prispevka še namiguje, da bi se tovrstni uspehi delavcev še povečali, če bi se združili v strokovno organizacijo Zvezo rudarjev Jugoslavije.¹⁰⁵

Dne 18. 6. 1940 se je v obratni pisarni podjetja Rudnik Pečovnik vršila zaključna razprava o zahtevah delavstva za povišanje mezd. Delavci so 2. 9. 1940 zavrnil 10 % zvišanje mezd in želeli povišanje vseh mezd za 30 %. Podjetje je bilo pripravljeno mezde zvišati za 15 %, delavci pa so zahtevali zvišanje za 20 %. Pogajanja se niso končala uspešno. Pogajanja 14. 9. 1940 prav tako niso bila uspešna. Po posredovanju »centrale« iz Ljubljane je delavstvo sprejelo 18 % povišanje, ker je podjetje samo dodalo še 5 % »rodbinske doklade«, kar je v mesecu avgustu znašalo 23 % povišanje. Pečovniški rudarji naj bi tako od novega leta do 25. 9. 1940 dosegli kar 44 % povišanje mezd, kar je bilo največ pri TPD. Povišanje mezd so dosegli s pogajanja,

¹⁰⁵ Delavec, št. 6, 28. 6. 1940, str. 7. Mezdno gibanje rudarjev Rudnika Pečovnik.

brez »divjih« stavk, ker naj bi zaupali vodstvu svoje organizacije in naj ne bi nasedali »tajnim šepetalcem«.¹⁰⁶

Leta 1940 je rudarstvo bilo v konjunkturi. Slednje je veljalo tudi za rudnik družbe Bohemija v Pečovniku. Ker za konjunkturo vedno pride kriza, je bilo za pričakovati, da bo le-to najbolj občutilo delavstvo. Posledično naj bi se delavstvo pogovarjalo za svoje pravice v času morebitne brezposelnosti. Predstavniki podjetja so se s predstavniki strokovnih organizacij pogovarjali o ustanovitvi posebnega delavskega podpornega sklada za rudarje rudnika Pečovnik. Delavstvo je sprejelo pravilnik sklada, ki naj bi se vključil h kolektivni pogodbi. V sklad bi podjetje prispevalo 90 %, delavstvo pa 10 %.¹⁰⁷

Proizvodnja v celjskih tovarnah (»Vesten«, »Metka«, »Bergman«, Cinkarni) naj bi od osvoboditve naprej stalno naraščala. Tako naj bi bilo tudi v rudniku Pečovnik, kar za 21 % naj bi se povišala proizvodnja premoga. Delavci naj bi »tekmovali«, katero podjetje bo naredilo več za obnovo domovine.¹⁰⁸

Število delavcev v rudniku Pečovnik naj bi se dvignilo na normalno število, produkcija premoga pa bi naj naraščala. Rudnik je s premogom zalagal Celje in okolico, mariborsko tekstilno tovarno, deloma pa tudi Dolenjsko in Ptuj.¹⁰⁹

Dne 25. 6. 1945 je minister Leskovšek obiskal nekatere industrijske obrate v celjskem in deloma v mariborskem okrožju. Ogledal si je tudi rudnik Pečovnik in se zanimal za njegove proizvodnje zmožnosti. Bil je prepričan, da bi lahko z nekaj investicijami rudnik proizvajal 50 ton premoga na dan. Premog naj bi bil kakovosten, saj naj bi imel nad 5000 kalorij.¹¹⁰

V rudniku naj bi vse nedelje po osvoboditvi popravljali jamske naprave. Prostovoljno naj bi delali dve nedelji v mesecu in s tem nakopali 200 ton premoga. Ker naj bi bil rudnik precej izčrpan, naj bi spomladi odprli zahodno polje in posledično začeli dosegati predvojno kapaciteto, 150 ton izkopa dnevno.¹¹¹

Dne 11. 5. 1946 je v Pečovniku pri Celju potekal protestni »miting« (zborovanje). Zbrani pečovniški rudarji so »dvignili glas« proti vsakemu poskusu, da se Jugoslaviji odtrgajo deli Julijske krajine, ki je s Trstom enotna slovenska pokrajina. Rudarji niso želeli meje, ki ne bi

¹⁰⁶ Delavec, št. 9, 25. 9. 1940, str. 7. Uspešno zaključeno mezdno gibanje rudarjev.

¹⁰⁷ Delavec, št. 14, 25. 12. 1940, str. 4. Pečovnik pri Celju.

¹⁰⁸ Nova pot, št. 4, 23. 6. 1945, str. 5, Drobne vesti. Produkcija celjskih tovarn stalno narašča.

¹⁰⁹ Nova pot, št. 5, 30. 6. 1945, str. 6, Drobne vesti.

¹¹⁰ Prav tam. Str. 3, Po naših tovarnah.

¹¹¹ Nova pot, št. 7, 14. 7. 1945, str. 5, Drobne vesti. Rudnik Pečovnik.

upoštevala narodnostnih razmer, ljudske volje in žrtev, ki so bile dane za svobodo Julijske krajine. Odklonili so predloge, ki bi zaveznike (Jugoslavijo) izdali v korist poraženih napadalcev (Italije). Rudarji so izrekli »zahvalo« Sovjetski zvezi, ki naj bi s svojim predlogom pravično rešila vprašanje in izkazala »prijateljstvo« do Jugoslavije.¹¹²

Uprava rudnika Pečovnik naj bi po prevzemu rudnika »brezvestno gospodarila v škodo delovnega ljudstva«, kot je ugotavljal pisec prispevka. Službeni avto naj bi namreč v prvih treh mesecih leta 1948 prevozil kar 4.937 km in za to porabil 720 kg (litrov) bencina. Opravi naj bi le nekaj voženj v službene namene npr. v Zabukovico in Štore. Vozil je ravnatelja in nameščence v službo in domov, ravnatelja ob 12. uri na kosilo, šofer naj bi se vozil tudi po svojih opravkih. Podjetje o opravljenih vožnjah naj ne bi vodilo nobene evidence. Glede ravnatelja je bilo več voženj sprejemljivih, ker naj bi imel zdravstvene težave. Nameščenci (administrativni delavci, ki so delali v pisarnah) oz. »gospoda«, kot jih imenuje pisec, naj ne bi opravljali težkega dela in bi v službo lahko prihajali peš ali s kolesom, kot delavci. Delavci jim »razkošja« vožnje v službo s službenim avtomobilom in šoferjem naj ne bi smeli dopuščati. Upravo podjetja naj bi zaradi razsipavanja lastnine delavstva poklicali na odgovornost in kaznovali. M. K. naj bi bil leta 1946 v podjetju nastavljen kot sindikalni funkcionar, predsednik podružnice in nabavni referent. Rudnik naj ne bi imel »pravih« zakonov, zato naj bi M. K. prejemal »izdatno« plačo. Šteli so ga namreč kot jamskega delavca, za kar naj bi prejemal 180–200 din dnevne plače kot rudarji, kljub dejstvu, da podružnica sindikata v rudniku ni imela zadostnega članstva.¹¹³

Rudnik Pečovnik je bil po vojni precej zastarel obrat. Uprava naj ne bi imela interesa niti za manjše investicije. Novo vodstvo v sindikalni podružnici, se s takšno »politiko« uprave ni strinjalo. Opozarjali so na mnoge nepravilnosti – npr. žica v jašku je bila že dolgo natrgana, posledično naj bi dvigalo obratovalo le z enim košem. Direkcija glede nakupa nove žice ni kazala interesa. Če bi jo kupili, bi se po mnenju sindikata povečala produktivnost in obenem znižali proizvodni stroški.¹¹⁴

Dva gostilničarja (K. R. iz Zagrada in P. A. iz Polul) sta delavce iz rudnika Pečovnik in apnenice »Apnenik« zavračala, češ, da nimata vina. Vino naj bi dajala le »boljšim« strankam. Prekršek

¹¹² Na delo, št. 6, 18. 5. 1946, str. 1, Konferenci zunanjih ministrov v Parizu.

¹¹³ Celjski tednik, št. 7, 17. 4. 1948, str. 3. Uprava rudnika Pečovnik brezvestno gospodari v škodo delovnega ljudstva.

¹¹⁴ Celjski tednik, št. 15, 12. 6. 1948, str. 3. V borbi za znižanje proizvodnih stroškov.

obeh gostilničarjev je bil predan javnemu tožilcu, pisec prispevka pa je menil, »da ljudstvo meni, da bi takšnim špekulantom morali odvzeti pravico do opravljanja gostilniške obrti.«¹¹⁵

Po vojni je oblast pozivala ljudi, da naj po družbenih podjetjih vpisujejo narodno posojilo. Sindikalne podružnice po družbenih podjetjih v Celju so se obvezale, da naj bi skupaj vpisale čez 3.800.000 din. Zaposleni v rudniku Pečovnik so vpisali 45.000 dinarjev.¹¹⁶

Na II. plenumu (pomembnejšem sestanku) Telovadne zveze Slovenije je bil poudarjen pomen ustanavljanja novih in poživitev starih fizkulturnih aktivov pri podjetjih in ustanovah. 4. marca 1949 so v rudniku Pečovnik ustanovili fizkulturni aktiv, ki je na željo rudarjev prišel pod okrilje telovadnega društva Celje I. Okrog 40 rudarjev, med katerimi je bila tudi mladina, se je kljub utrujenosti od naporega dela udeležilo ustanovnega sestanka. Dogovorili so se o nalogah in izvolili vodstvo aktiva s predsednikom na čelu. Obvezali so se, da bodo redno vadili nogomet in odbojko, kasneje tudi atletiko in telovadbo. Skrbelo jih je pomanjkanje rekvizitov, ki naj bi jih kasneje prejeli. Uprava rudnika in sindikalna podružnica sta fizkulturnemu aktivu obljubila pomoč. Pisec članka ugotavlja, da naj bi bil fizkulturni aktiv v Pečovniku vzor sindikalnim podružnicam ostalim celjskim podjetjem in ustanovam.¹¹⁷

V rudniku Pečovnik naj bi se pojavljale nepravilnosti, ki so se nanašale na izkoriščanje 14-dnevnega dopusta, kar naj bi bila »pomembna pridobitev ljudske revolucije«. Sindikati so od ljudske oblasti po najlepših krajih dobili tudi sindikalne počitniške domove, ki so v bivši kraljevini služili buržoaziji kot zabavišča. »Uputnice« (»vaučerji«, s katerimi so delavci, člani sindikata, letovali po polovični ceni ali celo brezplačno »okrevali«) za letovanje v teh krajih naj bi v nekaterih podružnicah ostale neizkoriščene in so propadle. Tako UO sindikalne podružnice rudnika Pečovnik, kjer so delavci delali v težkih pogojih, ni v 300-članskem kolektivu našel nikogar, ki bi odšel z »uputnico« na oddih.¹¹⁸

Prvi maj, praznik dela, so v obdobju socializma posebej častili in praznovali. Skupaj z drugimi delavci celjskih podjetij iz KS Pod gradom so se rudarji iz Pečovnika ob 8. uri zjutraj zbrali pri Pantnerjevem mostu na Polulah. Tam naj bi jih pričakali kmetje z vozovi iz Zagrada, Košnice, Polul in Brega. Na celjskem kolodvoru je ob 9. uri potekal miting (zborovanje) s kratkimi govori, parado JA in gojencev predvojaške vzgoje. Sledila je povorka vseh udeležencev po glavnih celjskih ulicah.¹¹⁹

¹¹⁵ Celjski tednik, št. 16, 19. 6. 1948, str. 4. Dva gostilničarja, špekulanta.

¹¹⁶ Celjski tednik, št. 18, 3. 7. 1948, str. 3. Delavci po tovarnah dokazujejo svojo veliko ljubezen do Tita in partije z vpisom narodnega posojila.

¹¹⁷ Celjski tednik, št. 11, 12. 3. 1949, str. 4. V rudniku Pečovnik je ustanovljen nov fizkulturni aktiv (športni odsek)

¹¹⁸ Celjski tednik, št. 16, 16. 4. 1949, str. 3. Kdor več in boljše dela, naj ima več dopusta in v lepšem času.

¹¹⁹ Celjski tednik, št. 18, 30. 4. 1949, str. 2. Prvi maj.

Mladinski aktiv rudnika Pečovnik je bil ustanovljen novembra leta 1948. Pri ustanovitvi je v organizacijo vstopilo le 40 % mladine. Maja leta 1949 pa je bilo v organizaciji že 80 % mladih. Preostalih 20 % naj bi vstopilo do prvega junija 1949. Vsak ponedeljek so imeli študijski ali delovni sestanek, mnogo snovi pa so predelali že v krožkih (npr. materiale zasedanj KPJ, SKOJ, razvoja OF ...). V kolektivu rudnika Pečovnik so po vzoru ostalih rudnikov ustanovili t. i. »mladinsko številko«, ki je sestavljala šest rudarjev: tri starejše delavce kopače in tri mladince. Po dva iz številke sta delata na vsaki izmeni. Cilj »številke« je bil doseči uspehe pri strokovnem dviganju kadra. V svojem aktivu so nameravali ustanoviti strelsko družino, ki naj bi štela 30–35 članov. V čast rojstnega dne maršala Tita so na Sklani kleti sklenili obnoviti fizkulturno igrišče.¹²⁰

Zveza sindikatov Slovenije je razpisala množična tekmovanja v fizikulturi za fizikulturne aktivne sindikalnih podružnic. Nogometna ekipa rudnika Pečovnik je bila je na šestem mestu II. skupine. Odigrali so sedem tekem, od tega so tri zmagali, eno odigrali neodločeno, tri pa so izgubili. Zabili so 9 golov, 8 pa so jih prejeli. Imeli so 7 točk.¹²¹

Sindikalna podružnica rudnika Pečovnik je nastopala tudi v odbojki. Tekmovanje sindikalnih podružnic je zamujalo, ker igrišče v mestnem parku še ni bilo pripravljeno. Objavili so prijavljene ekipe sindikalnih podružnic. Rudnik Pečovnik je prijavil dve ekipi.¹²²

Fizikulturni aktiv rudnika Pečovnik je dosegal vidne rezultate. Imeli so dve nogometni ekipi: mladinsko in člansko, ki sta se udeleževali tekmovanj v Štorah, Petrovčah in Žalcu. Imeli so tudi dve odbojarski ekipi. Med prvimi so izvedli tekmovanje v industrijskem mnogoboju. Pečovniški fizikulturniki so opravili 150 ur prostovoljnega dela pri urejanju športnega igrišča na Skalni kleti, ki jim ga je dalo v upravo ŠD Kladivar. FA se je s svojimi člani nameraval udeležiti tudi republiškega prvenstva v kolesarstvu. Tako so izpolnili vse direktive, ki so jim bile postavljene. Z udeležbo na nogometnem tekmovanju, tekmovanju v odbojki in industrijskem mnogoboju ter pripravi za republiško kolesarsko prvenstvo je fizikulturni aktiv rudnik Pečovnik spadal med najboljše sindikalne FA v Celju. Za aktivno delo so jim obljubili, da bodo nagrajeni s fizikulturnimi rekviziti.¹²³

¹²⁰ Celjski tednik, št. 24, 11. 6. 1949, str. 3. Mladina rudnika Pečovnik je v svojem delu dosegla lepe uspehe.

¹²¹ Celjski tednik, št. 27, 2. 7. 1949, str. 4. Rubrika Fizikultura. Fizikultura v fizikulturnih aktivih sindikalnih podružnic.

¹²² Celjski tednik, št. 31, 30. 7. 1949, str. 4. Tekmovanje v odbojki.

¹²³ Celjski tednik, št. 32, 7. 8. 1949, str. 3. FA rudnik Pečovnik med najboljšimi.

Rudnik rjavega premoga Pečovnik je razpisal tri službena mesta področnih miličnikov. Kandidati naj bi bili stari med 22 in 35 let. Imeli naj bi »čisto« preteklost. Prošnjo za zaposlitev naj bi vložili na upravo rudnika Pečovnik.¹²⁴

Devet rudarjev v rudniku Pečovnik se je na tečaju posebno izkazalo in so uspešno opravili izpit. V njihovo čast so organizirali tekmovanje in tako dokazali predanost partiji in vodstvu države. Tekmovanje so izvedli v nedeljo, 23. 9. 1949. Ta dan so delale vse izmene. Četrtdnevni zaslužek so prispevali v partijski fond za počastitev mestne partijske konference. Tekmovali sta dve brigadi, prva in druga, mladinska. Obe sta dosegli odlične rezultate. Ob 9. uri zjutraj je bil dnevni plan proizvodnje že dosežen, do 12. ure pa je bil presežen že za 85 %. Ob koncu dela, ob 13.45, je bil dnevni plan proizvodnje izpolnjen z 275 %. Ekipi, ki sta tekmovali, sta dosegli odličen rezultat; prav ekipa je dosegla 283 % dnevne norme, druga ekipa pa 247 %. Ko se jim je zaradi hitrega transporta pri vpadniku pretrgala signalna žica, so po vpadniku vozili brez signala in si signale dajali z vzkliki in brez zastoja prevažali povečano število vagončkov. Pri teh rezultatih je bilo pripomnjeno, da rudnik Pečovnik, razen izvoza, ni mehaniziran in da je v letu 1948 kot drugi rudnik v Sloveniji dosegel letni plan proizvodnje.¹²⁵

Mladinski aktivisti so se pripravljali na športno tekmovanje, ki naj bi potekalo na Dan republike 29. 11. Mladinski aktiv rudnika Pečovnik je sprejel sklep, da bodo udeleženci delali vsako nedeljo, da bi že do 29. 11. izpolnili letni plan proizvodnje.¹²⁶

29. november – Dan republike je bil največji praznik v Jugoslaviji. Podjetja so si prizadevala, da bi že do tega dne izpolnila letni plan proizvodnje. Na Celjskem je 15 podjetjem to uspelo. Med njimi je bil tudi rudnik Pečovnik.¹²⁷

V letu 1950 so potekale priprave na vpis drugega ljudskega posojila. Slovenski Poročevalec je za Celje napovedal rekordnih 10 milijonov dinarjev, čeprav so do avgusta prejeli sklepe za 3,8 milijona din. Med tovarnami in podjetji lokalnega pomena so bila tudi takšna, kjer do avgusta 1950 niso nič ukrenili. Med ta podjetja je sodil tudi rudnik Pečovnik, ki naj bi s tem povzročal škodo na račun drugih podjetij, ki so se trudila, da bi čim prej dosegli obljubljeno vsoto za mesto Celje.¹²⁸

Celjani so v mesecu avgustu leta 1950 obljubili 7.700.000 dinarjev ljudskega posojila. Pisec članka je grajal vpisne komisije nekaterih podjetij, med drugimi tudi rudnika Pečovnik, saj naj

¹²⁴ Celjski tednik, št. 41, 8. 10. 1949, str. 4. Oglasi.

¹²⁵ Celjski tednik, št. 42, 22. 10. 1949, str. 6. Tudi v Pečovniku so osvojili Sirotanovičev način dela.

¹²⁶ Celjski tednik, št. 47, 18. 11. 1949, str. 2. Mladinske organizacije se pridno pripravljajo na 29. november.

¹²⁷ Celjski tednik, št. 49, 3. 12. 1949, str. 1. 29. november največji praznik naših narodov. 15 delovnih kolektivov izpolnilo svoje obveznosti.

¹²⁸ Celjski tednik, št. 34, 26. 8. 1950, str. 2. Kako poteka vpis ljudskega posojila v Celju.

bi tamkajšnja komisija bila »kriva«, da se »vprašanje posojila ne premakne z mrtve točke«. Posojilo državljanov naj bi državi pomagalo pri gradnji lepše bodočnosti.¹²⁹

Pozimi leta 1952 je Primorsko prizadela snežna ujma. V okraju Celje-okolica so podjetja in posamezniki pomagali po svojih močeh. Rudarji rudnika Laško in obrata Pečovnik so na občnem zboru sindikalne podružnice sklenili, da bodo darovali polovico zaslužka enega delovnega dne.¹³⁰

3. marca 1952 se je v nesreči pri vožnji premoga iz Pečovnika smrtno ponesrečil voznik K. K. Dolga leta je bil zaposlen pri podjetju Plinarna-Vodovod v Celju. Bil je vzoren in vesten delavec in aktivni član sindikalne podružnice. Med sodelavci, ki so izgubo težko nadomestili, je bil zelo priljubljen. Objavo je v časopis dala Uprava in sindikalna podružnica podjetja Plinarna-Vodovod Celje.¹³¹

Slika 51: Oglas za Rudnik Laško, obrat Pečovnik v Tovarišu. Vir: Tovariš, št. 23, 6. 6. 1952, str.10.

Po izvolitvi DS in sprejetju novega finančnega sistema in tarifnega pravilnika naj bi se razmere v rudniku Pečovnik »debirokratizirale«. Nov tarifni pravilnik je sestavila komisija rudnika Laško-Pečovnik. Odslej so rudarji kopači zaslužili čez 500 din dnevno. Tudi pečovniški člani DS v sklopu DS rudnika Laško naj bi delovali zadovoljivo in naj bi jim zaposleni delavci zaupali. Izpostavili so tov. Čatra, člana UO, ki je bil na seji DS posebej pohvaljen. Pečovniški rudnik je leta 1950 zalila voda do glavnega jaška. Obnovitvena dela do ponovne proizvodnje so potekala hitro. Kljub vsemu so bile posledice hude: razmočena tla in krovina naj bi povzročala velik pritisk, kar je onemogočalo izvoz premoga in večalo stroške vzdrževanja rovov. Proizvodnja naj bi v letu 1952 bila 60 % manjša kot leta 1949. Problem je bil tudi v sortah premoga, saj je bilo največje povpraševanje po debelih vrstah premoga. V prvi polovici

¹²⁹ Celjski tednik, št. 35, 2. 9. 1950, str. 1. Dosedanje oblube Celjanov – 7.700 000 dinarjev za ljudsko posojilo.

¹³⁰ Savinjski vestnik, št. 10, 8. 3. 1952, str. 1. Prispevki za po snegu prizadeto Primorsko vsak dan naraščajo.

¹³¹ Savinjski vestnik, št. 10, 8. 3. 1952, str. 4. Objave in oglasi.

leta 1952 so začeli graditi nov raziskovalni jašek v Zagradu. Raziskovali so tamkajšnje podzemeljske plasti. Rudarji so prispevali mnogo prostovoljnih ur, ker so se zavedali, da novo nahajališče za njih pomeni delo in preživetje.¹³²

13. avgusta 1953 je potekala skupna seja mestnega zbora in zbora proizvajalcev, ki sta odobrila izvajanje proračuna in družbenega plana za prvo polletje proračunskega leta 1953. Celje je »pridobilo« premogovnik Pečovnik s kakovostnim premogom, ki je ravno takrat odpiral nove rove (jašek Konstanca v Pečovniku).¹³³

Ob pešpoti v Zagrad so postavili nekaj drogov za električno napeljavo. A kaj, ko je od tega preteklo že kar nekaj časa, pa tam še vedno vozijo in hodijo zaposleni v rudniku Pečovnik po trdi temi. Vsi prebivalci Zagrada so se ob tem spraševali, kdaj bo tudi pri njih zasvetila električna luč, saj naj bi ta predmestna kolonija bila v »egiptovski temi.«¹³⁴

Za bralce in naročnike Savinjskega vestnika, ki so reševali križanke, so celjski delovni kolektivi namenili bogate in lepe praktične nagrade. Rudnik Pečovnik je izžrebancem npr. daroval eno tona prvovrstnega premoga kosovca.¹³⁵

Slika 52: Oglas Rudnika Pečovnik o pričetku maloprodaje premoga. Vir: Savinjski vestnik, št. 16, 23. 4. 1954, str. 6. Obvestilo.

Predlog okrajnega družbenega plana je predvideval povečanje proizvodnje premoga v rudniku Pečovnik od 15.000 ton v letu 1953 na 22.000 ton v letu 1954. V rudniku Pečovnik so predvideli 42 % rast proizvodnje (6.700 ton nakopanega premoga več), ker so nameravali v letu 1954 odpreti nov jašek Konstanca.¹³⁶

¹³² Savinjski vestnik, št. 34, 23. 8. 1952, str. 2. Med rudarji v Pečovniku.

¹³³ Savinjski vestnik, št. 33, 22. 8. 1953, str.1. Celjski mestni ljudski odbor je podal obračun svojega polletnega poslovanja.

¹³⁴ Savinjski vestnik, št. 50, 19. 12. 1953, str. 3. Drobne iz celjskega predmestja.

¹³⁵ Savinjski vestnik, št. 15, 16. 4. 1954, str. 5. Za 1. maj vam pripravljamo presenečenje.

¹³⁶ Savinjski vestnik, št. 17, 30. 4. 1954, str. 9. Celjski okraj se razvija v močno komunalno skupnost.

Delovni kolektiv Rudnika rjavega premoga Pečovnik je ob 20-letnici dela (»neumornega prizadevanja«) iskreno čestital svojemu direktorju tovarišu Josipu Joštu. Kolektiv je Joštu zaželel najboljše želje za nadaljnje delo v podjetju.¹³⁷

Grčar Tone - Johan je bil prekaljen komunist, ki je prevzel sekretarske posle komiteja v Celju, ko so med vojno Nemci zajeli narodnega heroja, sekretarja okrožnega komiteja v Celju in prvega komandirja Celjske čete Franca Vrunča. Grčar je bil iz Kranja, kjer se je že leta 1936 udeležil tekstilne stavke. Posledično je moral zaradi komunističnih idej v ilegalo. Do leta 1940 je živel v Beogradu, nato pa je bil poslan v Celje, kjer se zaposlil v rudniku Pečovnik. Obdobje 2. svetovne vojne je bilo za NOG v Celju najtežje obdobje, saj ga je okupator po dveh izdajah skoraj popolnoma uničil. Grčar je bil zelo dejaven, v Celje so prihajali komunisti, kot npr. Slavko Šlander, Miloš Zidanšek, Dušan Kveder in ostali. Grčar je po drugi izdaji v Celju odšel v Maribor, kjer je obudil NOG. V Celju mu je uspelo ponovno oživeti NOG v Tovarni tehnic. Skrival se je pri Rodetih ravno v času, ko je bila pri njih gestapovska preiskava. Odkrili so ga in v kratkem boju z gestapom je bil ubit. Avgusta 1954 so sklenili, da mu bodo v Pečovniku postavili spominsko ploščo.¹³⁸

Slika 53: Napoved odkritja spominske plošče v časopisu. Vir: Savinjski vestnik, št. 32, 13. 8. 1954, str. 3. Sekretar Grčar Tone - Johan.

Pred stavbo uprave rudnika Pečovnik so v nedeljo, 5. 9. 1954, odkrili spominsko ploščo Tonetu Grčarju. Svečanosti so se udeležili Grčarjevi sorodniki in sodelavci komunisti, ki so vojno preživel. Na svečanosti je igrala godba Tovarne emajlirane posode, govor pa je imela njegova sodelavka Marica Frece. Zanimivo, da ni bilo znano, ali je bil ubit v boju, ko ga je odkril gestapo, ali je ob zajetju naredil samomor. Prav tako ni bilo znano, kje so ga Nemci pokopali. Na spominski plošči je pisalo: »V spomin Grčarju Tonetu, sekretarju KPS Okrožja Celje, ki je

¹³⁷ Savinjski vestnik, št. 25, 25. 6. 1954, str. 6. Objave in oglasi.

¹³⁸ Savinjski vestnik, št. 32, 13. 8. 1954, str. 3. Sekretar Grčar Tone - Johan.

delal v tem rudniku v letu 1940–1941 in v novembru 1942 padel kot žrtev fašističnega terorja. Mestni odbor ZB Celje – 12. september 1954.«¹³⁹ Govornik je bil tudi direktor rudnika Josip Jošt, ki naj bi z Grčarjem sodeloval, ko je slednji delal v rudniku. Povedal je svoje spomine nanj in sprejel ploščo v »čuvanje«. Ob zaključku je z recitacijo nastopil igralec Janez Škof.¹⁴⁰ Pisec reportaže se je ob koncu leta 1954 sam podal v globine pečovniškega »starega« rudnika. Dvigalo, s katerim se je spuščal v globino, je bilo obloženo s težkimi bruni, ki jih je na nekaterih mestih pritisk zemlje lomil kot vžigalice.

Slika 54: Izvirna fotografija obiska Jureta Krašovca v rudniku Pečovnik leta 1954. Vir: Novi tednik RC, št. 7, 7. 2. 2001, str. 12. Naši kraji in ljudje – feljton. Pol stoletja ... Celjski racman, Jure Krašovec.

170 metrov pod zemljo je bil zrak topel in zadušljiv. Po rovu smo se odpravili do jaška in se spustili še 50 metrov globlje, kjer je bilo vozlišče strmih rovov in težko prehodnih vpadnikov.

¹³⁹ Izvirne table na mestu, kjer je bila postavljena, več ni. Zaradi dotrajanosti jo je Zveza borcev s soglasjem Zavoda za varovanje kulturne dediščine dala restavrirati. Restavrirana tabla, posvečena Tonetu Grčarju, je danes na Domu krajanov v Zagradu. Ustni vir: Lenart Horvatič, predsednik Zveze borcev KS Pod Gradom. Je nosilec zlate plakete ZZB NOB Slovenije. Prejel jo je za svoja prizadevanja pri ohranitvi zgodovinskih resnic o NOB in za uspešno sodelovanje pri uresničevanju programskih nalog Zveze borcev. V KS Pod Gradom je bil dolgoletni predsednik krajevnega organizacije ZB Toneta Grčarja in pobudnik ureditve spominskih znamenj v kraju.

¹⁴⁰ Savinjski vestnik, št. 37, 16. 9. 1954, str. 7. V nedeljo so v Pečovniku odkrili spominsko ploščo komunistu in prvoborcu Tonetu Grčarju.

Z naraščanjem globine je v jami bilo čutiti večjo vročino, rudarji so bili slečeni do pasu. Po ozkih rovih so morali prevažati polne ali prazne vagončke, če so le-ti zdrsnili s tirnic, so jih morali postaviti nazaj. Končno so prišli do »odkopne številke«, kjer so delali trije rudarji.

Slika 55: Delo na »odkopni številki« pečovniškega rudnika. Vir: Savinjski vestnik, št. 52, 30. 12. 1954, str. 14. Srečno! Reportaža o rudarjih iz Pečovnika.

Strelni mojster je odstrelil premogovno plast, rudarji – kopači pa so udarjali s krampi in lomili premog iz žil. Rudarji so veseli debelih žil, saj jim zagotavljajo premog, denar in plačo. »Praznih prostorov« rudarji niso bili veseli. Izkopane ozke rove so v interesu lastnega življenja morali čim prej graditi v opaž. Pečovniška jama naj bi spadala med najzahtevnejše v takratni Jugoslaviji, ker so premog iz odkopnih številk vozili navzgor. V urejenih rudnikih pa je delo potekalo obratno, premog so po vpadnikih spuščali v glavne rove, od koder so ga vozili k jaškom. V Pečovniku so vagončke vozili skozi blato in vodo po labirintih etaž, vpadnikov in rogov do glavnega jaška in na površino.

Slika 56: Prebit je nov rov. Leto 1954. Vir: Savinjski vestnik, št. 52, 30. 12. 1954, str. 14. Srečno! Reportaža o rudarjih iz Pečovnika.

Zamotana pot je zahtevala več truda in podražila ceno premoga. »Stara jama« naj bi bila konec leta 1954 izčrpana in naj bi jo v naslednjem letu zapustili in prenehali odkopavati. Zahodni del jame je bil prazen, vzhodnega pa je že pred leti zalila voda. Poleg nevarnosti zasutja rovov in vdora vode v jamo je tretjo nevarnost predstavljal jamski ogenj. V Pečovniku na srečo ni bilo metana, je pa zaradi trenja med različnimi plastmi in premogom prihajalo do samovžigov, ki so uničevali plasti premoga. Ob požarih so rudarji poskušali izolirati mesto požara od ostalih plasti tako, da so rov zazidali ali žerjavico zadušili z blatom. V zadnjem požaru so požarišče sanirali vsi rudarji in zunanji delavci, vključno z direktorjem.

Slika 57: Rudar pri delu v pečovniškem rudniku leta 1954. Vir: Savinjski vestnik, št. 52, 30. 12. 1954, str. 14. Srečno! Reportaža o rudarjih iz Pečovnika.

Zgodovina pečovniškega rudnika (jama Bohemija) se je začela leta 1934. Večinski lastnik Praprotnik naj bi bil precej nestrpen in je želel hiter dobiček, zato so leta 1936 po dolini že začeli prevažati premog. Prvo leto obratovanja naj bi ga nakopali 1700 ton, leta 1940 že 48.000 ton. Leta 1941, na začetku vojne, so odkopali 27.000 ton. Okupator je rudnik želel čim bolj izkoristiti, tako so leta 1942 nakopali rekordnih 52.000 ton. Leta 1944 je proizvodnja padla na 38.000 ton. Prvo leto po osvoboditvi so nakopali komaj 28.000 ton, nakar je proizvodnja rahlo narasla, dokler rudnika ni zalila voda in je prišel pod upravo laškega rudnika. Ko so leta 1951 nakopali le 11.000 ton, so oblasti želele rudnik opustiti. Brez zaposlitve bi ostalo 200 delavcev. Na srečo je celjska mestna občina imela razumevanje in vzhodno od strelišča so našli nove izdatne plasti premoga. Po izčrpanju stare jame so nameravali vso proizvodnjo prestaviti k novemu jašku (jašek »Konstanca«). V letu 1954 so pripravljali gradnjo separacije in upravnega poslopja. Leta 1954 so tako predvidevali še vsaj 20 let kopanja premoga v Pečovniku. Pečovniški premog je imel med vsemi rudniki v Sloveniji najvišjo kalorično vrednost, kar 4800 kalorij. Iskan je bil v posebnih vrstah industrije. V kurjenju gospodinjstev je bil najbolj iskan. Pečovniški rudarji so bili znani po svoji požrtvovalnosti in pridnosti. Večina jih je prihajala iz

bližine Celja, največ jih je bilo iz vasice Svetina. V mehanični delavnici so izdelali skoraj vse naprave za novi jašek. Skrbelo jih je, če jim bodo odobrena posojila za vse investicije.¹⁴¹

Maja 1955 je Društvo inženirjev in tehnikov (DIT) odprlo razstavo o napredku celjske industrije. Na razstavi je bilo predstavljenih mnogo celjskih podjetij, ampak med njimi žal ni bilo podjetja Rudnik rjavega premoga Pečovnik, ki je bilo vabljeno. Avtor članka je odgovorne ošvrknil brezbriznosti in dodal, da razstava brez manjkajočih podjetij ni bila popolna oz. ni prikazovala »veren prikaz razvoja celjske industrije v desetletni svobodni gradnji«.¹⁴²

Dne 3. 7. 1955 so bili za svoje požrtvovalno delo odlikovani rudarji iz rudnika Pečovnik. Celoten kolektiv se je zbral na proslavi »Dneva rudarjev« v dvorani »Svoboda« v Zagradu. O vlogi delavskega razreda je govoril je predsednik DS Karel Čater. Rudarje je odlikoval ljudski poslanec republiškega zbora proizvajalcev Ivan Golja. Odlikovanih je bilo dvanajst rudarjev. Najvišje je bil odlikovan direktor rudnika Josip Jošt – z Redom dela 2. stopnje. Jamski delavci – rudarji kopači Milan Grum, Anton Božnik, Ivan Slamnik, Vinko Bobnič, Franc Kelner in Martin Čakš so bili odlikovani z Redom dela 3. stopnje. Z medaljo dela so bili odlikovani Martin Černec, Leopold Oblak, Karel Vizjak, Anton Zagorc in Ivan Zupanc.¹⁴³

V rudniku je vagonček zbil delavca I. V., ki je pri tem dobil notranje poškodbe.¹⁴⁴

Pri delu v rudniku je plast premoga zasula delavca K. M. in mu povzročila nekaj notranjih poškodb.¹⁴⁵

V 50. letih 20. stoletja so si podjetja prizadevala za višji dobiček, kar je pri »delovnemu ljudstvu« sprožilo odpor zaradi pretiranih cen proizvodov teh podjetij. Največ gneva so zivali na trgovska podjetja in jih krivili visokih cen. Tudi podjetja naj bi prekoračila načrtovane letne dobičke, kar naj ne bi bil rezultat večje storilnosti in boljše kakovosti proizvodov, ampak posledica višjih cen. Kot najbolj »negativno« je bil izpostavljen tudi rudnik Pečovnik, kjer naj bi stopnjo dobička dvignili iz 25,17 na 30,34. Novinar je ta podjetja označil kot podjetja »ozkih profitarških apetitov«. Delavce je pozval, da naj preko DS in sindikalnih podružnic »dvignejo svoj glas zoper škodljiv lov za dobički«.¹⁴⁶

¹⁴¹ Savinjski vestnik, št. 52, 30. 12. 1954, str. 14. Srečno! Reportaža o rudarjih iz Pečovnika.

¹⁴² Celjski tednik, št. 21, 27. 5. 1955, str. 1. Razstava desetletnega razvoja industrije v Celju.

¹⁴³ Celjski tednik, št. 27, 8. julij 1955, str. 1. Tudi pečovski rudarji so prejeli odlikovanja.

¹⁴⁴ Celjski tednik, št. 37, 16. 9. 1955, str. 8. Kronika nesreč.

¹⁴⁵ Celjski tednik, št. 40, 7. 10. 1955, str. 5. Kronika nesreč.

¹⁴⁶ Celjski tednik, št. 41, 14. 10. 1955, str. 1. Tudi z borbo proti prekomernim dobičkom bomo prispevali k izboljšavi življenjskega standarda.

V rudniku Pečovnik se je v jami vnel plin, pri tem pa sta rudarja S. J. in G. A. utrpela opekline.¹⁴⁷

Slika 58: Upokojen rudar Miha Tomel.
Vir: Celjski tednik, št. 7, 17. 2. 1956,
str. 7. Slovo.

Šestdesetletni velik in močan rudar Miha Tomel je 25 let delal v pečovniškem rudniku. Prispevek v časopisu opisuje njegov zadnji dan v rudniku. Ko se je upokojil, je bil zelo žalosten, ker je vedel, da bo pogrešal svoje tovariše iz rudnika, s katerimi je živel in delal. Zadnji dan sta ga pričakala direktor in predsednik UO, ki sta se mu zahvalila za prizadevno delo. Ob slovesu mu je delovni kolektiv rudnika Pečovnik zaželel miru in zdravja ob uživanju zaslužene pokojnine.¹⁴⁸

V rudniku Pečovnik je rudar V. Č. padel šest metrov globoko in pri tem utrpel pretres možganov in težje poškodbe glave.¹⁴⁹

Delovnemu kolektivu rudnika Pečovnik je Svet za industrijo, obrt in blagovni promet pri OLO Celje obljubil, da bodo s pomočjo 7 milijonov din investicijskega kredita lahko začeli z gradnjo nove separacije. Na podlagi obljub pristojnega organa v Ljubljani, naj bi kolektiv v lastni režiji z obratnimi sredstvi samovoljno začel graditi novo separacijo. Ko je bila separacija tik pred dograditvijo, se je pojavilo vprašanje obljubljenih investicijskih sredstev. Člani sveta pri OLO so kolektivu kredit odobrili s pripombo, da bodo raziskali, kdo v Ljubljani je kredit obljubil.¹⁵⁰

Pri delu v rudniku je M. Z. na nogo padel kamen in mu jo zlomil.¹⁵¹

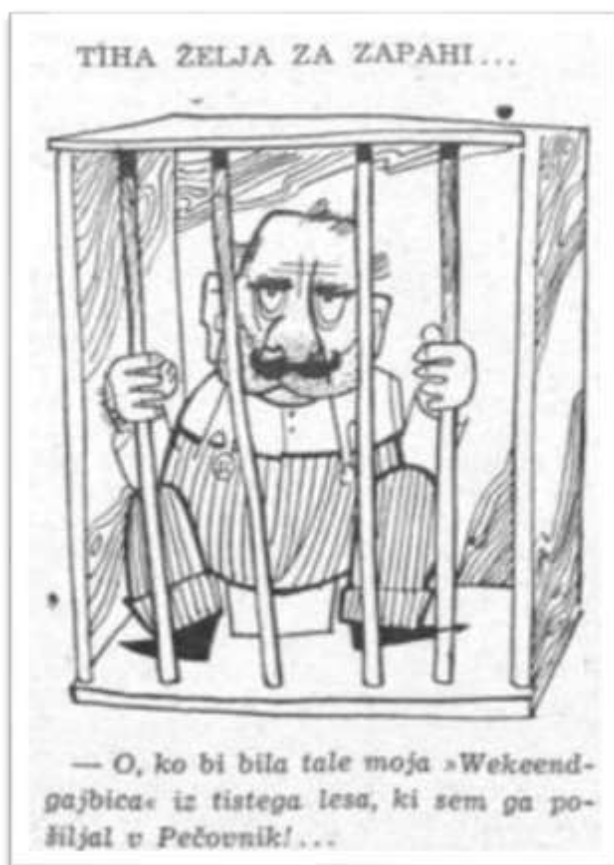
¹⁴⁷ Celjski tednik, št. 2, 12. 1. 1956, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁴⁸ Celjski tednik, št. 7, 17. 2. 1956, str. 7. Slovo.

¹⁴⁹ Celjski tednik, št. 23, 8. 6. 1956, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁵⁰ Celjski tednik, št. 30, 27. 7. 1956, str. 6. Separacija v rudniku Pečovnik in obljubljeni krediti.

¹⁵¹ Celjski tednik, št. 36, 7. 9. 1956, str. 6. Kronika nesreč.

Slika 59: karikatura. Celjski tednik, št. 39, 28.9.1956. str. 3. Kaznovani škodljivci iz KZ Frankolovo.

Okrožno sodišče je obsodilo pet obtožencev iz KZ Frankolovo. Obtožili so jih grabeža, ponarejanja uradnih listin, goljufije in zlorabe uradnega položaja. Med obtoženci je bil tudi nabavni referent rudnika Pečovnik M. D. Skupina ljudi iz KZ Frankolovo naj bi se vrsto let okoriščala na račun lastnega podjetja in rudnika Pečovnik z lažnim prikazovanjem odkupa lesa od frankolovskih kmetov za potrebe rudnika Pečovnik, ki naj bi te izmišljene količine lesa tudi »plačeval«. Uslužbenec v Pečovniku naj bi izmišljene količine lesa sprejemal in KZ Frankolovo omogočal, da je lahko dvigoval za les nakazan denar. Rudnik naj bi tako prejel lažnih 150 m³ lesa in bil oškodovan za 1,5 milijona din. Nabavni referent M. D. je bil obsojen na 2

leti in 10 mesecev strogega zapor. Novinar se je čudil, kako v rudniku niso opazili, da plačane količine 150 kubikov lesa ni bilo nikjer kljub dejstvu, da naj bi bila »dobavljena«. Kriva naj bi bila slaba evidenca rudnika. Novinar je še ugotovil, da naj bi vsi obtoženi živeli razkošno življenje, M. D. naj bi posedoval lastno hišo in naj bi bil že kaznovan.¹⁵²

V rudniku Pečovnik je rudarju na nogo padel težek kamen in mu jo poškodoval.¹⁵³

V rudniku Pečovnik sta se pripetili dve nesreči. V jami se je vnel plin, zaradi česar je rudar F. K. iz Košnice dobil težje opekline po telesu. Rudar A. N. pa je utrpel poškodbo glave.¹⁵⁴

Rudnik rjavega premoga v Pečovniku je bil datiran že v začetku 19. stoletja. V letih 1903–1934 je delo z nekaj izjemami stalo. Ko je lastništvo prevzel ljubljanski industrialec Praprotnik, je zgradil »šaht« in ponovno vzpostavil obratovanje. Po vojni naj bi bil rudnik izčrpan, kar naj bi bila krivda nemškega okupatorja. Po vojni je rudnik životaril. V sklopu Rudnika Laško so domači rudarji izposlovali, da so pričeli z raziskovanji Konstanca polja. Udarniško je sodeloval

¹⁵² Celjski tednik, št. 39, 28. 9. 1956, str. 3. Kaznovani škodljivci iz KZ Frankolovo.

¹⁵³ Celjski tednik, št. 44, 2. 11. 1956, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁵⁴ Celjski tednik, št. 52, 29. 12. 1956, str. 6. Kronika nesreč.

ves kolektiv. Po najdbi bogatih nahajališč se je rudnik leta 1953 osamosvojil od rudnika Laško. Postavili so nov transformator in separacijo. Glavni odjemalci premoga so bili celjska industrija, železarna Štore, Tovarna umetnih brusov Maribor, mariborske tekstilne tovarne, Tovarna usnja Šoštanj, Kemična tovarna Moste in druge. Podjetje je imelo precejšnje finančne težave, spopadali so se z vdori vode v jaške, velikim hribskim pritiskom v jami in dragimi vzdrževalnimi deli. Za podpiranje rovov so porabili veliko jamskega lesa, premog pa je bil lahko vnetljiv, zato so morali upoštevati varnostne ukrepe. Posledično je bila proizvodnja premoga dražja. Imeli so tudi težave s tovornjaki, saj so imeli le tri, ki pa so vsi bili v zelo slabem stanju in iztrošeni. Ker niso imeli lastnega upravnega poslopja, so v najem vzeli Kropičevo vilo, ki je bila od rudnika precej oddaljena. Delovni kader so vzgajali sami. Vsako zimo so imeli tečaje za kopače, strojnike, strelne mojstre in druge poklice. Rudnik je nameraval razširiti svoja delovišča proti štorski kadunji in v Košnico, kjer naj bi bila bogata nahajališča rjavega premoga. Rudnik je štipendiral visokošolca,¹⁵⁵ ki naj bi kot mlad rudarski inženir v rudniku že vršil svoje delo.¹⁵⁶

V jami v rudniku Pečovnik si je nogo poškodoval A. K.¹⁵⁷

V rudniku Pečovnik je voziček stisnil I. K. in mu poškodoval roko.¹⁵⁸

V rudniku Pečovnik je voziček stisnil V. C. in mu zlomil rebro na desni strani.¹⁵⁹

V rudniku si je pri delu poškodoval nogo M. P., doma iz Brstnika pri Laškem.¹⁶⁰

V rudniku se je pri delu težko ponesrečil rudar A. L.¹⁶¹

Celjani so se v 50-ih letih prejšnjega stoletja različno ogrevali. Ko so rešili vprašanje ozimnice, je bila naslednja skrb ogrevanje. Kuriva ni bilo na pretek. Kadar je Savinja poplavila, so ljudje s kavli naložili naplavljen material, npr. manjša debla, veje, cepance in deske. Revne ženice so v koših prenašale dračje, suhe veje, celo kakšno suho gobo so uporabile za ogrevanje. Večina

¹⁵⁵ Gre za štipendista Jožeta Sabo, ki je študiral na VTO – smer montanistika in septembra leta 1955 diplomiral na omenjeni fakulteti z diplomsko nalogo »Geološki in tehnični študij možnosti nadaljnjega obratovanja na premogovniku Pečovnik«. Diplomsko naloga je objavljena v študiji Gostiša, B., Kosmač, S., Grm, F. (Rudis inženiring p. o. Trbovlje), 1980. Opuščeni premogovniki: Otočec, Motnik, Liboje, Pečovnik, Štore, Orle, Drenov grič – Zbrana dokumentacija in smisel nadaljnjih ukrepov. SOZD Revirski energetski kombinat Edvarda Kardelja Trbovlje, str. 173–211.

¹⁵⁶ Celjski tednik, št. 52, 29. 12. 1956, str. 20. Pečovniški premog ima najvišjo kalorično vrednost. Priloga »Med kolektivi«.

¹⁵⁷ Celjski tednik, št. 18, 17. 5. 1957, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁵⁸ Celjski tednik, št. 36, 20. 9. 1957, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁵⁹ Celjski tednik, št. 45–46, 27. 11. 1957, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁶⁰ Celjski tednik, št. 49, 20. 12. 1957, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁶¹ Celjski tednik, št. 9, 7. 3. 1958, str. 6. Kronika nesreč.

Celjanov se je s kurjavo oskrbovala pri podjetju »Kurivo«. Celjskemu trgovcu s premogom je lignit zagotavljal velenjski rudnik, in sicer 30.000 ton lignita letno, kolikor so ga pokurili Celjani. 10.000 ton kamnitega premoga so »Kurivu« letno zagotavljali bližnji rudniki rjavega premoga. Rudnik Pečovnik naj bi kar polovico svoje proizvodnje premoga namenil za potrebe prebivalcev mesta Celje. To naj bi znašalo okoli 1000 ton premoga. Dvig proizvodnje premoga se je poznal predvsem pri manjši sečnji v gozdovih. V letih 1945–1948, ko so bili rudniki v krizi, so namreč porabili 10-krat več lesa kot leta 1958.¹⁶²

Slika 60: Oglas ob Dnevu republike. Vir: Celjski tednik, št. 47, 27. 11. 1958, str. 12.

V rudniku Pečovnik se je težje poškodovala delavka S. S., ki so jo nezvestno prepeljali v bolnišnico.¹⁶³

Komisija za imenovanje direktorjev pri ObLO Celje je v Celjskem tedniku objavila razpis za zasedbo delovnega mesta direktorja Rudnika rjavega premoga Pečovnik Celje. Kandidat je moral biti rudarski inženir s prakso pri podzemeljskem rudarskem delu ali diplomirani rudarski tehnik, ki je imel vsaj 20 let prakse pri podzemeljskih delih. Kandidati naj bi ponudbe z življenjepisom in opisom dotakratnih zaposlitev in potrdilom o nekaznovanosti predložili na tajništvu ObLO Celje do 6. maja 1959.¹⁶⁴

¹⁶² Celjski tednik, št. 44, 7. 11. 1958, str. 6. Rubrika »med ljudmi« Zima na duri – v peč si zakuri.

¹⁶³ Celjski tednik, št. 11, 20. 3. 1959, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁶⁴ Celjski tednik, št. 15, 17. 4. 1959, str. 2. Oglas za delovno mesto.

V rudniku Pečovnik se je pripetila hujša nesreča. Plast premoga je zasula delavca Š. K. iz Laške vasi pri Štorah. Utrpel je poškodbe glave, zlomljeno pa je imel tudi nogo in roko.¹⁶⁵

Zaradi upokojitve tedanjega direktorja rudnika Josipa Jošta, je bil na to mesto imenovan inž. Ivan Vrečar, dotedanji načelnik tajništva za gospodarstvo pri OLO Celje.¹⁶⁶

V rudniku Pečovnik si je pri delu zlomil nogo I. B.¹⁶⁷

Rudnik rjavega premoga Pečovnik pri Celju je pozval vse delavce, ki so bili v letu 1958 zaposleni in jim je delovno razmerje prenehalo, da so uveljavljali svoje pravice iz naslova deleža pri dokončni delitvi osebnega dohodka nad tarifno postavko za leto 1958.¹⁶⁸

Celjski tednik je 18. 12. 1959 dramatično poročal, da je v rudnik Pečovnik vdrla voda in onemogočila vsa dela. Kolektiv se je znašel pred velikimi težavami. Do začetka decembra 1959 so v rudniku dosegli 95 % plana proizvodnje, kar je pomenilo, da je rudnik ostajal rentabilen. Vsa leta od odprtja rudnika so rudarji imeli težave z vdori vode, ki je vdirla skozi plasti apnenca. Zato so imeli štiri črpalke v stalni pripravljenosti oz. kar v stalnem obratovanju. Skupaj so lahko prečrpale 3.700 litrov vode na minuto. V nedeljo, 13. 12. 1959, pa je v rudnik začela vdirati voda v večjih količinah. Črpalke so do 19. ure črpale vodo s polno zmogljivostjo. Pritok vode je bil večji od zmogljivosti naprav, zato so začeli evakuirati pomembnejše naprave (elektromotorje in podobno). Izmena delavcev z nadzornikom Zlatenčanom se je zelo trudila, pokazala veliko drznosti, na srečo se nikomur ni nič zgodilo. Voda je hitro naraščala, zato so naslednji dan, v ponedeljek zjutraj, ustavili vsa jamska dela, dva dni kasneje, v sredo, pa je voda zajela že vse odkopane rove. Vdiralo naj bi kar 5.000 litrov vode na minuto. Voda je zapolnila vse rove od najnižje točke nad 50 metrov višinske razlike. V rudniku je bilo zaradi tega čez noč ob službo 236 jamskih delavcev. DS kolektiva se je moral odločiti, ali bodo rudnik popolnoma obnovili ali pa ga bodo zaprli. Predsednik DS Koželj je zatrdil, da večina delavcev želi rudnik obnoviti. Pomagati bi morala občina in okraj. V kolikor bi se odločili za obnovo, naj bi do ponovnega izkopavanja premoga minilo vsaj pol leta. Predstavniki občinskega sindikalnega sveta, občinskega komiteja in ObLO Celje so se v pogovoru z upravo rudnika zavzeli, da bodo dobri delavci dobili zaposlitev v bližnjih rudnikih, apnenici »Apnenik«, železarni Štore ter

¹⁶⁵ Celjski tednik, št. 20, 22. 5. 1959, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁶⁶ Celjski tednik, št. 21, 29. 5. 1959, str. 1.

¹⁶⁷ Celjski tednik, št. 24, 19. 6. 1959, str. 6. Kronika nesreč.

¹⁶⁸ Celjski tednik, št. 27, 10. 6. 1959, str. 7.

Slika 61: Rudnik Pečovnik je zalila voda. CT, 22. 1. 1960 str. 1

drugih celjskih industrijskih podjetjih. 81 ljudi naj bi se zaposlilo v Apneniku, laškem rudniku in v Štorah. Za 165 delavcev bi zaposlitev morali še poiskati.¹⁶⁹

Člani obeh zborov OLO celjske občine so potrdili redni likvidacijski postopek rudnika Pečovnik. Za ta ukrep so se odločili na predlog strokovne komisije, ki je ugotovila, da je zaradi vdora vode v rudnik in prevelikih razlik v nivoju vode nadaljnje delo onemogočeno. Likvidacijski postopek zaradi prodaje osnovnih sredstev in zadovoljivega stanja skladov rudnika naj ne bi puščal negativne bilance. Delavci naj bi se zaposlili v drugih zasavskih premogovnikih. Ostali pa naj bi se zaposlili v novem obratu podjetja Žična, ki naj bi delal v dotakratnih prostorih rudnika.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Celjski tednik, št. 50, 18. 12. 1959, str. 3. Rudnik Pečovnik je zalila voda.

¹⁷⁰ Celjski tednik, št. 30, 22. 1. 1960, str. 2. S seje OLO celjske občine. Spet novi odloki.

KS Pod gradom je 16. septembra praznovala občinski praznik kot spomin na dogodke 14. 9. 1944, ko naj bi 140 pečovniških rudarjev »odšlo med partizane«. Dogodka se je spominjal Martin Kumer, udeleženec pohoda. Na akcijo naj bi se pripravljali dolgo. Pobudnika sta bila Viktor Bajec in Zmagoslav Likar, oba člana KP. Zaradi tajnosti naj bi za akcijo vedeli le nekateri. Glavni cilj je bil uničiti rudnik in odvesti rudarje med partizane. Akcijo so nameravali izvesti že 14. septembra, ampak so ugotovili, da je bil naslednji dan »plačni« in so raje počakali dva dni, da bi družinam, ki naj bi ostale brez očetov in bratov, ostala vsaj mesečna plača. Rudarji so se dogovorili z Bračičevo brigado, ki je bila takrat na Svetini, da napade rudnik in rudarje »odpelje« s seboj. O vseh podrobnostih so se dogovorili s Francem Rozmanom, mornariškim

Slika 62: Martin Kumer, udeleženec odhoda pečovniških rudarjev v partizane, 16. 9. 1944. Vir: Novi tednik, št. 37, 20. 9. 1979, str. 17.

podoficirjem. Kumer naj bi tistega dne na delo prišel četrte ure pred 14. uro. Prva izmena je takrat delo končala, druga pa z njim še ni pričela. Partizani so se približali rudniku in zakričali: »Stojte, roke kvišku!« Straže se, razen nekega Skamena iz Ostrožnega, niso upirale. Tudi Skamen naj bi kasneje odšel z njimi in postal hraber borec. Po zavzetju so rudarji, ki so bili seznanjeni, kaj se dogaja, iz skladišča vzeli škornje, delovne obleke in opremo. Iz betonskega bunkerja so vzeli tudi orožje in strelivo. Iz pisarn so pobrali pisalne stroje, še prej pa porezali telefonske žice. Nato so hodili za partizani kot »ujetniki« v koloni, čeprav to naj ne bi bili. Odšli so proti Pečovju, v Bojanski graben, proti koči na Svetini v Kanjuce do Ulagovih. Tam so dobili večerjo in ponoči krenili na Brezo in Šentrupert. Naslednji dan so jih partizani 2. bataljona Bračičeve brigade razporedili v enote, starejši pa so lahko odšli domov.¹⁷¹

V rudniku Pečovnik je od svojega 18. leta delal tudi Karel Čater. Ko se je rudnik v Libojah zaprl, so v Pečovniku odkrili novo žilo kakovostnega premoga. Karl Čater je najprej delal kot pomočnik kopačev, po poškodbi pa kot strojnik na izvoznem jašku do zaprtja rudnika 1959. Rudnik je preživel približno 350 rudarskih družin. Rudarji so delali v treh izmenah. Na delo so morali priti 20 minut prej, da so jih nadrejeni razporedili, v katero jamo se bodo spustili.

¹⁷¹ Novi tednik, št. 37, 20. 9. 1979, str. 17. Predstavitev KS Pod gradom. 100 rudarjev v partizane.

Njihova malica je bila kruh, kava in voda. V rudniku so dnevno lahko nakopali do 200 ton premoga v sedmih različnih sortah, ki so ga zaradi kakovosti pošiljali tudi v Ljubljano in Beograd. Karel je povedal, da so premog rudarji tudi kradli, saj so lahko z aktovko nakradenega premoga kurili cel dan. Zaposleni rudarji so dobili tudi od tri do šest ton premoga letno.¹⁷² Rudnik je imel tudi godbo na pihala in športno društvo, v katerem so bili rudarji – nogometaši. Med vojno so leta 1944 partizani zajeli dve izmeni rudarjev in jih »odpeljali« v partizane. Nekaj rudarjev se je poskrilo v zračnih jaških, nekaj pa jih je na pohodu čez Svetino do Sevnice pobegnilo. Rudarje, ki so jih Nemci zajeli, so odpeljali v Maribor in jih mobilizirali v nemško vojsko. Tudi Karla, ki pa je pobegnil, saj je imel doma nosečo ženo. Zajete pečovniške rudarje so poslali v rudnik Keflak na avstrijskem Štajerskem, a so se kasneje vrnili v rodni kraj, kjer so do konca vojne kopali premog za Nemce. Rudnik je leta 1959 zalila voda. Domačini in okoličani so izgubili delo, kraj pa živahnost.¹⁷³

¹⁷² Gre za t. i. »deputatni premog« ali krajše »deputat«.

¹⁷³ Novi tednik, št. 37, 12. 9. 1996, str. 11. Pozabljen rudnik.

4. Terensko delo

4.1. Iskanje ostankov rudniških objektov na območju Bohemije (»starega«) rudnika

Gre za degradirano območje v Zvodnem v neposredni bližini stanovanjskih hiš 13 a, b in c. Zahodno se nahaja zapuščen kamnolom v Pečovniku, vzhodno pa soteska Hudičev graben. Po ostankih »starega« rudnika Bohemija nas je vodil Drago Kovačič ml., letnik 1961, upokojenec, ki je kot rudar delal v rudniku Hrastnik.

Slika 63: Območje nekdanjega rudnika Bohemija. Vir: Google maps, 2024.

Slika 64: Rudnik rjavega premoga »Bohemija« (»stari rudnik«) v Pečovniku. Fotografija (razglednica) mojstra Pelikana pred 2. svetovno vojno. Vir: Češmiga, 1959, str. 86.

Slika 65: Skica tlorisa »starega« rudnika Bohemija za obdobje 1946–1950. Narisano po spominu. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

Kovačič nam je pokazal območje zasutega vhoda v glavni jašek, kjer je bilo dvigalo, s katerim so premog izvažali iz jame. Pred nekaj leti so tam sondirali, da bi našli morebitne žrtve izvensodnih povojnih pobojev. Iz izvoznega stolpa so premog v huntih po tračnicah ročno prevažali preko mostu do separacije, na temeljih katere je danes stanovanjska hiša. Južno od položaja nekdanjega šahta smo nedvomno odkrili lokacijo »ašpljev« (izvoznega stroja), strojnice izvoznega jaška.

Pri lociranju starih rudniških objektov nam je pomagala Bobničeva skica. Popolnoma se je ohranila manjša zgradba (št. 17), kjer je

bilo stranišče. Po ukinitvi starega rudnika so zidano hišo (št. 16), ki je delno še ohranjena in izvirna, za stanovanje dodelili rudarju Francu Lazarju. Franc Zupanc je dobil stanovanje v bivši separaciji (št. 19). Bivšo barako za godbo (št. 7) sta za stanovanja dobila rudarja Franc Ramšak in Jože Bobnič. Skušali smo locirati lokacijo rudniške kopalnice, ki je bila postavljena, ko je bil rudnik pod nemško okupacijo. Pred vojno rudnik kopalnice ni imel. Delavci so iz jame domov odhajali umazani in se znašli vsak po svoje. Kopalnica se je delila na »beli« in »črni« del. Ob prihodu na delo so vstopili v »belo« kopalnico, kjer so si slekli oblačila, in nato stopili v »črno«, kjer so si oblekli delovna oblačila za delo. Oblačila so visela pod stropom kopalnice. Ko so se vračali z dela, so ubrali obratno pot: slačenje umazanih delovnih oblačil, tuširanje in oblačenje oblačil za domov. V rudniku je nekaj časa delal tudi Dragov oče, Drago Kovačič starejši.¹⁷⁴ Stari oče, ki je prav tako delal v Bohemiji, je vnuku Dragu pripovedoval, da so jih Nemci, ko so zgradili kopalnico, poslali gole pod tuš. Za rudarje je bilo to nekaj nepredstavljivega. Hkrati so bili zelo prestrašeni, saj so mislili, da gre za zvijačo in jih bodo Nemci postrelili. Oddahnili so si, ko je iz tušev pritekla prijetno topla voda.

Uradna razlaga za zaprtje »starega« rudnika v začetku 50-ih let prejšnjega stoletja je bila, da je bil rudnik izčrpan. Rudnik bi naj bil v podzemlju tudi zalit z vodo. Rudarji tej razlagi niso verjeli in so trdili, da je bil rudnik uničen namenoma – sabotiran.

Slika 66: Od leve proti desni: Vodnik Drago Kovačič ml. in raziskovalci Lev, Anej, Lenart pri raziskovanju ostankov »starega« rudnika Bohemija. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Na fotografiji je ohranjena izvirna stavba javnega stranišča, ki ji je kasneje nov lastnik zgradil nadstrešek. Kovačič ml. je ovrgel tudi namigovanja, da bi naj po vojni rudniške

jaške napolnili z žrtvami poveljnih pobojev, kot se je špekuliralo po osamosvojitvi Slovenije. V

¹⁷⁴ Drago Kovačič starejši se je rodil 13. 2. 1938. Najprej je delal v Apneniku, nato pa do konca leta 1959 v rudniku Pečovnik. Drago naj bi kot dežuren rudar zadnji zapustil rudnik, ko ga je voda 13. decembra 1959 zalila. Bil je prepričan, da naj bi šlo za sabotažo, ker naj bi v notranjosti bilo še dovolj kakovostnega rjavega premoga. Po prenehanju obratovanja rudnika je odšel na delo v Cinkarno. Ko je tudi slednja zašla v krizo, se je vrnil nazaj na delo v kamnolom Pečovnik, kjer je leta 1978 tragično preminil v 40. letu življenja. Iz zgornje terase kamnoloma mu je na glavo padel velik kamen in mu kljub zaščitni čeladi zlomil lobanjsko dno. Umril je nekaj ur kasneje v celjski bolnišnici. Doma je zapustil ženo Vilmo in sina Draga mlajšega.

rovih naj bi bili zakopani hrvaški ustaši in srbski četniki. Predvsem Hrvati, ki naj bi še vedno prihajali v Pečovnik, naj bi verjeli, da so njihovi očetje, možje in sinovi izginili v Pečovniku. Kovačič ml. še meni, da bi o teh domnevnih dogodkih kdo kaj povedal, če ne drugače v pijanem stanju v bližnji gostilni »Pri Francelu«. Ob nekdanjem vhodu na območje rudnika ob cesti stoji spomenik, posvečen rudarjem, ki so delali v pečovniškem rudniku, »odšli« v partizane in padli. Kovačič ml. nam je povedal, da so bili pečovniški rudarji dne 16. 9. 1944 ob napadu na rudnik v partizane prisilno mobilizirani in nikakor niso odšli prostovoljno.

Ob spomeniku stoji utrjen nemški bunker s strelnimi linami, ki so ga Nemci postavili leta 1943 in je služil za nadzor ter varovanje vhoda v območje rudnika. Pri ogledu zapuščenih objektov se nam je pridružil še delni lastnik območja nekdanjega rudnika Slavko Frece. Odpravili smo se še na nasprotni hrib, kjer je bilo skladišče za razstrelivo in od koder je mojster Josip Pelikan enkrat med leti 1943 in 1943 posnel panoramsko fotografijo »starega« rudnika.¹⁷⁵

Slika 67: Izgled pokrajine leta 2024 s podobne perspektive, kot je stari rudnik posnel Pelikan pred 2. svetovno vojno. Foto: Bojan Rebernak, 2024.

¹⁷⁵ Pelikanovo dragoceno fotografijo »starega« rudnika Bohemija smo našli v Češmigovi knjigi iz leta 1959 »Rudarstvo LR Slovenije«. Fotografija je objavljena v delu raziskovalne naloge, kjer smo obravnavali že obstoječo literaturo o rudniku. Enak motiv »starega« rudnika Bohemija na razglednici obstaja tudi v Muzeju novejšje zgodovine v Celju.

Slika 68: Del izvirne zidane hiše št. 16, kjer so bili poslovni prostori Bohemije. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

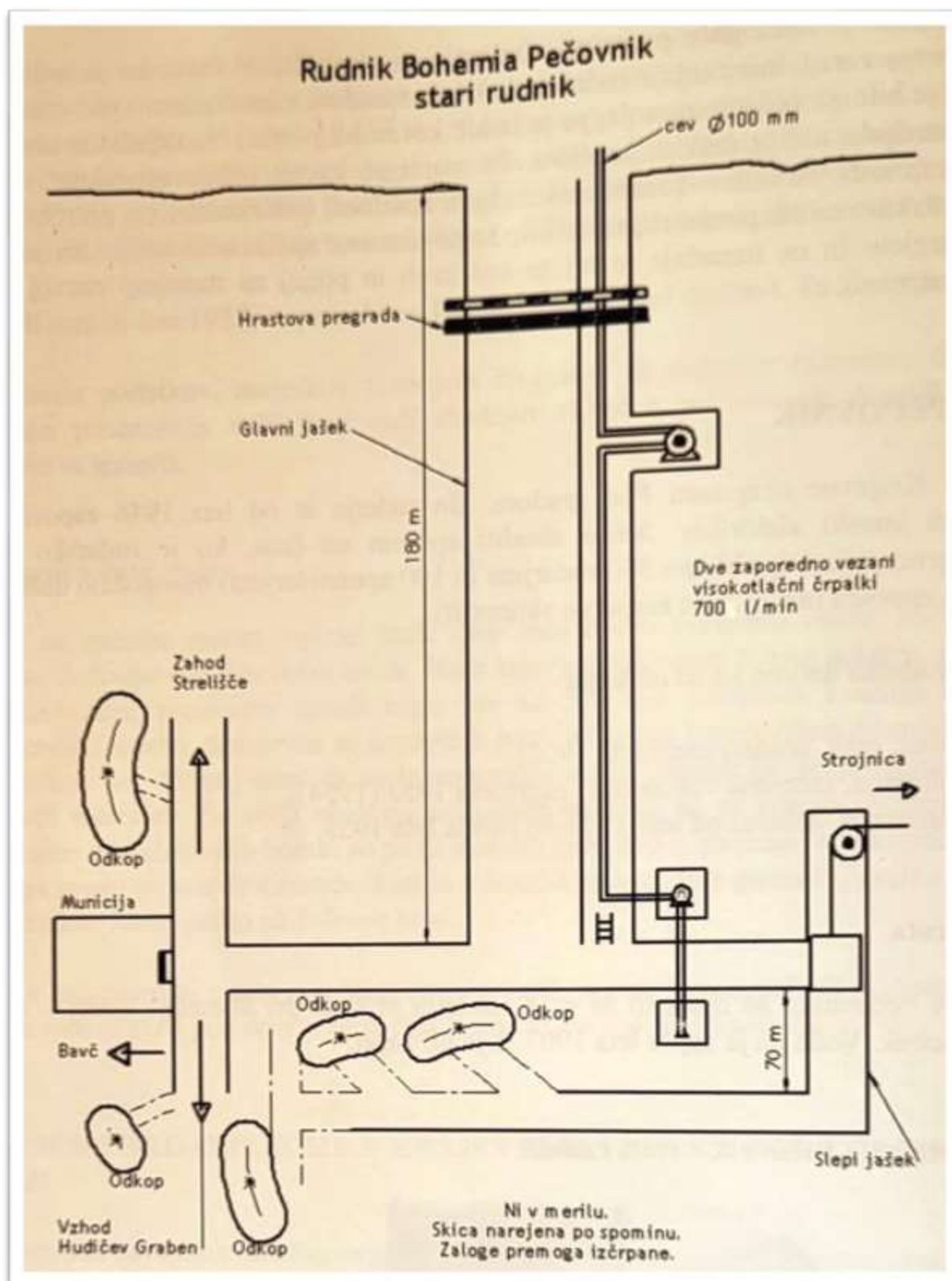
Slika 69: Položaj
»ašpljev«
(izvoznega stroja)
južno od glavnega
jaška. Foto: Bojan
Rebernak, 2023.

Slika 70: Položaj glavnega jaška z izvoznim stolpom. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 71: Nemški bunker, zgrajen leta 1943. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

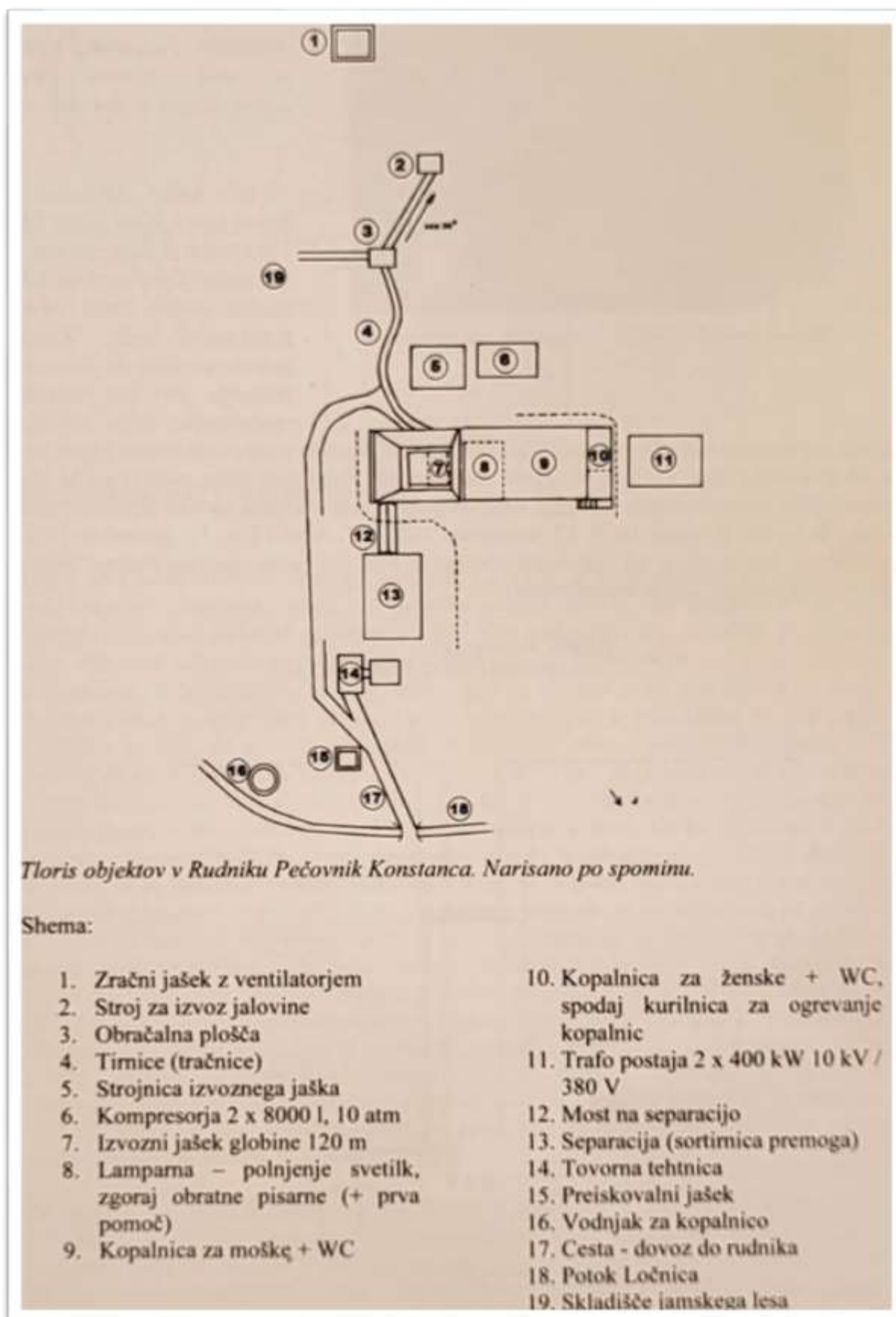
Slika 72: Prerez »starega« rudnika Bohemija. Vir: Vinko Bobnič, 2012.

4.2. Iskanje ostankov rudniških objektov na območju Konstance (»novega«) rudnika

Gre za območje Pečovnika, kjer je odcep z glavne ceste desno v smeri jug, točno pod Grmado.

Slika 73: Območje Pečovnika, kjer je kratek čas obstajal rudnik Konstanca (1956–1959). Vir: Google Maps, 2024.

Slika 74: Tloris objektov rudnika Konstanca 1956–1959. Vir: Bobnič, 2012.

Slika 75: »Šaht« (izvozni jašek) rudnika Konstanca, »novega« rudnika. Fotografirano leta 1953–1956. Avtor fotografije: Ignac Čater. Lastnik fotografije: Herman Čater.

Pri Bogdanu Oprešniku (Pečovnik 75) smo izvedeli, da je na mestu, kjer danes stoji njegova garaža, stala vodna črpalka za rudnik Konstanca. Na drugi strani ceste pa naj bi bil »holcplac« (žaga), o katerem danes ni več nobenih sledi. Na Čaterjevi fotografiji je stara Oprešnikova hiša, ki jo je pozidal Bogdanov oče leta 1952. Čaterjeva fotografija je torej mlajša, posneta domnevno 1953–1956, ko so postavili stolp izvoznega jaška jame Konstanca, ki ga je Ignac verjetno želel posneti. Leta 1974 je Oprešnikova hiša bila pozidana tako, kot zgleda danes.

Slika 76: Izgled pokrajine leta 2023 s podobne perspektive, kot jo je posnel Čater pred približno 70. leti. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Leta 2023 je pokrajina popolnoma dugačna, kot jo je videl Ignac Čater. Oprešnikova hiša je pregrajena, dograjena in večstanovanjska. Nad njo je skrita izvirna hiša pokojne Pavle Oprešnik, kjer sedaj živi njen nečak Matjaž Krajnc, Bogdanov bratranec. Na fotografiji se zaradi nasipin jalovine vidi, da je pokrajina »rudarska«, plod človeškega dela in ne narave. Mostu, ki je vodil do »šahta«, več ni. Južno od »šahta« proti Grmadi si je Alojz Klinar zgradil hišo (Pečovnik 73 b). Hiša št. 73 c je nastala na ruševinah »vage« (tehtnice premoga). Še danes je ohranjena izvirna betonska ploščad »vage«.

Slika 77: Izvirna stavba »vage« in ploščad, kjer so tehtali premog, naložen na tovornjake. Leto fotografije: 1990. Lastnica fotografije: Nataša Klinar.

Slika 78: Nov jašek (šah) in separacija rudnika Pečovnik nad skladi premoga, ki so jih začeli izkoriščati pred leti. Vir: Celjski tednik, št. 52, 29. 12.1956, str. 20.

*Slika 79: Izgled pokrajine leta 2023 s podobne perspektive, kot je bila posneta na fotografiji v Celjskem tedniku pred 67. leti.
Foto: Bojan Rebernak, 2023.*

Ostro oko opazi le tri ostanke, ki so enaki kot na fotografiji iz leta 1956: nizek podporni zid pod mostom separacije, visok podporni zid, ki je leta 1956 služil kot podpornik mostu do jaška v rudnik, in trafo postaja, ki je na sliki iz leta 1956 v ozadju in je izvirna, do danes skoraj nespremenjena. Leta 2023 o separaciji ni več nobene sledi. Jože in Nataša Klinar sta si na temeljih separacije postavila hišo z rumeno fasado (Pečovnik 73 d).

Slika 80: Objekt na ostankih separacije leta 2005. Čelna stran ob cesti. Lastnik fotografije: Jože Klinar.

Jože Klinar je že leta 2005 kot mlad fant postavil visoko pritličje in ostrešje na ostankih pritličja separacije, ampak je objekt kasneje moral porušiti in zidati na novo.

Slika 81: Ostanki pritličja separacije pred rušenjem leta 2005. Pogled z druge strani proti hribu. Lastnik fotografije: Jože Klinar.

Slika 82: Izvirni podporni zid – škarpa nad Klinarjevo hišo z zasilnim izhodom iz rudnika Konstanca. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 83: Podporni zid mostu, ki je vodil proti »šahtu« leta 2005. Lastnik fotografije: Jože Klinar.

Jože Klinar je pričal, da sta bili na škarpo dograjeni le dve vrsti zidakov in postavljena ograja. Pod škarpo se nahaja zasilni izhod iz rudnika. Od tam naj bi tudi črpali vodo. Ob cesti še vedno stoji izvirni podporni zid mostu, ki je viden na fotografiji iz Celjskega tednika iz leta 1956. Na zgodnejši Čatrovi fotografiji most še ni bil podprt.

Slika 84: Večstanovanjsko poslopje Pečovnik 73. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Ta stavba je nastala iz poslopja, kjer je bila rudniška lamparna in ločena kopalnica za moške in ženske (stavbe 8, 9, 10 na Bobničevi skici). V kleti je bila še kurilnica za ogrevanje kopalnic. Danes (2024) v tej stavbi živi sestra Vinka Bobniča ml., Marija Rudnik, roj. Bobnič.

Slika 85: Čelna stran izvorne trafo postaje. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

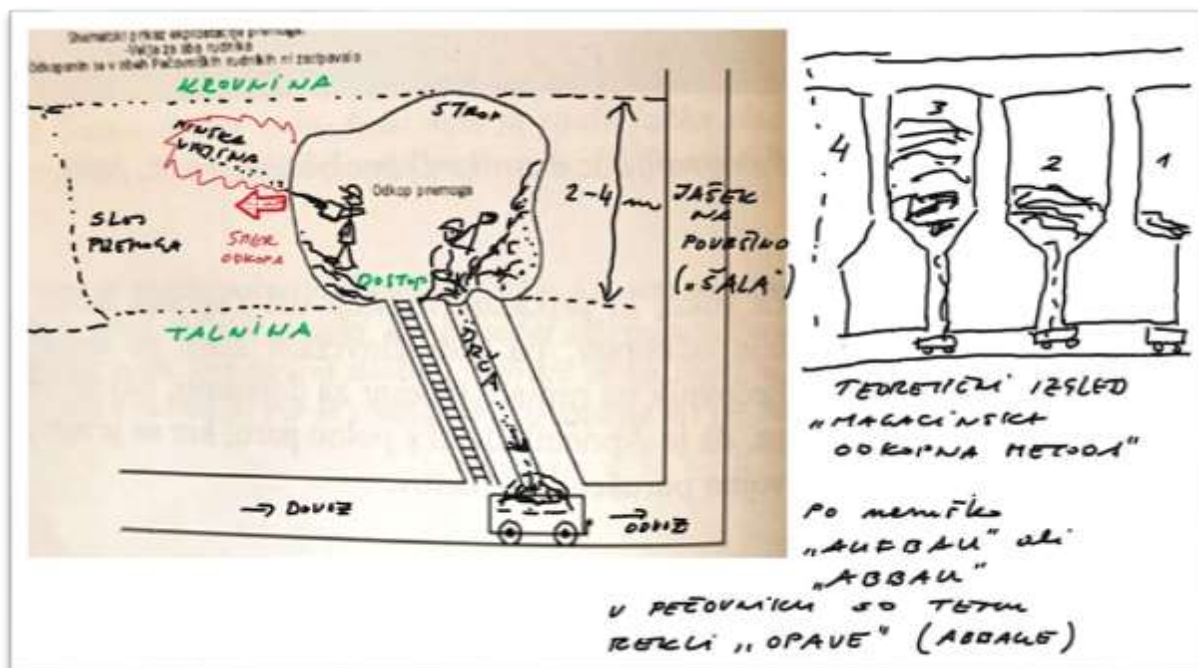
Stavba trafo postaje je izvirna. Čelna stran je razpoznavna na Čatrovi fotografiji.

Slika 86: Usad pod Grmado. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Pri iskanju zračnega jaška in ostankov obračalne ploščadi, kjer so hunte obračali, ko so odvažali jalovino, smo v gozdu naleteli na manjši plaz (usad) zemlje, ki je na površino prinesel pečovniški premog, ki je bil bolj podoben črni grudčasti prsti. Nekaj koščkov smo vzeli za spomin.

4.3. Opis »magacinske« odkopne metode v Pečovniku

Slika 87: Metoda odkopavanja premoga v Pečovniku. Vir: Bobnič, 2012. Dopolnjeno z detajli dr. Salobir, 2024.

V strop so izvrtali luknjo in jo širili, da so pridobili večji prostor. Nakar so izvrtali minske vrtine in odstrelili sloj premoga. Ob miniranju so se rudarji iz novega odkopa umaknili. Še prej so izmerili koncentracijo metana, če ga je bilo preveč, so odkop dobro prezračili. Odstreljen premog se je nabral na tleh, od koder so ga s »krocami« (rudarskimi motikami) »pozajbrali« (pograbili) skozi drčo na voziček na spodnji progi. Od tod so ga po jamski železnici ročno potiskali do »šahta« (glavnega jaška), kjer so ga s »šalo« (dvigalom) dvignili ven.

»Magacinska« (skladiščna) odkopna metoda se imenuje, ker se odkopani premog zbira (skladišči) do odvoza v vozičkih. Ta metoda je bila uporabna, kadar se je premog nahajal v ravno prav debelih slojih, v primeru pečovniškega rudnika 2–4 metre. Rudarji v Pečovniku so temu načinu rekli »opave« (popačenka nemške besede za odkop – abbau) oziroma višinski odkop (aufbau).¹⁷⁶

¹⁷⁶ Dr. Boris Salobir, ustni vir.

5. Intervjuji

5.1. Intervju z Jožetom Kodretom

Priča Jože Kodre je 82-letni Celjan, rojen leta 1942. V Celju živi vse svoje življenje. Rudnika se spominja, saj so s prijatelji mimo rudarskih objektov čez Hudičev graben hodili na Celjsko kočo. Jože Kodre je Levov stari oče (»nono«).

Lev: Ali se rudnika spominjaš?

Jože: Seveda, saj je vhod v rudnik (»stari rudnik« Bohemija) stal na naši poti čez Hudičev graben na Celjsko kočo. Moji spomini segajo približno v leto 1950, ko sem bil star 8 let.

Lev: Je bilo območje rudnika veliko?

Jože: To je bil dokaj velik rudniški kompleks, ki ga je sestavljalo od 10 do 15 lesenih barak, kjer so živeli rudarji. Najmarkantnejši je bil lesen stolp rudniškega jaška, po katerem so se rudarji spuščali v globino na delovišča. Desno (zahodno, op. a.) se je raztezalo ogromno degradirano območje, kjer so odlagali sivo-zeleno jalovino (kamenje, npr. lapor in zemljo ter glino).

Lev: Premog so spravili iz jame. Potem pa ...?

Jože: Na površju smo videli ogromne kupe kakovostnega rjavega premoga, ki so ga rudarji ročno nalagali na tovornjak, ki smo ga otroci imenovali »Rumen'c«, ker je bil izrazite rumene barve. Ocenjujem, da je lahko peljal od 15 do 20 ton premoga. Zanimivo, da ga je poganjala para. Imel je parni kotel. Ker v Nemčiji niso imeli nahajališč nafte, je njihove tovornjake poganjala para. Ta tovornjak so med okupacijo zanesljivo pripeljali Nemci. Počasi je sopihal iz Pečovnika mimo naše hiše pri kapucinskem mostu čez kapucinski most proti Celju. Most je bil izjemno pomemben, ker je bil edini prehod preko Savinje.

Lev: Kam so nakopani premog odpeljali?

Jože: Odpeljali so ga na železniško postajo, saj rudnik ni imel železniškega tira kot pri Apneniku nižje v dolini. Iz celjske železniške postaje so premog razvozili bogve kam. Nekaj smo ga pokurili tudi v celjskih gospodinjstvih.

Lev: Ali ste vi kurili na ta premog?

Jože: Da, bil je zelo kakovosten rjavi premog. Premog podobne kakovosti so kopali tudi v rudniku v Laškem, ki so ga zaprli nekoliko kasneje. Očitno je šlo za isto »žilo« premoga.

Lev: So v rudniku razstreljevali?

Jože: Žal tehnike pridobivanja premoga v Pečovniku ne poznam. Poiskati boste morali v literaturi ali povprašati kakšnega upokojenega rudarja ali njihove sorodnike.

Lev: Kaj pa se je dogajalo v »starem« rudniku med 2. svetovno vojno, ko so Štajersko in Celje okupirali Nemci?

Jože: Nemci so rudnik pospešeno izkoriščali. Ko smo po vojni hodili mimo, smo videli luknje od zavezniškega bombardiranja rudnika. Zavezniki naj bi ciljali vhod v rudnik, saj se je velik del Celja in tamkajšnja nemška vojaška postojanka grela s tem premogom.

Lev: Septembra 1944 so rudnik napadli partizani, ki naj bi rudarje odpeljali s sabo. So o tem dogodku ljudje kaj govorili?

Jože: Da, dogodek je v Celju odmeval. Ljudje so si partizanski »napad« na rudnik razlagali vsak po svoje. Rudarji naj bi v partizane odšli prostovoljno, kar je bilo vprašljivo.

Lev: Si poznal kakšnega delavca iz rudnika?

Jože: Žal nisem poznal nobenega rudarja, bil sem premlad. Območje se nam je otrokom zdelo odmaknjeno in skrivnostno. Vsepovsod so bile table, ki so prepovedovale približevanje rudniškim objektom. Približevanje objektom nam je prepovedal tudi oče.

Lev: Torej je bila okolica rudnika zaščitena pred »nezaželenimi obiskovalci«?

Jože: Tam je bilo bistveno drugače kot spodaj v dolini pri stavbi apnenice, kjer smo se pozdravljali z delavci. Rudarji so bili za nas otroke bolj skrivnostni. Izogibali smo se jim, malo smo se jih celo bali. Rudniške objekte smo opazovali od daleč s ceste ob reki Ločnici.

Lev: So domačini lahko po kupih jalovine brskali in iskali ostanke premoga?

Jože: Tega se ne spomnim. Mislim, da je bila jalovina dobro sortirana in ni vsebovala kaj dosti premoga. Vem pa, da se je to dogajalo v drugih rudnikih v Zasavju (Trbovlje, Zagorje), kjer so ljudje iskali ostanke premoga. Prebirali so ga tudi otroci.

Lev: Se je kaj govorilo o nesrečah v rudniku? So bile pogoste?

Slika 88: Nono Jože in mladi raziskovalec ter vnuk Lev. Foto: Lenart Kodre.

Jože: Da, o nesrečah se je govorilo. V neki nesreči je bil udeležen naš sosed, rudniški električar. Ko je popravljaval napeljavo v rudarskem objektu, ga je elektrika močno stresla in poškodovala. O rudarskih nesrečah ne vem. Otroci o tem nismo vedeli nič. Tudi oče o rudniku in življenju rudarjev ni govoril.

Lev: Ali ste kdaj v Pečovniku videli rudarje? Kakšni so bili?

Jože: Rudarje smo otroci večkrat videli. Obuti so bili v gumijaste škornje znamke »Borovo« in oblečeni v modre izprane uniforme. Imeli so različne čelade, ki so bile iz trdega usnja. Na čeladah so imeli acetilenske (karbidne) svetilke »karbidovke«. To je plin, ki se sprošča pri reakciji med karbidom in vodo. Rudarji so z družinami stanovali v rudarskih barakah (t. i. koloniji). Redili so kokoši in zajce. Živel so skromno. Mi, otroci se nismo zadrževali v bližini teh rudniških barak.

Lev: Leta 1959 je »novi« rudnik zalila voda. Je novica med domačini odmevala, se je kaj govorilo o tem?

Jože: Niti ne. Moj oče je bil član plezalnega kluba »Skala«. Ob raziskovanju Hudičevega grabna in Bojanskega grabna je ob vznožju Grmade našel vhod v podzemeljsko jamo. S prijatelji (stari so bili 16–18 let) so v podzemlju Grmade našli veliko podzemno jezero, ki je verjetno dokaz, da so bili rudniški jaški res zaliti. Zgodba mojega očeta seveda ni bila nikoli preverjena, ker niso imeli opreme za raziskovanje jam (npr. gumijastih čolnov).

Lev: Kaj se je zgodilo z rudnikom, ko so ga zaprli? Kam so odšli rudarji?

Jože: Najprej so odstranili rudarski stolp, lesene rudarske barake so propadale. Kasneje je vzhodno od »novega« rudnika v Pečovniku takratna jugoslovanska vojska (JNA) zgradila strelišče, ki obratuje še danes.¹⁷⁷ Rudarji so odšli premog kopat drugam – v zasavske premogovnike (Hrastnik, Zagorje). Nekateri so se zaposlili v bližnjem kamnolomu in podjetju Apnenik. Drugi v tovarnah celjske industrije.

Lev: Nono, hvala za tvoje zanimive odgovore in čas, ki si mi ga namenil.

5.2. Intervju z Dušanom Selškom

Dušan Selšek, letnik 1947, iz Mestinj pri Šmarju, je z ženo Silvo stanoval v rudniškem naselju ob rudniku Bohemija. V rudniku sta delala njegov oče Franc Selšek in stric Ivan (Anza) Jurkošek. Na parceli Dušanovega starega očeta Franca st. v Osenci je sloj premoga naključno prišel na površje. Postavili so uto, ki je varovala nahajališče. Raziskovalni »gezenk« (rov) je sicer bil skopan približno 100 m vzhodno proti gozdu, izkopna dela in deponija so vidni še danes. Ko so raziskovalna dela na tem območju Osence opustili, je lastnik parcele Franc Selšek st. 2,5 ha posesti dal svojemu sinu Francu ml., Dušanovemu očetu, ki je v Osenci postavil družinsko hišo. Hiša je bila zgrajena leta 1930. Dušanov oče Franc ml. se je rad šalil, da mu premoga ni potrebno kopati in voziti, saj ga ima kar v uti. Vseh vrtin, kjer so iskali premog, je bilo v širši okolici Zagrada in Pečovnika devet.

¹⁷⁷ Kasneje je strelišče za urjenje uporabljala teritorialna obramba (TO), ljudska Milica (danes Policija, op. a.) in tudi dijaki celjske prve gimnazije v okviru predmeta »predvojaška vzgoja«, kjer naj bi dijakom privzgojili domovinsko zavest. V višjih razredih so na strelišču enkrat letno streljali s starimi vojaškimi puškami »mauzericami«, ki so bile še iz časa 2. svetovne vojne. Sodobnejše puške M-48 so izdelovali v Kragujevski »Crveni zastavi«. Streljali so na razdalji 100 metrov in za odlično oceno morali tarčo zadeti 3 ×.

Dušan je bil izjemen sogovornik. Spominja se dobesedno vsakega dogodka, imena in priimka, številke izpred skoraj 70 let. Beseda mu teče sama od sebe. Skoraj ne potrebuje vprašanj in podvprašanj.

Lev: Gospod Dušan, imamo Pelikanovo fotografijo starega rudnika pred 2. svetovno vojno. Prepoznate iz nje rudniške objekte?

Dušan: Ob vstopu na območje Bohemije je bila prva stavba »vaga«. Sledila je dolga baraka na desni strani ob potoku Ločnica. Separacijo so po vojni do polovice podrli in naredili stanovanja za rudarje. Stanoval sem v poslopju bivše separacije. Ob vhodu na območje rudnika je stala hiša, ki je danes več ni. To je bila rudniška uprava z direktorjem Josipom Joštom. Med vojno so Nemci pri vhodu na območje rudnika postavili bunker, ki stoji še danes. Na Pelikanovi fotografiji manjka nekaj objektov, ki so bili postavljeni kasneje. V podaljšani baraki je bila avtomehanična delavnica, kjer je delal mehanik Ivo Ipšek iz Zagrada, ki je po vojni prvi v Celju vozil avtomobil nemške znamke »Mercedes«. V zidani stavbi sta bivali družini Ramšak in Lazar. Na nasipih jalovine je bilo naselje barak, kjer je živel izmenski delovodja, rdečelasi Herle. Območje južno od potoka Ločnica proti Bavču so velikanske nasipine jalovine. Severno od potoka so bile barake, kjer so živeli »gverkšuci« (rudniški stražarji), med katerimi je bilo tudi nekaj »nemčurjev«. Severno od potoka Ločnica je 5–6 rudarskih družin iz rudniške kolonije imelo vrtove. En dom v koloniji je imel 2–3 majhne prostore velikosti 3×3 metre, okoli barak je bil makadam. Otrok je bilo v koloniji zelo malo, največ deset. Po opustitvi Bohemije je barake naselila plinarna. Za nekdanjo separacijo je podjetnik Jošt kuhal katran, kar je dolino popolnoma zasmradilo. Iz Stoparjevega vodnjaka se je s pitno vodo oskrbovala cela kolonija.

Lev: Premog so iz jame izvažali iz glavnega jaška. Kaj se je s premogom zgodilo potem?

Slika 89: Mladi raziskovalec Lev intervjuja Dušana Selška.
Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Dušan: Premog so po tirnicah čez most v rudniških »hutih« (vozičkih) vozili do separacije, kjer so ročno, z lopatami ločevali jalovino od premoga. To so delale večinoma ženske. Tam je tri dni delala tudi moja sestra Kristina (Tinka), a ji je oče to delo prepovedal, češ, da ni bilo »žensko« delo. Pod stavbo separacije so bile štiri drče, po katerih so sipali premog v posebne prostore. Dno teh prostorov je bilo železno, stranice pa lesene iz »fosnov« (4 cm debele deske). Pod

separacijo je pripeljal tovrnak. Delavec je imel železni »hebl« (ročico), s katerim je odprl loputo in »koln« (premog) vsul v »kripo« tovrnjaka.

Lev: Premog so odvažali s tovrnjaki. Moj stari oče je omenjal tovrnjak na paro. Kam so premog odvažali?

Dušan: Cesta je potekala iz Pečovnika ob potoku Ločnica preko Pantnerjevega mosta, mimo Polul in Brega, čez kapucinski most v Celje na železniško postajo. Na fotografiji med separacijo in vago manjka baraka, kjer je bila mehanična delavnica in garaža za dva tovrnjaka. Najstarejši šofer je bil Franc Žmajde, ki je bil dobričina, saj je pobral vsakega štoparja. Vozil je ruskega ZIS-a. Maks Debelak je vozil Forda. Imeli so še angleškega Bedforda, ki so ga klicali »kozolec«, ker je bil zelo visok in si se nanj lahko povzpel le z lestvijo. Vozil ga je Franc Ruder, inteligenčen in vsestranski človek. Štoparjev pa ni pobiral. Občasno je šoferje menjal Ramšak, ki je bil jamski električar. Za parni tovrnjak,¹⁷⁸ v katerega kotel so zakurili že tri ure pred vožnjo, sem slišal, ampak se ga ne spomnim.

Lev: Premog so pred odvozom stekali?

Dušan: Seveda. Na »vagi« (tehtnici) je delal »vagmajster« Franc Vinder. V prostem času je rudarjem popravljajl čevlje, torbe ... Bil je tudi sedlar. Vse je znal popraviti, nikoli mu ni bilo dolgčas, ko je čakal, da bo tehtal tovor. Redno sem mu dostavljal jabolčnik, ker smo na domačiji v Osenci imeli »pušnsank« (»gostilno na črno«). Imeli smo 30 jablan, 15 hrušk in 10 sliv, kar

¹⁷⁸ Najverjetneje gre za tovrnjak »na lesni plin«, kjer se zakuri les, iz katerega se začne sproščati lesni plin (holzvergaser). Vir: dr. Boris Salobir, Velenje.

je bilo takrat malo bogastvo. S pijačo sem oskrboval skoraj vse prebivalce kolonije. V koloniji so veliko pili. V »šlosarsko« (ključavničarsko) delavnico sem vzdrževalcem prinesel npr. 5 litrov »jabučeka« (jabolčnika). Za pijačo so mi plačali. Pod nadstreškom glavne vage je bila še manjša, prenosna vaga do 500 kg »na kvihte« (uteži). Ljudje so prihajali z vozički, samokolnicami, vrečami, si nabrali 50–250 kg premoga, ga plačali in odšli. Vagmojster Vinder je nabran premog stehal in izdal listek s težo odpeljanega premoga. Svojih praznih tovornjakov niso tehtali, ker so že vedeli, koliko tehtajo prazni. Tehtali so samo polne tovornjake, ko so tovor odvažali.

Lev: So premog odvažali samo s tovornjaki?

Dušan: Premog so prevažali tudi pogodbeniki s konjsko vprego. Gabrun iz Ostrožnega, Plevčak iz Trnovelj in Pavlin iz Tremerij. Premog so odvažali na železniško postajo v Celje. V šolo sem hodil na Polule, ki so jo odprli leta 1955, ko sem dopolnil 8 let. Konjsko vprego sem pričakal na poti proti gostilni »Pri Franclu«, sedel na voz in se peljal domov.

Lev: Kako je bilo z varovanjem rudniških naprav in izkopanega premoga?

Dušan: »Gveršucev« (jamskih stražarjev)¹⁷⁹ je bilo šest ali sedem. Premoženje rudnika so čuvali pred tatovi. Leta 1944 so »skrivači« (tako so takrat imenovali partizane Celjske čete) rudnik napadli. Jamski stražarji so v strahu za svoja življenja odvrgli orožje in se razbežali. Eno puško je pobral oče moje svakinje. Pred svojo smrtjo mi je puško predal brat. Puško sem legaliziral in usposobil. Še vedno jo imam za spomin.

Lev: Na Pelikanovi fotografiji so vidni ogromni kupi jalovine. Porabili pa so tudi veliko jamskega lesa.

Dušan: »Žagmajster« (vodja žage) je bil Rečnik. Po zaprtju Bohemije ni želel nadaljevati na Konstanci, ampak je prebegnil v Nemčijo. Vrniti se v Jugoslavijo ni upal. Ravnina na jalovini je bila polna lesa. Na vrhu jalovine je bil železniški tir. V koči je bil vitel, ki sta ga upravljala dva delavca in vlekla na vrh jalovine hunt, ki so ga vozači izpraznili daleč proti zahodu na koncu odvala. Za odvalom proti Bavču je bilo jezero, kjer smo se otroci poleti kopali, igrali kavboje in indijance ter gradili šotore iz rafije. Tam je bil tudi »gezenk« (rov pod kotom 45°), kjer so iskali nova nahajališča premoga. Na koncu jalovine sta Ivan Kovačič in KS postavila skakalnico, ki ni bila v uporabi.

¹⁷⁹ V Celjskem tedniku smo zasledili oglas, da rudnik Pečovnik zaposli »miličnike«, stare od 21 do 35 let.

Lev: So lahko jamski les za podpornike v rudniku sekali v bližini rudnika?

Dušan: V bližini je bilo zelo malo smrekovega lesa. Prevladoval je mešani gozd, najpogosteje je rasel jesen in gaber. Ko so odpeljali premog v Celje, so nazaj pripeljali les, tri ali štiri hlode.

Lev: Kakšne izkušnje je vaš oče imel z Nemci, ko so le-ti upravljali rudnik?

Dušan: Oče je trdil, da naj bi v času okupacije vladala red in disciplina. Gestapo je rudarje stalno nadzoroval.

Lev: Nemci so med okupacijo rudarjem zgradili kopalnico.

Dušan: Bila je ob stranišču. Zraven je bila lamparna, ker so nekatere svetilke že bile električne. Večino svetilk so imeli še vedno »karbidarc«. Očetovo sem podaril nečaku v zasebno zbirko v Velenje.

Lev: Kaj pa oprema rudarjev?

Dušan: Imeli so le polovične »helme« (čelade) brez dušilcev hrupa. Delali so brez rokavic. Oblačila so imeli domača.

Lev: Je bilo v Bohemiji zaposlenih kaj žensk?

Dušan: Ženske v rudniku niso delale. V separaciji so premog ločevale od jalovine, ga sortirale in ga po drčah spuščale na prikolice tovornjakov.

Lev: Vi niste bili rudar. Kje ste delali in živeli? Kako je bilo s preskrbo?

Dušan: Naša domačija je bila v Osenci. Hrane je bilo zelo malo in z njo smo morali varčevati. Imeli smo nekaj zemlje, bili smo samooskrbni. Če je bila letina dobra, smo na tržnici v Celju prodajali češnje. Nosili smo jih tudi direktorju Joštu v Zagrad na njegov dom. Rudarji niso imeli organizirane prehrane. Malicali so, kar so si prinesli s sabo. Sezonsko zelenjavo, košček »špeha« (slanine), liter jabolčnika ... Delal sem v plinarni, ki so jo odprli, ko je Bohemija propadla. Plinarna mi je podarila pol hiše v bivši separaciji. Ko sem dobil otroka, smo se je preselili v stanovanjski blok v Celje.

Lev: Septembra 1944 so partizani »napadli« Bohemijo in rudarje mobilizirali. Je bil mobiliziran tudi vaš oče?

Dušan: Oče je bil leta 1941 vpoklican v jugoslovansko kraljevo vojsko, ki so jo Nemci hitro porazili. Razpuščena je bila v Stari Pazovi. Ko se je vrnil v Celje, so ga zajeli Nemci in odpeljali v Muritz am Warensen v severno Nemčijo. Tam je delal na ogromni kmetiji. Iz ujetništva se je

vrnil po 11 mesecih. Domov naj bi se vrnil, ker naj bi njegov oče, stari Selšek, imel pri Nemcih poznanstva, ker se je z njimi boril na zahodni fronti v 1. svetovni vojni. Gestapovec naj bi mu zagrozil, da mu je vseeno, če Nemce podpira ali jih ne. Pošteno naj opravlja svojo službo v rudniku in skrbi za družino. Oče je imel srečo, ker ga ni bilo v tistih dveh izmenah rudarjev, ki sta bili odpeljani proti Svetini. Po zaprtju Bohemije je delal na Konstanci. Ko jo je leta 1959 zalila voda, se je oče predčasno upokojil. V rudniku ni kopal premoga. Po poklicu je bil kamnosek, v rudniku pa je je »cimpral« (postavljaj lesene podpornike). Njegov »majster« je bil Ivan Koželj, ki je bil doma iz Motnika.

Lev: Nekateri pričevalci ob zaprtju Bohemije omenjajo »teorijo zarote«, uradni razlagi o nerentabilnosti in vdorih vode rudarji niso verjeli ...

Dušan: Rudnik v Pečovniku naj bi bil ostalim večjim rudnikom (Laško, Trbovlje, Hrastnik) »v napoto«. Iz pripovedovanja rudarjev in očeta naj bi rudnik Pečovnik konkurenca zato želela »uničiti«. V Pečovnik naj bi bil poslan ing. K.,¹⁸⁰ ki naj bi rudnik uničil. Sposobni delovodja Voga, ki je stanoval nad rudnikom, naj bi ing. K. prepričeval, naj ne da odstreliti velike dvometrske skale, ker je med Bavčem in Srebotnikom podzemno jezero,¹⁸¹ kjer naj bi se zbirala voda iz Mlakarjevega hriba, Bavča in Grmade. Ing. K. naj bi dal odstreliti ravno tisto skalo in stari rudnik naj bi posledično zalila voda. Po zaprtju Bohemije leta 1953 se je premogovništvo preselilo na bližnjo Konstanco, ki je po sedmih letih doživela enako usodo.¹⁸²

Lev: Zapiranje Bohemije je bilo zahtevno delo. Je oče kaj povedal o tem?

Dušan: Oče je sodeloval pri zapiranju rudnika Bohemija. Skopali naj bi 2,5 metra globoko luknjo in jašek zadelali s hrasti, premazanimi z oljem. Na to leseno podlago so nametali železne plošče in luknjo zasuli z zemljo. Delo zapiranja rudnika Bohemija je vodil Koželj, ki je bil doma iz Menine planine. Rudnik so zaprli, ko so premog že kopali v Konstanci. Tudi Bohemijo naj bi zalila voda. V rudniku so na primer ostale črpalke. Ko so Bohemijo zaprli, so se ljudje izselili in barake so propadale. Domačini so les uporabili za kurjavo. Barake in prostori starega rudnika so bili izropani.

¹⁸⁰ Dušan osebo ing. K. opiše izrazito osebnostno negativno, med rudarji nepriljubljenega.

¹⁸¹ Po pričevanju Levovega starega očeta naj bi podzemno jezero našel že oče Jožeta Kodreta, Levov pradedek.

¹⁸² Dr. Boris Salobir iz Velenja je povedal, da naj bi rudarji v Konstanci že dlje časa slišali šumenje vode v gori, ki naj bi naposled vdrla v rove. Po trditvah Dušanovega očeta, naj bi ob zalitju leta 1959 bila sabotirana tudi Konstanca, kjer je dela spet vodil ing. K. Rudarji so ing. K zelo sovražili in so grozili, da ga bodo ubili. Posledično naj ne bi več hodil na pivo v gostilno »Pri Francu«. Ljudje so govorili, da naj bi bil član UDBE.

Lev: Ste poznali Konstanco?

Dušan: Ne tako dobro kot Bohemijo. V Konstanci je »mašinst« (strojnik) bil Franc Čater. Prostori so bili že modernejši. Imeli so lamparno, kopalnico, sušilnico perila in ... »domofon«.

Lev: Domofon?

Dušan: Ne takšnega kot danes. »Mašinst« je imel cev, ki se je končala v lijak in vanj zavpil: »Maš, gremo?« Na vrhu »šahta« (glavnega izvoznega stolpa) je ven prišla »šala« (dvigalo). Južno za šahtom se je nahajala strojnica, ki je poganjala dve dvigali. Položaj dvigala in tovora je bil viden na dveh »cangrih« (kazalcih). »Mašinst« je vedel, kdaj mora zavirati, da se »šala« pravočasno ustavi. Skozi glavni šaht so ven spravljali premog, jalovino, vozili so tudi moštvo.

Lev: So domačini kopali premog »na črno«?

Dušan: V manjših količinah je bilo to nekaj povsem običajnega. V bližini Bohemije v Zvodnem so fantje iz družine K. imeli kar »zasebni« rudnik. Rov naj bi bil dolg kar 40–50 metrov. Nekaj let so se oskrbovali s premogom in svojo »dejavnost« skrbno skrivali. Ko je oblast izvedela, so prišli rudarji iz Laškega ali Hrastnika in jim rov zaprli.

Lev: Po vojni naj bi se v Pečovniku domnevno dogajali zloglasni povojni izvensodni poboji.

Dušan: Oče o pobojih ustašev in četnikov ni govoril nikoli, bal se je za družino. Domačin S. je trdil, da naj bi bilo v Zvodnem pobitih in v rove natlačenih 5.000 ljudi.

Še nekaj zanimivosti, ki jih je povedal Dušan.

V garaži na Bohemiji je bil med vojno s cerado z emblemom svastike pokrit motor s širokimi gumami nemške znamke Zündapp, ki je Dušanu bil izjemno všeč. S tistim motorjem naj bi se po Celju med vojno vozil nemški gestapo. Po osvoboditvi je Zündapp iz garaže »izginil« neznano kam. Motor je Dušan po naključju odkril šele čez 25–30 let. Odpeljal ga je delavec iz Dravograda, ki je v Bohemiji delal. Motor je bil izsleden na Kozjaku, na meji z Avstrijo, kjer so ga na neki kmetiji predelali v traktor. Dodali so mu »kiler« (hladilnik vode), črpalko od Fiata in reduktor s 16 hitrostmi, kot je ponosno povedala gospodarica.

Dušana je zelo zanimalo orožje in zbiranje municije, bomb ... Fantje bližnjih vasi, ulic, sosesk so tekmovali, kdo bo za veliko noč glasneje streljal. Leta 1945 se je skozi Pečovniško dolino umikala množica ustašev in četnikov, ki so orožje in municijo odmetavali v jarke. Večina kvizlinške vojske se je umikala po Teharski cesti proti Štoram. Fantje so municijo pobirali in jo za veliko noč metali v ogenj, da je pokalo.

Dušan iz Bohemije hrani še nekaj izvirnih predmetov.

Slika 90: »Kohar« (električni kuhalnik). Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 91: Električni grelnik. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 93: Vagmojstrova manjša lopata. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 92: Električna lamp iz Konstance. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 97: Utež iz »vage na drobno«. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 96: Puška nemškega »weršuca«. Foto: Bojan Rebernak, 2023.

Slika 94: Karbidovka, ki jo je za delo uporabljal Franc Selšek. Lastnik fotografije: dr. Boris Salobir.

Slika 95: Nemški gestapovski motor »Zündapp«. Lastnik fotografije: Dušan Selšek.

Rudar je imel pri sebi manjšo lopato, s katero se izkopal, če ga je zasulo. Električno lampo (svetilko) so imeli na Konstanci le delovodje in se je odpirala na magnet. V Bohemiji so imeli še karbidovke. Puško je odvrzel nemški »gverkušec«, ko so partizani leta 1944 napadli rudnik.

Lev: Gospod Dušan, hvala vam, da ste delili vaše izjemne spomine z nami.

5.3. Intervju z Marijo Rudnik, roj. Bobnič

Priča Marija Rudnik, roj. Bobnič, je 80-letna upokojenka (rojena leta 1943), ki živi v Pečovniku. V rudniku je delal njen oče Vinko Bobnič st. in njen brat Vinko Bobnič ml., oba pokojna. Oče je bil »štajger« (obratovodja) in se je upokojil leta 1959, brat Vinko pa je bil jamski električar in je v »novem« rudniku delal do zalitja leta 1959.

Slika 98: Marija Rudnik, roj. Bobnič. Foto: Bojan Rebernak, 2024.

Lenart: Živel ste življenje rudarske družine v Zagradu. Oče je delal v rudniku »Bohemija« v Zvodnem. Kakšni so vaši spomini na otroštvo?

Marija: Oče in dva brata (Vinko ml. in Jože) so vsi delali v »gverku« (rudniku). Poleg njih tudi sosedge iz Zagrada: Slamnik, Novak, Krašek, Obrez, Černec ... Vsi so bili rudarji. Otroci smo drobce »kolna« (premoga) prebirali iz jalovine. Prebirkom smo rekli »štirc« in ga z vozičkom vozili domov. Rudarji so dobili karte za premog, a so jih raje prodali in za denar kupili npr. krompir. Jedli smo še

repo in fižol. V barake rudniške kolonije (bivše pisarne starega rudnika) ob starem rudniku Bohemija so naselili ljudi. Tja se je naselil tudi brat Jože z družino. Na desnem bregu ob potoku Ločnica so bili vrtovi, kjer smo knapovske družine vrtnarile.

Lenart: Kot slišim, ste rudniku rekli »gverk«.

Marija: Da. Besede »rudnik« otroci sploh nismo poznali. Ko je neznanec starejšo sestro Mileno spraševal, kje je rudnik, mu ni znala odgovoriti. Kasneje je od mame izvedela, da je mislil na naš »gverk«.

Lenart: Decembra leta 1959 je novi rudnik »Konstanca« zalila voda.

Marija: Oče se je ravno takrat upokojil. Ob zalitju novega rudnika je uprava poklicala očeta Vinka, brata Vinka in Jožeta ter ostale knape na reševalno akcijo. Niso veliko rešili, brat Vinko je zadnji prišel iz jame, z dvigalom ga je izvlekel oče. Kar so rešili, so kasneje uporabili v Žični, tovarna, ki je kasneje delovala na območju novega rudnika. Rudarji so se znašli vsak po svoje. Brat Vinko je delal v Žični, brat Jože je odšel na delo v rudnik Hrastnik, brat Milan pa na železnico. Tudi brat Ivo je delal v Žični, kasneje pa je bil hišnik na vaši šoli (OŠ Frana Kranjca).

Lenart: Brat Vinko je v rudniku opravljal dela jamskega električarja.

Marija: Električno je napeljal v »vašhau« (pralnico).¹⁸³ Zgradba naj bi stala na skali in po Vinkovih besedah ni bila v nevarnosti, da bi se pogrezala. Pogrezalo naj bi se na koncu večstanovanjske hiše Pečovnik 73 a, kjer je bil šaht, ki so ga rudarji strokovno zaprli. Tudi po 50–60 letih se teren naj ne bi pogrezal. Nekoliko višje si je Alojz Klinar postavil hišo. Brata Alojz in Jože Klinar sta brata Vinka spraševala glede stabilnosti terena, ker sta tam gradila hiši.

Slika 99: Pri Bobničevih. Od leve: oče Vinko, mama Marija, brat Jože in sestra Milena. Lastnica fotografije: Mihaela Rudnik.

Lenart: Je kopanje premoga vplivalo na zdravje rudarjev?

Marija: Ko je oče bil že nepokreten, mu je zdravnik dejal, da naj bi imel poklicno bolezen »silikozo«. Oče mu je odvrnil, da dela v jami ne obžaluje. Podobno je govoril brat Jože. Delo v jami so ljubili. V pokoju je oče vsako leto mesec dni preživel na zdravljenju v Topolšici.

Lenart: Kaj pa dolžina knapovskega delovnika?

Marija: Knapovski kruh je bil »trd«. Imeli so osemurni delovnik na »tri smene« (izmene), dopoldan od 6.00 do 14.00, popoldan od 14.00 do 22.00 in ponoči od 22.00 do 6.00. Delali so na »petek in svetek«. Prosti so bili na sveto noč (božič) in veliko noč. Po opravljenem delovniku so se v kopalnici umili in domov prišli čisti.

¹⁸³ Gre za današnjo prenovljeno večstanovanjsko hišo Pečovnik 73 a, kjer živi Marija Rudnik.

Slika 100: Zlata poroka Vinka st. in Marije. Nad mamó hči Marija ml. in nad očetom sin Vinko ml. Lastnica fotografije: Mihaela Rudnik.

Slika 101: Pogreb Vinka st. leta 1984. Vseh osem Bobničevih otrok: Ivo, Milan, Jože, Vinko ml., Srečko, Milena, Marija in Anica. Lastnica fotografije: Mihaela Rudnik.

Lenart: Kako je težko delo v jami vplivalo na razpoloženje knapov?

Marija: Iz jame so prihajali nasmejani, med sabo pa so se spoštovali in naslavljali z besedo »kamerad«. Bili so tudi solidarni. Dopusta niso želeli izkoristiti. Ko so dobili plačo, so nazdravljali in prepevali v gostilni »pri Cilenšku«. »Babn'ce« (njihove žene) niso prišle v gostilno po njih, ampak po »gnar« (denar, plačo).

Slika 102: Mladi raziskovalec Lenart in Marija med intervjujem dne 12. 1. 2024. Foto: Bojan Rebernak, 2024.

Lenart: Kaj pa zaščitna oprema rudarjev in razsvetljava v rudniku?

Marija: Rudarji so nosili zaščitne obleke in čelade. Svetili so si s karbidovkami. Delali so s »krucami«, daljšim ukrivljenim orodjem.

Lenart: Kaj pa družbeno-politična aktivnost? Oba Bobniča večkrat zasledimo v zapisnikih DS in UO.

Marija: Oče Vinko je bil v sindikatu, delavskem svetu in še kakšni organizaciji. Podobno brat Vinko. Bila sta družbeno-politično aktivna. Uprava je bila v stavbi, kjer danes stanujem jaz. Še prej je bila uprava pri Čučku, kjer je direktoroval Josip Jošt. Oče je bil sposoben, praktik, direktor Jošt je spoštoval njegovo mnenje. Nista se vedno strinjala o strokovnih odločitvah. Jošt se je bal, da bi oče odšel in bi sposobnega delavca izgubil. Oče se je za rudnik bolj »sekiral« kot direktor Jošt. Mati je bila večkrat huda na očeta, ker se je vedno mudil na rudniku. Doma je sama skrbela za dom in družino.

Lenart: Se je s knapovsko plačo dalo preživeti?

Marija: Morali smo preživeti. Mama je bila šivilja in je tu in tam komu kaj zašila. Raztrgani nismo hodili okoli. Dopoldan je kuhala in šivala, popoldan pa je odšla »v tavr« (delati na njive večjim kmetom). Zvečer nam je v »firtufu« (predpasniku) prinesla hrano, ki jo je dobila pri kmetu. Oče je imel pokojnino zelo skromno. Ko je postal nepokreten, ga nismo zmogli dati v dom, tega si tudi ni želel.

Lenart: Kje ste nabavljali hrano?

Marija: V Pečovniku je bila ob strelišču trgovina, tam smo nabavljali. Danes je več ni.

Lenart: So v rudniku krožile zgodbe o kakšnih pravljicih bitjih (npr. škratih)?

Marija: Ne, so pa skrivali malico pred podganami, ki so bile tudi koristne. V jami je veljalo nepisano pravilo, da podgan niso lovili. Če so bežale, so bežali tudi knapi. Kjer so bile podgane, je bilo delo varno.

Lenart: Torej so bili plini prisotni?

Marija: Plin je bil redko prisoten, metana naj sploh ne bi bilo.

Lenart: Na Konstanci so premog naložili na ...

Marija: ... »cecke« (majhne vagončke, ki so jih delavci ročno potiskali po tirih). »Cecka« je bila nekoliko manjša od »hunta«, ki je potoval po žičnici.

Lenart: So v rudniku delale tudi ženske?

Marija: Da, na zunanjem obratu, separaciji. Žene rudarjev so bile gospodinje, delale so doma.

Lenart: So imeli rudarji težave z alkoholom?

Marija: Alkohol je bil v jami prepovedan. Piti niso smeli niti »jabučka« (jabolčnika), razen, če so ga v jamo »prešvercali«, seveda so ga. Danes jabolčnika ni več, nihče več doma ne stiska jabolčnega soka.

Lenart: Kaj so jedli za malico?

Marija: Jedli so, kar so prinesli od doma. Pili so belo kavo »divko« in črno kavo. Oče je imel kos kruha in črno kavo. Mama mu je kavo »cukrala« (sladkala). Podobno je dobival brat Vinko. Ko so doma »klali« (koline) je dobil še kos »špeha« (slanine).

Lenart: Kaj pa dogodki v 2. svetovni vojni?

Marija: Odrasli so se pogovarjali o njih. Nam otrokom so rekli »*da nismo obuti*« in se ne bomo pogovarjali. Nam se je to zdelo nenavadno, saj smo bili obuti. Ko pa smo bili starejši, smo izvedeli npr. o pobojih v Košnici. Naša mama je med vojno skrivala svojega brata, ker je bil domobranec. Ni se boril proti državi, ampak proti komunizmu. Brat Vinko je bil hvaležen, da so nam nacisti očeta vrnili živega. Tudi naša mama je bila pravi »heroj«. Skupaj s sosedo, gospo Slamnik, sta odšli v Avstrijo iskat vsaka svojega moža. Brat Vinko je kot najstarejši moral paziti na vse nas otroke.

Lenart: Danes živite neposredno nad rudnikom Konstanca. Se kdaj v podzemlju sliši bobnenje, kot je bilo opisano v časopisnem članku leta 2012?

Marija: Nekaj se je slišalo. Če bi bila Jožica Černec še živa, bi najbrž rekla, »da padajo skale«. Jaz živim v Pečovniku deset let in nisem nikoli slišala ničesar.

Lenart: Kaj pa družabno življenje rudarjev?

Marija: Imeli so godbo na pihala. Brat Vinko je igral na klarinet, brat Ivo pa na bas. Igrali so ob praznikih, npr. prvem maju.

Lenart: Knapi so bili vsi domačini?

Marija: Vsi so stanovali v bližini. Pred »šahtom« so se rudarji zbirali že kakšno uro prej. Oče je kot »štajger« imel odgovornost, da je rudarje vodil. »Štempljali« se tudi niso, ni bilo potrebe. Vladal je red.

Lenart: Vaš brat Vinko si je želel ohraniti »dobro ime« rudnika in je dokazoval, da v rudniku v Pečovniku ni žrtev povojnih pobojev.

Marija: V pečovniškem rudniku (jamah Bohemija in Konstanca) zanesljivo ni nihče zakopan. O tem bi lahko pričali bližnji sosed, pa so žal vsi pokojni. Brat Vinko je bil največji »domoljub«. Ko so po osamosvojitvi Slovenije vrtali in iskali domnevne žrtve, Vinko tja ni imel dostopa. Bil je užaljen, saj je rudnik poznal »kot svoj žep«, ga skupaj s pokojnim očetom in rudarji Slamnikom, Ramšakom, Zalarjem ... zapiral in vedel, da v rovinah ni zakopanih žrtev. Tisti, ki so menili drugače, mu niso verjeli. Zato je bil do svoje smrti izredno prizadet. Prosti čas je namenil delu v KS Pod gradom. Dom krajanov »pri Steguju« je njegov »drugi dom«. Bil je izjemno razočaran, ko ni prejel pohvale KS, ki bi si jo za delo zaslužil. Pohvalo je dobil nekdo drug.

Lenart: Spoštovana gospe Marija, hvala za vaš čas in odgovore, ki ste nam jih namenili.

5.4. Intervju z bivšim direktorjem Josipom Joštom

Dne 16. 9. 1980 sta ing. Tone Jager in ing. Boris Gostiša intervjuvala bivšega direktorja rudnika Pečovnik Josipa Jošta. Intervju je potekal na Joštovem domu – Zagrad št. 91. Predmet razgovora je bilo stanje opuščenega rudnika in možnost obuditev proizvodnje premoga. Podatki, ki jih je leta 1980 navedel takrat 79-letni Jošt, so bili presenetljivi. Jošt se je upokojil leta 1959, nasledil ga je ing. Vrečer, ki je bil leta 1980, ko je potekal razgovor z Joštom, že pokojen. Vrečer je Jošta na vodilnem mestu zamenjal maja 1959 le za nekaj mesecev, ker so decembra 1959 Rudnik Pečovnik zaprli zaradi vdora vode in blata v jamo. V jami je poleg črpalk ostala tudi vsa oprema. Takrat so obratovali v jamskem polju Konstanca in ne več v jamskem polju Marija. Povprečna letna proizvodnja je v 50-ih letih 20. stoletja znašala okoli 30.000 ton. Ob primopredaji Rudnika je imel Jošt navedene rezerve čez 300.000 ton (polje Konstanca). Decembra 1959 so bile vse jamske komunikacije z glavnim šahtom vred uničene. Ob Joštovem odhodu v pokoj so ves kredit, ki so ga dobili od celjske občine, izplačali za nove črpalke. Poslovali naj bi že z nekaj dobička. Premog iz »novega« rudnika »Konstanca« je bil zelo kakovosten. Isti sloj premoga naj bi se naprej nadaljeval v t. i. »štorski kadunji« (plitvejše

vdolbine/kotanje v zemljišču), ki je bila v 50-ih letih skoraj neraziskana, ljudje pa naj bi tam še leta 1980 premog kopali na skrivaj in »po malem«. Rezerve v pečovniški kadunji naj bi bile pod vprašanjem, ker ta kadunja naj ne bi bila dovolj raziskana. Ivan Češmiga¹⁸⁴ je trdil, da zaloge naj ne bi bile znane. Jošt naj bi leta 1980 razpolagal s številkami, ki so nastale na podlagi skromnih povojnih raziskav. Jošt bi rudnik leta 1980 ponovno odprl, če bi imel besedo in denar.¹⁸⁵ Dodal je, da bi raziskal predvsem štorsko kadunjo.¹⁸⁶

6. Razprava

6.1. Vrednotenje hipotez

Postavljene hipoteze smo na osnovi pridobljenega gradiva poskušali ovrednotiti; poiskati argumente za njihovo potrditev ali zavrnitev. Med množico raziskovalnih vprašanj smo izbrali in razpravljali o šestih.

1. V Rudniku Pečovnik so bile nesreče, poškodbe in smrtne žrtve pogoste.

Hipotezo smo presenetljivo **zavrnili**.

V vsem dostopnem gradivu smo našli »le« pet smrtnih nesreč. Pričakovali smo jih več. Prva nesreča s smrtno žrtvijo se je zgodila leta 1940 in je bila natančno opisana. V vsakoletnem poročilu komisije HTZ je bila tudi rubrika »Poškodbe pri delu«. Žal so omenjeno komisijo ustanovili šele konec 50-ih let 20. stoletja, zato smo med dokumenti našli le poročilo HTZ za leto 1958. Predsednik te komisije je bil Vinko Bobnič, st. Leto 1958 je npr. minilo brez smrtnih žrtev. Lažjih poškodb je bilo tega leta 122, težja (zlom leve roke) pa le ena. V letu 1977 naj bi poškodb bilo še manj. Vinko Bobnič ml. je v svoji knjigi poročal, da naj bi se od leta 1946 do leta 1953 v »stari« jami Bohemija smrtno ponesrečili trije delavci. Eden izmed njih naj bi bil voznik, ki se je ponesrečil pri prevozu premoga. V »novi« jami Konstanca naj bi leta 1957 umrl le en rudar zaradi eksplozije metana. Veliko nesreč smo zasledili v rubriki »kronika nesreč« v celjskih časopisih. Nesreče so bile sicer pogoste zaradi težkih delovnih razmer, skromnih zaščitnih sredstev in nenadnega pojava metana npr. v jami Konstanca.

¹⁸⁴ Ivan Češmiga, 1959. Rudarstvo LR Slovenije. Nova proizvodnja, glasilo Zveze društev inženirjev in tehnikov LRS, Ljubljana, str. 85–93.

¹⁸⁵ Ing. Fran Grm v pokoju je zapisal, da naj bi Joštova izjava, »da naj bi rudnik ponovno odprl« slonela na »starostni nostalgiji«. Na negativno stran rudarjenja v Pečovniku naj bi Jošt pozabil. S pozitivnimi stranmi rudarjenja v Pečovniku naj bi v usihajočem spominu precej pretiraval.

¹⁸⁶ Notica, intervju z Josipom Joštom, bivšim direktorjem Rudnika Pečovnik, 16. 9. 1980 (ing. Tone Jager, ing. Boris Gostiša). Objavljeno v študiji Gostiša, B., Kosmač, S., Grm, F. (Rudis inženiring p. o. Trbovlje), 1980. Opuščeni premogovniki: Otočec, Motnik, Liboje, Pečovnik, Štore, Orle, Drenov grič – Zbrana dokumentacija in smisel nadaljnjih ukrepov. SOZD Revirski energetski kombinat Edvarda Kardelja Trbovlje, str. 161 in 162.

2. *»Odhod« pečovniških rudarjev 16. 9. 1944 »v partizane« je bil prostovoljen.*

Hipotezo smo gladko **zavrnil**i.

Do vzpostavitve samostojne Slovenije 1991 je »odhod« rudarjev v partizane veljal za dejstvo, v katerega nihče ni dvomil. Bobnič ml. je omenjal »zajete« rudarje in se ni opredeljeval. Med »mobiliziranci« je bil tudi njegov oče Vinko Bobnič st., ki mu je o »odhodu« pričal. »Nevtrarno« je v svojih spominih o partizanski akciji pisal rudar Franc Draksler. Leta 1977 je bivši pečovniški rudar in udeleženec »odhoda v partizane« Martin Kumer pričal, da je akcija med partizani in nekaj rudarji bila vnaprej dogovorjena, da sta dve izmeni rudarjev bili zajeti (»ujetniki«). Kumer je jasno povedal, da se je nekaj rudarjev prve izmene poskrilo v zračnih jaških, nekaj pa jih je na pohodu čez Svetino do Sevnice pobegnilo. Vprašanje smo dokončno rešili, ko smo poklicali Lenarta Horvatiča, predsednika Zveze borcev KS Pod gradom. V telefonskem pogovoru nam je zatrdil, da so partizani rudarje dejansko zajeli in mobilizirali v partizansko vojsko. *»Enako, kot so slovenske fante mobilizirali Nemci«*, kot se je Horvatič dobessedno izrazil. Od partizanov zajeti rudarji se dejansko niso nikoli bojevali. Že čez deset dni so jih neoborožene zajeli Nemci pri Sevnici, ko so prečkali reko Savo. Pri tem jih je nekaj utonilo. Še danes je 16. 9. krajevni praznik KS Pod gradom.

3. *Rudnik je bil poslovno povezan s sosednjim podjetjem Apnenik Pečovnik.*

Ta hipoteza je spet presenetljivo **zavrnjena**.

Zdelo se nam je logično, da bo bližnji rudnik oskrboval sosednjo apnenico podjetja »Apnenik« s kurivom – rjavim premogom. A ni bilo tako. Pečovniški premog naj bi bil za žganje apnenca v apno preveč kaloričen in neprimeren. Za kurjenje peči so v Apneniku premog (lignit) dobavljali iz Velenja. Rudnik Pečovnik je s premogom oskrboval neposredne kupce v Celju, celjsko industrijo, celjsko trgovsko podjetje »Kurivo«, Železarno Štore, tovarno umetnih brusov Swaty in TAM iz Maribora, Mariborsko tekstilno tovarno (MTT), Tovarno usnja Šoštanj ter Kemični tovarno Moste. Podjetji iz Pečovnika sta posredno le sodelovali. Apnenik je dovolil rudniku, da so del njihovega zemljišča na Konstanci uporabljali za nasipavanje jalovine. Apnenik je leta 1957 rudniku prodal delno lesene, delno zidane objekte z ograjo in centralno kurjavo. Med obema podjetjema se je izmenjevala tudi delovna sila. Apnenikova žičnica je potekala neposredno nad mostom do separacije v obratu Konstanca, kar je za delavce vozače na separaciji predstavljalo večjo nevarnost. Po likvidaciji rudnika decembra 1959 je nekaj rudarjev, ki niso odšli na delo v Hrastnik, dobilo delo v Apnenikovem kamnolomu v Pečovniku.

– Mislim, da smo jim dali dovolj možnosti, da povedo, kako naj bi bilo – zdaj jim lahko povemo, kako bo

Slika 103: »Konec predstave«, karikatura Mirana Mavra. Vir: Rode, Marjan in ostali. Koraki v času 9. Delovni zvezek za zgodovino, DZS 2013. Str. 53.

4. Zaposleni rudarji so preko DS in UO upravljali »svoje« podjetje.

Hipoteza je z lahkoto in popolnoma **zavrnjena**.

DS in UO sta bila v socializmu v podjetjih poleg direktorja najpomembnejša »organa«, v katera so delavci bili izvoljeni neposredno na volitvah v podjetju. Sami naj bi »upravljali svoje« podjetje. Slednje je bilo navidezno, kar ponazarja spodnja karikatura Mirana Mavra. Praktičen primer, kako so delavci »soodločali«. Delavci, ki so bili izvoljeni v UO, so razpravljali in predlagali novi tarifni

pravilnik. Šlo je za »premijs«, denar, ki bi ga naj prejeli rudarji. Predlog UO je DS sprejel. Direktor Rudnika pečovnik Josip Jošt sedi prekrizanih rok, ker ve, da bodo o predlogu tarifnega pravilnika dokončno sklepali uradniki na ObLO Celje na Oddeleku za gospodarstvo in komunalno. Rudnik je bil državno gospodarsko podjetje, ki ga je vodila in o njegovi usodi odločala MLO Celje. Za mizo so sedeli predstavniki občinskih in državnih »oblasti« (IS LRS za industrijo in obrt, ObLO Celje – tajništvo za gospodarstvo, predstavnik OK ZK Celje, referent za obrt in industrijo na MOC ...), ki so sprejemali odločitve o podjetjih. V socializmu je podjetja upravljala občina oz. država, odvisno, kdo je bil ustanovitelj.

5. Rudnik je leta 1959 zalila voda, kar je bil glavni vzrok za zaprtje.

Hipoteza je **potrjena**.

Dne 29. 12. 1959 so pri ObLO Celje izdali odločbo, da se podjetje Rudnik rjavega premoga Pečovnik »preneha« zaradi katastrofalnega vdora vode dne 13. 12. 1959. To je pomenilo uradno ukinitvev podjetja. Odločitev je bila sprejeta na podlagi mnenja strokovne komisije, ki se je sestala 26. 12. 1959. Izčrpavanje vode bi bilo za zaposlene nevarno, obnavljanje rudnika nerentabilno. Za izčrpavanje vode na razpolago niso imeli ustreznih črpalk. Tudi, če bi jih imeli, jih v popolnoma zalit rudnik ne bi imeli kam postaviti. Ob morebitni obnovi bi v rudniku še vedno prihajalo do velikih vdorov vode, ki bi ogrožale zaposlene. Voda v triasnih apnenčastih in dolomitnih slojih ni bila edina težava jame Konstanca. Rudnik je v prvi polovici leta 1959

zapadel v težave zaradi pojava metana in vdorov blata, vode iz »starega« zahodnega dela jame, ki je bila zalita že leta 1908, podobno tudi v vzhodnih poljih rudnika, kjer naj bi bilo vsaj 13 t. i. »pozitivnih vrtin«. V letu 1959 so do usodne nedelje, 13. 12., nakopali samo 22.400 ton premoga, kar je bilo daleč najmanj od leta 1956, ko so v Konstanci začeli izkopavati z vsemi kapacitetami. Stroški izčrpavanja vode in obnovitve jamskih objektov naj bi znašali kar 50 milijonov dinarjev. Ob morebitnem ponovnem obratovanju naj bi se stroški obratovanja povišali kar za 25 %. Poleg tega naj bi rudnik imel zaradi nedavnih investicij v Konstanco kar 27 milijonov dinarjev dolga. Zato bi za poravnanje vseh dolgov in stroškov (77 milijonov din) rudnik moral prodajati preostalih 90.000 ton premoga za 850 dinarjev na tono, kar bi bilo predrago in nerentabilno. Zato je bilo na podlagi ugotovitev strokovne komisije, rudarskih strokovnjakov in ZK sprejeto, da se obratovanje v jami Konstanca trajno ustavi, ker nadaljnje obratovanje ni bilo izvedljivo.

6. S pomočjo virov bomo razumeli faze delovanja Rudnika rjavega premoga Pečovnik.

Hipoteza je **potrjena**.

S pomočjo skice dr. Borisa Salobirja nam je uspelo razumeti »pečovniško metodo« odkopavanja premoga. Bobnič ml. je metodo imenoval odkopavanje premoga »z zruškom«. Rudarji so odkop imenovali »opave« (popačenka nemške besede za odkop – abbau) oziroma višinski odkop (aufbau). V strop rudonosnega sloja so s pnevmatskimi (na stisnjen zrak) vrtniki izvrtali luknjo in jo širili, da so pridobili večji prostor. Nakar so izvrtali minske vrtnice in odstrelili sloj premoga. Odstreljen premog se je nabral na tleh, od koder so ga s krocami (rudarskimi motikami) pozajbrali (pograbili) skozi drčo na voziček na spodnji progi. Od tod so ga po jamski železnici ročno potiskali do jaška, kjer so ga s »šalo« (dvigalom) dvignili ven. Prebran premog so v vozičkih po zunanji železnici ročno odpeljali v t. i. »suho separacijo«, ki je bila mehanizirana na obeh obratih (na Bohemiji in Konstanci). Na Konstanci je bila stavba separacije oddaljena 27 m severno od jaška, povezana z dovoznim mostom. Izkopani premog so do vsipalnika v separaciji vozili z jamskimi vozički po tračnicah. Izpraznjene vozičke so k jašku vračali po drugem tiru. Iz vsipalnika so premog vsuli skozi mrežo, kar je najboljši »kosovec« ločilo od drobnejših vrst, ki so padle skozi mrežo v zbiralni silos. Iz silosa je dvigalo dvignilo preostali premog skozi dve tresoči siti, kjer so premog ločili po frakcijah na »orehovec«, »kockovec«, »grahovec«, »zdrob« in najslabši »prah«. Frakcije so vsipali v silose, velikosti 50 m³. Silose so praznili mehansko s poteznimi vrati. Premog se je vsul v »kiperc« tovornjake. Glavni problem separacije na Konstanci je bila žičnica podjetja Apnenik, ki je bila speljana preko dovoznega mosta. Da bi se izognili dragi zaščiti pred morebitnimi padci kamenja

iz žičnice, so nameravali urediti avtomatski prevoz vozičkov in ne ročni. Tako se »vozačem«, ki so vozičke premoga potiskali po tračnicah, ne bi bilo treba zadrževati pod nevarno žičnico. Premog so odvažali s tremi lastnimi tovrnjaki po dovozni cesti na glavno cesto in na železniško postajo Celje. Iz Bohemije so premog v Celje tovorili še prevozniki – pogodbeniki s konjskimi vpregami.

6.2. Izhodišča za nadaljnje raziskovanje

V raziskovalni nalogi smo se posvetili raziskovanju Rudnika rjavega premoga Pečovnik. Pregledali smo literaturo, v ZAC preučili zgodovinske vire in iskali po periodiki po izbranih ključnih pojmi.

Raziskovanje bi lahko popestrili še s spletno anketo, v kateri bi nas zanimalo poznavanje podjetja med Celjani ali vsaj prebivalci Pečovnika in Zagrada. Ugotovili bi, če je Rudnik ostal v spominu ljudi ali je že pozabljen.

Decembra 2029 bo minilo 70 let od dokončnega zaprtja Rudnika rjavega premoga Pečovnik, jamskega polja Konstanca. V spomin na Rudnik si bomo prizadevali postaviti zgodovinsko obeležje – informativno tablo o rudniku, ki bi jo postavili v Osenci pri spomeniku NOB ali na območju Doma krajanov »Stegu«, KS Pod gradom.

Pečovniška dolina je bila skozi zgodovino presenetljivo gospodarsko izjemno živahna in razvita. V prihodnosti nameravamo raziskovati, podobno, kot smo že raziskovali podjetji »Apnenik« in Rudnik rjavega premoga »Pečovnik«, še tovarno bičevnikov »gajželfabriko« v Zagradu (1926–1944), tovarno pirotehničnih sredstev »Pyrota« v Pečovniku (v Pečovniku je delovala do leta 1958, preseljena v Kamnik), predelavo mazuta v Osenci (»Plinarna«, delovala od 1954 do 1962) in tovarno žičnih izdelkov »Žična«, ki je zaživela na objektih propadlega Rudnika, obrata Konstanca, leta 1960. Kasneje je bila preseljena na drugo lokacijo v Celje. Delovala je do leta 1990, ko je podjetje propadlo.

7. Zaključek

Osnovni podatki.

Naziv podjetja: Rudnika rjavega premoga Pečovnik Celje

Lokacija: Pečovnik pri Celju

Predmet poslovanja: Pridobivanje in prodaja premoga

Ustanovitelj: MLO Celje z odločbo 29. 6. 1953

Vodstvo: ravnatelj (direktor) Josip Jošt (od 29. 6. 1953 do 29. 12. 1959) samostojno v okviru zakonitih določil in pravil podjetja skupaj z Ivanom Štorom, finančnim knjigovodjem (računovodjo). Od 22. 5. 1959 do 29. 12. 1959 je bil direktor ing. Ivan Vrečer, računovodja pa Matej Breznik, ki je bil v letu 1960 »likvidator« (stečajni upravitelj) podjetja.

Zgodovina podjetja.

Prvo izkopavanje premoga v Pečovniku se je začelo že leta 1819, vendar premoga niso prodajali, temveč so ga uporabili za žganje apna (nižje v dolini je bila apnenica) in opeke v bližnjih opekarnah. Z letom 1894 so ustanovili družbo »Bohemija« in začeli premog pridobivati v večjem obsegu. Lastniki naj bi to počeli zgolj iz dobičkonosnosti, na blaginjo delavcev in pravila rudarjenja pa se naj ne bi ozirali. Posledično naj bi izplen premoga bil manjši. Rudnik naj bi bil zaprt tudi po več let skupaj. Družba »Bohemija« je v začetku 20. stoletja v jamskem polju »Konstanca« zgradila izvozni jašek, globine 80 m. Zaradi vdora vode so ga že l. 1908 zaprli.¹⁸⁷ Resno so z rudarjenjem spet začeli leta 1934, ko je rudnik prevzel ljubljanski podjetnik Praprotnik. Leta 1940 so odprli nov izvozni jašek »Marija«, ki je bil globok 170 m, ni pa dosegel končne globine rudonosnega sloja. Do tja so dostopali z vpadniki do globine 300 m, kjer se je premogovna plast končala. Okupator nam bi med vojno jamo Bohemija močno izčrpal. Po osvoboditvi so po zakonu o podržavljenju Rudnik in premičnine družbe Bohemija prešle v last FLRJ. Prvih pet let po vojni je bilo poslovno, zaradi slabega vodenja za rudnik, neuspešnih. Posledično se je rudnik Pečovnik 1. 1. 1950 združil z Rudnikom Laško. Po odločbi MLO Celje, ki je bila izdana 1. 6. 1953 se je rudnik Pečovnik osamosvojil. Geološko območje Pečovnika sestavlja triasni apnenec, ki vsebuje veliko vode. Premog oligocenske starosti je v enem enotnem sloju, ki se prične v Tuhinjski dolini in poteka od Kamnika čez Motnik, Zabukovico, Liboje, Pečovnik in Štore. Pečovniška kadunja je sestavljena iz dveh različnih korit: južnega pečovniškega in severnega oseniškega. Rudonosno je le pečovniško korito, severnega zaradi

¹⁸⁷ Gre za »staro« jamo Konstanca (rudnik Pyrota), ki je bila obnovljena leta 1956.

malih rudnih telesc naj ne bi bilo vredno odkopavati. Vpliv gorotvornih sil je povzročal prelome in stesnitve, zato je sloj razdrobljen na več skoraj ločenih rudonosnih delov, debeline od 3 do 6 metrov. Sloj premoga se nahaja do 300 m v globino v smeri vzhod-zahod. Premogovnik Pečovnik je bil jugovzhodno od Celja v naselju Zagrad. Od mesta Celje je bil oddaljen 5,8 km. V bližini je bila železnica Dunaj-Ljubljana. Na železniški postaji v Celju so premog nalagali v železniške vagone. Rudnik je imel 21 enojnih in 12 dvojnih jamskih mer (skupaj 203 ha). Podelilo mu jih je Rudarsko Glavarstvo v Celovcu s podelitvenimi listinami leta 1838, 1846 in 1847. Rudnik si je v 19. in 20. stoletju izmenjalo 16 lastnikov. Zadnja lastnica do zaprtja rudnika konec leta 1959 je bila FLRJ.

Literatura.

Raziskavo smo začeli z branjem spominov domačina iz Polul **Vinka Bobniča ml.**, ki je opisal svoje življenje v KS Pod gradom. Rudarstvu v Pečovniku je namenil osrednjo vlogo, saj je bil tam zaposlen vse do propada podjetja. Delovanje Rudnika v Pečovniku je razdelil na tri obdobja: »Pirota«, »Bohemija« in »Konstanca«. O Rudniku Pirota podatkov ni imel. Bohemija »stari« rudnik je »zaživel« leta 1934, ko je večinski lastnik postal ljubljanski industrialec Praprotnik. Odprl je nov jašek v Zvodnem, kjer je pričakoval velike zaloge kaloričnega rjavega premoga. Med vojno je rudnik prevzelo nemško energetska podjetje, posodobilo rudniške naprave in povečali proizvodnjo. 16. 9. 1944 so partizani Rudnik Pečovnik napadli in zajeli dve izmeni rudarjev. Mobilizirane pečovniške rudarje so neoborožene 27. 9. 1944 zajeli nemški vojaki pri Sevnici, ko so prečkali reko Savo. Napotili so jih v Avstrijo, kjer so kopali premog v Köflachu. Po vojni je nova oblast rudnik Pečovnik podržavila. Izkop rjavega premoga se je zmanjšal, rudnik naj bi Nemci močno izčrpali. V letih 1950–1953 je pečovniški rudnik bil obrat Rudnika Laško. Leta 1953 se je z odločbo celjski MLO osamosvojil. V obdobju 1953–1959 so premog izkoriščali v jami Konstanca, »novem« rudniku. Le-ta je bil zaradi številnih naravnih težav (hribinski pritisk, vdori vode in blata, prisotnost metana) za pridobivanje premoga dokaj nezanesljiv. Katastrofalen vdor vode v jamo Konstanca dne 13. 12. 1959 je pomenil konec rudarjenja v Pečovniku. Bobnič ml. je opisal tudi metodo izkoriščanja premoga »z zruškom«, priložil nekaj lastnih skic dela v rudniku, pisal o družabnem življenju, osebnih zgodbah rudarjev ... Njegovo delo je za ohranitev spomina na rudarjenje v Pečovniku neprecenljive vrednosti.

Pri preučevanju celjske zgodovine ne moremo mimo njenega »očeta« **Janka Orožna**. Pregledali smo vse tri dele njegove monografije »Zgodovina Celja z okolico«. Prav nam je prišla njegova monografija Zgodovina Celja z okolico 2. del. Največ snovi smo našli v drugem

delu, ko je pisoval zgodovino rudnika od leta 1848 do začetka 2. svetovne vojne. V njegovi tretji knjigi je bilo uporabnega gradiva o rudniku zelo malo, ker je pisal ideološko, predvsem o pomenu NOB.

Jože Šorn, ki je leta 1964 v Zgodovinskem časopisu objavil razpravo o premogovništvu na Slovenskem, kjer je omenjal tudi Pečovnik.

Najstarejšo literaturo »*Die mineralkohlen Österreichs*« iz leta 1903, še iz Avstro-Ogrske, smo našli na spletu. Družba Bohemija je v Pečovniški dolini že konec 19. stoletja imela 113 metrov globok jašek, kjer je bilo zaposlenih 100 rudarjev. Izkopavanje so začeli leta 1819. Podani so bili tudi podatki o takratni skromni proizvodnji. V 19. stoletju so se lastniki rudnika hitro menjavali.

Ivan Češmiga je v svojem delu »*Rudarstvo LR Slovenije*« iz leta 1959 opisal takratne slovenske rudnike. To je edino delo, kjer je na enem mestu zbranih več podatkov o rudniku Pečovnik, vključno s statističnimi podatki in grafi.

Dokumenti iz ZAC.

V letu 1934 je družba Bohemija na osnovi pridobljenih prostosledov začela investirati v pečovniški rudnik. Delali so na polju Konstanca in v Marijinem polju. Vzdrževali so rove in gradili vpadnike do novih nahajališč. Uredili so odvodnjavanje izsipališča v Marija polju. Leta 1938 so območje Bohemije nameravali ograditi z bodečo žico. Predvideli so tri inačice ograditve. Leta 1940 se je v jami Bohemija zgodila tragična nesreča s smrtnim izidom. Dogodek so natančno opisali in priložili načrte lokacije nesreče. Za obdobje med 2. svetovno vojno in nemško okupacijo (1941–1945) nismo našli dokumentov. Povojna oblast je dvema nemškima državljanoma zaplenila lastniški delež združbe Bohemija, ki si je lastila rudnik. Leta 1946 je združba Bohemija prešla v državno last. Rudnik naj bi po vojni bil »izropan« premoga in v precej slabem stanju. Za ravnatelja so nastavili ing. Matijo Lipužiča, ki je leta 1947 sestavil načrt za boljši uspeh rudnika. Povojna uprava rudnika Pečovnik ni uspela spraviti »na zeleno vejo«. Ministrstvo rudarstva LRS je izdalo poročilo o poraznem dejanskem stanju rudnika. Ker naj bi iz rudnika dobili le 19.000 ton premoga, so premogovne sloje iskali drugje. Zaradi nerentabilnosti je bil v obdobju od leta 1950 do 1953 Pečovnik obrat Rudnika rjavega premoga Laško. Tudi za to obdobje ni bilo pomembnejših dokumentov. 8. 6. 1953 je rudnik Pečovnik spet postalo samostojno podjetje pod budnim očesom OLO Celje. Jama Bohemija je prešla v stanje likvidacije, dela v njej pa so se končala v letu 1956. Na sosednjem Konstanca polju v Pečovniku so odkrili približno 250.000 ton zaloga premoga. Že v prvem letu 1954 so poskusno

nakopali 1.300 ton premoga. V 50-ih letih 20. stoletja so redno dosegali plan proizvodnje, kakovost premoga je ostala zadovoljiva. V letu 1954 so načrtovali postavitev novega upravnega poslopja. Na novem jašku Konstanca so postavili novo izvažalno napravo za prevoz ljudi in materiala. V letu 1956 je začela delovati nova separacija, saj je bila stara na Bohemiji oddaljena dva kilometra in dotrajana. V letu 1956 so glavnino izkopa premoga prestavili v jamo Konstanca. Rudnik je zaposloval 262 ljudi. Sosednje podjetje »Apnenik« Pečovnik je rudniku odstopil posest za nasipavanje jalovine, rudarske vpadnike in druge namene. Leta 1956 je bilo v »stari« jami Bohemija v Zvodnem le še 1000 ton premoga, zato so začeli umikati opremo, da bi lahko pričeli z likvidacijo. Rudnik Pečovnik naj bi upravljal UO, ki je imel 7 članov, in DS, ki je imel 25 članov. Leta 1956 je podjetje na Konstanci investiralo še v izgradnjo garderob in kopalnice. V letu 1956 so plan proizvodnje presegli za rekordnih 22 %. Investirati so želeli v novo garažo in stanovanjsko-upravno poslopje, kar pa ni nikoli bilo realizirano. V začetku 1957 je imel rudnik precej težav, saj so v jami Konstanca naleteli na plin ter pogoste vdore vode in blata v rove. Kljub težavam so plan spet presegli za 7 %. V propadlih objektih Pyrote je rudnik nameraval postaviti delavnice. Da bi preprečili vdore vode, so nameravali v jami postaviti vodna vrata, kar ni bilo realizirano. Meseca maja 1959 je direktorja Jošta, ki je odšel v pokoj, za nekaj mesecev nadomestil novi direktor ing. Ivan Vrečer. 13. 12. 1959 je v rudnik katastrofalno vdrla voda. Vdor vode je bil premočan, da bi vodo lahko izčrpali. V jami Konstanca je za vedno ostalo precej opreme. Oblast je navkljub nasprotovanju pečovniških rudarjev odločila, da rudnik zaprejo, saj bi ga bilo zelo težko in predvsem nerentabilno sanirati. Za likvidacijo je glasovala tudi večina članov DS. Začeli so likvidacijski postopek rudnika. Rudnik je bil likvidiran 29. 12. 1959 z odločbo ObLO Celje.

Zgodovinska periodika.

Najstarejša omemba nahajališč premoga na območju Pečovnika je bila objava iz leta 1848. Premog naj bi bil odlične kakovosti, zgorel naj bi do čistega pepela in imel naj bi le malo vonja. Objava iz leta 1894 je oglaševala gostilno »pri Bergmannu«, ki se je nahajala nasproti rudnika Bohemija.

Rudarji so radi obhajali praznik svete Barbare. V nedeljo zjutraj so se odpravili v cerkev, nato pa v gostilno »Pri Franclu«, kjer so se prepirali, ko so pili.

V bližini rudnika so leta 1906 oddajali objekt s pripadajočimi prostori, ki je bil opremljen za trgovino s specialitetami in delikatesami.

V več oglasih so ponujali premog družbe Bohemija po različnih asortimajih in ugodnih cenah.

Leta 1909 naj bi delo v premogovniku ustavili. Odpustili so vse delavce. Obdržali so le sedem mož in uradništvo. Širile so se govorice, da naj bi se delo v premogovniku popolnoma ustavilo. Leta 1925 naj bi se rudarske dejavnosti družbe Bohemija v Pečovniku v celoti obnovile. Zastopnik za prodajo pečovniškega premoga je bil znani trgovec Franjo Jošt, ki je ponujal prvovrsten premog, ki naj bi vseboval 5500 kalorij.

Pred vojno so se delavci borili za višje plače, ki so jih dosegli s pogajanjem z lastniki brez stavk. Med drugo svetovno vojno časopisnih člankov o Pečovniku nismo našli.

Po vojni, ko je nastopil čas »udarništva« in gradnje nove države, je proizvodnja v celjskih podjetjih naraščala, prav tako v rudniku Pečovnik. V letu 1945 kar za 21 %. Delavci podjetij naj bi tekmovali, kdo bo naredil več za obnovo domovine. V rudniku naj bi se povišalo tudi število delavcev. Rudnik je obiskal tudi sam minister Leskovšek.

Novinarji so bili do vodenja rudnika tudi kritični. Uprava rudnika naj bi gospodarila v škodo države. Izrabljali naj bi pravico do prevoza s službenim avtomobilom, ki naj bi prevažal nepooblaščen osebje.

Rudnik naj bi bil po vojni že precej zastarel in naj bi posloval z mnogimi nepravilnostmi. Imeli naj bi tudi probleme z upravo. Res so prvega ravnatelja ing. Matijo Lipužiča že leta 1948 zamenjali z jamskim obratovodjem Josipom Joštom, ki je rudniku directoroval do upokojitve. Po vojni je ljudska oblast ljudi pozivala, da po družbenih podjetjih vpisujejo narodno posojilo. Podjetja so se v Celju obvezala, da bodo vpisala čez 3.800.000 dinarjev. Zaposleni v rudniku Pečovnik so vpisali »borih« 45.000 din, kar so pri Celjskem tedniku grajali. Teh 45.000 din je bilo v primerjavi z obljubljenimi 3.800.000 vseh celjskih sindikalnih podružnic res malo.

Po vojni so v rudniku ustanovili »fizkulturni aktiv«. Vadili so odbojko in nogomet, kasneje tudi atletiko in celo kolesarstvo. Manjkalo jim je rekvizitov, ki so jim bili obljubljeni za nagrado ob dobrih tekmovalnih dosežkih.

Rudnik je imel »težave«, saj v 300-članskem kolektivu nihče ni želel koristiti 14-dnevnega dopusta z »uputnico«, ki je omogočala dopust v najlepših slovenskih krajih.

V mladinskem aktivu rudnika se je število aktivnih članov povečalo iz 40 % na 80 %, ostali so vstopili do junija leta 1949. Imeli so študijske sestanke, ustanovili so strelsko družino in na Titov rojstni dan obnovili fizkulturno igrišče na Skalni kleti.

Rudnik je razpisal delovna mesta za področne miličnike, ki naj ne bi imeli kriminalne preteklosti. Potrebovali so jih za varovanje območja rudnika.

Na tekmovanju delovne storilnosti septembra 1949 sta se odlično izkazali dve pečovniški ekipi, saj sta plan presegli za več kot 200, skoraj 300 %. Rezultat je bil toliko vrednejši, ker je delo v pečovniškem rudniku potekalo v veliki večini ročno, brez mehanizacije.

Potekale so priprave na športna sindikalna tekmovanja. Da zaradi njih proizvodnja ne bi trpela, so športniki delali vsako nedeljo. Cilj podjetij je bil, da že do praznika dneva republike 29. 11. dosežejo zastavljen letni plan dela. Slednje je pečovski delavcem leta 1949 uspelo.

Leta 1952 so v pečovski rudniku uvedli nov tarifni pravilnik, ki naj bi kopačem izboljšal plače. Zaradi vdorov vode naj bi se jim proizvodnja zmanjšala kar za 60 % glede na leto 1949. Imeli so probleme s preveč nakopanimi »drobnimi« sortami premoga, kupci pa so povpraševali po kosovnem premogu. Pri raziskovanju podzemnih plasti so rudarji prostovoljno pomagali, saj so vedeli, da bo to koristilo tudi njim.

Mesto Celje se je leta 1953 pohvalilo s pridobitvijo premogovnika Pečovnik, ki je ravno odpiral polje Konstanca. Rudnik se je namreč osamosvojil od Rudnika rjavega premoga Laško in postal samostojen obrat. Z odprtjem novega rova so pričakovali večjo proizvodnjo premoga. Ob 20-letnici dela v rudniku so rudniški delavci čestitali direktorju Joštu.

Avgusta 1954 so sklenili, da bodo narodnemu heroju Tonetu Grčarju - Johanu, ki je med vojno delal v pečovski rudniku, postavili spominsko ploščo. Odkrili so jo septembra, dogodka pa so se udeležili sorodniki in njegovi nekdanji sodelavci – komunisti. Ni bilo natančno znano, kako je umrl, niti, kje je pokopan. Na slovesnosti je govoril direktor rudnika Jošt.

Pisec reportaže iz rudnika se je tudi osebno podal v rove in si na lastne oči ogledal potek dela v rudniku. Pečovniška »stara« jama naj bi spadala med najzahtevnejše jame v Jugoslaviji. Zaprli naj bi jo leta 1954. V jami je prihajalo do vdorov vode in samovžigov premoga zaradi trenj med premogovnimi in drugimi plastmi kamnin. Zadnji požar naj bi sanirali vsi delavci na čelu z direktorjem Joštom.

Pečovniški rudnik ob svojih začetkih ni bil najproduktivnejši. Med vojno naj bi nemški okupator proizvodnjo premoga močno povečal. Po osvoboditvi je proizvodnja stagnirala. Zaradi vdorov vode in nerentabilnosti je Rudnik Pečovnik leta 1950 prešel pod Rudnik rjavega premoga Laško. Po poraznem letu 1951 so želeli rudnik zapreti, vendar so našli nove vire premoga. Gradili so separacijo, nove objekte in odprli nov rov Konstanca. Pečovniški premog naj bi bil najbolj kaloričen v Sloveniji.

Celjski tednik je pisal o upokojenem 60-letnemu rudarju, ki je bil v rudniku zaposlen 25 let. Težko je »odšel v penzijo«, saj naj bi pogrešal rudnik in tovariše. Rudniku so občinske oblasti odobrile kredit višini 7 milijonov din za gradnjo nove separacije. Gradnjo naj bi podjetje izsililo na podlagi obljub pristojnega organa v Ljubljani. Nabavni referent je bil obtožen ponarejanja uradnih listin, goljufije in zlorabe uradnega položaja. Rudnik naj bi z nabavo lesa, ki ni nikoli prispel, bil oškodovan za 1,5 milijona din. Obsojenec je bil obsojen na 2 leti in 10 mesecev strogega zapora. Rudnik Pečovnik so leta 1956 v Celjskem tedniku podrobneje opisali v rubriki

»Med kolektivi«. Rudnik je bil datiran že v začetku 19. stoletja, lastniki naj bi se pogosto menjavali. V letih od 1903 do 1934 je delo potekalo dokaj nestalno. Rudnik je večinoma stal. Po 2. svetovni vojni so spet zapadli v težave. Polovico nakopanega premoga so namenili za ogrevanje Celja. Leta 1959 so v časopisu objavil razpis za direktorja. Kandidat je moral imeti predpisano izobrazbo in delovne izkušnje. Pri OLO Celje so za direktorja imenovali ing. Ivana Vrečarja. V rudnik je decembra 1959 vdrla voda. Plan so do 13. 12. 1959 sicer dosegli s 95 %, tako da je bil rudnik še rentabilen. Za rudnik so kljub prizadevanju rudarjev za reševanje uvedli redni likvidacijski postopek. Rudarjenja v Pečovniku je bilo konec za vedno.

Intervjuji.

Intervjujali smo tri priče. Jože Kodre se je spominjal, kako je območje starega rudnika izgledalo, ko je kot otrok hodil mimo na Celjsko kočo. Dušan Selšek je stanoval v rudniškem naselju ob starem rudniku v Zvodnem. O Bohemiji je vedel ogromno podatkov, imen ljudi kot npr. imena vseh šoferjev tovornjakov in pogodbenih prevoznikov premoga s konjskimi vpregami. Poznal je območje rudnika in posedoval nekaj zanimivih izvirnih predmetov iz satrega rudnika, izmed katerih je imel vsak svojo zgodbo. Marija Rudnik, roj. Bobnič, je hčerka pokojnih Vinka Bobniča st. in sestra Vinka Bobniča ml. Pričala nam je o življenju rudarjev, plačilu, zdravju, prehrani ... Povedala je tudi, da domačini slovenske besede »rudnik« sploh niso poznali in so uporabljali nemško besedo »gverk«. V knjigi Ivana Češmige smo našli zanimiv intervju z drugim direktorjem rudnika Josipom Joštom iz leta 1980. Direktoroval je v obdobju 1953–1959. Po njegovih, morda nekoliko zastarelih, podatkih, naj bi bile na območju Pečovnika še zaloge premoga. Rudnik bi Jošt ponovno odprl na območju proti Štoram, če bi leta 1980 imel »besedo« in denar.

8. Viri in literatura

8.1. Viri

Arhivski viri so bili pridobljeni v ZAC. Pregledali smo:

- fond Rudnika rjavega premoga Pečovnik (1918-1960) SI_ZAC/0749 (arhivske škatle št. 4–14)
- fond Rudnika Trbovlje-Hrastnik SI_ZAC/1436 (arhivske škatle št. 391, 408, 410, 413, 425)
- fond Vinko Bobnič ml. SI_ZAC/1717

Signature pregledanih dokumentov so navedene v sprotnih opombah naloge.

8.2. Literatura

Bobnič, Vinko. Moje življenje v Krajevni skupnosti Pod gradom. Celje, 2012, 92 str.

Češmiga, Ivan. Rudarstvo v LR Sloveniji. 268 strani. Rudnik rjavega premoga Pečovnik, str. 85–93. »Nova Proizvodnja«, glasilo Zveze društev inženirjev in tehnikov LRS. Ljubljana, 1959.

Die mineralkohlen Österreichs. Komitee des allgemeinen bergmannstages. Wien 1903. Str. 115.

Gostiša, B., Kosmač, S., Grm, F. (Rudis inženiring p.o. Trbovlje) 1980. Opuščeni premogovniki: Otočec, Motnik, Liboje, Pečovnik, Štore, Orle, Drenov grič – Zbrana dokumentacija in smisel nadaljnjih ukrepov. SOZD Revirski energetske kombinat Edvarda Kardelja Trbovlje, str. 159 in 160.

Orožen, Janko. Zgodovina Celja in okolice, 1. del (od začetka do 1948). Celje 1971, 674 str.

Spletni vir: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OP7VOKOS/ec828b08-36ec-4533-af9a-b61515902c3d/PDF>

Orožen, Janko. Zgodovina Celja in okolice, 2. del (1849–1941). Celje 1974, 599 str. Spletni

vir: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OP7VOKOS/e466a3a2-1793-47d6-8eae-8b2b4ead39dd/PDF>

Orožen, Janko. Oris sodobne zgodovine Celja in okolice (1941–1979). Celje 1980, 705 str.

Spletni vir: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-DVB7YEUC/478b99a4-488c-41ea-ba98-d6631ad8fbb0/PDF>

Šorn, Jože. »Premogovništvo na slovenskem ozemlju do sredine 19. stoletja.« Zgodovinski časopis, XVIII, Ljubljana 1964, str. 7–74.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, www.fran.si, dne 24. 2. 2024.

Wikipedija, spletna enciklopedija. <https://sl.wikipedia.org/wiki/>, dne 21. 2. 2024.

8.3. Zgodovinska periodika

Pregledali smo zgodovinsko časopisje: Cillier Zeitung, Deutsche Wacht, Nova doba, Deutsche Zeitung, Celjski tednik, Savinjski vestnik, Novi tednik in še nekaj drugih časopisov. Pregledani časopisi so bili pridobljeni v virtualni knjižnici dLib <http://www.dlib.si/> Pridobljeno dne 10. 11. 2023. Citati uporabljenih člankov so navedeni v sprotih opombah naloge.

Ključne besede, s katerimi smo iskali podatke o rudniku po zgodovinski periodiki: rudnik Pečovnik, premogovnik, premog, Bohemia. V nemških časopisih smo iskali po ključnih besedah: Hohlenbergbau Petschounik bei Cilli – Jamski (podzemni) rudnik Pečovnik pri Celju, Bohemia gewerkschaft Petschounik Der Wirtschaftler – Združba Bohemia Pečovnik, Petschounik mulde – pečovniška dolina, bergarbeiter – rudar, Kohlenbergwerk am Petschounik – rudnik premoga v Pečovniku.

8.4. Ustni viri

Priče – informatorji: Jože Kodre, Dušan Selšek, Marija Rudnik, roj. Bobnič.

Pomoč na terenu: Drago Kovačič ml., Jože in Nataša Klinar, Matjaž Krajnc, Bogdan Oprešnik.

Za strokovne nasvete se zahvaljujemo dr. Borisu Salobirju iz Velenja.

Vsi informatorji (primarne in sekundarne priče) so nam dale soglasje, da lahko v raziskovalni nalogi objavimo njihove fotografije in osebne podatke, za kar se jim zahvaljujemo.

Naloga je jezikovno pregledana.